

๑
ค.ก.ม.ค.ค.
| | |

พ.ร.พ.พ.ค.ค.

พระบรมมหาราชวัง

กรมการ

การปกครอง

กรมการปกครอง
กระทรวงมหาดไทย
กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. ๒๔๗๕

กรมการปกครอง

กรมการปกครอง

วันศุกร์ที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓

หิรัญบัตร

เป็นแผ่นเงินที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวาง
ศีกาก่อพระฤกษ์ ณ อาคารศาลสถิตยยุติธรรม เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน
พ.ศ. ๒๔๒๕ ซึ่งเป็นอนุสรณ์ที่ทำให้ทราบถึงประวัติศาสตร์การ
ศาลไทย การปฏิรูปครั้งยิ่งใหญ่ของระบบการศาล และพระมหา
กรุณาธิคุณอันสูงส่งที่มีต่อพสกนิกรของพระองค์ อันแสดงให้เห็นถึง
พระปรีชาญาณที่ทรงกระทำเพื่อให้ราษฎรอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข และ
ได้รับความยุติธรรมอย่างเสมอภาคกันตราบมาจนทุกวันนี้

(ภาพจากปก)

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม
(www.library.coj.go.th)

ที่ระลึก
วันศาลยุติธรรม
๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

๑๒๓ ปี
ของศาลยุติธรรม
ยุคใหม่

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์
(www.thelibraryofjustice.go.th)

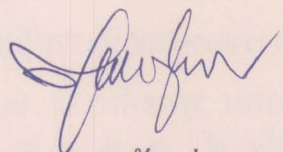
สาร ประธานศาลฎีกา

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ที่ทรงพระราชทานแก่ข้าราชการของศาลยุติธรรมในพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลแพ่งและศาลฎีกา เมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๖ มีใจความตอนหนึ่งว่า “...ศาลเป็นสถาบันสูงส่งและศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในบรรดาประเทศประชาธิปไตยทั้งหลาย ผู้พิพากษาทุกท่านคงจะได้ระลึกถึงความสำคัญในหน้าที่ที่จะให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนเป็นอย่างดีที่สุดแล้ว และในเวลาเดียวกันเป็นที่หวังว่าทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับงานศาล จะได้ช่วยกันส่งเสริมให้ผู้พิพากษาได้มีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีตามหน้าที่เพื่อให้ประชาชนได้มีหลักประกันและได้รับความคุ้มครองในสิทธิและเสรีภาพโดยความยุติธรรมทั่วหน้ากัน”

นับแต่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมได้มีมติให้ถือเอาวันที่ ๒๑ เมษายน ของทุกปี เป็นวันสถาปนาศาลยุติธรรม เพื่อเป็นวันแห่งการระลึกและตระหนักถึงความมั่นคงของระบบศาลยุติธรรมที่ดำรงไว้ซึ่งความสถิตยุดิธรรมให้แก่ประเทศมากกว่าร้อยปี

ข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ทั้งข้าราชการตุลาการผู้มีหน้าที่พิจารณาพิพากษา
อรรถคดีด้วยความเที่ยงธรรม และข้าราชการศาลยุติธรรมรวมถึงเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง
ผู้มีหน้าที่ทำให้งานของศาลยุติธรรมดำเนินไปได้ด้วยความเรียบร้อย รวดเร็ว และมี
ประสิทธิภาพ ถือเป็นบุคลากรที่เป็นกลจักรสำคัญที่จะต้องประกอบกัน ส่งเสริม
สนับสนุนซึ่งกันและกัน ในอันที่จะช่วยธำรงไว้ซึ่งความสูงส่งและความศักดิ์สิทธิ์ของ
สถาบันศาลยุติธรรม ให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนชาวไทยและนานาชาติอารยประเทศ
ให้สมดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้
ศาลยุติธรรมเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเพื่อ
ความผาสุกของประเทศชาติตลอดไป

ในโอกาสวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘ นี้ ผมขออาราธนา
คุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ตลอดจนพระบารมีแห่งพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จงเป็นพลวปัจจัยบันดาลให้
ข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมและบุคลากรในศาลยุติธรรมทุกท่านจงประสบ
ความสุขความเจริญ มั่นคงในคุณความดี มีความซื่อสัตย์ สุจริต ปฏิบัติหน้าที่ด้วย
ความวิริยะอุตสาหะ ถึงพร้อมด้วยสติปัญญาและคุณธรรม ตลอดจนร่วมแรงร่วมใจกัน
ฟันฝ่าอุปสรรคเพื่อสร้างสรรค์สังคมและพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าและ
สถิตสถาพรสืบไป

(นายสุกษัย กุ้งาม)

ประธานศาลฎีกา

สาร เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

ศาลยุติธรรมเป็นสถาบันหลักที่ใช้อำนาจตุลาการในการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน การบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันเพื่อสร้างความผาสุกและความมั่นคงของชาติมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน นับแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนพยุหยาตราไปทรงวางศิลาเก๋อพระฤกษ์อาคารศาลสถิตยยุติธรรม ในวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๔๒๕ จนกระทั่งปัจจุบันเป็นเวลา ๑๒๓ ปี

สำนักงานศาลยุติธรรมซึ่งเป็นหน่วยธุรการของศาลยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่ในการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้แก่ศาลยุติธรรม ทั้งในด้านงานธุรการของศาลยุติธรรม งานส่งเสริมงานตุลาการ และงานวิชาการ เพื่อเสริมสร้างให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลยุติธรรมเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว ประหยัด และเป็นธรรม ดังนั้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว สำนักงานศาลยุติธรรมจึงได้มีนโยบายในการพัฒนางานศาลยุติธรรมในด้านต่างๆ เช่น จัดตั้งศูนย์รวมความรู้ทางวิชาการกฎหมาย (Excellence Center) เพื่อให้ศาลฎีกาเป็นหลักในทางวิชาการกฎหมายทั้งในและต่างประเทศ การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้เพื่อยกระดับมาตรฐานและสนองตอบต่อการพัฒนาศักยภาพของระบบสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อพัฒนาให้ศาลยุติธรรมเป็นศาลอิเล็กทรอนิกส์ (E-Court) เป็นต้น

ในวาระอันเป็นมงคลที่ศาลยุติธรรมครบรอบ ๑๒๓ ปี ในวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘ นี้ ผมขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายโปรดคุ้มครองให้ศาลยุติธรรมจงสถิตสถาพรเป็นสถาบันหลักที่อำนวยความยุติธรรมแก่สังคมและประเทศชาติ และขออำนวยพรให้ข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมและบุคลากรผู้ปฏิบัติหน้าที่ในศาลยุติธรรมประสบแต่ความสุข ความเจริญ ความสำเร็จ ในหน้าที่การงาน ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เทียงตรง เพื่อร่วมกันประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมให้แก่ประชาชนสืบไป

(นายชัย ชลวร)

เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

สารบัญ

	หน้า
กว่าจะมาเป็น “ศาลยุติธรรม” ในวันนี้ <i>คุณฐิติ หัตถ์ละเมียร</i>	๑
เหตุผลในกฎหมาย <i>ศาสตราจารย์ธานินทร์ กรัยวิเชียร</i>	๕๒
ความเป็นอิสระของผู้พิพากษากับการแยกศาลยุติธรรม ออกจากกระทรวงยุติธรรม <i>ศาสตราจารย์พิเศษโสภณ รัตนกร</i>	๑๑๒
การปฏิรูปศาลยุติธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ <i>ศาสตราจารย์พิเศษวิชา มหาคุณ</i>	๑๑๘
Strengthening the Independence and Efficiency of the Judiciary in Thailand <i>Dr. Thammanoon Phitayaporn</i>	๑๒๓
การลงโทษให้เหมาะสมกับอาชญากร <i>สุรพล สุขอัจจะสกุล</i>	๑๔๖
ศาลฎีกากับหลักผลโดยตรง : วิเคราะห์คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๐๓๕/๒๕๔๓ ภายใต้แนวคิดทฤษฎีความรับผิดชอบในทางภาวะวิสัยของ Prof.Dr.Dr.h.c.mult. Claus Roxin <i>ดร.สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์</i>	๑๕๑
RJ : เรื่องท้าทายองค์กรยุติธรรมไทยในยุคนี้ <i>ดร.สุนทรียา เหมือนพะวงศ์</i>	๑๖๕

สารบัญ

หน้า

ปรากฏการณ์แรกของกระบวนการยุติธรรม

๑๘๑

เขาวรัตน์ เตมีศรีสุข

ศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรปตามรัฐธรรมนูญแห่งยุโรป

๑๘๓

สมบัติ พงศ์พิงศกัศ

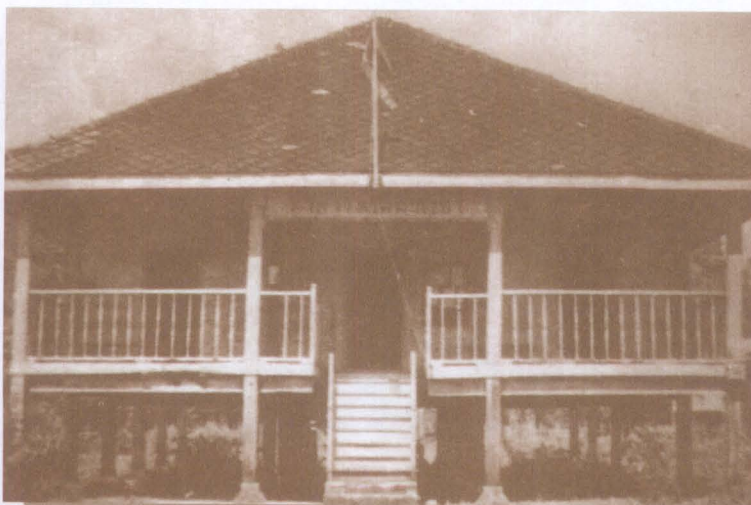
ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม
(www.library.coi-j.go.th)

ศาลจังหวัดสมุทรปราการ

ศาลจังหวัดน่าน

ศาลจังหวัดตะกั่วป่า

ศาลจังหวัดอุทัยธานี

ศาลจังหวัดสุพรรณบุรี

ศาลจังหวัดสิงห์บุรี

กว่าจะเป็น “ศาลยุติธรรม” ในวันนี้*

ดุษฎี หัถ์ละเมียร**

การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของคนโดยทั่วไป และมีอิทธิพลต่อสังคมเป็นอย่างมากเรื่องหนึ่ง ในสมัยกรุงสุโขทัยนั้น สังคมไทยไม่สลับซับซ้อนและคนในสังคมมีจำนวนไม่มาก การปกครองบ้านเมืองมีลักษณะพ่อปกครองลูก ผู้เป็นพ่อเมืองมิใช่แต่เพียงปกครองเมืองเท่านั้น หากแต่ต้องชำระความของราษฎรด้วย^๑ แต่สังคมในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีสภาพซับซ้อนกว่าสมัยกรุงสุโขทัย จึงจำเป็นที่จะต้องมีการศาลที่ละเอียดรัดกุมมากขึ้น พระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) พระมหากษัตริย์พระองค์แรกของกรุงศรีอยุธยา จึงได้ให้พราหมณ์ปุโรหิตตราด้วยทกกฎหมายต่างๆ เพื่อวางแนวทางในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมในสังคม กฎหมายเหล่านี้ยังปรากฏในกฎหมายตราสามดวง เช่น พระไอยการลักษณะพยาน พระไอยการลักษณะรับฟ้อง พระไอยการลักษณะพิสูจน์ดำเนินนำดูยเพลิง พระไอยการลักษณะตระลาการ เป็นต้น ระบบการศาลยุติธรรมแบบกรุงศรีอยุธยา มีหลายหน่วยงานที่ทำงานร่วมกันโดยแบ่งหน้าที่กันทำ เริ่มจากกรมรับฟ้องซึ่งเป็น

* ปรับปรุงจากบทความเรื่อง ศาลยุติธรรม : อดีตและปัจจุบัน โดย ดุษฎี หัถ์ละเมียร.

ผู้เขียนขอขอบคุณสำนักวิชาการศาลยุติธรรมที่ช่วยค้นคว้าหาข้อมูลบางส่วนเกี่ยวกับศาลยุติธรรมในปัจจุบัน.

** ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์, อดีตบรรณาธิการ “ดุลพาห”.

^๑ ธานินทร์ กรัยวิเชียร, การปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยะมหาราช พิมพ์ในโอกาสครบ ๑๐๐ ปี นับแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จราชย์ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๑ (พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๑), หน้า ๓๓.

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

กรมต่างหากทำหน้าที่รับฟ้องจากผู้เดือดร้อนทางอรรถคดี กรมรับฟ้องจะนำฟ้อง
เสนอลูกขุนซึ่งเป็นกรมต่างหากเช่นกัน เมื่อลูกขุนตรวจฟ้องแล้ว กรมรับฟ้องก็จะส่ง
ฟ้องไปยังศาลต่างๆ ที่กระจัดกระจายกันสังกัดกระทรวงกรมต่างๆ ศาลใดศาลหนึ่ง
แล้วแต่คดีความนั้นจะอยู่ในอำนาจศาลใด เช่น ศาลกรมวัง ศาลกรมพระคลัง เป็นต้น
แต่ละศาลมีตระลาการที่จะพิจารณาได้ส่วนอรรถคดีเป็นของตนเองโดยมีลูกขุน
ทำหน้าที่ชี้ขาดและผู้ปรับซึ่งอยู่ในกรมอื่นต่างหากทำหน้าที่ปรับสินไหมพินัยในทุกคดี
ร่วมกัน ในสมัยพระเจ้าทรงธรรมได้มีการตรากฎหมายวิธีสบัญญัติเกี่ยวกับพระธรรมนูญ
ศาลยุติธรรมขึ้น ซึ่งในกฎหมายตราสามดวงเรียกว่า “พระธรรมนูญ” จึงทำให้ทราบว่
สมัยกรุงศรีอยุธยาโดยเฉพาะอย่างยิ่งนับแต่สมัยพระเจ้าทรงธรรมเป็นต้นมานั้น
ศาลที่พิจารณาอรรถคดีต่างๆ มี ๑๕ ประเภท คือ ศาลความอุทธรณ์หรือศาลหลวง
ศาลอาชญาราษฎรหรือศาลราษฎร ศาลอาชญาจักร ศาลความนครบาล ศาลแพ่งวัง
ศาลแพ่งกลาง ศาลแพ่งเกษม ศาลกรมมรฎกหรือกระทรวงมรฎก ศาลความ
ต่างประเทศหรือกระทรวงกรมท่ากลาง ศาลกรมนา ศาลกรมพระคลังหรือศาลคลัง
มหาสมบัติ ศาลกระทรวงธรรมการ ศาลความสังกัดหรือศาลกระทรวงสัสดี ศาลความ
เวทมนต์หรือศาลกระทรวงแพทยา ตามระบบการศาลสมัยกรุงศรีอยุธยาถือว่า
เมื่อมีคำพิพากษาของศาลแล้ว คดีเป็นอันเสร็จเด็ดขาดเลย ไม่มีการฟ้องร้องระหว่าง
คู่ความเดิมในศาลชั้นสูงอีก ยกเว้นกรณีคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเห็นว่าตระลาการ
ผู้ถามความ ผู้ถือสำนวน หรือพยานซึ่งเกี่ยวข้องกับคดีของตนกระทำมิชอบหรือ
ไม่ให้ความยุติธรรมแก่ตน ก็อาจฟ้องร้องกล่าวหาตระลาการ ผู้ถามความ ผู้ถือ
สำนวน หรือพยานนั้นๆ ต่อศาลหลวง คดีในลักษณะดังกล่าวในสมัยกรุงศรีอยุธยา
นับว่าเป็นความอุทธรณ์ และศาลหลวงก็คือศาลอุทธรณ์ในสมัยนั้น ในสมัยพระเจ้า
ปราสาททองได้มีการตราพระไอยการลักษณะอุทธรณ์ขึ้นเป็นครั้งแรกเพื่อเป็นแนวทาง
การพิจารณาคดีในศาลความอุทธรณ์หรือศาลหลวงด้วย ส่วนศาลฎีกานั้นยังไม่มี
แต่อาจมีราษฎรทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์บ้าง

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

ระบบการศาลในลักษณะฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการมิได้แยกจากกันแบบสมัยกรุงศรีอยุธยาได้ใช้เรื่อยมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีแต่ละคดีก็ยังให้หน่วยงานหลายหน่วยงานที่อยู่ต่างหากจากกันมาทำงานร่วมกัน ได้แก่ กรมรับฟ้อง ลูกขุน ตระลาการ และผู้รับ ศาลส่วนกลางในกรุงเทพฯ กระจัดกระจายกันอยู่ตามกระทรวงกรมต่างๆ เหมือนเดิม แต่อาจมีศาลพิเศษที่พระมหากษัตริย์ทรงตั้งขึ้นเป็นครั้งคราวไปเมื่อมีสถานการณ์จำเป็นเร่งด่วนด้วย เรียกว่า “ศาลรับสั่ง” ส่วนในหัวเมืองต่างๆ ก็มีศาลเมืองต่างหากออกไปจากศาลส่วนกลางในกรุงเทพฯ ศาลเมืองเหล่านี้รับผิดชอบโดยข้าราชการในหัวเมืองนั้นๆ ศาลในหัวเมืองฝ่ายเหนือขึ้นอยู่กับกระทรวงมหาดไทย ศาลในหัวเมืองฝ่ายใต้ขึ้นอยู่กับกระทรวงกลาโหม นอกจากนี้ยังมีศาลหัวเมืองบางแห่งขึ้นอยู่กับกรมท่า แต่ในคดีความอุกฉกรรจ์นั้น ศาลส่วนกลางยังมีอำนาจควบคุมได้ ดังจะเห็นได้จากกระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม และกรมท่ายังมีศาลในกรุงเทพฯ ต่อเนื่องกับศาลในหัวเมืองอีก แต่ยังไม่มีการฟ้องร้องระหว่างคู่ความในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาอย่างปัจจุบัน จะมีเพียงกรณีคู่ความที่ไม่พอใจคำตัดสินแล้วฟ้องร้องกล่าวหาตระลาการและเจ้าหน้าที่ในการยุติธรรมของศาลที่สังกัดกระทรวงกรมต่างๆ ด้วยข้อหาต่างๆ ต่อศาลหลวงซึ่งอยู่ในสังกัดกระทรวงมหาดไทย ส่วนความอุทธรณ์ในหัวเมืองก็มีศาลอุทธรณ์ของเจ้าเมืองทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาอยู่ แต่หากศาลอุทธรณ์ของเจ้าเมืองไม่อาจพิพากษาได้คดีอุทธรณ์นั้นๆ ก็จะต้องส่งมายังศาลหลวง ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังไม่มีองค์กรที่ทำหน้าที่ศาลฎีกา แต่มีระบบการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาเช่นเดียวกับในสมัยกรุงศรีอยุธยา ต่อมาราว ร.ศ. ๕๓ (พ.ศ. ๒๔๑๗) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตั้งกรมตรวจฎีกาหรืออีกนัยหนึ่งศาลฎีกาขึ้นที่ประตูต้นสน ณ อัญญา-วิจารณ์ศาลาในพระบรมมหาราชวัง^๒ มีหน้าที่ตรวจฎีกาและทำความเข้าใจ

^๒ หลวงจักรปาณิสวัสดิวิสูตร, เรื่องของเจ้าพระยามหิธร (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ตรีธรรมสาร, ๒๔๕๕), หน้า ๓๕-๔๐.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๖ เมษายน ๒๕๕๘

พระมหากษัตริย์เพื่อทรงวินิจฉัย กรมตรวจฎีกาขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร เป็นอธิบดีกรมตรวจฎีกาคนแรกเมื่อ ร.ศ. ๑๐๔^๓ (พ.ศ. ๒๔๒๘)

สภาพสังคมสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีรายละเอียดและสลับซับซ้อนกว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยามาก ระบบการศาลตามคตินิยมแบบไทยโบราณที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาซึ่งเคยเหมาะสมกับสังคมไทยสมัยก่อนมาระยะหนึ่ง กลายเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมแก่กาลสมัยและเป็นเครื่องถ่วงความเจริญของสังคมอย่างมาก วิธีพิจารณาและพิพากษาคดีตลอดจนการลงโทษตามระบบจารีตนครบาลเท่าที่ใช้กันอยู่ขาดความเหมาะสมและไม่เป็นธรรมจนเป็นที่ตำหนิตติเตียนของคนทั่วไป และเป็นเหตุหนึ่งที่ชาวต่างชาติโจมตีเพื่อขอทำสนธิสัญญาทางไมตรีและการค้าที่ทำให้ชาวต่างชาติได้รับสิทธิพิเศษไม่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายไทยและไม่ต้องขึ้นศาลไทย แต่ได้รับความคุ้มครองของกงสุลภายใต้อำนาจกฎหมายของชาติตน ซึ่งในระยะต่อมาสิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้กลายเป็นปัญหาที่ทำความยุ่งยากให้แก่รัฐบาลไทยในการปกครองประเทศอย่างมาก นอกจากนั้นจำนวนคดีความประเภทต่างๆ เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและมากมายจนเหลือวิสัยที่ศาลไทยในสมัยนั้นจะรับไหวได้ ประกอบกับระบบการศาลที่มีศาลกระจัดกระจายกันอยู่ตามกระทรวงกรมต่างๆ มากมาย และระบบการดำเนินกระบวนการพิจารณาและพิพากษาคดีที่ต้องทำงานร่วมกันระหว่างกรมรับฟ้อง ลูกขุน ตระลาการ และผู้ปรับ ทำให้การพิจารณาคดีล่าช้าและสับสน ทั้งเป็นเหตุทำให้คดีค้างศาลเป็นจำนวนมาก เพราะในแต่ละเดือนมีคดีที่ผู้เดือดร้อนทางอรรถคดีนำมาฟ้องเป็นจำนวนมาก แต่ศาลต่างๆ ชำระคดีได้เพียงเล็กน้อย แม้จะมีการพยายามแก้ไข ปรับปรุง หรือเพิ่มเติมการศาลเป็นส่วนๆ ไปเฉพาะส่วนที่เห็นว่าเป็นปัญหาสำคัญในขณะนั้นเพื่อรับกับสถานการณ์

^๓ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๑๐ กฎหมาย จ.ศ. ๑๒๔๐-๑๒๔๕, หน้า ๒๓๐-๒๓๑.

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

และปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นเรื่อย ๆ ตลอดมา แต่ปรากฏว่าเมื่อแก้ไขในส่วนใด ส่วนหนึ่งของระบบการศาล ก็เกิดปัญหาใหม่ขึ้นอีก เช่น การพยายามแก้ไขความล่าช้าของระบบการศาลด้วยการให้เสนาศักดิ์กระทรวงกรมซึ่งศาลต่าง ๆ อยู่ในสังกัด รับเรื่องราวกล่าวโทษอุทธรณ์ตระลาการได้ และการให้มีแม่กองสำหรับรับเรื่องราว ตรวจคำปรึกษาของลูกขุน เป็นต้น อรรถคดีต่าง ๆ จึงทับถมซับซ้อนมากขึ้น จนกระทั่งผู้กระทำความผิดก็ไม่ได้รับการลงโทษเสียที จึงอาจกล่าวได้ว่าปัญหาการศาลไทย ในขณะนั้นใหญ่หลวงเกินกว่าที่จะเยียวยาแก้ไขได้ นอกจากต้องใช้วิธีปฏิรูป การศาลใหม่หมดทั้งระบบ ยิ่งไปกว่านั้นความบิบบัคกันจากต่างชาติอันเนื่องมาจากสิทธิ สภานอกอาณาเขตก็เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความเคลื่อนไหว ที่จะปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลไทยโดยเร่งด่วนที่สุดเท่าที่จะทำได้ พระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องหามาตรการ ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงการศาลไทยใหม่หมด ดังจะเห็นได้จากพระราชดำรัส ตอนหนึ่งว่า “การในกรมลูกขุนหรือจะว่ารวบยอดว่าการในกรมยุติธรรมทั้งปวง ซึ่งแยกไปเป็นหลายกรมนั้น จึงได้ทูลตรมเลื่อมทรมมาช้านาน พ้นกำลังที่จะแก้ไข ให้ดีขึ้นในแบบเดิมนี้ได้ จึงเป็นการจำเป็นที่จะต้องแก้ไขเปลี่ยนรูปของกระทรวง ยุติธรรมนี้ใหม่ให้เป็นทางอันคิดคราวเดียวตลอดเรื่อง ไม่เป็นแต่คิดปุยาแก้ไข ครั้งหนึ่งคราวหนึ่ง การตำแหน่งยุติธรรมในเมืองไทยนี้ เปรียบเสมือนเรือกำปั่น ที่ถูกเพรียงแลปลวกกินสุทรมล่ำ แต่ก่อนทำมานั้นเหมือนร้วแห่งใด ก็เข้าไม้ตาม อุดยาแต่จะเพาะตรงที่ร้วนั้น ที่อื่นก็ทรมลงไปอีก ครั้นช้านานเข้าก็ยังชำรุดหนักลง ทั้งล่ำ เป็นเวลาสมควรที่ต้องตั้งกงขึ้นกระดานใหม่ให้เป็นของมั่นคงถาวรสืบไป แลเป็นการสำคัญยิ่งใหญ่ว่าจะต้องรีบจัดการโดยเร็ว หาไม้ก็ต้องจมลงด้วยยุบไป เหมือนเรือกำปั่นที่ชำรุดเหลือที่จะเยียวยาจนต้องจมลงฉะนั้น”^๔ นอกจากนั้นยังมี

^๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงวุฒิศักดิ์-เนดินาถ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๘, หน้า ๓๐-๓๑.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

แรงกดดันมาจากเจ้านายและข้าราชการที่มีหัวก้าวหน้าซึ่งต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลงในราชการแผ่นดิน โดยเฉพาะในด้านที่เกี่ยวกับความยุติธรรม เจ้านายและข้าราชการกลุ่มนี้ ได้แก่ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤธิศาดา พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ พระองค์เจ้าปฤษฎางค์ พระยามหาโยธา (นกแก้ว คชเสนี) พระยาอภัยพิพิธ (สุ่น ศาสตรภัย) เป็นต้น^๕ ดังนั้นเมื่อปลายปี ร.ศ. ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๕) รัฐบาลไทยจึงได้ออกประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น ประกาศนี้ลงวันที่ ๒๕ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๐ แต่ลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับประจำวันที ๑๐ เมษายน ร.ศ. ๑๑๑ ประกาศพระบรมราชโองการฉบับนี้ถือได้ว่าเป็นก้าวแรกที่สำคัญยิ่งของการปฏิรูปการศาลไทย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงโครงสร้างของศาลไทยโดยสิ้นเชิง และเป็นการจัดระเบียบทางการศาลให้เป็นแบบยุโรป โดยตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้นเพื่อเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบทางด้านศาลยุติธรรมอย่างแท้จริงเพียงองค์เดียว มีเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมเป็นเจ้ากระทรวง ซึ่งมีหน้าที่อำนวยความสะดวกแก่ศาลในการพิจารณาและพิพากษาคดีเท่านั้น^๖ ศาลต่างๆ ในกรุงเทพฯ ที่มีอยู่เดิม ๑๖ ศาล อันได้แก่ ศาลนครบาล ศาลแพ่งเกษม ศาลแพ่งกลาง ศาลกรมวัง ศาลอาญานอก ศาลอุทธรณ์กรมมหาดไทย ศาลกรมนา ศาลกรมท่ากลาง ศาลกรมท่าซ้าย ศาลกรมท่าขวา ศาลต่างประเทศ ศาลราชตระกูล ศาลมรดก ศาลสรรพากร ศาลธรรมการ และศาลฎีกา (กรมตรวจฎีกา) ได้ถูกโอนให้มาขึ้นกับกระทรวงยุติธรรม และยุบรวมเหลือเพียง ๗ ศาล คือ

^๕ วิชา มหาคุณ, “ประวัติกระทรวงยุติธรรม” ใน ที่ระลึกนิทรรศการทางการศาล สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ สองร้อยปี กระทรวงยุติธรรม (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๒๕), หน้า ๓๕.

^๖ เป็นแนวคิดใหม่ที่จะแยกฝ่ายบริหารออกจากฝ่ายตุลาการโดยปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรครั้งแรก.

พิธีลงนามถวายสัตยาบัน ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

- (๑) ศาลฎีกา (กรมตรวจฎีกา) เปลี่ยนเป็น ศาลอุทธรณ์คดีหลวง
- (๒) ศาลอุทธรณ์กรมมหาดไทย เปลี่ยนเป็น ศาลอุทธรณ์คดีราษฎร
- (๓) ศาลนครบาลกับศาลอาญานอก รวมกันแล้วเรียกว่า ศาลพระราชอาญา
- (๔) ศาลแพ่งเกษม ศาลกรมวัง ศาลกรมนา รวมกันเป็น ศาลแพ่งเกษม บางที่เรียกว่า ศาลแพ่งเกษมราชสุภาวดี^๗
- (๕) ศาลแพ่งกลาง ศาลกรมท่ากลาง ศาลกรมท่าซ้าย ศาลกรมท่าขวา ศาลธรรมการ ศาลราชตระกูล รวมกันเป็น ศาลแพ่งกลาง บางที่เรียกว่า ศาลแพ่ง-ไกลีราชสุภาวดี^๘
- (๖) ศาลสรรพากร ศาลมรดก รวมกันเป็น ศาลสรรพากร
- (๗) ศาลต่างประเทศ ยังคงเป็น ศาลต่างประเทศ ตามเดิม

มือธิดีสำหรับพิพากษาบังคับบัญชาในการพิจารณาคดีในแต่ละศาลโดยตรง และตั้งกรมรับฟ้องขึ้นในกระทรวงยุติธรรมเพื่อรับฟ้องและเรื่องราวทั้งปวงของราษฎรที่จะเกิดขึ้นใหม่ โดยให้ผู้ประทับฟ้องมีหน้าที่ประทับฟ้องไปยังศาลทั้งเจ็ดให้ถูกต้องด้วยพระธรรมนูญและตามรูปความเป็นแพ่งหรืออาญา มิให้ประทับฟ้องตามความเป็นพิเศษแห่งบุคคลดังเช่นแต่เดิม เช่น จำเลยเป็นสมในหรือสมนอก^๙ เป็นต้น ศาลที่จัดระบบขึ้นใหม่ซึ่งอยู่ในสังกัดกระทรวงยุติธรรมนี้เป็นศาลในกรุงเทพฯ ส่วนศาลหัวเมืองในมณฑลกรุงเทพฯ และในหัวเมืองอื่นๆ คงเป็นไปตามเดิม กล่าวคือ ศาลหัวเมืองยังคงแยกไปสังกัดอยู่ในกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงนครบาล มิได้

^๗ ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๑๓ กฎหมาย ร.ศ. ๑๑๐-๑๑๑, หน้า ๑๕๖ และ ๑๖๔.

^๘ เรื่องเดียวกัน.

^๙ คนในสังคมไทยสมัยก่อนอยู่ในระบบไพร่ “สมใน” น่าจะหมายถึง พวกที่สังกัดในพระเจ้าแผ่นดินโดยตรง หรือพวกที่สังกัดกรมวัง ส่วน “สมนอก” น่าจะหมายถึง พวกที่อยู่ในสังกัดกระทรวงกรมอื่นๆ จึงกล่าวได้ว่า นอกจากพวกสังกัดกรมวังแล้ว พวกที่สังกัดอื่นจัดเป็นสมนอกทั้งสิ้น แต่ “สมใน” และ “สมนอก” ยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ และหาข้อยุติยังไม่ได้.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

มีการจัดให้มาสังกัดอยู่ในกระทรวงยุติธรรม ประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรมฉบับนี้ถือได้ว่าเป็นขั้นตอนของการวางหลักเกณฑ์ในการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาด้วย กล่าวคือ เมื่อศาลฎีกาเดิมเปลี่ยนเป็นศาลอุทธรณ์คดีหลวงในกระทรวงยุติธรรมสำหรับพิจารณาคดีอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นแล้ว ก็ให้ยกเอาฎีกาที่ยังค้างศาลอยู่ไปพิจารณาในศาลอุทธรณ์คดีหลวงด้วย แต่ฎีกาที่จะมีต่อไปภายหน้านั้นให้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาได้เฉพาะการร้องทุกข์กล่าวโทษคำพิพากษาศาลอุทธรณ์คดีหลวงและศาลอุทธรณ์คดีราษฎร์ รวมทั้งการกล่าวโทษเสนาบดีเจ้ากระทรวงต่างๆ หรือฎีกาซึ่งมีข้อความไม่เกี่ยวกับเรื่องที่เป็นความกันเท่านั้น และถ้ามีเหตุต้องพิจารณาพิพากษาได้สวนต่อไป ก็ทรงโปรดเกล้าฯ ตั้งองคมนตรีเป็นครั้งคราวเพื่อชำระได้สวนหรือทำบันทึกความเห็นทูลเกล้าฯ ถวายเป็นพิเศษ หรือทรงโปรดเกล้าฯ ให้ที่ประชุมเสนาบดีปรึกษาตัดสิน ส่วนความอื่นนอกจากนี้ห้ามมิให้ทำฎีกาขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย

เมื่อประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้นในปลายปี ร.ศ. ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) นั้นยังมิได้กำหนดให้ผู้ใดเป็นเสนาบดี แต่หลังจากนั้น ๓ วัน คือ ในวันที่ ๑ เมษายน ร.ศ. ๑๑๑ (พ.ศ. ๒๔๓๕) จึงได้ประกาศตั้งให้พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ ซึ่งต่อมาภายหลังได้เลื่อนเป็นกรมพระสวัสดิ์วัฒนวิเศษ เป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม พร้อมๆ กับเสนาบดีกระทรวงอื่นๆ อีกหลายกระทรวง งานปฏิรูปการศาลของกระทรวงยุติธรรมในสมัยพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณส่วนใหญ่มีลักษณะค่อยๆ เป็นค่อยๆ ไปตามความเหมาะสมของสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ เป็นการพยายามแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าไปเรื่อยๆ พร้อมกับค่อยๆ สอดแทรกหลักการและวิธีการแบบใหม่ๆ เข้าไปด้วย วิฤตกาลทางการศาลของไทยในสมัยนั้นรุนแรงมาก แต่พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณก็ทรงพยายามปรับปรุงเท่าที่จะกระทำได้ นับแต่รวมศาลต่างๆ เข้าด้วยกันไว้ในกระทรวงยุติธรรม ปรากฏว่าศาลเหล่านั้นได้พิจารณาคดีต่างๆ ไปได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะคดีในศาลอุทธรณ์คดีหลวงและศาลอุทธรณ์คดีราษฎร์ แต่คดีในศาลพระราชอาญา ยังคงค้างอยู่มาก เนื่องจากคดีที่ค้างค้างมาตั้งแต่ก่อนตั้งกระทรวงยุติธรรม

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

ก็มีมากอยู่แล้ว และยังต้องรับคดีที่เกิดขึ้นใหม่ทั้งจากในกรุงเทพฯ และหัวเมือง^{๑๐} นอกจากนี้ราษฎรเข้าใจวิธีการฟ้องร้องคดีแล้วและศาลต่างๆ ก็ไม่มีการแก่งแย่งคดีกันดังแต่ก่อน^{๑๑} จึงสมควรยกเลิกกรรมรับฟ้องที่ตั้งขึ้นตามประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรม ร.ศ. ๑๑๐ ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติจัดการศาลในสนามสถิตย์-ยุติธรรม ร.ศ. ๑๑๑ เมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๑ เพื่อเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงศาลสถิตย์ยุติธรรมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณได้ทรงนำทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ ๑๓ เมษายน ร.ศ. ๑๑๒^{๑๒} (พ.ศ. ๒๔๓๖) แต่ข้อความในพระราชบัญญัติมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน ร.ศ. ๑๑๒ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นชอบด้วยกับร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวทุกประการ^{๑๓} พระราชบัญญัติจัดการศาลในสนามสถิตย์ยุติธรรม ร.ศ. ๑๑๑ ยกเลิกศาลอุทธรณ์คดีหลวง และคดีความอุทธรณ์ทั้งหลายไม่ว่าคดีหลวงหรือคดีราษฎร ให้ชำระคดีที่ศาลอุทธรณ์คดีราษฎรทั้งสิ้น แต่เพิ่มศาลที่พิจารณาพิพากษาความอาชญาขึ้นอีกศาลหนึ่ง เรียกว่า “ศาลราชทัณฑ์พิเศษ” เพื่อแก้ปัญหาความอาชญาที่ค้างศาลเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังยกเลิกกรรมรับฟ้องซึ่งตั้งขึ้นตามประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรม ร.ศ. ๑๑๐ และกำหนดให้ราษฎรผู้มีอรรถคดีมาฟ้องต่อศาลในสนามสถิตย์ยุติธรรมตามแต่มูลคดี

^{๑๐} กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ร. ๕ บ. ๓/๑ หนังสือกระทรวงยุติธรรมที่ ๘๑/๑๔๗๒๖ ลายพระหัตถ์ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑๓ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๑.

^{๑๑} กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ร. ๕ บ. ๑/๕ ลายพระหัตถ์พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑๓ เมษายน ร.ศ. ๑๑๒.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน.

^{๑๓} กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ร. ๕ บ. ๑/๕ ร่างพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ ๑๓ เมษายน ร.ศ. ๑๑๒.

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๔

ของตนจะอยู่ในอำนาจศาลใดศาลหนึ่งตามพระธรรมนูญ โดยให้มีการตั้งศาล เป็นพนักงานรับฟ้องในทุกศาลด้วย ประมาณต้นปี ร.ศ. ๑๑๒ ได้มีการตราพระราช บัญญัติตั้งศาลโปริสภาเป็นศาลกองตระเวนสำหรับกรุงเทพฯ ลงวันที่ ๓๑ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๑ เพื่อจัดตั้งศาลโปริสภาขึ้นในสังกัดกระทรวงยุติธรรม และยกเลิกศาล กองตระเวนเดิมในสังกัดกระทรวงนครบาล ศาลโปริสภามีอำนาจชำระและตัดสิน ความอาชญาอุทโทษ กล่าวคือ คดีที่มีโทษเพี้ยน ๕๐ ทีลงมา หรือลงโทษจำไม่ถึงคุก จำที่ตราตั้งแต่ ๖ เดือนลงมา หรือปรับไหมเพียงเงิน ๒ ชั่งลงมา และมีอำนาจ ชำระและตัดสินความแพ่งในคดีที่มีทุนทรัพย์ไม่เกิน ๒ ชั่ง พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมอยู่ได้ประมาณ ๒ ปี ก็ทรงกราบบอญบบังคมทูลลาออกเพื่อเสด็จไปราชการทางยุโรปตามที่ทรง ได้รับมอบหมาย

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๓ (พ.ศ. ๒๔๓๓) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงประกาศตั้งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิต- ปริชากร เป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม การศาลไทยโดยทั่วไปในตอนที่ยกรมหลวง พิชิตปริชากรทรงเข้ารับตำแหน่งใหม่ๆ มีสภาพ “...ทรุดโทรมเสียหายอยู่มากมาย หลายอย่างแทบจะเหลือกำลังที่จะทำให้ดีขึ้น นอกจากจัดการรื้อถอนจัดทำเสียใหม่ แทบทั้งหมด ด้วยความหมั่นเพียรในเวลาอันช้านาน...”^{๑๔} ดังนั้นพระองค์จึงทรง ปรับปรุงแก้ไขอย่างจริงจังด้วยการใช้วิธีการปฏิรูปหมดทั้งระบบในลักษณะชำระสะสาง ความยุ่งยากสับสนของระบบการศาลไทยที่มีมาแต่เดิม ปรับปรุงด้านบุคลากรและ การทำงาน ทั้งนี้ เพราะเป็นระยะที่กำลังเร่งรัดสะสางอรรถคดีที่ค้างค้ำอย่างรีบด่วน ขณะเดียวกันก็พยายามริเริ่มการศาลแบบใหม่ไปพร้อมๆ กันด้วย มิใช่ใช้วิธีแก้ปัญหา เฉพาะหน้าหรือแก้ไขเฉพาะที่บกพร่องที่ละเล็กละน้อยดังที่เคยปฏิบัติมา จึงเป็น

^{๑๔} กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ร. ๕ ข. ๑/๕ ลายพระหัตถ์พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปริชากร กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๓๐ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๓.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

การปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลที่มีทิศทางแน่นอนตั้งแต่เริ่มดำเนินการเลยทีเดียว ทั้งนี้ เป็นไปเพื่อขจัดวิกฤตการณ์ทางการศาลของไทย และเพื่อสร้างความเชื่อถือศรัทธาแก่ชาวตะวันตกในระบบการศาลไทยสำหรับแก้ปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขตในภายหน้า กรมหลวงพิชิตปรีชากรได้ดำเนินการปฏิรูปการศาลไทยด้วยการเริ่มจากปรับปรุงด้านกำลังคนของศาลต่างๆ และกระทรวงยุติธรรมโดยคำนึงถึงคุณภาพและความเหมาะสมของตัวบุคคล ขยายศาลปริสภเพิ่มขึ้นอีก ๓ ศาลเป็นศาลปริสภที่ ๒, ๓, ๔ โดยประกาศตั้งใน ร.ศ. ๑๑๓ เพื่อจะได้พิจารณาตัดสินอรรถคดีเล็กๆ น้อยๆ ทั้งทางแพ่งและอาชญาให้ลุล่วงเสียก่อนที่จะมาเป็นคดีคั่งค้างในศาลพระราชอาญาและศาลราชทัณฑ์พิเนท สถิติจำนวนคดีในศาลปริสภที่ ๑ และศาลปริสภที่ ๒ มีจำนวนมาก แต่คดีที่ขึ้นศาลปริสภที่ ๓ และศาลปริสภที่ ๔ มีน้อย ดังนั้นต่อมาจึงได้มีการยุบรวมเป็นศาลเดียวกันโดยประกาศเลิกศาลปริสภที่ ๔ ซึ่งประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ร.ศ. ๑๑๔ (พ.ศ. ๒๔๓๘) ออกกฎหมายสำคัญหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. ๑๑๓ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. ๑๑๕ พระราชบัญญัติกระบวนการพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. ๑๑๕ พระราชบัญญัติยกเลิกวิธีพิจารณาโจรผู้ร้ายตามจารีตนครบาล ร.ศ. ๑๑๕ เป็นต้น ปรับปรุงเกี่ยวกับการอุทธรณ์ ออกประกาศให้เลิกศาลราชทัณฑ์พิเนทโดยยกมารวมในศาลพระราชอาญาเป็นแห่งเดียวกัน เรียกว่า “ศาลพระราชอาญา” มีหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีความอาชญาทั้งปวง และให้รวมศาลแพ่งเกษมและศาลแพ่งกลางเข้าด้วยกัน เรียกว่า “ศาลแพ่ง” แล้วแบ่งงานออกเป็นแผนกๆ สามแผนก คือ แผนกแพ่งสุภาวดี แผนกแพ่งประเพณี แผนกแพ่งเกษตร มีหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีความแพ่งทั้งปวง^{๑๕} เมื่อวันที่ ๔ มกราคม ร.ศ. ๑๑๔ และชำระสะสางอรรถคดีที่คั่งค้าง

^{๑๕} กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ร. ๕ ข. ๑/๕ หนังสือกระทรวงยุติธรรมที่ ๑๔๓/๑๔๕๕๐ ลายพระหัตถ์ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๔ มกราคม ร.ศ. ๑๑๔.

กัระลิกวันศาลยุดิธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๔

โดยการตั้งศาลรับสั่งพิเศษสำหรับชำระสะสางคดีความที่มีโทษหลวงชั้นเก่าซึ่งค้างอยู่ ณ ศาลพระราชอาญาในกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๔ ศาลรับสั่งพิเศษที่ตั้งขึ้นทำงานได้ผลมาก สามารถชำระความค้างศาลไปได้เป็นจำนวนมาก เมื่อได้จัดระเบียบราชการศาลสถิตยุดิธรรมในกรุงเทพฯ เข้ารูปดีแล้ว ในปี ร.ศ. ๑๑๕ (พ.ศ. ๒๔๓๕) จึงได้เริ่มต้นจัดการศาลหัวเมืองเพื่อในที่สุดจะได้รวบรวมให้มาสังกัดขึ้นอยู่กับกระทรวงยุติธรรมเช่นเดียวกับศาลสถิตยุดิธรรมในกรุงเทพฯ โดยตราพระราชบัญญัติตั้งข้าหลวงพิเศษสำหรับการแก้ไขธรรมเนียมศาลยุติธรรมหัวเมืองทั้งปวงขึ้นเมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน ร.ศ. ๑๑๕^{๑๖} ข้าหลวงพิเศษดังกล่าวมีจำนวน ๕ นาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ขุนหลวงพระยาไกรสีห์ และนายอาร์ เจ เกิกปาตริก (R.J. Kirkpatrick) เป็นข้าหลวงพิเศษประจำการ ๓ นาย โดยมีกรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์เป็นสมุหนายกในกองข้าหลวงพิเศษ^{๑๗} ส่วนข้าหลวงพิเศษอีก ๒ นาย คือ เทศาภิบาลประจำมณฑลที่ข้าหลวงพิเศษจะได้ตั้งทำการในขณะนั้น และผู้รักษาเมืองคนใดคนหนึ่งในมณฑลที่ข้าหลวงพิเศษไปตั้งทำการอยู่นั้นซึ่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยเลือกสรรตั้งขึ้น ข้าหลวงพิเศษมีอำนาจกระทำการทั้งปวงได้ทั่วไปเต็มที่เหมือนเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยและเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ดังนั้นตั้งแต่ ร.ศ. ๑๑๕ เป็นต้นมาจึงได้รวบรวมศาลหัวเมืองต่างๆ ที่สังกัดกระทรวงอื่นมารวมอยู่ในกระทรวงยุติธรรมเป็นลำดับตลอดมา ระหว่างที่กรมหลวงพิชิตปรีชาทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมนั้น ทรงประชวรเป็นพระโรคอย่างหนึ่งซึ่งไม่

^{๑๖} พระมณูเวทยัวมลนาท, คำสอนชั้นปริญญาตรี พุทธศักราช ๒๔๑๘ ธรรมานุญศาลยุติธรรม พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระมณูเวทยัวมลนาท ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ๒๔ มีนาคม ๒๕๓๓, หน้า ๑๕.

^{๑๗} “ประกาศตั้งข้าหลวงพิเศษขึ้นประจำการ ๓ นาย เป็นผู้จัดการแก้ไขธรรมเนียมศาลยุติธรรมหัวเมืองทั้งปวง ร.ศ. ๑๑๕” ประชุมกฎหมายประกาศก เล่ม ๑๕ กฎหมาย ร.ศ. ๑๑๔-๑๑๕, หน้า ๑๔๘-๑๔๙.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

สามารถรักษาได้ แต่ก็ยังทรงพยายามรับราชการเต็มพระกำลังความสามารถ ต่อมาเมื่อทรงประชวรมากขึ้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระราชนานพระบรมราชานุญาตให้ลาออกจากตำแหน่ง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศตั้งพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระยศในขณะนั้น เป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมเมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๕ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ในฐานะเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมได้เริ่มปฏิรูปการศาลไทยในสมัยพระองค์ด้วยการออกประกาศให้ข้าหลวงพิเศษจัดตั้งศาลหัวเมืองและผู้พิพากษาในศาลพระราชนาญามีอำนาจกำหนดโทษในความผิดอาญาได้เองโดยไม่ต้องกราบบังคมทูลให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกำหนดโทษหลังจากได้พิจารณาคดีเสร็จแล้วเหมือนอย่างแต่เดิม ซึ่งมีผลทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลเป็นไปโดยสะดวกและรวดเร็วขึ้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ออกประกาศดังกล่าวเมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๕ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทรงเล็งเห็นว่า การปฏิรูปการศาลไทยมิใช่เพียงปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมายและการศาลเท่านั้น แต่การสร้างนักกฎหมายก็เป็นงานสำคัญอีกประการหนึ่งที่ต้องคำนึงถึง พระองค์ทรงมีส่วนสำคัญในการจัดตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้นในกระทรวงยุติธรรมเมื่อ ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐) เพราะทรงตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องสร้างกำลังคนขึ้นใช้ในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ทรงประสาทความรู้ทางกฎหมายและอบรมจริยธรรมตุลาการแก่ผู้พิพากษาทั้งเก่าและใหม่ตลอดจนนักเรียนกฎหมายซึ่งจะเป็นผู้พิพากษาต่อไปในภายหน้าด้วยพระองค์เอง แนวการศึกษากฎหมายของไทยในครั้งนั้นดำเนินตามระบบการศึกษากฎหมายของอังกฤษ ส่วนกฎหมายลักษณะครอบครัวและมรดกกฎหมายที่ดินศึกษาจากครูไทย นอกจากนั้นยังทรงนิพนธ์ตำรากฎหมายไว้มากมาย เช่น พระราชบัญญัติในปัดยุบัน กฎหมายราชบุรี เล็กเซอร์กฎหมายที่ดิน เป็นต้น พระองค์ทรงบำเพ็ญตนเป็นตัวอย่างในด้านจริยธรรมตุลาการด้วย กล่าวคือ ทรงให้

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

ความสำคัญแก่ความซื่อสัตย์สุจริตและความสามารถในการแข่งขันของผู้พิพากษาเป็นอย่างมาก ดังนั้นพระองค์จึงทรงพยายามเลือกเฟ้นกลั่นกรองเอาบุคคลที่เหมาะสมกับตำแหน่งและเกียรติศักดิ์ของตุลาการเท่านั้นไว้ทำงาน และทรงพยายามกำจัดคนทุจริตและประพฤติตนมิชอบต่อตำแหน่งผู้พิพากษาออกไป นอกจากนั้นได้ทรงวางโครงการปรับปรุงเงินเดือนผู้พิพากษาด้วยการเพิ่มเงินเดือนให้มากขึ้นจนเพียงพอที่จะดำรงตนอยู่ได้ตามสมควรกับตำแหน่งหน้าที่และเกียรติศักดิ์ของตุลาการเมื่อ ร.ศ. ๑๒๒ (พ.ศ. ๒๔๔๖) และยังได้ทรงปรับปรุงเกี่ยวกับหลักกฎหมายวิธีสบัญญัติในการพิจารณาคดีของศาล เช่น แก้ไขเพิ่มเติมและยกเลิกบทบัญญัติในพระราชบัญญัติกระบวนพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. ๑๑๕ ประกาศใช้พระราชบัญญัติเพิ่มเติมวิธีพิจารณาความอาญา ร.ศ. ๑๒๖ แก้ไขความอุทธรณ์ที่ค้างศาลด้วยการประกาศใช้พระราชบัญญัติอุทธรณ์ ร.ศ. ๑๒๓ ตราพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ. ๑๒๗ และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. ๑๒๗ ซึ่งมีผลทำให้การพิจารณาปัญหาข้อกฎหมายที่ต้องวินิจฉัยไปตามกฎหมายไทยซึ่งมักเกิดในศาลต่างประเทศสะดวกและเป็นธรรมมากขึ้นจนชาวต่างชาติยอมรับระบบกฎหมายและการศาลไทยตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ. ๑๒๗ ได้แบ่งศาลทั้งปวงในสมัยนั้นเป็น ๓ ประเภท คือ ศาลฎีกา เป็นศาลสูงสุด และรับผิดชอบโดยตรงต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มิได้ขึ้นอยู่กับกระทรวงใด ศาลสถิตยยุติธรรมกรุงเทพฯ แบ่งเป็น ๕ ศาล คือ ศาลอุทธรณ์ ศาลพระราชอาญา ศาลแพ่ง ศาลต่างประเทศ และศาลโปริสภา ศาลหัวเมืองแบ่งเป็น ๓ ศาล คือ ศาลมณฑล ศาลเมือง และศาลแขวง รวมทั้งศาลพิเศษซึ่งตั้งขึ้นในมณฑลเป็นครั้งคราว ทั้งศาลสถิตยยุติธรรมกรุงเทพฯ และศาลหัวเมืองต่างอยู่ในสังกัดกระทรวงยุติธรรม กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมมาเป็นเวลา ๑๔ ปี ก็ได้ทรงกราบถวายบังคมทูลลาออก ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าจรัญศักดิ์กฤษดากร เป็นผู้รั้งตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมแทนเมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑)

ในปี ร.ศ. ๑๓๑ (พ.ศ. ๒๔๕๕) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้ยกศาลฎีกามารวมอยู่ในกระทรวงยุติธรรม โดยประกาศจัดระเบียบราชการกระทรวงยุติธรรม ลงวันที่ ๓ เมษายน ร.ศ. ๑๓๑ และนับแต่นั้นมาศาลในสังกัดกระทรวงยุติธรรมแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ศาลสถิตยุติธรรมกรุงเทพฯ และศาลหัวเมือง

ศาลสถิตยุติธรรมกรุงเทพฯ แบ่งออกเป็น ๓ ชั้น ได้แก่

๑. ศาลฎีกา เป็นศาลสูงสุดสำหรับพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง แต่เดิมพิจารณาพิพากษาคดีที่ฎีกาจากทั้งศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ และศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษ แต่ต่อมาศาลอุทธรณ์ดังกล่าวทั้งสองศาลได้รวมเป็นศาลเดียวกัน เรียกว่า ศาลอุทธรณ์ กรุงเทพฯ ตามประกาศลงวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๕ ดังนั้นศาลฎีกาจึงพิจารณาพิพากษาคดีที่ฎีกาจากศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ

๒. ศาลอุทธรณ์ เดิมมีอยู่ ๒ ศาล คือ ศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ และ ศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษ ศาลอุทธรณ์แต่ละศาลต่างมีอธิบดีผู้พิพากษาเป็นผู้บังคับบัญชา และมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอุทธรณ์จากศาลต่างๆ ไม่ปะปนกัน คือ คดีในศาลหัวเมืองทั้งสิ้นอุทธรณ์มายังศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษ ยกเว้นคดีอุทธรณ์จากศาลคดีต่างประเทศหรือศาลแพ่งที่มีอำนาจในหัวเมืองซึ่งต้องบังคับตามสัญญาทางพระราชไมตรีกับต่างประเทศอันต้องส่งมายังศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ ส่วนคดีที่อุทธรณ์จากศาลต่างๆ ในมณฑลกรุงเทพฯ นั้นตกอยู่ในอำนาจศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ พิจารณาพิพากษา แต่ต่อมาศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษและศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ ได้รวมเข้าเป็นศาลเดียวกัน โดยประกาศลงวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๕ เรียกว่า ศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอุทธรณ์ทั่วพระราชอาณาจักรตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๕ มีอธิบดีผู้พิพากษาเป็นผู้บังคับบัญชา และรับชำระความอุทธรณ์จากศาลชั้นต้นที่ขึ้นอยู่ในกระทรวงยุติธรรมทุกศาล

ที่ระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๔

๓. ศาลชั้นต้น มี ๔ ศาล ดังนี้

ก. ศาลพระราชอาญา มีอำนาจวางบทกำหนดโทษในคดีอาญาทั่วไป โดยไม่มีข้อจำกัด แต่รับชำระคดีอาญาเฉพาะที่เกิดขึ้นในจังหวัดพระนครและธนบุรี นอกจากนี้ยังมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาสินไหม^{๑๔} โดยจะฟ้องต่อศาลพระราชอาญาทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาเป็นสำนวนเดียวกันไป หรือจะแยกฟ้องเป็นคดีอาญาต่อศาลพระราชอาญาสำนวนหนึ่งและเป็นคดีแพ่งต่อศาลแพ่งอีกสำนวนหนึ่งก็ได้ แต่ศาลพระราชอาญาไม่รับชำระคดีมโนสารซึ่งอยู่ในอำนาจศาลปรีศภาและคดีที่เกี่ยวกับคนในบังคับอังกฤษและฝรั่งเศสซึ่งอยู่ในอำนาจศาลต่างประเทศที่จะพิจารณาพิพากษา

ข. ศาลแพ่ง มีอำนาจชำระความแพ่งทั้งปวงที่เกินอำนาจศาลปรีศภาทั้งคดีมีข้อพิพาทและคดีไม่มีข้อพิพาทโดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องทุนทรัพย์ และมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีล้มละลาย แต่มีข้อจำกัดเช่นเดียวกับศาลพระราชอาญาในเรื่องคดีมโนสารและคดีที่เกี่ยวกับคนในบังคับอังกฤษและฝรั่งเศส ตามปกติศาลแพ่งคงรับชำระแต่เฉพาะคดีที่เกิดขึ้นในจังหวัดพระนครและธนบุรีเท่านั้น ศาลแพ่งจะไม่รับคดีแพ่งที่ตกอยู่ในอำนาจของศาลจังหวัดไว้พิจารณา เว้นแต่จะพิเคราะห์เป็นการสมควร เดิมศาลแพ่งมีอำนาจตัดสินความแพ่งที่เกินอำนาจศาลจังหวัดในมณฑลกรุงเทพฯ ตามกฎกระทรวงยุติธรรมที่ ๔๑ ลงวันที่ ๑๓ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) แต่ปัจจุบันอำนาจดังกล่าวสิ้นสุดลงแล้วโดยบทบัญญัติแห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรมแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๗๓ ซึ่งได้ให้อำนาจศาลจังหวัดพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวงซึ่งยื่นฟ้องตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้ทุกตัวบทกฎหมาย

^{๑๔} หมายถึง คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา.

ก. ศาลต่างประเทศ^{๑๕} แบ่งเป็น ๒ แผนก คือ ศาลคดีต่างประเทศชำระเฉพาะคดีที่เกี่ยวกับคนในบังคับอังกฤษ และศาลต่างประเทศ ชำระคดีที่เกี่ยวกับคนในบังคับฝรั่งเศส ทั้งสองศาลมีอำนาจพิจารณาพิพากษาความแพ่งและความอาชญาได้ทุกตัวบทกฎหมาย ตลอดจนพิจารณาพิพากษาคดีล้มละลาย

ง. ศาลปริสภา เป็นศาลที่ได้ตั้งขึ้นแทนศาลกองตระเวนซึ่งอยู่ในกระทรวงนครบาลโดยพระราชบัญญัติตั้งศาลปริสภาเป็นศาลกองตระเวนสำหรับกรุงเทพฯ ลงวันที่ ๓๑ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๑ มีอำนาจชำระคดีอาชญาที่มีโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน หรือปรับไหมเพียงเงิน ๒ ชั่งลงมา และชำระคดีแพ่งที่มีทุนทรัพย์ไม่เกิน ๒๐๐ บาท หรือคดีที่ฟ้องขับไล่ออกจากที่อยู่อาศัยหรือที่เช่าอันมีราคาค่าเช่าไม่เกินเดือนละ ๒๐๐ บาท นอกจากนั้นยังทำหน้าที่ได้สวนคดีอาชญาเกินอำนาจศาลปริสภาด้วย

ศาลหัวเมือง แบ่งออกเป็น ๓ ชั้น ได้แก่

๑. ศาลมณฑล มีอำนาจชำระคดีทั้งความแพ่งและความอาชญาได้ทุกตัวบทกฎหมายตลอดเขตมณฑลเทศาภิบาล ศาลมณฑลทำหน้าที่เป็นทั้งศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ในมณฑลนั้นๆ เดิมศาลมณฑลมีอำนาจพิจารณาพิพากษาความอุทธรณ์จากศาลต่างๆ ที่อยู่ในมณฑลนั้น เป็นอุทธรณ์ชั้นแรก และอาจอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลมณฑลต่อศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษได้อีกชั้นหนึ่ง แต่ต่อมาได้มีประกาศเรื่องแก้ไขอำนาจศาลมณฑล ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๒) ยกเลิกอำนาจชำระความอุทธรณ์ดังกล่าวของศาลมณฑล โดยให้ส่งความอุทธรณ์จากศาลหัวเมืองไปยังศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษแทน

^{๑๕} ตามมาตรา ๔ แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ. ๑๒๗ เรียกว่า “ศาลต่างประเทศ” แต่ได้แก้ไขเป็น “ศาลคดีต่างประเทศ” โดยประกาศเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ. ๑๒๗ ลงวันที่ ๘ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๘.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๔

๒. ศาลเมือง^{๒๐} มีอำนาจพิจารณาพิพากษาความแพ่งทุนทรัพย์ไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาท และความอาชญาที่มีโทษหลวง คือ จำไม่เกิน ๑๐ ปี เชียนไม่เกิน ๓๐ ที และปรับไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาท คดีเกินอำนาจศาลเมืองนั้นตามกฎหมายกระทรวงยุติธรรมที่ ๓๐ ลงวันที่ ๒๐ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๔) ศาลเมืองมีอำนาจพิจารณาได้ แต่ต้องทำความเห็นส่งสำนวนไปให้ศาลมณฑลพิพากษา ต่อมาประกาศเรื่องแก้ไขอำนาจศาลมณฑล ร.ศ. ๑๒๘ ได้กำหนดให้อธิบดีศาลมณฑลหรือผู้แทนไปช่วยนั่งพิจารณาในศาลเมืองร่วมกับผู้พิพากษาอีกนายหนึ่งเป็นอย่างน้อยแล้วให้มีอำนาจเท่าศาลมณฑล แต่พระธรรมนูญศาลยุติธรรมแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๗๓ มาตรา ๓ ได้ยกเลิกประกาศดังกล่าวและกำหนดให้ศาลจังหวัดมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวงได้ทุกด้วยกฎหมาย

๓. ศาลแขวง มีอำนาจพิจารณาพิพากษาความอาชญาที่มีโทษเบาและความแพ่งที่มีทุนทรัพย์ต่ำ และมีเขตอำนาจในท้องที่ซึ่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมจะกำหนดแขวงให้ว่ากล่าว

เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญได้เปลี่ยนแปลงอำนาจตุลาการบางประการ กล่าวคือ อำนาจอธิปไตยทางศาลมาจากปวงชนชาวไทยแทนที่จะมาจากองค์พระมหากษัตริย์เช่นเดิม แต่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการทางศาลยุติธรรม และผู้พิพากษาก็ยังอำนวยการความยุติธรรมในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์เหมือนเดิม ส่วนศาลในสังกัดกระทรวงยุติธรรมนั้น รัฐธรรมนูญมิได้เปลี่ยนแปลงแต่ประการใด คงเป็นไปตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

^{๒๐} ได้เปลี่ยนเป็น “ศาลจังหวัด” โดยประกาศกระทรวงยุติธรรม ลงวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๕.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

ร.ศ. ๑๒๓ ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศจัดระเบียบราชการกระทรวงยุติธรรม ลงวันที่ ๓ เมษายน ร.ศ. ๑๓๑ (พ.ศ. ๒๔๕๕) ต่อมาเมื่อพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๖ กำหนดให้จัดระเบียบราชการบริหารส่วนภูมิภาคเป็นจังหวัดและอำเภอ โดยยุบเลิกมณฑล พระธรรมนูญศาลยุติธรรมแก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๔๗๖ จึงให้ยุบศาลมณฑล และให้ศาลมณฑลเดิมมีฐานะเป็นศาลจังหวัด กับให้ยุบตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลมณฑล และตั้งข้าหลวงยุติธรรมขึ้น แต่นั้นมาศาลหัวเมืองจึงมีแต่ศาลจังหวัดและศาลแขวงเท่านั้น

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พุทธศักราช ๒๔๗๗ ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๘^{๒๑} ได้ยกเลิกศาลคดีต่างประเทศ ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับการได้เอกราชทางการศาลกลับคืนมา และแบ่งศาลยุติธรรมหรือศาลในสังกัดกระทรวงยุติธรรมออกเป็น ๓ ชั้น คือ

๑. ศาลชั้นต้น แบ่งเป็น ศาลชั้นต้นในกรุงเทพมหานคร และศาลชั้นต้นในต่างจังหวัด

ศาลชั้นต้นในกรุงเทพมหานคร ได้แก่

ก. ศาลแขวง เดิมศาลแขวงในกรุงเทพมหานครเรียกว่า “ศาลโปริสภา” แต่เมื่อใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พุทธศักราช ๒๔๗๗ จึงเรียกศาลโปริสภาเสียใหม่ว่า “ศาลแขวง” ต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงสำหรับจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี พุทธศักราช ๒๔๗๘ จัดตั้งศาลแขวงพระนครใต้ ศาลแขวงพระนครเหนือ และศาลแขวงธนบุรีขึ้นตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๘

^{๒๑} ปัจจุบันใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พุทธศักราช ๒๕๔๓ ทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

มีอำนาจเช่นเดียวกับศาลปรีศภาที่ ๑, ๒, ๓ ต่อมาเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้เปิดทำการศาลแขวงพระนครใต้ (ปทุมวัน) ให้เป็นศาลสาขาของศาลแขวงพระนครใต้ หลังจากนั้นเมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้เปิดทำการศาลแขวงในกรุงเทพมหานครเพิ่มขึ้นอีก ๓ ศาล ได้แก่ ศาลแขวงพระโขนง ศาลแขวงดุสิต และศาลแขวงตลิ่งชัน ปัจจุบันได้ยกฐานะศาลแขวงพระนครใต้ (ปทุมวัน) ขึ้นเป็นศาลแขวงปทุมวัน โดยเปิดทำการเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๘ ปัจจุบันมีศาลแขวงในกรุงเทพมหานคร รวม ๗ ศาล ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจของผู้พิพากษาคนเดียว

ข. ศาลแพ่งและศาลอาญา แต่เดิมศาลแพ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีล้มละลายทั้งปวง^{๒๒} ส่วนศาลอาญามีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวง เดิมศาลอาญาเรียกว่า “ศาลพระราชอาญา” ทั้งศาลแพ่งและศาลอาญามีเขตอำนาจตลอดจังหวัดพระนครและธนบุรี แต่ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแพ่งธนบุรีและศาลอาญาธนบุรี พ.ศ. ๒๕๒๐ ออกใช้บังคับโดยกำหนดให้จัดตั้งศาลแพ่งธนบุรีและศาลอาญาธนบุรีขึ้นเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีที่เกิดขึ้นในเขตจังหวัดธนบุรีเดิม ทั้งนี้ เพราะคดีความมาสู่ศาลแพ่งและศาลอาญาเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก แต่ห้องพิจารณาของศาลแพ่งและศาลอาญามีอยู่จำกัด ประกอบกับการคมนาคมในกรุงเทพมหานครไม่สะดวกคล่องตัว ทำให้ประชาชนผู้มีอรรถคดีไม่ได้รับความสะดวกและรวดเร็วในการติดต่อกับศาล พร้อมกันนั้นก็ได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๒๐ กำหนดให้ศาลจังหวัดมีนบุรี

^{๒๒} นับแต่มีการจัดตั้งศาลล้มละลายกลางขึ้นโดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. ๒๕๔๒ และได้เปิดทำการเมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๔๒ ศาลแพ่งจึงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาเฉพาะคดีแพ่งทั้งปวงเท่านั้น.

กัระลิกวันศาลยุดิธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๔

ศาลแพ่งธนบุรี และศาลอาญาธนบุรี เป็นศาลชั้นต้นสำหรับกรุงเทพมหานคร ดังนั้น นับแต่ พ.ศ. ๒๕๒๐ ศาลแพ่งและศาลอาญาจึงมีเขตอำนาจตลอดกรุงเทพมหานคร เว้นแต่ ท้องที่ที่อยู่ในเขตอำนาจศาลแพ่งธนบุรี ศาลอาญาธนบุรี และศาลจังหวัดมีนบุรี^{๒๓} ส่วนศาลแพ่งธนบุรีและศาลอาญาธนบุรีมีเขตอำนาจในเขตคลองสาน เขตตลิ่งชัน เขตธนบุรี เขตบางกอกน้อย เขตบางกอกใหญ่ เขตบางขุนเทียน เขตภาษีเจริญ เขตราชบุรีบูรณะ และเขตหนองแขม แต่เดิมศาลแพ่งธนบุรีมีอำนาจพิจารณาพิพากษา คดีแพ่งและคดีล้มละลายทั้งปวงเช่นเดียวกับศาลแพ่ง^{๒๔} ส่วนศาลอาญาธนบุรี มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวงเช่นเดียวกับศาลอาญา แต่ต่อมาได้มี พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๓๒ กำหนดให้ศาลจังหวัดมีนบุรี ศาลแพ่งธนบุรี ศาลอาญาธนบุรี ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลแพ่ง และศาลอาญา เป็นศาลชั้นต้นสำหรับกรุงเทพมหานคร ดังนั้นในปี ๒๕๓๒ เป็นต้นมาศาลแพ่งและศาลอาญาจึงมีเขตอำนาจตลอด กรุงเทพมหานคร นอกจากท้องที่ซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลอาญา

^{๒๓} ศาลจังหวัดมีนบุรีเป็นศาลที่มีมาแต่เดิมในนาม “ศาลเมืองมีนบุรี” และที่ทำการศาลเดิมได้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ ต่อมาได้มีประกาศกระทรวงยุติธรรม ลงวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ เปลี่ยนนามศาล เมืองมีนบุรีและศาลเมืองอื่นๆ เป็นศาลจังหวัดมีนบุรี ฯลฯ ในปี ๒๔๗๔ ได้มีประกาศเรื่องยุบรวม ศาลมณฑลและศาลจังหวัดต่างๆ ประกาศ ณ วันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ ให้ยุบศาลจังหวัดมีนบุรี รวมเข้าในศาลสถิตย์ยุติธรรมกรุงเทพฯ เว้นแต่คดีที่เกิดขึ้นในท้องที่อำเภอหนองจอกให้อยู่ในอำนาจศาล มณฑลปรังจีน และได้มีการจัดตั้งศาลแขวงมีนบุรีขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงสำหรับหัวเมือง พ.ศ. ๒๔๗๘ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ ศาลแขวงมีนบุรีได้รับการยกฐานะเป็นศาลจังหวัดตามพระราช บัญญัติยกฐานะศาลแขวงมีนบุรีเป็นศาลจังหวัด พ.ศ. ๒๔๘๐ มีเขตอำนาจตลอดท้องที่อำเภอมีนบุรี อำเภอหนองจอก และอำเภอลาดกระบัง ในจังหวัดพระนคร แต่ปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลง เขตอำนาจศาลจังหวัดมีนบุรี พ.ศ. ๒๕๓๔ กำหนดให้ศาลจังหวัดมีนบุรีขยายอำนาจศาลออกไปใน แขวงท่าแร้ง แขวงสายไหม แขวงออเงิน เขตบางเขน แขวงคันนายาว แขวงสะพานสูง เขตบึงกุ่ม และแขวงจระเข้บัว เขตลาดพร้าว นอกเหนือจากเขตมีนบุรี เขตหนองจอก และเขตลาดกระบังด้วย.

^{๒๔} เช่นเดียวกับกับเชิงอรรถที่ ๒๒.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

กรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลอาญาธนบุรี และศาลจังหวัดมีนบุรี รวมทั้งมีการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแพ่งกรุงเทพใต้และศาลอาญากรุงเทพใต้ พ.ศ. ๒๕๓๒ ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๒^{๒๕} ทั้งนี้ เนื่องจากกระทรวงยุติธรรมได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องหามาตรการแก้ไขปัญหาคอขวดในการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนของศาลแพ่งและศาลอาญาซึ่งเป็นศาลชั้นต้นขนาดใหญ่สำหรับกรุงเทพมหานครและมีอำนาจใช้ดุลพินิจรับพิจารณาพิพากษาคดีได้ทั่วประเทศ ประกอบกับในปัจจุบันคดีความขึ้นสู่ศาลทวีจำนวนมากขึ้นจนเป็นภาระหนักเกินกำลังที่ศาลแพ่งและศาลอาญาจะสามารถพิจารณาคดีให้เสร็จไปโดยเร็วได้ คดีความในศาลจึงค้างพิจารณาเป็นจำนวนมาก แม้จะได้มีการจัดตั้งศาลแพ่งธนบุรีและศาลอาญาธนบุรีเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ แต่ก็ยังไม่เพียงพอกับจำนวนคดีที่มีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกวัน จึงจำเป็นต้องจัดตั้งศาลแพ่งกรุงเทพใต้และศาลอาญากรุงเทพใต้ขึ้น ศาลแพ่งกรุงเทพใต้และศาลอาญากรุงเทพใต้มีเขตอำนาจในเขตบางรัก เขตปทุมวัน เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย เขตพระโขนง เขตยานนาวา เขตสัมพันธวงศ์ เขตคลองเตย เขตประเวศ เขตสาทร และเขตบางคอแหลม เดิมศาลแพ่งกรุงเทพใต้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีล้มละลายทั้งปวงเช่นเดียวกับศาลแพ่ง^{๒๖} ส่วนศาลอาญากรุงเทพใต้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวงเช่นเดียวกับศาลอาญา ปัจจุบันอาคารที่ทำการศาลแพ่งและศาลอาญาตั้งอยู่ที่ถนนรัชดาภิเษก

^{๒๕} เดิมกระทรวงยุติธรรมดำริที่จะจัดตั้งศาลแพ่งกรุงเทพเหนือและศาลอาญากรุงเทพเหนือขึ้นทางตอนเหนือของกรุงเทพมหานคร แต่เนื่องจากคณะรัฐมนตรีมีมติให้ย้ายอาคารที่ทำการศาลแพ่งและศาลอาญาไปอยู่ที่ถนนรัชดาภิเษก เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นพื้นที่ทางตอนเหนือของกรุงเทพมหานคร ทำให้โครงการจัดตั้งศาลแพ่งกรุงเทพเหนือและศาลอาญากรุงเทพเหนือถูกระงับไป จึงได้พิจารณาดำเนินการจัดตั้งศาลแพ่งกรุงเทพใต้และศาลอาญากรุงเทพใต้ขึ้นแทน.

^{๒๖} เช่นเดียวกันกับเชิงอรรถที่ ๒๒.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารเสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์มาทรงเปิดอาคารศาลอาญาอย่างเป็นทางการ ส่วนอาคารศาลแพ่งได้ทรงเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๕ อาคารที่ทำการศาลแพ่งธนบุรีและศาลอาญาธนบุรีตั้งอยู่ที่ถนนเอกชัย เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร สำหรับอาคารที่ทำการศาลแพ่งกรุงเทพใต้และศาลอาญากรุงเทพใต้ นั้น กระทรวงยุติธรรมได้รับอนุญาตจากกรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง ให้ก่อสร้างในที่ดินราชพัสดุ โฉนดเลขที่ ๓๕๕๘ ตั้งอยู่ที่ซอยเจริญกรุง ๖๓ (สมานมิตร) ถนนเจริญกรุง เขตสาทร กรุงเทพมหานคร เนื้อที่ ๑๑ ไร่ ๘๓ ตารางวา แต่ปรากฏว่าพื้นที่ดังกล่าวมีสภาพเป็นชุมชนแออัด เพราะมีราษฎรบุกรุกเข้าไปอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก การอพยพราษฎรออกไปจึงเป็นปัญหาละเอียดอ่อนทั้งด้านมนุษยธรรม สังคม และการเมือง การก่อสร้างอาคารศาลแพ่งกรุงเทพใต้และศาลอาญากรุงเทพใต้จึงไม่สามารถดำเนินการได้ตามกำหนด กระทรวงยุติธรรมจึงแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการปรับปรุงอาคารศาลแพ่งและศาลอาญาเดิมให้เป็นที่ทำการชั่วคราวของศาลแพ่งกรุงเทพใต้และศาลอาญากรุงเทพใต้ จนกว่าอาคารที่ทำการถาวรจะก่อสร้างแล้วเสร็จ โดยได้กำหนดเปิดทำการตั้งแต่วันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นต้นไป ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๒ กระทรวงยุติธรรมให้ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ย้ายไปอยู่ที่อาคารที่ทำการแห่งใหม่เพียงศาลเดียว จากนั้นเมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ศาลแพ่งกรุงเทพใต้จึงย้ายไปเปิดทำการอยู่ ณ อาคารที่ทำการถาวรที่ซอยเจริญกรุง ๖๓ (สมานมิตร) ถนนเจริญกรุง เขตสาทร กรุงเทพมหานคร และมีพิธีเปิดทำการศาลอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ ส่วนศาลอาญากรุงเทพใต้ปัจจุบันมีอาคารที่ทำการอยู่ ณ สถานที่เดิมซึ่งตั้งอยู่ที่เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

ศาลชั้นต้นในต่างจังหวัด ได้แก่

ก. ศาลแขวง พร้อมๆ กับการออกพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงสำหรับจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี พุทธศักราช ๒๔๓๘ ได้มีการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงสำหรับหัวเมือง พุทธศักราช ๒๔๓๘ ขึ้น โดยกำหนดให้มีศาลแขวงสำหรับต่างจังหวัด ๗ ศาล ได้แก่ ศาลแขวงมณฑลบุรี ศาลแขวงกบินทร์บุรี ศาลแขวงแม่สะเรียง ศาลแขวงแม่สอด ศาลแขวงตะกั่วป่า ศาลแขวงหลังสวน และศาลแขวงเบตง แต่ต่อมาได้มีการออกพระราชบัญญัติยกฐานะศาลแขวงเหล่านี้ขึ้นเป็นศาลจังหวัด ในปี ๒๔๕๕ รัฐบาลเห็นสมควรจัดตั้งศาลแขวงในต่างจังหวัดขึ้นอีก จึงตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. ๒๔๕๕ ขึ้น และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดให้เปิดทำการศาลแขวงในบางจังหวัดขึ้นตั้งแต่วันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๐ รวม ๑๗ ศาล ได้แก่ ศาลแขวงพระนครศรีอยุธยา ศาลแขวงลพบุรี ศาลแขวงชลบุรี ศาลแขวงนครราชสีมา ศาลแขวงสุรินทร์ ศาลแขวงอุบลราชธานี ศาลแขวงอุดรธานี ศาลแขวงขอนแก่น ศาลแขวงเชียงใหม่ ศาลแขวงลำปาง ศาลแขวงพิษณุโลก ศาลแขวงนครสวรรค์ ศาลแขวงราชบุรี ศาลแขวงสุพรรณบุรี ศาลแขวงนครศรีธรรมราช ศาลแขวงสุราษฎร์ธานี และศาลแขวงสงขลา แต่ปัจจุบันได้เปิดทำการศาลแขวงในต่างจังหวัดเพิ่มขึ้นอีก ๓ ศาล ได้แก่ ศาลแขวงสมุทรปราการ ศาลแขวงนนทบุรี และศาลแขวงนครปฐม โดยเริ่มทำการมาตั้งแต่วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ นอกจากนี้มีการเปิดทำการศาลสาขาของศาลแขวงเป็นครั้งแรก คือ ศาลแขวงนครราชสีมา (พิมาย) ในวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ ดังนั้นปัจจุบันมีศาลแขวงในต่างจังหวัด รวม ๒๐ ศาล และศาลสาขาของศาลแขวงในต่างจังหวัด จำนวน ๑ ศาล ศาลแขวงในต่างจังหวัดมีอำนาจพิจารณาและพิพากษาคดีเหมือนศาลแขวงในกรุงเทพมหานคร

ข. ศาลจังหวัด เป็นศาลชั้นต้นที่มีอยู่ทุกจังหวัดและอำเภอที่มีพลเมืองมากแต่ห่างจากตัวจังหวัด ดังนั้นบางจังหวัดอาจมีศาลจังหวัดตั้งอยู่มากกว่าหนึ่งศาล

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

ศาลจังหวัดมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาทั้งปวง นอกจากนี้ เดิมมีการจัดตั้งศาลจังหวัดชั่วคราวเคลื่อนที่โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมอาศัยอำนาจตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พุทธศักราช ๒๔๗๗ มีคำสั่งให้ผู้พิพากษาศาลจังหวัดไปนั่งพิจารณาคดี ณ ที่ว่าการอำเภอที่กำหนด มีลักษณะเหมือนศาลจังหวัดเคลื่อนที่เข้าไปอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนซึ่งอยู่ในท้องที่ห่างไกลจากที่ตั้งของศาลจังหวัด แต่เดิมศาลจังหวัดชั่วคราวเคลื่อนที่มี ๒ ศาล คือ ศาลจังหวัดขอนแก่น (พล) และศาลจังหวัดนครราชสีมา (บัวใหญ่) และเดิมมีการจัดตั้งศาลสาขาของศาลจังหวัดขึ้น ๓ ศาล คือ ศาลจังหวัดสีแก้ว (ปากช่อง) ศาลจังหวัดกาญจนบุรี (ทองผาภูมิ) และศาลจังหวัดสกลนคร (สว่างแดนดิน) แต่ปัจจุบันได้มีการจัดตั้งศาลจังหวัดพลและศาลจังหวัดบึงกาฬขึ้น โดยเปิดทำการพร้อมกันตั้งแต่วันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ รวมทั้งยังได้จัดตั้งศาลจังหวัดบัวใหญ่และศาลจังหวัดสว่างแดนดินขึ้น ซึ่งเปิดทำการในวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ ดังนั้นนับแต่ พ.ศ. ๒๕๓๗ จึงไม่มีศาลจังหวัดชั่วคราวเคลื่อนที่อีก เนื่องจากได้ยกฐานะเป็นศาลจังหวัดเต็มรูปแล้ว ขณะเดียวกันเหลือศาลสาขาของศาลจังหวัด ๒ ศาล คือ ศาลจังหวัดสีแก้ว (ปากช่อง) และศาลจังหวัดกาญจนบุรี (ทองผาภูมิ) อย่างไรก็ตามต่อมาในปี ๒๕๓๕ ได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลจังหวัดที่อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ. ๒๕๓๕ กำหนดให้ศาลจังหวัดเกาะสมุยมีเขตอำนาจตลอดท้องที่อำเภอเกาะสมุยและอำเภอเกาะพะงันในจังหวัดสุราษฎร์ธานี แต่ในระหว่างที่ยังไม่ได้เปิดทำการได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดให้ศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีเขตอำนาจตลอดถึงเขตอำนาจศาลจังหวัดเกาะสมุยด้วย เมื่อวันที่ ๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๖^{๒๓} ศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานีจึงได้เปิดทำการศาลสาขานั่นได้แก่ ศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี (เกาะสมุย) ปัจจุบันมีศาลสาขาของศาลจังหวัดรวม ๓ ศาล ในปี ๒๕๓๗ ได้มีการออกพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลจังหวัด

^{๒๓} เป็นการเปิดทำการศาลหลังจากมีการแยกศาลยุติธรรมเป็นอิสระเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๓.

กัระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

พทยาและศาลจังหว็ดนางรอง พ.ศ. ๒๕๓๗ ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๗ แต่ขณะนั้นยังมีได้มีพระราชกฤษฎีกาเปิด ทำการศาลอย่างป็นทางการ นอกจากนั้นในเวลาเดียวกันกระทรวงยุติธรรมยังได้เสนอ ร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลจังหว็ดต่าง ๆ ต่อสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีหลายศาล ร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลจังหว็ดที่คณะรัฐมนตรีรับหลักการแล้ว ได้แก่ ร่าง พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลจังหว็ดสระแก้ว พ.ศ. ร่างพระราชบัญญัติจัดตั้ง ศาลจังหว็ดหนองบัวลำภู พ.ศ. ซึ่งคณะรัฐมนตรีรับหลักการของร่างพระราช บัญญัติทั้งสองเมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๖ ร่างพระราชบัญญัติจัดตั้ง ศาลจังหว็ดที่ตำบลลำธารายณ์ อำเภอยะบาตล จังหว็ดลพบุรี พ.ศ. ร่างพระราช บัญญัติจัดตั้งศาลจังหว็ดที่อำเภอรันบุรี จังหว็ดสุรินทร์ พ.ศ. ร่างพระราช บัญญัติจัดตั้งศาลจังหว็ดที่อำเภอเทิง จังหว็ดเชียงราย พ.ศ. ซึ่งคณะรัฐมนตรี รับหลักการของร่างพระราชบัญญัติทั้งสามเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ และร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลจังหว็ดที่อำเภอกันทรลักษ์ จังหว็ดศรีสะเกษ พ.ศ. ซึ่งคณะรัฐมนตรีรับหลักการเมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ ส่วน ร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลจังหว็ดที่คณะรัฐมนตรียังมีได้รับหลักการในขณะนั้น ได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลจังหว็ดที่อำเภอนาทวิ จังหว็ดสงขลา พ.ศ. ร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลจังหว็ดที่อำเภอเกาะสมุย จังหว็ดสุราษฎร์ธานี พ.ศ. ซึ่งกระทรวงยุติธรรมเสนอไปยังสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๗ และร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลจังหว็ดที่อำเภอเดชอุดม จังหว็ด อุตรธานี พ.ศ. ซึ่งกระทรวงยุติธรรมเสนอไปยังสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ นับแต่ พ.ศ. ๒๕๓๗ จนถึงปัจจุบัน คือ ในปี ๒๕๔๘ ได้มีการเปิดทำการศาลจังหว็ดขึ้นใหม่ จำนวน ๘ ศาล ได้แก่ ศาลจังหว็ดรัตนบุรี ศาลจังหว็ดกันทรลักษ์ ศาลจังหว็ดหนองบัวลำภู และศาล จังหว็ดพทยา ซึ่งเปิดทำการพร้อมกันเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๓

ศาลจังหวัดสระแก้ว เปิดทำการเมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๓^{๒๘}
ศาลจังหวัดนารอง เปิดทำการเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๕^{๒๙} รวมทั้งศาล
จังหวัดเทิง และศาลจังหวัดเดชอุดม ซึ่งเปิดทำการพร้อมกันเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๕๔๕^{๓๐}

กระทรวงยุติธรรมได้มีความสนใจที่จะจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน
เป็นครั้งแรกในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม
แต่ความคิดดังกล่าวต้องระงับไว้ เนื่องจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ เกิดขึ้น จนกระทั่ง
ในปี ๒๔๙๓ ได้รื้อฟื้นความคิดเรื่องการจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนขึ้น
อีกครั้งหนึ่ง โดยวางแผนการจัดตั้งไว้ว่า ศาลคดีเด็กและเยาวชนต้องเป็นศาลอาญา
ปนแพ่ง^{๓๑} ในชั้นแรกได้เริ่มพิจารณาพิพากษาเฉพาะคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด
ในทางอาญาและคดีแพ่งที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจปกครองผู้เยาว์เท่านั้น ต่อมาได้มีการ
ประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. ๒๔๙๔ และพระราช
บัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. ๒๔๙๔ ขึ้นเมื่อวันที่ ๓ กรกฎาคม
พ.ศ. ๒๔๙๔ ดังนั้นกระทรวงยุติธรรมจึงได้เปิดดำเนินการศาลคดีเด็กและเยาวชน
กลางขึ้นในจังหวัดพระนครเป็นแห่งแรกเมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๕ ต่อมา
ได้มีการจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดสงขลาเมื่อวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๕
ศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดนครราชสีมาเมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๗
ศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๓
ศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๓

^{๒๘} เช่นเดียวกันกับเชิงอรรถที่ ๒๗.

^{๒๙} เช่นเดียวกันกับเชิงอรรถที่ ๒๗.

^{๓๐} เช่นเดียวกันกับเชิงอรรถที่ ๒๗.

^{๓๑} ม.ร.ว. อุดยศักดิ์ กิตติยากร, “ประวัติศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง”, ใน *คูลพาพ ๒๕* (มกราคม-กุมภาพันธ์)
เล่ม ๑ : ๑๐๔.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๔

ศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดระยองเมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ ศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดสุราษฎร์ธานีเมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๐ ศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดนครสวรรค์เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ นอกจากนี้ยังมีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งแผนกคดีเด็กและเยาวชนในศาลจังหวัดสมุทรปราการและศาลจังหวัดนนทบุรีขึ้นเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ ปัจจุบันได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๔ ซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๘ แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวมีผลทำให้ศาลคดีเด็กและเยาวชนต่าง ๆ และศาลจังหวัดแผนกคดีเด็กและเยาวชนทั้งสองศาลเปลี่ยนเป็นศาลเยาวชนและครอบครัวและศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว รวมทั้งยังทำให้มีการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดขอนแก่นขึ้นอีกแห่งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ด้วย ต่อมาในปี ๒๕๓๗ ได้มีการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดราชบุรีขึ้นโดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดราชบุรี พ.ศ. ๒๕๓๗ แล้วหลังจากนั้นได้เปิดทำการเมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๐ ในขณะเดียวกันได้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดลพบุรี พ.ศ. ไปยังสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๗ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้มีการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดลพบุรีขึ้นโดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดลพบุรี พ.ศ. ๒๕๓๘ และในวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๓^{๓๒} จึงได้เปิดทำการ นอกจากนี้ในวันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ ศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวเปิดทำการพร้อมกัน ๔ ศาล ได้แก่ ศาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดพิษณุโลก

^{๓๒} เช่นเดียวกันกับเชิงอรรถที่ ๒๗.

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดนครศรีธรรมราชแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว และศาลจังหวัดอำนาจเจริญแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ต่อมาเมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ มีศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวเปิดทำการเพิ่มขึ้นอีก ๗ ศาล ได้แก่ ศาลจังหวัดชลบุรีแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดตรังแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดนครปฐมแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดนราธิวาสแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดปทุมธานีแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดร้อยเอ็ดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว และศาลจังหวัดอุดรธานีแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว หลังจากนั้นในวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้เปิดทำการศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวอีก ๖ ศาล ได้แก่ ศาลจังหวัดจันทบุรีแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดบุรีรัมย์แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดภูเก็ตแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดลำปางแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดสระบุรีแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว และศาลจังหวัดสุพรรณบุรีแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ต่อมาเมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้มีการเปิดทำการศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว รวม ๕ ศาล ได้แก่ ศาลจังหวัดกาญจนบุรีแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดนครพนมแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดปัตตานีแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดสตูลแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว และศาลจังหวัดสิงห์บุรีแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว นอกจากนั้นเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๕^{๓๓} มีศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวเปิดทำการอีก ๗ ศาล ได้แก่ ศาลจังหวัดฉะเชิงเทราแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดเพชรบุรีแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดเพชรบูรณ์แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดลำพูนแผนกคดีเยาวชน

^{๓๓} เช่นเดียวกับกับเชิงอรรถที่ ๒๗.

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

และครอบครัว ศาลจังหวัดศรีสะเกษแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดสุโขทัยแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว และศาลจังหวัดอ่างทองแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ต่อมาในปี ๒๕๔๖ ศาลจังหวัดยะลาแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว และศาลจังหวัดสมุทรสาครแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว เปิดทำการพร้อมกันเมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๖^{๓๔} และในปี ๒๕๔๗ ศาลจังหวัดสุรินทร์แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว เปิดทำการเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗^{๓๕} รวมทั้งมีศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวเปิดทำการเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗^{๓๖} อีก ๗ ศาล ได้แก่ ศาลจังหวัดกำแพงเพชรแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดชัยภูมิแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดเชียงรายแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดตราดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดแพร่แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลจังหวัดสระแก้วแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว และศาลจังหวัดหนองบัวลำภูแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว เมื่อรวมทั้งหมดแล้วปัจจุบันมีศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดทั้งสิ้น จำนวน ๑๐ ศาล ทั้งนี้ ไม่รวมศาลเยาวชนและครอบครัวกลางและศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว จำนวน ๔๑ ศาล ดังนั้นในปี ๒๕๔๘ จึงมีอีก ๒๔ จังหวัด ที่ยังไม่มีการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดและศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ซึ่งจะทำให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในจังหวัดเหล่านั้นไม่ได้รับประโยชน์จากกระบวนการและวิธีพิจารณาคดีพิเศษสำหรับเด็กและเยาวชนตามที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๔ บัญญัติไว้อย่างเหมาะสมและเท่าเทียมกันเหมือนอย่างเด็กและเยาวชนในจังหวัดอื่น

^{๓๔} เช่นเดียวกับกับเชิงอรรถที่ ๒๗.

^{๓๕} เช่นเดียวกับกับเชิงอรรถที่ ๒๗.

^{๓๖} เช่นเดียวกับกับเชิงอรรถที่ ๒๗.

แต่ปัจจุบันมีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๘ กำหนดให้นำวิธีพิจารณาคดีอาญาที่ใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัวไปใช้ในศาลจังหวัดในท้องที่ที่ยังไม่มีศาลเยาวชนและครอบครัว ออกมาใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๘ แล้วศาลจังหวัดทั้ง ๒๔ ศาลที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายฉบับนี้ ได้แก่ ศาลจังหวัดกาฬสินธุ์ ศาลจังหวัดมุกดาหาร ศาลจังหวัดสกลนคร ศาลจังหวัดหนองคาย ศาลจังหวัดเลย ศาลจังหวัดแม่ฮ่องสอน ศาลจังหวัดน่าน ศาลจังหวัดอุดรธานี ศาลจังหวัดอุทัยธานี ศาลจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ศาลจังหวัดสมุทรสงคราม ศาลจังหวัดพัทลุง ศาลจังหวัดชัยนาท ศาลจังหวัดปราจีนบุรี ศาลจังหวัดมหาสารคาม ศาลจังหวัดพะเยา ศาลจังหวัดยโสธร ศาลจังหวัดพิจิตร ศาลจังหวัดชุมพร ศาลจังหวัดตาก ศาลจังหวัดระนอง ศาลจังหวัดกระบี่ ศาลจังหวัดพังงา และศาลจังหวัดนครนายก

ต่อมา พ.ศ. ๒๕๒๓ ได้มีการจัดตั้งศาลแรงงานกลางขึ้นในสังกัดกระทรวงยุติธรรมโดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. ๒๕๒๒ และมีเขตศาลตลอดกรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ สมุทรสาคร นครปฐม นนทบุรี และปทุมธานี แต่ในระหว่างที่ศาลแรงงานภาคหรือศาลแรงงานจังหวัดยังมิได้จัดตั้งศาลแรงงานกลางจะมีเขตอำนาจศาลทั่วทุกท้องที่ในราชอาณาจักร กรณีที่มีคดีแรงงานเกิดขึ้นในจังหวัดอื่นที่ยังไม่มีศาลแรงงานภาคหรือศาลแรงงานจังหวัดเปิดทำการโจทก์สามารถยื่นฟ้องต่อศาลจังหวัดในพื้นที่นั้นๆ เมื่อศาลแรงงานกลางได้รับคำฟ้องจากศาลจังหวัดแล้ว ผู้พิพากษาจากศาลแรงงานกลางก็จะไปนั่งพิจารณาพิพากษาคดีที่ศาลจังหวัดนั้นๆ ศาลแรงงานกลางเป็นศาลชั้นต้นตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมซึ่งมีลักษณะเป็นศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแรงงานซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากคดีธรรมดา กล่าวคือ มีวิธีพิจารณาที่สะดวก รวดเร็ว ประหยัดและไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล ตลอดจนสามารถฟ้องคดีด้วยวาจาได้ เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้มีการเปิดทำการศาลแรงงานกลางสาขาแห่งแรกขึ้น คือ

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

ศาลแรงงานกลางสาขาสงขลา มีเขตศาลเหนือพื้นที่จังหวัดสงขลา ตรัง พัทลุง สตูล ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้เปิดทำการศาลแรงงานกลางสาขาเพิ่มขึ้นอีก ๔ ศาล ได้แก่ ศาลแรงงานกลางสาขาสมุทรปราการ มีเขตศาลเหนือพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ ศาลแรงงานกลางสาขาฉะเชิงเทรา มีเขตศาลเหนือพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ศาลแรงงานกลางสาขาชลบุรี มีเขตศาลเหนือพื้นที่จังหวัดชลบุรี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี สระบุรี ลพบุรี สุพรรณบุรี และชัยนาท ศาลแรงงานกลางสาขานครราชสีมา มีเขตศาลเหนือพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา สุรินทร์ ชัยภูมิ และบุรีรัมย์ และศาลแรงงานกลางสาขาอุบลราชธานี มีเขตศาลเหนือพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ยโสธร อำนาจเจริญ และศรีสะเกษ หลังจากนั้นได้เปิดทำการศาลแรงงานกลางสาขาสมุทรสาครเพิ่มขึ้นอีก ๑ ศาล เมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕^{๓๗} มีเขตศาลเหนือพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม นครปฐม ราชบุรี กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และเพชรบุรี อีก ๑ ปี ต่อมาได้มีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดจำนวน ที่ตั้ง เขตศาล และวันเปิดทำการของศาลแรงงานภาค พ.ศ. ๒๕๔๖ ขึ้น ทำให้เกิดการเปิดทำการศาลแรงงานภาค จำนวน ๓ ศาล เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๖^{๓๘} อันได้แก่ ศาลแรงงานภาค ๒ มีเขตศาลในจังหวัดจันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ตราด นครนายก ปราจีนบุรี ระยอง และสระแก้ว โดยมีที่ตั้งอยู่ ณ จังหวัดชลบุรี ศาลแรงงานภาค ๘ มีเขตศาลในจังหวัดกระบี่ ชุมพร นครศรีธรรมราช พังงา ภูเก็ต ระนอง และสุราษฎร์ธานี โดยมีที่ตั้งอยู่ ณ จังหวัดภูเก็ต และศาลแรงงานภาค ๕ มีเขตศาลในจังหวัดตรัง นราธิวาส ปัตตานี พัทลุง ยะลา สงขลา และสตูล โดยมีที่ตั้งอยู่ ณ จังหวัดสงขลา การเปิดทำการศาลแรงงานภาค ๕ มีผลเป็นการยกเลิกศาลแรงงานกลางสาขาสงขลาไปด้วย หลังจากนั้นได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดจำนวน ที่ตั้ง เขตศาล และวันเปิดทำการของศาลแรงงานภาค (ฉบับที่ ๒)

^{๓๗} เช่นเดียวกับกับเชิงอรรถที่ ๒๗.

^{๓๘} เช่นเดียวกับกับเชิงอรรถที่ ๒๗.

พ.ศ. ๒๕๔๗ กำหนดให้มีศาลแรงงานภาค จำนวน ๖ ศาล คือ ศาลแรงงานภาค ๒ มีเขตศาลเหมือนเดิม ศาลแรงงานภาค ๔ มีเขตศาลในจังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น นครพนม มหาสารคาม มุกดาหาร ร้อยเอ็ด เลย สกลนคร หนองคาย หนองบัวลำภู และอุดรธานี โดยมีที่ตั้งอยู่ ณ จังหวัดอุดรธานี ศาลแรงงานภาค ๕ มีเขตศาลในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยาแพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง และลำพูน โดยมีที่ตั้งอยู่ ณ จังหวัดเชียงใหม่ ศาลแรงงานภาค ๖ มีเขตศาลในจังหวัดกำแพงเพชร ตาก นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย อุตรดิตถ์ และอุทัยธานี โดยมีที่ตั้งอยู่ ณ จังหวัดนครสวรรค์ ศาลแรงงานภาค ๘ และศาลแรงงานภาค ๙ มีเขตศาลเหมือนเดิม ทั้งนี้ ศาลแรงงานภาค ๔ ศาลแรงงานภาค ๕ และศาลแรงงานภาค ๖ เปิดทำการตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๗^{๓๕} เป็นต้นไป นอกจากนี้ในวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๗^{๔๐} ยังได้เปิดทำการศาลแรงงานกลางสาขามีนบุรีขึ้นอีกแห่งหนึ่ง ดังนั้นปัจจุบันนอกเหนือจากศาลแรงงานกลางแล้ว มีศาลแรงงานกลางสาขา ๖ ศาล และศาลแรงงานภาค ๖ ศาล

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ คณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบให้แต่งตั้งคณะกรรมการกำกับการจัดทำแผนพัฒนาศาลและกระทรวงยุติธรรมเพื่อดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาศาลและกระทรวงยุติธรรมให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๙ คณะกรรมการดังกล่าวได้บรรจุโครงการจัดตั้งศาลภาษีอากรและพาณิชย์ไว้ในแผนพัฒนาศาลและกระทรวงยุติธรรม ฉบับที่ ๑ ต่อมาเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๔ นายมารุต บุญนาค รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ได้ส่งร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและพาณิชย์และวิธีพิจารณาคดีภาษีอากรและพาณิชย์ พ.ศ. ไปยังคณะรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีได้ส่งร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวไปให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณา

^{๓๕} เช่นเดียวกับกับเชิงอรรถที่ ๒๗.

^{๔๐} เช่นเดียวกับกับเชิงอรรถที่ ๒๗.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

จนเสร็จเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๕ คณะรัฐมนตรีได้ลงมติเห็นชอบและให้นำเสนอสภาผู้แทนราษฎรพิจารณา แต่ได้มีการยุบสภาเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๖ ทำให้ร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรฯ ต้องตกไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ต่อมาได้มีการเลือกตั้งใหม่เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๖ กระทรวงยุติธรรมโดยนายพิภพ อะสีติรัตน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรฯ ไปยังคณะรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๖ โดยถือตามร่างที่คณะกรรมการกฤษฎีกาเสนอ ให้แก้ไขเพิ่มเติม คณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบและส่งร่างให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณา ในที่สุดพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๘ และได้เปิดทำการแผนกคดีภาษีอากรขึ้นในศาลแพ่งเมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๙ แต่การที่มีแผนกคดีภาษีอากรในศาลแพ่งเป็นภาระหนักแก่ศาลแพ่ง และเพื่อบรรเทาภาระของพระราชบัญญัติฉบับนี้ กระทรวงยุติธรรมจึงได้เปิดทำการศาลภาษีอากรกลางขึ้นเมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๙ โดยให้ใช้อาคารที่ทำการศาลแขวงพระนครเหนือเดิมไปพลางก่อน ต่อมาเมื่อวันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้ย้ายมาเปิดทำการ ณ อาคารศาลแขวงพระนครเหนือแห่งใหม่ที่ถนนรัชดาภิเษก และปัจจุบันได้มีที่ทำการถาวรที่ชั้น ๒ และชั้น ๑๓ ของอาคารศาลแพ่ง ถนนรัชดาภิเษก เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร โดยเปิดทำการเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ และมีพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๕ ศาลภาษีอากรกลางมีเขตอำนาจครอบคลุมจังหวัดสมุทรปราการ สมุทรสาคร นครปฐม นนทบุรี และปทุมธานีด้วย แต่ในระหว่างที่ศาลภาษีอากรจังหวัดยังมิได้เปิดทำการในท้องที่ใด ให้ศาลภาษีอากรกลางมีเขตอำนาจในท้องที่นั้นๆ ศาลภาษีอากรกลางมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีภาษีอากรเฉพาะที่เป็นคดีแพ่งเท่านั้น^{๔๑}

^{๔๑} ส่วนคดีภาษีอากรที่มีโทษทางอาญาคงอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีส่วนอาญา.

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

กระทรวงยุติธรรมมีนโยบายที่จะจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๕ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นองค์กรที่สามารถเป็นหลักประกันให้แก่ผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาและให้เป็นศาลชำนาญพิเศษพิจารณาพิพากษาคดีการค้าระหว่างประเทศ เนื่องจากคดีทรัพย์สินทางปัญญาและคดีการค้าระหว่างประเทศมีความยุ่งยากซับซ้อนและมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีอาญาและคดีแพ่งโดยทั่วไป จึงได้เสนอให้แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาแนวทางในการจัดตั้งรูปแบบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศต่อคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ และคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ คณะกรรมการได้ดำเนินการพิจารณารูปแบบที่เหมาะสมของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศที่จะจัดตั้งขึ้น รวมทั้งยกร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. และข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๗ คณะรัฐมนตรีมีมติรับหลักการร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว คณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจร่างพระราชบัญญัติเสร็จเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ สภาผู้แทนราษฎรได้ให้ความเห็นชอบเมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๗ เมื่อมีการยุบสภา กระทรวงยุติธรรมจึงได้ยื่นยกร่างเมื่อวันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ สภาผู้แทนราษฎรได้ให้ความเห็นชอบเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ และผ่านวุฒิสภาเมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ แล้วมีการประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ กระทรวงยุติธรรมจึงจัดเตรียมความพร้อมเพื่อเปิดทำการศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง นายสุวิทย์ คุณกิตติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ได้มีคำสั่งให้เปิดทำการชั่วคราว ณ อาคารศาลอาญา ชั้น ๑๐ เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ต่อมาเมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้ย้ายไปอยู่ ณ ที่ทำการปัจจุบัน ซึ่งตั้งอยู่ที่ถนนศรีอยุธยา เขตราชเทวี กรุงเทพฯ

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๔

มหานคร และในวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ จึงได้มีพิธีเปิดทำการศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางขึ้นอย่างเป็นทางการ ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางมีเขตศาลตลอดกรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ สมุทรสาคร นครปฐม นนทบุรี และปทุมธานี แต่ในระหว่างที่ยังมิได้เปิดทำการศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศภาคในท้องที่อื่น ให้ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางมีเขตอำนาจศาลตลอดทั่วราชอาณาจักรไปก่อน ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางเป็นศาลชั้นต้นตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมซึ่งมีลักษณะเป็นศาลชำนาญพิเศษ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา และคดีแพ่งเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศโดยผู้พิพากษาซึ่งมีความรู้และความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และมีบุคคลภายนอกซึ่งมีความรู้และความเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวเข้ามาร่วมพิจารณาและพิพากษาคดีด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยรวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

นับแต่ประกาศใช้พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช ๒๔๘๓ เป็นต้นมา ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีล้มละลายมาโดยตลอด แม้คดีล้มละลายจะมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีแพ่งโดยทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากกฎหมายล้มละลายเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชน และมีได้เป็นกฎหมายที่ว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของแต่ละบุคคลเช่นเดียวกับกฎหมายแพ่งโดยทั่วไป แนวคิดที่จะให้คดีล้มละลายได้รับการพิจารณาพิพากษาโดยผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะได้เริ่มเป็นจริงเป็นจังขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ เมื่อกระทรวงยุติธรรมได้เสนอกฎกระทรวงที่ให้มีการจัดตั้งแผนกคดีล้มละลายในศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค ๑ ศาลอุทธรณ์ภาค ๒ ศาลอุทธรณ์ภาค ๓ และศาลฎีกา ต่อมาในปี ๒๕๔๐ รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๔๑ แก้ไขเพิ่มเติมพระราช

บัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช ๒๔๘๓ โดยเพิ่มหลักการว่าด้วยการฟื้นฟูกิจการของ
ลูกหนี้ต่อรัฐสภา ในการพิจารณาของคณะกรรมการวิสามัญของวุฒิสภาได้มีการ
อภิปรายกันอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับการจัดตั้งศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษขึ้นพิจารณาพิพากษา
คดีล้มละลายเป็นการต่างหาก ทั้งนี้ ต่างเล็งเห็นว่าคดีล้มละลาย โดยเฉพาะคดีฟื้นฟู
กิจการของลูกหนี้ที่จะเกิดขึ้นตามร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว มีผลกระทบต่อระบบ
เศรษฐกิจและสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อนและยุ่งยาก
ซับซ้อนมาก จึงสมควรมีวิธีพิจารณาคดีเป็นพิเศษโดยเฉพาะและได้รับการพิจารณา
พิพากษาโดยผู้พิพากษาที่มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษ ซึ่งจะทำให้คดีได้รับการ
พิจารณาพิพากษาอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรมยิ่งขึ้น ขณะนั้นประเทศไทย
กำลังประสบปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจ การจัดตั้งศาลล้มละลายกลางจึงเป็นนโยบาย
ที่สำคัญของรัฐบาล ดังนั้นกระทรวงยุติธรรมโดยนายสุทัศน์ เงินหมื่น รัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงยุติธรรม จึงมีคำสั่งที่ ๑๕๓/๒๕๔๑ ลงวันที่ ๑๒ มีนาคม
พ.ศ. ๒๕๔๑ แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาจัดตั้งศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษด้านการพาณิชย์
และล้มละลายขึ้นเพื่อพิจารณาหาแนวทางและรูปแบบของศาล คณะกรรมการ
ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าการจัดตั้งศาลพาณิชย์และศาลล้มละลายเป็นศาลเดียวกัน
ไม่น่าจะเหมาะสม เพราะคดีพาณิชย์และคดีล้มละลายมีสาระแห่งคดีและกระบวนการ
วิธีพิจารณาความแตกต่างกัน จึงสมควรจัดตั้งศาลล้มละลายขึ้นเป็นศาลชั้นอุทธรณ์
แยกต่างหาก ดังนั้นคณะกรรมการได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
และวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. และแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติล้มละลาย
(ฉบับที่ ..) พ.ศ. แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช ๒๔๘๓
ให้สอดคล้องกับการจัดตั้งศาลล้มละลายเป็นศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ ซึ่งแล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑
มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๑ จากนั้นกระทรวงยุติธรรมได้เสนอร่างพระราชบัญญัติทั้งสอง
ฉบับเข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณามาตรการทางกฎหมายเพื่อการ
แก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจของชาติ คณะกรรมการดังกล่าวพิจารณาเห็นว่าร่างพระราช

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

บัญญัติทั้งสองฉบับจะเป็นมาตรการหนึ่งในการแก้ปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจของชาติในขณะนั้น และมีมติให้นำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๑ คณะรัฐมนตรีมีมติรับหลักการเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๑ ต่อมาคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจร่างพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับเสร็จแล้ว คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ เพื่อนำเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรเป็นเรื่องด่วน สภาผู้แทนราษฎรมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ จากนั้นเสนอให้วุฒิสภาพิจารณาในวันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ และวุฒิสภาได้ให้ความเห็นชอบเมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒ แล้วมีการประกาศใช้เมื่อวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๒ กระทรวงยุติธรรมได้ดำเนินการเพื่อเปิดทำการศาลล้มละลายกลางโดยปรับปรุงอาคารกรุงเทพประกันภัย ชั้น ๑๔ ถึงชั้น ๑๗ ตั้งอยู่ที่ถนนสาทรใต้ เขตสาทร กรุงเทพมหานคร เป็นที่ทำการศาล ต่อมาในวันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้มีพิธีเปิดทำการศาลล้มละลายกลางขึ้นอย่างเป็นทางการ ศาลล้มละลายกลางมีเขตศาลตลอดกรุงเทพมหานคร แต่ในระหว่างที่ยังมิได้เปิดทำการศาลล้มละลายภาคในท้องที่อื่น ให้ศาลล้มละลายกลางมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีล้มละลายในท้องที่นั้นๆ ด้วย ดังนั้นศาลล้มละลายกลางจึงมีเขตอำนาจศาลทั่วทุกท้องที่ในราชอาณาจักร กรณีที่มีคดีล้มละลายเกิดขึ้นในจังหวัดอื่นที่ยังไม่มีศาลล้มละลายภาคเปิดทำการ ให้อำนาจศาลจังหวัดรับคดีแทนศาลล้มละลายกลาง และศาลล้มละลายกลางสามารถใช้ดุลพินิจเรียกให้คู่ความมาดำเนินคดีที่ศาลล้มละลายกลาง หรือให้ผู้พิพากษาศาลล้มละลายกลางออกไปนั่งพิจารณาคดีที่ศาลจังหวัดนั้น หรือจะให้ผู้พิพากษาในศาลจังหวัดนั้นพิจารณาคดีแทนก็ได้ ศาลล้มละลายกลางเป็นศาลชั้นต้นตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมซึ่งมีลักษณะเป็นศาลชำนาญพิเศษ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีล้มละลายและคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีล้มละลายโดยผู้พิพากษาที่มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษ

๒. ศาลอุทธรณ์ เดิมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พุทธศักราช ๒๔๗๗ กำหนดว่า ศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีอุทธรณ์จากศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักรมีเพียงศาลอุทธรณ์ซึ่งตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานครเพียงศาลเดียว แต่คดีความที่คู่ความอุทธรณ์ขึ้นสู่ศาลอุทธรณ์ในแต่ละปีมีเป็นจำนวนมาก อัตรากำลังผู้พิพากษามีอยู่จำกัด จึงเป็นเหตุให้ปริมาณคดีอุทธรณ์คั่งค้างสะสมมากมาย กระทรวงยุติธรรมได้พยายามแก้ไขโดยวิธีการอื่นแล้ว แต่ไม่อาจแก้ไขได้ ต่อมาในปี ๒๕๓๐ จึงได้กำหนดโครงการจัดตั้งศาลอุทธรณ์ภาคขึ้นในแผนพัฒนาศาลและกระทรวงยุติธรรม ฉบับที่ ๒ เพื่อเป็นการกระจายสำนวนคดีออกสู่ศาลอุทธรณ์ภาคและขยายอัตรากำลังผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ให้ได้สัดส่วนรับกับปริมาณคดีที่เพิ่มขึ้น ในที่สุดได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอุทธรณ์ภาค พ.ศ. ๒๕๓๒ เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ และตราพระราชกฤษฎีกากำหนดจำนวน ที่ตั้ง เขตศาล และวันเปิดทำการของศาลอุทธรณ์ภาค พ.ศ. ๒๕๓๒ กระทรวงยุติธรรมจึงได้เตรียมการจัดตั้งศาลอุทธรณ์ภาคและเปิดทำการศาลอุทธรณ์ภาค ๑ ศาลอุทธรณ์ภาค ๒ และศาลอุทธรณ์ภาค ๓ ขึ้นเมื่อวันที่ ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๓ โดยให้ศาลอุทธรณ์ภาค ๑ มีที่ทำการชั่วคราวอยู่ที่อาคารศาลแพ่งธนบุรี ส่วนศาลอุทธรณ์ภาค ๒ มีที่ทำการชั่วคราวอยู่ที่อาคารศาลอาญาธนบุรี และศาลอุทธรณ์ภาค ๓ มีที่ทำการชั่วคราวอยู่ในอาคารเดียวกันกับศาลแขวงพระนครใต้ ต่อมาศาลอุทธรณ์ภาค ๑ และศาลอุทธรณ์ภาค ๒ ได้ย้ายมาเปิดทำการ ณ อาคารศาลอุทธรณ์ ถนนรัชดาภิเษก เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ตั้งแต่วันที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๕ หลังจากนั้นเมื่อวันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๕ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์มาทรงเปิดอาคารศาลอุทธรณ์อย่างเป็นทางการ ส่วนศาลอุทธรณ์ภาค ๓ ได้ย้ายมาเปิดทำการที่ชั้น ๑๓ ของอาคารศาลอาญา ตั้งแต่วันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ และมีพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ขณะนั้นศาลอุทธรณ์มีเขตอำนาจครอบคลุมเฉพาะ

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

ศาลชั้นต้นในกรุงเทพมหานครและศาลในภาค ๑ ภาค ๒ และภาค ๓ ส่วนศาลอุทธรณ์ภาค ๑ มีเขตอำนาจตลอดทุกศาลในภาค ๓ และภาค ๔ ศาลอุทธรณ์ภาค ๒ มีเขตอำนาจครอบคลุมศาลในภาค ๕ และภาค ๖ และศาลอุทธรณ์ภาค ๓ มีเขตอำนาจตลอดทุกศาลในภาค ๘ และภาค ๙ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖ กระทรวงยุติธรรมได้พิจารณาเห็นสมควรปรับปรุงเขตอำนาจของศาลอุทธรณ์ภาคทั้งสาม จึงได้มีการออกพระราชกฤษฎีกากำหนดจำนวน ที่ตั้ง เขตศาล และวันเปิดทำการของศาลอุทธรณ์ภาค (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๖ ซึ่งมีผลทำให้ศาลอุทธรณ์ภาค ๑ มีเขตอำนาจครอบคลุมศาลในภาค ๒ ภาค ๓ และภาค ๔ ส่วนศาลอุทธรณ์ภาค ๒ มีเขตอำนาจตลอดทุกศาลในภาค ๑ ภาค ๕ และภาค ๖ และศาลอุทธรณ์ภาค ๓ มีเขตอำนาจครอบคลุมศาลในภาค ๗ ภาค ๘ และภาค ๙ การปรับปรุงดังกล่าวมีผลทำให้ศาลอุทธรณ์มีเขตอำนาจเฉพาะศาลชั้นต้นในกรุงเทพมหานครเท่านั้น หลังจากนั้นในปี ๒๕๔๐ กระทรวงยุติธรรมได้เสนอให้มีการจัดตั้งศาลอุทธรณ์ภาค ๔ ถึงศาลอุทธรณ์ภาค ๕ เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้ศาลอุทธรณ์ภาคแต่ละภาคมีเขตศาลครอบคลุมพื้นที่ตามเขตศาลแต่ละภาค ดังนั้นจึงได้มีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดจำนวน ที่ตั้ง เขตศาล และวันเปิดทำการของศาลอุทธรณ์ภาค (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๐ ขึ้น โดยกำหนดให้เปิดทำการศาลอุทธรณ์ภาค ๔ ถึงศาลอุทธรณ์ภาค ๕ ตั้งแต่วันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ แต่เมื่อประเทศไทยประสบภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ รัฐบาลจำเป็นต้องปรับลดงบประมาณเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายทุกๆ ด้าน ทำให้จำต้องชะลอการเปิดทำการศาลอุทธรณ์ภาค ๔ ถึงศาลอุทธรณ์ภาค ๕ ออกไปก่อน จึงได้มีการออกพระราชกฤษฎีกากำหนดจำนวน ที่ตั้ง เขตศาล และวันเปิดทำการของศาลอุทธรณ์ภาค (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๔๐ เพื่อเลื่อนกำหนดการเปิดทำการศาลอุทธรณ์ภาค ๔ ถึงศาลอุทธรณ์ภาค ๕ เป็นวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ ต่อมาได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดจำนวน ที่ตั้ง เขตศาล และวันเปิดทำการของศาลอุทธรณ์ภาค (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อย้ายระยะเวลาเปิดทำการของศาลอุทธรณ์ภาค ๔ ถึงศาลอุทธรณ์ภาค ๕ ออกไปอีกเป็นวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๒

และในที่สุดคณะรัฐมนตรีเห็นสมควรเปิดทำการศาลอุทธรณ์ภาค ๔ ถึงศาลอุทธรณ์ภาค ๕ ในวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๒ จึงได้มีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดจำนวน ที่ตั้ง เขตศาล และวันเปิดทำการของศาลอุทธรณ์ภาค (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๔๒ ขึ้น คณะกรรมการเตรียมการเปิดทำการศาลอุทธรณ์ภาค ๔ ถึงศาลอุทธรณ์ภาค ๕ ได้ประชุมเตรียมความพร้อมในการเปิดทำการศาลเมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ในเรื่องที่ทำกรศาลนั้น ศาลอุทธรณ์ภาค ๔ ศาลอุทธรณ์ภาค ๕ และศาลอุทธรณ์ภาค ๘ ตั้งอยู่ที่อาคารศาลอุทธรณ์ ส่วนศาลอุทธรณ์ภาค ๖ และศาลอุทธรณ์ภาค ๗ ตั้งอยู่ที่อาคารศาลแขวงพระนครเหนือ ถนนรัชดาภิเษก เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร และศาลอุทธรณ์ภาค ๕ ตั้งอยู่ที่อาคารศาลแพ่งธนบุรีและศาลอาญาธนบุรี หลังจากนั้นในปี ๒๕๔๓ ได้มีการออกพระราชกฤษฎีกากำหนดจำนวน ที่ตั้ง เขตศาล และวันเปิดทำการของศาลอุทธรณ์ภาค (ฉบับที่ ๗) พ.ศ. ๒๕๔๓ ทั้งนี้ เพื่อให้ศาลอุทธรณ์ภาค ๒ ซึ่งมีเขตอำนาจในจังหวัดจันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ตรวค นครนายก ปราจีนบุรี ระยอง และสระแก้ว แต่มีที่ทำการศาลตั้งอยู่ที่อาคารศาลอุทธรณ์ในกรุงเทพมหานคร ได้ย้ายไปเปิดทำการ ณ อาคารที่ทำการถาวรในจังหวัดระยอง ซึ่งจะเป็นการกระจายที่ตั้งของศาลอุทธรณ์ภาคไปยังส่วนภูมิภาค ดังนั้นศาลอุทธรณ์ภาค ๒ จึงย้ายไปเปิดทำการ ณ อาคารศาลอุทธรณ์ภาค ๒ ซึ่งตั้งอยู่ที่ถนนสุขุมวิท อำเภอเมือง จังหวัดระยอง บนเนื้อที่ทั้งหมด ๖๘ ไร่ เมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๓^{๔๒} และจะมีพิธีเปิดอาคารศาลอุทธรณ์ภาค ๒ อย่างเป็นทางการในวันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๔ นอกจากนั้นศาลอุทธรณ์ภาค ๕ กำลังดำเนินการเพื่อย้ายไปเปิดทำการ ณ อาคารที่ทำการแห่งใหม่ ซึ่งตั้งอยู่ที่ถนนแก้ววรัฐ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔^{๔๓} จึงเป็นศาลอุทธรณ์ภาคอีกศาลหนึ่งที่กระจายที่ตั้งไปยังส่วนภูมิภาค

^{๔๒} เช่นเดียวกันกับเชิงอรรถที่ ๒๗.

^{๔๓} เช่นเดียวกันกับเชิงอรรถที่ ๒๗.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

๓. ศาลฎีกา เป็นศาลสูงสุด มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการฎีกา นอกจากนี้ศาลฎีกายังมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดคดีตามที่กฎหมายอื่นให้อำนาจไว้ เช่น พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๕๔ บัญญัติให้คู่ความอุทธรณ์คำพิพากษาคดีศาลแรงงานเฉพาะในปัญหาข้อกฎหมายไปยังศาลฎีกาได้โดยไม่ต้องผ่านศาลอุทธรณ์หรือพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๘ บัญญัติให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางอุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาได้โดยตรงภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น และสามารถอุทธรณ์ได้ทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด หรือพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๒๔ วรรคแรก บัญญัติให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลล้มละลายกลางในคดีฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้และคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกันอุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาได้โดยตรงภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น เป็นต้น

นับแต่ปลายปี ร.ศ. ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๕๓๔) ที่ได้มีการปฏิรูปการศาลไทย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยมีการออกประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรม ร.ศ. ๑๑๐ ขึ้น ซึ่งมีผลทำให้ระบบการศาลในลักษณะฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการมิได้แยกจากกันแบบที่ใช้ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเรื่อยมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นเปลี่ยนมาเป็นระบบการศาลที่มีกระทรวงยุติธรรมเป็นหน่วยงานรับผิดชอบทางด้านศาลยุติธรรมอย่างแท้จริงเพียงองค์กรเดียว และต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งมีผลให้อำนาจอธิปไตย

ทางการศาลมาจากปวงชนชาวไทย แต่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการทางศาลยุดัธรรม ทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษากระทำในพระปรมาภิไธยซึ่งมีความเป็นอิสระ แต่อย่างไรก็ตามงานธุรการของศาลก็ยังคงอยู่ในสังกัดกระทรวงยุดัธรรมซึ่งเป็นองค์กรของฝ่ายบริหารเรื่อยมา จนกระทั่งมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ในหมวด ๘ ศาล ส่วนที่ ๓ ศาลยุดัธรรม มาตรา ๒๓๕ วรรคแรก บัญญัติว่า “ศาลยุดัธรรมมีหน่วยธุรการของศาลยุดัธรรมที่เป็นอิสระโดยมีเลขาธิการสำนักงานศาลยุดัธรรมเป็นผู้บังคับบัญชาขึ้นตรงต่อประธานศาลฎีกา” และวรรคสาม บัญญัติว่า “สำนักงานศาลยุดัธรรมมีอิสระในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” จึงทำให้ศาลยุดัธรรมที่เคยสังกัดอยู่กับกระทรวงยุดัธรรมมากกว่า ๑๐๘ ปี ได้แยกออกจากกระทรวงยุดัธรรมโดยเด็ดขาด มีฐานะเป็นองค์กรอิสระ เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ นับเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของศาลยุดัธรรมตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้กำหนดให้ศาลยุดัธรรมมีหน่วยงานธุรการเป็นอิสระ มีฐานะเป็นนิติบุคคล โดยมีเลขาธิการสำนักงานศาลยุดัธรรมเป็นผู้บริหารสูงสุดขึ้นตรงต่อประธานศาลฎีกา ทั้งนี้ ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้ศาลยุดัธรรมมีความเป็นอิสระของตุลาการอย่างแท้จริง สามารถดูแลและคานากับอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารได้อย่างสมดุลย์และเหมาะสม นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังทำให้เกิดการปรับปรุงโครงสร้างของศาลยุดัธรรม ดังนั้นจึงมีการตราพระธรรมนูญศาลยุดัธรรม พุทธศักราช ๒๕๔๓ ขึ้นใช้แทน โดยให้ยกเลิกพระราชบัญญัติให้ใช้พระธรรมนูญศาลยุดัธรรม พุทธศักราช ๒๔๗๗ และพระธรรมนูญศาลยุดัธรรม พุทธศักราช ๒๔๗๗ รวมทั้งตราพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุดัธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุดัธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓

ประธานศาลฎีกาตามระบบศาลยุติธรรมที่เป็นอิสระอย่างแท้จริงนั้น นอกจากจะเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบสูงสุดในศาลยุติธรรม มีฐานะเป็นผู้บริหารสูงสุดของศาลฎีกา และเป็นกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.) โดยตำแหน่ง ซึ่งทำหน้าที่เป็นประธานคณะกรรมการตุลาการแล้ว ยังเป็นกรรมการบริหารศาลยุติธรรม (ก.บ.ศ.) โดยตำแหน่ง ซึ่งทำหน้าที่เป็นประธานคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม และยังมีอำนาจหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่นๆ ด้วย เช่น เป็นประธานคณะกรรมการชี้ขาดปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลทหาร หรือศาลอื่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒๔๘ เป็นต้น คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.) เป็นคณะกรรมการตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มีอำนาจหน้าที่ดูแลรับผิดชอบการบริหารงานบุคคลของศาลยุติธรรม ส่วนคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม (ก.บ.ศ.) เป็นคณะกรรมการตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มีอำนาจหน้าที่กำกับดูแลการบริหารราชการศาลยุติธรรม ในส่วนที่เกี่ยวกับงานบริหารราชการและงานธุรการของสำนักงานศาลยุติธรรมให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบแบบแผน และประเพณีปฏิบัติของราชการศาลยุติธรรม และเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญต่อการบริหารงานธุรการ งานส่งเสริมตุลาการ และงานวิชาการของศาลยุติธรรม รวมทั้งอำนวยความสะดวกแก่ศาลเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปโดยรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ มีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ เป็นข้าราชการศาลยุติธรรมที่ขึ้นตรงต่อประธานศาลฎีกา นอกจากนี้ยังเป็นเลขานุการคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.) และเลขานุการคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม (ก.บ.ศ.) โดยตำแหน่งด้วย^{๔๔}

^{๔๔} ดู พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา, “ผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารในศาลยุติธรรม” ใน ที่ระลึกในการเสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์และพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลแพ่งกรุงเทพใต้ (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร, ๒๕๔๔), หน้า ๕๕-๖๖ ประกอบ.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พุทธศักราช ๒๕๔๓ ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้แบ่งศาลยุติธรรมหรือศาลในสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรมออกเป็น ๓ ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา ทั้งนี้ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น^{๔๕}

ศาลชั้นต้น แม้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พุทธศักราช ๒๕๔๓ มาตรา ๒ จะมีได้แบ่งแยกไว้อย่างชัดเจนเช่นเดียวกับพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๓๒ แต่ก็สามารถแบ่งเป็นศาลชั้นต้น ในกรุงเทพมหานคร และศาลชั้นต้นในภูมิภาค อันหมายถึง ศาลในภาค ๑ ถึงภาค ๕ รวมทั้งศาลชำนาญพิเศษและศาลพิเศษ

ศาลชั้นต้นในกรุงเทพมหานคร ได้แก่

- ๑) ศาลแพ่ง
- ๒) ศาลอาญา
- ๓) ศาลแพ่งกรุงเทพใต้
- ๔) ศาลอาญกรุงเทพใต้
- ๕) ศาลแพ่งธนบุรี
- ๖) ศาลอาญธนบุรี

ศาลชั้นต้นในภูมิภาค ได้แก่

๑) ศาลแขวงในกรุงเทพมหานคร จำนวน ๗ ศาล ซึ่งอยู่ในสังกัดสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาภาค ๑

๒) ศาลจังหวัด จำนวน ๑๐๑ ศาล ซึ่งรวมศาลจังหวัดมินบุรีที่เดิมกำหนดให้เป็นศาลชั้นต้นสำหรับกรุงเทพมหานครไว้ด้วย และศาลสาขาของศาลจังหวัด จำนวน ๓ ศาล

^{๔๕} โดยบัญญัติไว้ในมาตรา ๑ ทั้งนี้ มีความเช่นเดียวกันกับที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ หมวด ๘ ศาล ส่วนที่ ๓ ศาลยุติธรรม มาตรา ๒๓๑.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

๓) ศาลแขวงในต่างจังหวัด จำนวน ๒๐ ศาล และศาลสาขาของศาลแขวงในต่างจังหวัด จำนวน ๑ ศาล

๔) ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด จำนวน ๑๐ ศาล

๕) ศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว จำนวน ๔๑ ศาล

ศาลชำนาญพิเศษและศาลพิเศษ ได้แก่

๑) ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

๒) ศาลแรงงานกลาง และศาลแรงงานกลางสาขา จำนวน ๖ ศาล

๓) ศาลแรงงานภาค ๒

๔) ศาลแรงงานภาค ๔

๕) ศาลแรงงานภาค ๕

๖) ศาลแรงงานภาค ๖

๗) ศาลแรงงานภาค ๘

๘) ศาลแรงงานภาค ๙

๙) ศาลภาษีอากรกลาง

๑๐) ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง

๑๑) ศาลล้มละลายกลาง

ศาลอุทธรณ์ แบ่งเป็น ศาลอุทธรณ์ และศาลอุทธรณ์ภาค ซึ่งมี ๕ ภาค มีเขตศาลครอบคลุมพื้นที่ตามเขตศาลแต่ละภาค

ศาลฎีกา เป็นศาลสูงสุดในศาลยุติธรรม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๒๗๒ วรรคสอง และวรรคสาม บัญญัติให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นในศาลฎีกาเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีที่มีผู้กล่าวหาว่านายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น รวมทั้งผู้ที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แต่ได้เป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าวกระทำความผิดต่อ

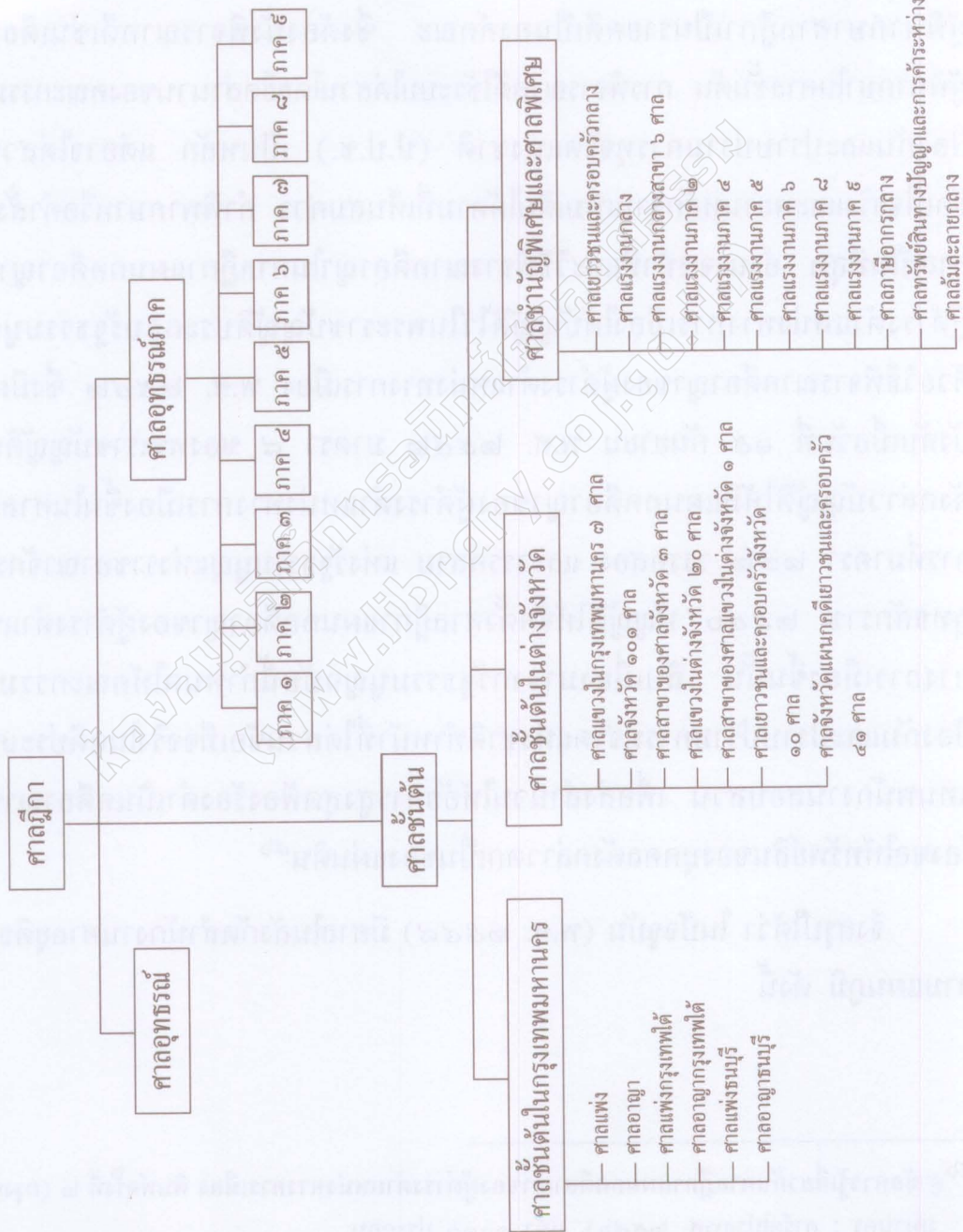

ตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือทุจริตต่อหน้าที่ หรือร่ำรวยผิดปกติ โดยมีผู้พิพากษาศาลฎีกา จำนวน ๕ คน ที่ได้รับเลือกด้วยวิธีลงคะแนนลับจากที่ประชุมใหญ่ผู้พิพากษาศาลฎีกาเป็นรายคดีเป็นองค์คณะ ซึ่งต้องนั่งพิจารณาคดีเช่นเดียวกับผู้พิพากษาในศาลชั้นต้น การพิจารณาคดีใช้ระบบไต่สวนโดยยึดสำนวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) เป็นหลัก แต่อาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเป็นที่สุด อำนาจหน้าที่และวิธีพิจารณาคดีอาญาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๘ ของพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวบัญญัติให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นในศาลฎีกา การที่มาตรา ๒๗๒ วรรคสอง และวรรคสาม แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ บัญญัติให้จัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นนั้น สืบเนื่องมาจากรัฐธรรมนูญฉบับนี้กำหนดให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติทำหน้าที่ไต่สวนข้อเท็จจริงในคดีประเภทนี้แทนพนักงานสอบสวน เพื่อส่งสำนวนให้อัยการสูงสุดฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาหรือร้องขอให้ทรัพย์สินของบุคคลดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดิน^{๔๖}

จึงสรุปได้ว่า ในปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๔๘) มีศาลในสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรมตามแผนภูมิ ดังนี้

^{๔๖} ดู ข้อควรรู้เกี่ยวกับศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : อาร์ตโปรเกรส, ๒๕๔๖), หน้า ๑-๑๐ ประกอบ.

ศาลยุติธรรม

บรรณานุกรม

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร. ๕ บ. ๓/๑ หนังสือกระทรวงยุติธรรมที่ ๘๑/๑๔๗๒๖
ลายพระหัตถ์พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ กราบบังคมทูล
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. ๑๓ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๑.

_____. ร. ๕ บ. ๑/๕ ลายพระหัตถ์พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ
กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. ๑๓ เมษายน
ร.ศ. ๑๑๒.

_____. ร. ๕ บ. ๑/๕ ร่างพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า-
เจ้าอยู่หัว ถึงพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ. ๑๗ เมษายน
ร.ศ. ๑๑๒.

_____. ร. ๕ บ. ๑/๕ ลายพระหัตถ์พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิต-
ปรีชากร กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.
๓๐ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๓.

_____. ร. ๕ บ. ๑/๕ หนังสือกระทรวงยุติธรรมที่ ๑๔๓/๑๔๕๕๐ ลาย
พระหัตถ์พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร กราบบังคมทูล
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. ๔ มกราคม ร.ศ. ๑๑๔.

จักรปาณีสรีศีลวิสุทธ์, หลวง. เรื่องของเจ้าพระยามหิธร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
ตรีณสาร, ๒๔๕๕.

จำรัส เขมะจารุ. “การจัดตั้งศาลแรงงานในประเทศไทย.” ใน ที่ระลึกพิธีเปิดอาคาร
ที่ทำการศาลแรงงานกลาง. หน้า ๑๐๑-๑๑๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๒๓.

คุณ ฤทธิ หัสละเมียร. “ตอนที่ ๒ การศึกษากฎหมายในประเทศไทยก่อนการปฏิรูประบบกฎหมายและการศาล และตอนที่ ๓ การศึกษากฎหมายในประเทศไทยตั้งแต่การปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.” ใน ๑๐๐ ปี โรงเรียนกฎหมาย. หน้า ๕-๑๒๗. (เนติบัณฑิตยสภาจัดพิมพ์).

ธานินทร์ กรัยวิเชียร. การปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยะมหาราช. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๑. (พิมพ์ในโอกาสครบ ๑๐๐ ปี นับแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสวยราชย์ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๑). “ประกาศตั้งข้าหลวงพิเศษชั้นประจำการ ๓ นาย เป็นผู้จัดการแก้ไขธรรมเนียมศาลยุติธรรมหัวเมือง ร.ศ. ๑๑๕”

ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๑๐ กฎหมาย จ.ศ. ๑๒๔๐-๑๒๔๕.

ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๑๓ กฎหมาย ร.ศ. ๑๑๐-๑๑๑.

ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๑๕ กฎหมาย ร.ศ. ๑๑๔-๑๑๕.

พรชัย อัสววัฒนาพร. “ศาลล้มละลาย.” ใน หนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสเปิดทำการศาลล้มละลายกลาง. หน้า ๕-๑๔. (ศาลล้มละลายกลางจัดพิมพ์).

พรเพชร วิชิตชลชัย. “ประวัติความเป็นมาของการจัดตั้งศาลภาษีอากร.” ใน ที่ระลึกในพิธีเปิดทำการศาลภาษีอากรกลาง. หน้า ๕๕-๗๕. กรุงเทพมหานคร : ศรีสมบัติการพิมพ์, ๒๕๒๕.

พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา. “ผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารในศาลยุติธรรม.” ใน ที่ระลึกในการเสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์และพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลแพ่งกรุงเทพใต้. หน้า ๕๕-๗๖. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร, ๒๕๔๔.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ร.ส.พ., ๒๕๑๘. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงวุฒิสักดิ์เนตินาถ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๘).

มनुเวทย์วิมลนาถ, พระ. คำสอนชั้นปริญญาตรี พุทธศักราช ๒๔๗๘ ธรรมนุญศาลยุติธรรม. พระนคร : ชุติมาการพิมพ์, ๒๕๓๓. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระมनुเวทย์วิมลนาถ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ๒๔ มีนาคม ๒๕๓๓).

วิชา มหาคุณ. “ประวัติกระทรวงยุติธรรม.” ใน ที่ระลึกนิตยสารทางการศาล สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์สองร้อยปี. หน้า ๓๕-๕๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๒๕. (กระทรวงยุติธรรมจัดพิมพ์).

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. ข้อควรรู้เกี่ยวกับศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : อาร์ตโปรเกรส, ๒๕๔๖.

“ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง.” ใน หนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสเปิดทำการศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง. หน้า ๒๓-๒๗. กรุงเทพมหานคร : กราฟฟิค ดีไซน์ด์ แอนด์ พรินติ้ง, ๒๕๔๐.

สุประดิษฐ์ หุตะสิงห์. “การแยกศาลยุติธรรมเป็นอิสระ.” ใน ที่ระลึกในการเสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์และพิธีเปิดอาคารที่ทำการศาลแพ่งกรุงเทพใต้. หน้า ๔๕-๕๔. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร, ๒๕๔๔.

อดุลยภักดี กิตติยากร, ม.ร.ว. “ประวัติศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง.” ดุลพาท ๒๕ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๒๕) : ๕๗-๑๑๑.

เหตุผลในกฎหมาย

ศาสตราจารย์ธานินทร์ กรัยวิเชียร

ความสำคัญของเหตุผลในกฎหมาย

นับแต่ทุกท่านได้ศึกษากฎหมายมา ท่านเคยนึกคิดหรือไม่ว่าด้วยบทกฎหมายที่ท่านกำลังศึกษาอย่างพิถีพิถะหรือกำลังท่องจำอยู่นั้น มีเหตุผลอย่างไร ซึ่งกล่าวโดยละเอียดแล้วก็อาจมีทั้งเหตุผลโดยตรง หรือเหตุผลที่ซ่อนเร้นอยู่ หลายท่านอาจคิดเห็นเพียงว่า ก็ในเมื่อมีตัวบทอย่างนั้นอย่างนี้ เราท่านก็ต้องยอมรับและศึกษาไปตามนั้น เพียงแค่ว่ากฎหมายนั้นมีบัญญัติไว้อย่างไร และมีแนวคำพิพากษาประการใดในเรื่องนั้น โดยไม่ได้เฉลียวใจเลยว่ากฎหมายที่ท่านกำลังศึกษาหรือใช้อยู่ นั้นมีวัตถุประสงค์หรือเหตุผลอย่างไร.

การที่ท่านอาจไม่ได้เฉลียวใจถึงเรื่องเหตุผลในกฎหมาย ผู้เขียนขอเรียนว่า ก็ไม่ใช่ความผิดของท่านไปทั้งหมด เพราะการศึกษากฎหมายของเราในเกือบทุกระดับ ก็มีได้มุ่งเน้นด้านนี้เป็นสำคัญเท่าใดนัก แต่ในการทำงานในวิชาชีพกฎหมาย ท่านจะเห็นได้ว่า เรื่องเหตุผลในกฎหมายนี้เป็นเรื่องสำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งที่เดียว ไม่ว่าในวิชาชีพกฎหมายสาขาใด จะเป็นผู้พิพากษา เป็นนักกฎหมายฝ่ายนิติบัญญัติ เป็นนักกฎหมายฝ่ายบริหาร เป็นทนายความ หรือแม้เป็นนักศึกษากฎหมาย ท่านก็จะต้องอาศัยเหตุผลในกฎหมายในการประกอบวิชาชีพของท่านทั้งสิ้น ดังผู้เขียนจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป.

เมื่อกล่าวโดยทั่วไป เหตุผลกับกฎหมายเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันโดยตรงและแนบแน่น เพราะกฎหมายคือข้อบังคับที่ตราขึ้นเพื่อใช้บังคับแก่ราษฎรโดย

ทั่วไป กฎหมายจึงต้องตราขึ้นภายในกรอบของเหตุผล และมีเหตุผลรองรับเป็นสำคัญ หากเหตุผลที่รองรับด้วยบทกฎหมายนั้นไม่มี หรือไม่แน่นอน หรือเป็นเหตุผลที่ใช้ไม่ได้ กฎหมายนั้นก็จะใช้บังคับไม่ได้ หรือหากใช้บังคับได้ก็ย่อมขัดกับความรู้สึกนึกคิด หรือสามัญสำนึกโดยแท้ และเป็นที่คาดหมายได้ว่ากฎหมายฉบับนี้จะต้องถูกยกเลิกหรือถูกแก้ไขไปในที่สุด.

แนวความคิดเรื่องเหตุผลกับกฎหมายนี้ เป็นแนวความคิดหลักของทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ^๑ (Natural Law) แนวทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่ากฎหมายคือเหตุผลสูงสุดอันเติบโตขึ้นในธรรมชาติ และมีความเป็นสากลใช้ได้ทุกแห่งหน ถึงแม้จะฟังได้ว่าแนวความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาตินี้อาจจะเลื่อนลอยไปบ้าง แต่ก็เป็นที่น่าคิดและน่าเชื่อว่า กฎหมายที่ดีที่สุดที่ทุกคนจะยอมรับและอำนวยความสะดวกยุติธรรมได้ดีนั้นจะต้องมีเหตุผล ซึ่งเหตุผลนี้ก็จะต้องเป็นไปตามธรรมชาติ คือถูกต้องตามสามัญสำนึก และมีวัตถุประสงค์สูงสุดเพื่อสร้างความยุติธรรมให้แก่สังคม ตัวอย่างเช่น สิทธิมนุษยชนทั้งหลาย ซึ่งเกิดจากแนวคิดสำคัญของหลักกฎหมายธรรมชาติ แม้จะไม่มีกรขยายความว่าสิทธิมนุษยชนขึ้นพื้นฐานแต่ละสิทธินั้นมีเหตุผลอย่างไร บุคคลทั่วไปก็รับรู้ถึงเหตุผลของสิทธิขึ้นพื้นฐานของตนเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี นี่ก็เป็นตัวอย่างสำคัญอันหนึ่งว่ากฎหมายกับเหตุผลมีความเกี่ยวพันกันโดยตรงขนาดไหนและเพียงใด.

นอกจากแนวความคิดของฝ่ายสำนักกฎหมายธรรมชาติแล้ว แนวความคิดสำคัญของสำนักกฎหมายอีกสำนักหนึ่งซึ่งมีอิทธิพลต่อวงการกฎหมายทั่วโลกในยุคปัจจุบัน รวมทั้งเป็นแนวคิดสำคัญของวงการกฎหมายในประเทศไทยเราด้วย ก็คือ

^๑ ปรีดี เกษมทรัพย์. นิติปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๐.

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

แนวคิดของสำนักกฎหมายบ้านเมือง^๑ (Positive Law) ซึ่งวางรากฐานโดย จอห์น ออสติน (John Austin) ซึ่งเป็นศาสตราจารย์วิชารัฐศาสตร์ (Jurisprudence) คนแรกของมหาวิทยาลัยลอนดอน เสนอแนวความคิดว่า “กฎหมายคือคำบัญชาของผู้มีอำนาจสูงสุดในทางการเมืองของชุมชน” เมื่อพิจารณาแล้วเราอาจจะเห็นว่า กฎหมายในแนวคิดของ จอห์น ออสติน นี้ปฏิเสธเรื่องเหตุผลของกฎหมายโดยสิ้นเชิง แต่เมื่อมองลึกลงไปอีกชั้นหนึ่ง แม้เราจะยึดตามแนวความคิดของฝ่ายกฎหมายบ้านเมืองก็ตาม เราก็ยังเห็นได้ว่าคำบัญชาของผู้มีอำนาจสูงสุดในบ้านเมืองนั้นก็ต้องประกอบด้วยหลักของเหตุผลเช่นเดียวกัน แม้อาจจะไม่ทั้งหมดก็ตาม ผู้มีอำนาจสูงสุดในบ้านเมือง ไม่ว่าจะเป็นพระมหากษัตริย์ ประธานาธิบดี หรือผู้เผด็จการ ก็ย่อมต้องการให้เกิดความผาสุกร่มเย็นแก่คนในชาติ สร้างความเจริญเติบโตในทางเศรษฐกิจ และทำให้ประชาชนอยู่ดีกินดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็เป็นเหตุผลที่แอบแฝงอยู่ในกฎหมายนั่นเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าประเทศชาติบ้านเมืองนั้นได้ผู้ปกครองที่ดี มีทศพิธราชธรรม หรือมีอุดมการณ์ในการปกครองที่ดี พลเมืองในชาติบ้านเมืองนั้นย่อมได้รับความสุขอย่างแท้จริง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน กฎหมายหรือกฎระเบียบใดๆ ที่ออกมา ก็必มีความยุติธรรม มีความแน่นอน มีเหตุมีผล แต่ในทางกลับกัน หากประเทศชาติบ้านเมืองนั้นได้ผู้ปกครองที่ไม่ดี เป็นทรราช เป็นผู้เผด็จการที่กดขี่ประชาชน คำสั่งและกฎหมายนั้นๆ ก็อาจไม่มีเหตุผล ไม่มีความยุติธรรมอยู่ชั่วขณะหนึ่ง แต่ในท้ายที่สุดแล้ว พลเมืองในชาติบ้านเมืองนั้นก็ย่อมจะทนกฎหมายหรือคำสั่งที่ไร้เหตุผลนี้ไม่ได้ นำไปสู่การปฏิวัติรัฐประหาร โค่นล้มระบอบการปกครอง เพื่อนำมาซึ่งสิ่งที่เรียกว่า เหตุผลและความถูกต้องชอบธรรม นั่นเอง ซึ่งเราก็จะเข้าใจได้ชัดเจนจากการพิจารณาด้วยทฤษฎีกฎหมาย และคำสั่งที่ใช้ในการปกครองชาติบ้านเมืองนั้นได้เป็นอย่างดี ท่านทั้งหลายโปรดลองพิจารณาเหตุการณ์

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๑.

ที่เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์ไม่ว่าในยุคใด จะเห็นได้จริงตามที่ผู้เขียนกล่าว และ
จะเห็นได้ว่ากฎหมายกับเหตุผลมีความสัมพันธ์กันเพียงใด.

ตัวอย่างกฎหมายฉบับหนึ่งซึ่งมีความเห็นร่วมกันโดยทั่วไปว่าไม่มีเหตุผลและ
ไม่ยุติธรรม คือ ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๕๕ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑๓
ธันวาคม ๒๕๑๕ อันเกี่ยวกับระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ กฎหมายฉบับนี้ให้
อำนาจแก่ฝ่ายบริหารที่จะเข้ามาควบคุมฝ่ายตุลาการ อันเป็นการถอยหลังเข้าคลอง
ผิดหลักการในระบอบประชาธิปไตยอย่างร้ายแรง ประกาศคณะปฏิวัติฉบับนี้ถูกโจมตี
และมีการคัดค้านอย่างรุนแรง ในเรื่องนี้ ฯพณฯ นายทองคำ จารุเหติ ประธาน
ศาลฎีกาในขณะนั้นได้ให้เหตุผลคัดค้านไว้อย่างน่าฟังว่า :

“ประกาศฉบับนี้กล่าวว่า กฎหมายระเบียบข้าราชการฝ่าย
ตุลาการที่ใช้ก่อนหน้านั้นมิได้มีความเชื่อมโยงตามควรระหว่าง
ราชการฝ่ายตุลาการและราชการฝ่ายบริหารต่างๆ ที่ราชการฝ่ายบริหาร
ต้องรับผิดชอบในราชการฝ่ายตุลาการต่อสภานิติบัญญัติ และ
บทบัญญัติบางส่วนในกฎหมายนี้ก่อให้เกิดความไม่ราบรื่นรวดเร็วใน
การปฏิบัติราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้การพิจารณาคดีล่าช้า เป็น
เรื่องที่เกิดคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงอยู่ คือความเชื่อมโยงระหว่าง
ฝ่ายบริหารกับฝ่ายตุลาการนั้นก็มียู่แล้วในทางกฎหมาย และเป็น
มาด้วยดีในทางปฏิบัติ

ส่วนข้ออ้างว่าการพิจารณาพิพากษาคดีล่าช้านั้น ความจริง
หาใช่เป็นเหตุที่จะแก้ไขพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการไม่
แต่เป็นเรื่องซึ่งควรจะแก้ไขในกฎหมายวิธีพิจารณาความ และเพิ่ม
จำนวนผู้พิพากษาให้ได้ส่วนสัดกับปริมาณคดีตามที่ขึ้นสู่ศาล ซึ่งทาง

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

ศาลยุติธรรมก็ได้เคยเสนอแนะให้กระทรวงยุติธรรมดำเนินการในเรื่องนี้หลายครั้งแล้ว แม้ว่าจะได้มีการเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาขึ้นบ้าง แต่ก็ไม่ได้ส่วนสักกับปริมาณคดีที่เพิ่มขึ้น สำหรับการแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องสิทธิอุทธรณ์ฎีกา ยังไม่ปรากฏว่าได้มีการดำเนินการแต่ประการใด

ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้กล่าวด้วยว่า อำนาจนิตินบัญญัติ คือ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการนั้น จะแยกกันเด็ดขาดหรือขาดลอยไปเลยนั้นไม่ได้ อำนาจใดอำนาจหนึ่งจะมีอำนาจสิทธิขาดเหนืออำนาจหนึ่งก็ไม่ได้ ความจริงอำนาจตุลาการก็ไม่เคยแยกกันเด็ดขาดหรือขาดลอยไป ทั้งไม่เคยมีอำนาจเหนืออำนาจนิตินบัญญัติหรืออำนาจบริหารเลย แต่ประกาศฉบับนี้กลับจัดให้ฝ่ายบริหารเข้ามาควบคุมฝ่ายตุลาการเสียโดยสิ้นเชิง ด้วยการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบอำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการตุลาการ อันเป็นสถาบันซึ่งควบคุมดูแลผู้พิพากษาเสียใหม่...”^๑

ซึ่งในท้ายที่สุดไม่นานหลังจากนั้น รัฐบาลก็ต้องยกเลิกประกาศคณะปฏิวัติฉบับดังกล่าวไป.

นอกจากนี้ กฎหมายที่ผู้เขียนเห็นว่าไม่มีเหตุผลและไม่ยุติธรรมอย่างยิ่ง คือ กฎหมายที่ร่างขึ้นด้วยเหตุผลที่ขัดต่อสามัญสำนึก ตัวอย่างกฎหมายประเภทนี้ก็เช่น กฎหมายที่บัญญัติไม่ให้ศาลมีดุลพินิจในการกำหนดค่าเสียหายหรือโทษในทางอาญาตามสัดส่วนของความรุนแรงในการกระทำความผิด.

^๑ หนังสือด่วนมากของประธานศาลฎีกาที่ ๑๐๘๕/๒๕๑๕ ลงวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๑๕, บทบัญญัติ, เล่ม ๒๕, ตอน ๔, (๒๕๑๕), หน้า ๑๐๓๖.

ในมาตรา ๔ แห่งร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๓๕ อันเกี่ยวกับค่าเสียหายเพื่อละเมิดที่สื่อมวลชนผู้กระทำละเมิดจะต้องชดใช้ให้แก่ผู้เสียหายในคดีหมิ่นประมาท บัญญัติให้เพิ่มข้อความต่อไปนี้เป็นมาตรา ๔๗๗ ทวิ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ : “ค่าเสียหายตามมาตรา ๔๒๓ วรรคหนึ่ง ถ้าเป็นการกระทำโดยการโฆษณาด้วยหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือด้วยสื่อมวลชนอย่างอื่น ให้ศาลกำหนดให้เท่ากับจำนวนเงิน ๒๐ เท่าของอัตราโทษปรับขั้นสูง ที่กำหนดไว้ในมาตรา ๓๒๘ แห่งประมวลกฎหมายอาญา เว้นแต่จะมีการพิสูจน์ความเสียหายได้มากกว่านั้น”.

ดังนั้น อัตราโทษปรับขั้นสูงที่กำหนดไว้ในมาตรา ๓๒๘ แห่งประมวลกฎหมายอาญา คือ ๒๐๐,๐๐๐ บาท ดังนี้ ตามบทบัญญัติมาตรา ๔๗๗ ที่เพิ่มเติมขึ้นดังกล่าว ค่าเสียหายที่สื่อมวลชนจะต้องจ่ายให้แก่ผู้เสียหายในคดีหมิ่นประมาททางแพ่งนั้น กำหนดขั้นต่ำไว้ตายตัวคือ ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาทในทุกกรณี นอกจากผู้เสียหายจะพิสูจน์ได้ว่าตนเสียหายยิ่งกว่านั้น.

การที่กฎหมายกำหนดค่าเสียหายขั้นต่ำไว้ตายตัวสำหรับที่สื่อมวลชนจะชดใช้ให้แก่ผู้เสียหายถึง ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาทในทุกกรณีนั้น ไม่เป็นธรรมแก่สื่อมวลชนผู้ตกเป็นจำเลยอย่างยิ่ง ศาลควรมีอำนาจใช้ดุลพินิจโดยวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงของการละเมิดในแต่ละกรณี นอกจากนั้น ผู้เสียหายที่เสียหายเพียงเล็กน้อยก็อาจถูกขู่ให้ฟ้องเพื่อหากำไรจากค่าเสียหายซึ่งกฎหมายกำหนดให้ได้ขั้นต่ำถึง ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาทในทุกกรณี ซึ่งจะ ทำให้มีการ “ค้าความ” เกิดขึ้นโดยทั่วไป.

อย่างไรก็ดี เป็นโชคดียิ่งของสื่อมวลชนที่ในระหว่างที่ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้กำลังอยู่ในขั้นตอนการนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ก็ได้มี

ที่ระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๔

พระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่ ส่งผลให้ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ตกไป ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๑๔๔.

อีกตัวอย่างหนึ่งคือ มีกรณีที่นักท่องเที่ยวนักชวต่างประเทศถูกจับที่ท่าอากาศยานกรุงเทพ ขณะที่กำลังเดินทางออกราชอาณาจักร โดยมีเฮโรอีน (ซึ่งเป็นยาเสพติดให้โทษในประเภท ๑) ติดตัวอยู่เพียง ๒.๓๒ กรัมเท่านั้น ซึ่งเป็นปริมาณที่เล็กน้อยมาก โทษสำหรับความผิดฐานนำเฮโรอีนออกนอกราชอาณาจักรมีมากเพียงประการเดียวคือจำคุกตลอดชีวิต^๑ โดยมีต้องคำนึงว่าปริมาณเฮโรอีนของกลางมีน้อยสักเพียงไร จำเลยถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิดฐานพยายามนำเฮโรอีนออกนอกราชอาณาจักร กำหนดโทษจำคุก ๓๓ ปี ๔ เดือน (การพยายามกระทำความผิดรับโทษสองในสามส่วนของโทษที่กฎหมายกำหนดไว้) แม้ศาลจะพยายามลดหย่อนผ่อนโทษให้จำเลย เพราะมีเฮโรอีนของกลางเพียงเล็กน้อย ก็มีอาจทำได้ เนื่องด้วยกฎหมายไม่เปิดช่องไว้.

การลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นธรรมและเหมาะสมนั้น ความหนักเบาของโทษจะต้องได้สัดส่วนกันกับความรุนแรงของการกระทำความผิด มิใช่จะต้องลงโทษให้หนักที่สุดเสมอไป ซึ่งในท้ายที่สุด นักโทษหญิงผู้นี้หลุดเกล้าๆ ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ ก็มีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานอภัยโทษปล่อยตัว หลังจากที่ถูกจำคุกมาแล้ว ๓ ปี ๗ เดือน อนึ่ง เป็นที่น่าเสียดายว่าในการแก้ไขพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษครั้งต่อๆ มา ก็ยังมิได้มีการแก้ไขในเรื่องนี้แต่อย่างใด.

^๑ พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๖๕ วรรคแรก บัญญัติว่า “ผู้ใดผลิต นำเข้า หรือส่งออกซึ่งยาเสพติดให้โทษในประเภท ๑ ต้องระวางโทษจำคุกตลอดชีวิต”.

อย่างไรก็ตาม ในบางครั้งก็เป็นการยากที่จะตัดสินได้ว่ากฎหมายใดมีเหตุผลหรือไม่ ถ้ามองในมุมที่แตกต่างกัน ต่างบุคคล ต่างสถานที่ ต่างเวลา ผลที่ได้ก็อาจแตกต่างกัน ตัวอย่างสำคัญในเรื่องนี้คือ บทบัญญัติมาตรา ๑๗ แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๒ และ พ.ศ. ๒๕๑๕ ที่ให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจโดยเด็ดขาดและปราศจากเงื่อนไข จะสั่งการอย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ทั้งสิ้น ด้วยอำนาจตามบทบัญญัตินี้ นายกรัฐมนตรีในยุคนั้นได้สั่งประหารชีวิตและลงโทษจำคุกแก่บุคคลหลายคนโดยมิได้ผ่านกระบวนการยุติธรรม กฎหมายฉบับนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ ถูกดำเนินคดียื่น และก็ถูกยกเลิกไปในที่สุด.

แต่ถ้ามองอีกมุมหนึ่ง กฎหมายประเภทนี้ก็อาจมีเหตุผลและความจำเป็นในเวลาและสถานการณ์ที่แตกต่างออกไป ทั้งนี้ผู้เขียนอยากจะเน้นว่าจะต้องพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องทุกอย่างประกอบกันในการตัดสินว่ากฎหมายฉบับนั้นมีเหตุผลอะไรซ่อนอยู่หรือไม่ ในช่วงเวลาที่ผู้เขียนเป็นนายกรัฐมนตรี รัฐธรรมนูญขณะนั้นก็มีบทบัญญัติที่ให้อำนาจนายกรัฐมนตรีเช่นนี้เหมือนกัน คือ มาตรา ๒๑ แห่งรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๕๑๕ ในช่วงเวลานั้น (พ.ศ. ๒๕๒๐) ประเทศของเราอยู่ในช่วงหน้าสิ่วหน้าขวานเป็นที่สุด บ้านเมืองกำลังลุกเป็นไฟ ประเทศของเรากำลังจะตกอยู่ในเงื้อมมือของฝ่ายคอมมิวนิสต์ซึ่งคุกคามและบ่อนทำลายเราอยู่ ทั้งจากนอกประเทศและในประเทศเอง มีการเดินขบวนประท้วงหลายครั้ง ผู้คนแตกแยกเป็นสองฝักสองฝ่าย โจรผู้ร้ายชุกชุม พร้อมกับแรงกดดันจากประเทศมหาอำนาจบางค่าย การที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้อำนาจนายกรัฐมนตรี โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี และสภาที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี มีอำนาจเช่นนี้ ผู้เขียนเห็นโดยสุจริตใจว่าเป็นหนทางที่เหมาะสมและมีเหตุผล ซึ่งในขณะนั้นก็มีเงื่อนไขสำคัญ ๒ ประการคือ ประการหนึ่ง บ้านเมืองได้ถึงขั้นวิกฤติ ไม่มีทางออกอื่นใดที่จะควบคุมสถานการณ์ไว้ได้ และอีกประการหนึ่ง การใช้อำนาจตามกฎหมายนี้ ใช้โดยจำกัด

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

พิธีพิธีอันและรอบคอบที่สุด เพื่อมิให้เกิดความยุติธรรมขึ้นได้ ผู้เขียนเองยึดถือในหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ที่มีหลักว่า บุคคลจักได้รับความคุ้มครองให้ได้รับความยุติธรรมโดยมีศาลยุติธรรมเป็นหลักประกันมาโดยตลอด แต่ในยามวิกฤตินั้น ถ้าหากไม่มีกฎหมายให้อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด เราก็ไม่อาจรักษาบ้านเมืองไว้ได้ อย่างไรก็ตาม ในขณะเดียวกันนั้น ผู้เขียนได้เชิญผู้อาวุโสในวงการศาลยุติธรรมมาช่วยงานรัฐบาลหลายท่าน เพื่อให้ตรวจสอบและกลั่นกรองการใช้อำนาจนี้ โดยคณะรัฐมนตรีทั้งคณะจะร่วมกันกับคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในฐานะที่เป็นสภาที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี พิจารณาวินิจฉัยปัญหาอันเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ ให้เป็นไปตามครรลองและมาตรฐานของศาลยุติธรรมโดยไม่มีข้อผิดพลาดแต่อย่างใด.

อนึ่ง ในเรื่องการจำกัดสิทธิส่วนบุคคลเพื่อประโยชน์ในการปกป้องคุ้มครองสังคมนี้ ก็มีหลักธรรมระหว่างประเทศในระดับสูงสุดรับรองไว้เช่นกัน คือปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights) ข้อที่ ๒๘ ซึ่งมีใจความโดยย่อว่า : “การใช้สิทธิเสรีภาพต้องจำกัดภายในกรอบของกฎหมาย โดยเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เพื่อศีลธรรม และเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม และสวัสดิภาพในระบอบประชาธิปไตย” เพราะถ้าไม่มีความมั่นคงของประเทศแล้ว ก็ไม่มีอะไรเหลือที่จะมาคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอีกต่อไป.

สรุปแล้ว การจะตัดสินว่ากฎหมายใดมีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผลไม่ใช่เรื่องง่าย เราจะต้องพิจารณาในรายละเอียด ในกระบวนการ และในสถานการณ์ขณะนั้นด้วยว่ามีเหตุผลและความจำเป็นที่แฝงอยู่หรือไม่ เพียงใด ยิ่งไปกว่าการพิจารณาด้วยบทกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียว.

สุภาษิตกฎหมายในเรื่องความสำคัญของเหตุผลในกฎหมาย

เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลกับกฎหมาย ผู้เขียนขอยกตัวอย่างสุภาษิตกฎหมาย และคำกล่าวของนักกฎหมายที่มีชื่อเสียงหลายท่านในนานาประเทศและในยุคสมัยที่ต่างกัน ว่ามีเช่นไรบ้าง :

๑. *RATIO LEGIS EST ANIMA LEGIS.*

- The reason for the law is the soul of the law.
- เหตุผลในกฎหมายเป็นวิญญาณแห่งกฎหมาย.

๒. *RATIO EST LEGES ANIMA, MUTATA LEGES RATIONE MUTATUR ET LEX.*

- The reason is the soul of law; the reason of law being changed, the law is also changed.
- เหตุผลคือวิญญาณแห่งกฎหมาย เมื่อเหตุผลแห่งกฎหมายบทใดเปลี่ยนแปลงไป กฎหมายบทนั้นย่อมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย.

๓. *LEX PLUS LAUDATUR QUANDO RATIONE PROBATUR.*

- The law is more praised when it is approved by reason.
- กฎหมายที่มีเหตุผลย่อมได้รับคำสรรเสริญยิ่ง.

๔. เซอร์ เอ็ดเวิร์ด คูก (Sir Edward Coke พ.ศ. ๒๐๕๕-๒๑๗๗)

ผู้พิพากษานามอุโฆษชาวอังกฤษ กล่าวไว้ว่า “เหตุผลคือชีวิตของกฎหมาย กฎหมายจารีตประเพณีโดยตัวมันเอง มิใช่อะไรอื่นนอกจากเหตุผล กฎหมายก็คือสมบูรณภาพแห่งเหตุผลนั่นเอง” (Reason is the life of the law, nay the common law itself is nothing else but reason...)

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

๕. เซอร์ จอห์น โพล (Sir John Powell พ.ศ. ๒๑๘๘-๒๒๕๖) ผู้พิพากษาคนสำคัญของอังกฤษอีกท่านหนึ่ง ก็ได้กล่าวไว้ว่า “เราจึงพิจารณาคดีกันด้วยเหตุผลเถิด เพราะว่าไม่มีสิ่งใดที่เป็นกฎหมายแล้ว จักไม่มีเหตุผล” (Let us consider the reason of the case. For nothing is law that is not reason.)

ความสำคัญของเหตุผลในกฎหมายสำหรับนักกฎหมายในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ

ผู้พิพากษา

ในการพิจารณาคดีนั้น ผู้พิพากษามีหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยคดีไปตามตัวบทกฎหมายที่มีอยู่ในขณะนั้น หากกฎหมายในเรื่องนั้นมีความชัดเจนไม่เคลือบคลุม การปรับบทกฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริงเพื่อวินิจฉัยคดีก็จะเป็นไปโดยง่าย แต่หากตัวบทกฎหมายนั้นเคลือบคลุมก็ดี ไม่ชัดเจนก็ดี มีช่องว่างก็ดี หรือปรับบทกฎหมายตรงตามตัวบทแล้วเกิดผลประหลาด (absurd) ก็ดี ผู้พิพากษาก็มีหน้าที่ที่จะต้องตีความกฎหมายว่าจะนำกฎหมายเรื่องใดมาใช้ในการพิจารณาพิพากษาในคดีนั้น และจะปรับตัวบทกฎหมายกับข้อเท็จจริงนั้นอย่างไร หรือในกรณีที่กฎหมายมีช่องว่างก็ต้องนำจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น หลักกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่ง หรือหลักกฎหมายทั่วไป ตามลำดับดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาปรับใช้กับคดีต่อไป ซึ่งวิธีการสำคัญในการตีความกฎหมายและอุดช่องว่างของกฎหมายวิธีหนึ่งก็คือ การค้นหาเหตุผลในกฎหมาย นั่นเอง หรือจะเรียกอีกนัยหนึ่งว่า เจตนารมณ์ของกฎหมาย (the spirit of the law) หรือวัตถุประสงค์ของกฎหมาย (the objective of the law) โดยอาจจะเป็นการค้นหาเหตุผลของกฎหมายทั้งฉบับ หรือเหตุผลของบทบัญญัติใดบทบัญญัติหนึ่งโดยเฉพาะ โดยค้นหาจากพระราชปรารภหรือหมายเหตุท้ายกฎหมายนั้น หรือเอกสารประกอบการร่าง

กฎหมายด้วย ดังนั้น จะเห็นได้ว่าเหตุผลในกฎหมายเป็นสิ่งสำคัญในการพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาโดยแท้.

ในเรื่องการเรียงคำพิพากษานี้ มีคำแนะนำอันน่าศึกษายังอยู่เรื่องหนึ่งว่า :

“การเรียงคำพิพากษาเป็นกิจสำคัญอย่างหนึ่งในหน้าที่ผู้พิพากษาผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้พิพากษาคดีนั้น มิใช่เพียงตัดสินความได้ยุติธรรมและถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น จักต้องตัดสินให้ผู้ได้ยินได้ฟังเห็นด้วยว่าคำตัดสินนั้นเป็นยุติธรรมและชอบด้วยกฎหมาย การที่จะให้ได้ผลอย่างนี้ ก็คือ จักต้องชี้แจงแสดงเหตุผลแห่งการตัดสินให้ชัดเจน บทกฎหมายหรือคดีแบบอย่างหรือหลักกฎหมายที่คู่กรณียกขึ้นอ้างจะนำมาปรับแก้คดีได้หรือไม่ประการใด ควรกล่าวอธิบายไว้ เมื่อคู่กรณีได้ฟังคำพิพากษาแล้ว ให้ทราบได้ว่าเขาชนะหรือแพ้ในประเด็นข้อใด และเพราะเหตุใด การเรียงคำพิพากษาโดยไม่แจ้งเหตุผลกล่าวความรวบรวบทางให้ฝ่ายโน้นแพ้ ฝ่ายนี้ชนะ อาจเป็นเหตุให้คู่ความเห็นไปว่าเขาไม่ได้รับความยุติธรรม

ส่วนคำพิพากษาในศาลชั้นสูง ก็มีข้อสำคัญที่ต้องพึงเล็งเช่นเดียวกันคือ ประเด็นข้อพิพาทใดที่ศาลล่างวินิจฉัยไว้และคู่กรณีโต้เถียงขึ้นมา ย่อมเป็นประเด็นที่ศาลสูงจักต้องวินิจฉัย ในการวินิจฉัยประเด็นข้อพิพาทเหล่านี้ เมื่อจะคงยืน หรือกลับ แก่ประการใด ศาลสูงควรยกเหตุผลแห่งคำวินิจฉัยขึ้นชี้แจงพร้อมหลักฐานให้ชัดเจน โดยพึงเล็งพยายามให้เป็นທີ່ประจักษ์แก่ผู้พิพากษาศาลล่างและคู่กรณีว่า ศาลสูงกลับ แก่ คำพิพากษาศาลล่าง หรือคงยืนเพราะเหตุใด

อนึ่ง ในการวินิจฉัยประเด็นข้อพิพาทใดๆ ไม่ว่าในชั้นศาลล่างหรือศาลสูง ถ้าเป็นข้อกฎหมายก็ควรยกบทกฎหมายหรือคดีแบบอย่าง

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

หรือหลักเกณฑ์แห่งกฎหมายอ้างไว้ด้วย ถ้ามีคำพิพากษาซึ่งประกอบด้วยเหตุผลและหลักฐานเช่นนี้ ย่อมทำให้คู่กรณีมีความเลื่อมใสและเป็นบรรทัดฐานต่อไป”^๑.

นอกจากนี้ มีท่านผู้พิพากษาอาวุโสท่านหนึ่ง แนะนำผู้พิพากษารุ่นใหม่ทีเล่นทีจริงว่า :

“เหตุผลในคำพิพากษานั้นสำคัญนัก ต้องปั้นให้ดีขึ้นขนาดให้จำเลยติดตะราง จำเลยก็ยังยิ้ม เพราะพอใจในเหตุผลในคำพิพากษานั้น”.

นักกฎหมายฝ่ายนิติบัญญัติ

สำหรับนักกฎหมายฝ่ายนิติบัญญัติ ก็จะต้องคำนึงถึงเหตุผลในการตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับ กล่าวคือ จะต้องมีความมุ่งหมายให้ฝ่ายนิติบัญญัติด้วยกันเห็นพ้องกับความคิดของตนว่า เหตุใดจึงตรากฎหมายฉบับนี้ขึ้นใช้บังคับ และมีเหตุผลจงใจให้บุคคลอื่นที่เป็นผู้ใช้กฎหมายเห็นชอบในการใช้กฎหมายนั้นบังคับ เพื่อให้การใช้กฎหมายบังคับเกิดประสิทธิภาพสูงสุด และก็มีเหตุผลจงใจให้ราษฎรปฏิบัติตามกฎหมายที่ตนตราขึ้นใช้บังคับด้วย.

ในการเขียนพระราชปรารภ หรือหมายเหตุท้ายกฎหมาย นักกฎหมายฝ่ายนิติบัญญัติควรแสดงเหตุผลและเจตนารมณ์ในการตรากฎหมายไว้ให้ชัดเจน เพื่อประโยชน์ในการวินิจฉัยกฎหมาย และการใช้กฎหมายนั้นๆ บังคับ ให้ถูกต้องตามความมุ่งหมาย ไม่สมควรอย่างยิ่งที่นักกฎหมายฝ่ายนิติบัญญัติจะแสดงเหตุผลไว้อย่างสั้นๆ แบบเสียมิได้ เช่น ให้เหตุผลไว้แค่เพียงว่า “กฎหมายที่มีอยู่เดิมนั้น

^๑ ข้าราชการ, เล่ม ๒, ฉบับที่ ๒๗, (๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๕).

สมควรจะได้รับการปรับปรุงให้เหมาะสมแก่กาลสมัย” หรือ “โดยเป็นการสมควรที่จะต้องปรับปรุงกฎหมายในเรื่อง...นี้” การให้เหตุผลแบบนี้เป็นการให้เหตุผลแบบกำปั้นทุบดินโดยแท้ ไม่มีประโยชน์อย่างใดแก่การวินิจฉัยกฎหมายและการใช้กฎหมายบังคับเลย.

นักกฎหมายฝ่ายบริหาร

นักกฎหมายฝ่ายบริหาร มีหน้าที่สำคัญ ๒ ประการ ประการแรก คือการเสนอและตรากฎหมายที่มีศักดิ์เป็นลำดับรองจากกฎหมายหลัก คือรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติ ตามที่รัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัตินั้นเป็นกฎหมายแม่บทได้ให้อำนาจไว้ ในกรณีนี้ก็เช่นเดียวกับการให้เหตุผลของนักกฎหมายฝ่ายนิติบัญญัติ นักกฎหมายฝ่ายบริหารก็ต้องให้เหตุผลที่ดีได้ในการตรากฎหมายที่มีศักดิ์เป็นลำดับรองขึ้นใช้บังคับเช่นเดียวกัน ประการที่สอง สำหรับนักกฎหมายฝ่ายบริหารนั้น การที่จะบังคับให้การใดเป็นไปตามกฎหมาย ก็จะต้องแสดงเหตุผลประกอบว่าเหตุใดจึงกระทำเช่นนั้น หรือเหตุใดจึงมีดุลพินิจในการใช้กฎหมายบังคับเช่นนั้น เพื่อบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากการใช้กฎหมายบังคับจะได้ทราบเหตุผลของฝ่ายบริหาร และรู้สึกว่าคุณธรรมในการใช้กฎหมายบังคับ.

ทนายความ

ในการเป็นทนายความ การที่จะว่าความชนะได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปคดี พยานหลักฐาน ทนายฝ่ายตรงข้าม และศาลด้วย ว่ามีความหนักแน่น แข็งขัน และมีความสามารถเพียงใด แต่สำหรับตัวทนายความเองนั้น สิ่งสำคัญที่สุดสิ่งหนึ่งก็อยู่ที่เหตุผลที่ทนายความแต่ละฝ่ายจะจงใจให้ศาลคล้อยตาม การต่อสู้คดีในศาลเป็นการต่อสู้ชิงไหวชิงพริบในเชิงกฎหมาย ใช้สติปัญญาและไหวพริบในการนำเหตุผลของแต่ละฝ่ายเข้าหักล้างกัน ฝ่ายใดมีเหตุผลสนับสนุนคำกล่าวอ้าง

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

ของตนได้ดีกว่าหรือหนักแน่นกว่า ฝ่ายนั้นยอมได้เปรียบ และอาจมีโอกาสนะคดีในท้ายที่สุด.

เหตุผลในกฎหมายที่น่าสนใจอีกแง่หนึ่งสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพทนายความก็คือ วันหนึ่งอาจจะมีผู้มาถามท่านว่า ท่านไปช่วยจำเลยในคดีอาญา ซึ่งล้วนเป็นสิ่งสิ่งกระตึงแตรเหล่านี้ทำไม ท่านจะใช้เหตุผลตอบคำถามนี้อย่างไร เหตุผลสำคัญที่ทนายความทุกคนน่าจะใคร่ครวญก็คือ แม้จำเลยเหล่านี้จะดูเหมือนเป็นคนร้ายใจกรรจ์โหดเหี้ยมทารุณ แต่เขาก็เป็นคน เป็นคนซึ่งต้องการความยุติธรรมเช่นเดียวกับคนอื่นที่ชั่วดีมีจนทั้งหลายเหมือนกัน หน้าที่ของทนายความคือการช่วยให้จำเลยได้รับความยุติธรรม มิใช่ช่วยให้พ้นผิดโดยไม่คำนึงถึงความจริงและความเที่ยงธรรมเป็นอย่างไร มีทางที่ผู้กระทำผิดอาจได้รับความยุติธรรมโดยชอบธรรมหลายทาง ถ้าเขารู้กฎหมายก็อาจไม่ต้องรับผิดเลยก็ได้ เช่น ต่อสู้ป้องกันตัว หรืออาจไม่ต้องรับโทษ เช่น กระทำผิดด้วยความจำเป็น หรือแม้แต่กรณีที่เกิดนั้นขาดอายุความไปแล้ว ซึ่งเรื่องเหล่านี้ทนายความยอมแก้ต่างให้จำเลยโดยชอบได้ ถ้ากระทำในกรอบของกฎหมาย ศีลธรรม และจริยธรรมแห่งวิชาชีพทนายความ.

อีกประการหนึ่ง ในคดีอาญาที่มีโทษจำคุกหรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล กฎหมายบัญญัติให้ศาลถามจำเลยด้วยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ศาลก็จะต้องตั้งทนายความให้ด้วย^๑ ย่อมเห็นได้ว่ากฎหมายคำนึงถึงความยุติธรรมที่ทนายความอาจช่วยจำเลยให้ได้รับเป็นสำคัญ.

^๑ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๓๓ วรรคสอง.

นักศึกษากฎหมาย

โดยทั่วไป การศึกษากฎหมายในระดับชั้นปริญญาตรี และเนติบัณฑิตนั้น จะมุ่งศึกษาถึงตัวบทกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน ในลักษณะของการปรับใช้กฎหมาย และการศึกษาถึงแนวคำพิพากษาของศาลสูงในเรื่องต่างๆ โดยไม่ได้คำนึงถึงเหตุผลในกฎหมายโดยตรงมากนัก แต่อย่างไรก็ดี ในการสอบไล่วิชากฎหมายต่างๆ โดยเฉพาะที่เป็นข้อสอบบรรยาย นักศึกษาจะสอบไล่ได้คะแนนดีก็ต่อเมื่อนักศึกษามีเหตุผลที่ดีประกอบคำตอบของนักศึกษา ยิ่งเหตุผลของนักศึกษาดี้อย่างใด คะแนนสอบก็จะยิ่งดีขึ้นเพียงนั้น เพราะกรรมการสอบไล่เห็นว่านักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นอย่างลึกซึ้ง ไม่ใช่สักแต่ท่องจำมาเท่านั้น ในต่างประเทศปรากฏอยู่เสมอว่า คำตอบของนักศึกษาตรงกันข้ามกับซึ่งคำตอบหรือความเห็นของอาจารย์ผู้สอนหรือกรรมการสอบไล่เลยทีเดียว แต่เหตุผลที่นักศึกษายกขึ้นมาประกอบคำตอบของตนนั้นดีเด่นจนกรรมการสอบไล่เห็นคล้ายตามความเห็นของนักศึกษา หรือแม้จะไม่เห็นด้วย ก็ไม่อาจยกเหตุผลอื่นมาหักล้างได้ ผลก็คือแทนที่นักศึกษาผู้นั้นจะได้เกรด A ในวิชานั้น นักศึกษาผู้นั้นกลับได้คะแนนถึงเกรด A+ ซึ่งเป็นคะแนนที่ให้เป็นพิเศษสำหรับนักศึกษาที่ตอบคำถามได้ดีเด่นจริงๆ.

สำหรับการศึกษากฎหมายในระดับสูงขึ้นไปอีก เช่น การศึกษากฎหมายในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก การศึกษาเรื่องเหตุผลในกฎหมายเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะการศึกษาในระดับนี้มุ่งศึกษากฎหมายในเชิงวิเคราะห์และเปรียบเทียบเป็นสำคัญ ดังนั้น เหตุผลในกฎหมายจึงเป็นหัวใจในการศึกษากฎหมายระดับสูงโดยแท้.

วิธีการให้เหตุผลในกฎหมายที่ดีเด่น

เมื่อได้พิจารณาถึงความสำคัญของเหตุผลในกฎหมายต่อนักกฎหมายในสาขาวิชาอื่นๆ แล้ว ต่อไปก็ต้องพิจารณาว่าเหตุผลในกฎหมายที่ดีเด่นนั้นมีลักษณะ

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

อย่างไร เพื่อที่นักกฎหมายจะได้นำไปใช้เป็นแนวทางและข้อคิดในการให้เหตุผลของตน.

อนึ่ง การให้เหตุผลในกฎหมายนั้นก็ป็นโวหารกฎหมายรูปแบบหนึ่ง การจะให้เหตุผลในกฎหมายที่ดีเด่นได้นั้น จะต้องประกอบด้วยแนวความคิดในห้วงเหตุ ห้วงผลของเรื่องนั้นๆ ที่ดีส่วนหนึ่ง และโวหารกฎหมายที่ถ่ายทอดแนวความคิดของตนได้ดีอีกส่วนหนึ่งประกอบกัน มิฉะนั้น แม้จะมีแนวความคิดดีเด่นสักเพียงไร หากไม่สามารถถ่ายทอดให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเข้าใจ หรือประทับใจได้แล้ว ก็จะได้ผลตามที่ตนประสงค์หาได้ไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้เหตุผลที่ประสงค์จะชักจูงใจผู้อ่านหรือผู้ฟังให้คล้อยตาม หากปราศจากความดีเด่นในเชิงของโวหารแล้ว ก็ไม่อาจถือเป็นการให้เหตุผลที่ดีและมีประสิทธิภาพได้.

ผู้เขียนขอเสนอแนะถึงคุณลักษณะของโวหารกฎหมายที่ดี เพื่อใช้ในการให้เหตุผลในกฎหมาย ๖ ประการ ดังนี้ :

๑. แจ่มชัด รัดกุม.
๒. สั้นและกระชับ.
๓. ใช้ถ้อยคำในกฎหมายให้เป็นระเบียบเดียวกันโดยตลอด.
๔. ใช้ถ้อยคำที่ปรากฏในตัวบทกฎหมาย.
๕. สุภาพนุ่มนวล.
๖. จูงใจผู้ฟังหรือผู้อ่านให้คล้อยตามได้.

๑. แจ่มชัด รัดกุม

ในการให้เหตุผลที่ดีนั้น โวหารที่ใช้จะต้องเข้าใจง่าย ความหมายของถ้อยคำมีเพียงประการเดียว ไม่กำกวมหรืออาจเข้าใจไปในทางอื่นได้ และจะต้องใช้ภาษาให้

ถูกต้องตามไวยากรณ์ ใช้ประธาน กริยา กรรม ให้ถูกต้อง ไม่ผิดเพี้ยนไป โปรดพิจารณาตัวอย่างถ้อยคำที่ไม่แจ้งชัดรัดกุมดังต่อไปนี้ :

ในรถประจำทางสายหนึ่ง มีข้อความติดไว้ที่ทางออกฉุกเฉินดังนี้ “ห้ามจับเล่น นอกจากเหตุฉุกเฉิน” ดังนี้จับจริงๆ ได้ใช่หรือไม่ แต่ถ้าจะจับเล่นก็ต้องจับเฉพาะเมื่อมีเหตุฉุกเฉินเท่านั้น หรือถ้าไม่จับ แต่เปิดออกไปเลย ก็ไม่ผิดใช่หรือไม่ ข้อความนี้ไม่แจ้งชัดรัดกุม น่าจะเขียนว่า “ทางออกฉุกเฉิน” ก็เพียงพอแล้ว.

“ห้ามเดินลัดสนาม” ดังนี้จะวิ่งลัดสนาม เล่นฟุตบอลในสนาม หรือนั่งเล่นนอนเล่นก็ได้ใช่หรือไม่ ซึ่งไม่ตรงกับความประสงค์ของผู้เขียนข้อความนั้น ถ้าเขียนว่า “ห้ามเข้าสนาม” จะดีกว่าหรือไม่ ในภาษาอังกฤษใช้กันว่า “Keep off the grass”.

เมื่อเร็วๆ นี้ผู้เขียนเห็นใบปลิวโฆษณาชิ้นหนึ่ง ปกโฆษณาชิ้นนั้นมีข้อความว่า “เชิญร่วมลุ้นโชค รับสิทธิครอบครองรถยนต์คันงาม” ดังนี้ผู้ที่โชคดียี่สิบจะได้รับเพียงสิทธิครอบครองรถยนต์คันนั้น แต่ไม่ได้กรรมสิทธิ์ใช่หรือไม่ ซึ่งเมื่อผู้เขียนอ่านข้อความข้างใน กลับเป็นผู้ร่วมชิงโชคที่โชคดียี่สิบจะได้รับกรรมสิทธิ์รถยนต์ดังกล่าว ผู้เขียนใบปลิวแผ่นนั้นใช้ถ้อยคำผิดความหมาย.

ในคำให้การฉบับหนึ่ง จำเลยให้เหตุผลประกอบคำปฏิเสธความรับผิดชอบของตนว่า “จำเลยไม่มีความผิด เพราะไม่ปรากฏว่ามีพ่อค้ารายใดได้รับความเดือดร้อน เพราะถูกเจ้าพนักงานเรียกเงิน ๓,๐๐๐ บาท เพื่อเป็นค่าออกใบอนุญาต” จำเลยประสงค์จะกล่าวว่า พ่อค้าไม่เดือดร้อนเพราะไม่ได้ถูกเจ้าพนักงานเรียกเงิน ๓,๐๐๐ บาท แต่เมื่อกล่าวดังนี้ ย่อมหมายความว่า แม้พ่อค้าจะถูกเจ้าพนักงานเรียกเงิน ๓,๐๐๐ บาท เพื่อเป็นค่าออกใบอนุญาต ก็ไม่มีพ่อค้ารายใดเดือดร้อน.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

๒. สันและกระชับ

โวหารกฎหมายที่ดีต้องสันและกระชับ^๑ ใช้ถ้อยคำอย่างประหยัด ทุกคำที่เขียนต้องมีความหมาย ไม่กล่าวถ้อยคำซ้ำซากโดยไม่จำเป็น แต่ก็ต้องระมัดระวังอย่าให้สั้นจนเสียความ หรือห้วนจนเป็นมะนาวไม่มีน้ำไป ข้อนี้จะต้องระมัดระวังเป็นพิเศษในเรื่องของการให้เหตุผล ถ้าให้เหตุผลวกวนซ้ำซาก มีแต่พลความ หาใจความสำคัญของเรื่องไม่ได้ เหตุผลนั้นก็จะมีน้ำหนัก ไม่อาจจูงใจผู้อ่านให้คล้อยตาม โปรดพิจารณาตัวอย่างดังต่อไปนี้ :

“ศาลมีอำนาจจะอนุญาตให้แก้ไขจัดทำเสียใหม่ให้เป็นการถูกต้องได้” ถ้าแก้เป็น “ศาลอนุญาตให้แก้ได้” ก็ทำได้โดยไม่เสียความ.

คำพิพากษานับหนึ่งให้เหตุผลในการวินิจฉัยคำพยานว่า “สรุปแล้วตามพยานโจทก์ตามที่กล่าวมานี้ยังเห็นห่าง ไม่ใกล้ชิด ห้อมล้อมกรณี ชี้ชัด ปักลง ตรง จำเลยว่าเป็นคนร้ายรายนี้ตามที่โจทก์กล่าวหาโดยปราศจากความสงสัย” เหตุใดจึงต้องกล่าวให้ยืดยาวและซ้ำไปซ้ำมาเช่นนั้น.

ในบางกรณี ถ้อยคำก็สั้นจริง แต่ไม่กระชับและไม่ได้ใจความ เช่น “พระภิกษุเขียวเป็นสามีนางแดง” ถ้อยคำนี้สั้นจนไม่ได้ใจความ น่าจะเป็น “พระภิกษุเขียวขณะเป็นฆราวาส เป็นสามีนางแดง”.

^๑ นักศึกษาบางคนอาจเกิดความสงสัยว่า กระชับ ในข้อ ๒ นี้ กับ รัดกุม ในข้อ ๑ นั้นแตกต่างกันอย่างไร ผู้เขียนเห็นว่า กระชับ หมายถึง ถ้อยคำทุกคำที่ประกอบขึ้นเป็นประโยคนั้น มีผลต่อความหมายของประโยค ไม่มีคำใดขาดไป อันจะทำให้เสียความหมาย หรือมีคำฟุ่มเฟือยเกินกว่าที่จำเป็นต่อความหมายของประโยค ข้อทดสอบก็คือ ถ้าตัดคำนั้นออกจะเสียความ ดังนี้ย่อมตัดคำนั้นไม่ได้ ตรงกันข้ามถ้ามีคำนั้นก็ไม่ได้ความเพิ่มขึ้น ดังนี้ย่อมตัดคำนั้นออกได้ ขณะที่ รัดกุม หมายถึงการที่ถ้อยคำหรือประโยคนั้นๆ มีความหมายเพียงประการเดียว อ่านแล้วสามารถเข้าใจได้เป็นอย่างดีว่าหมายถึงอะไรหรือสิ่งใด ไม่อาจตีความหรือเข้าใจเป็นอื่นไปได้.

“โจทก์นำสืบว่า เมื่อครั้งโจทก์ยังมีชีวิตอยู่ เคยขอหักหนี้กับจำเลย” อ่านแล้วก็สงสัยว่า เมื่อโจทก์ตายไปแล้ว จะมานำสืบได้อย่างไร รวากับเป็นเรื่องระหว่างวิญญูณกับขมบาลไปเสียแล้ว แท้ที่จริงแล้วในคดีนี้มีโจทก์สองคน คือโจทก์เดิมซึ่งเป็นผู้ขอหักหนี้กับจำเลยถึงแก่กรรมระหว่างดำเนินคดี และทายาทของโจทก์เดิมซึ่งร้องเข้ามาเป็นคู่ความแทนที่โจทก์เดิมผู้มรณะ น่าจะกล่าวให้กระชับว่า “ฝ่ายโจทก์นำสืบว่า นาย...โจทก์เดิม ผู้มรณะ เคยขอหักหนี้กับจำเลย...”.

๓. ใช้ถ้อยคำในภาษากฎหมายให้เป็นระเบียบเดียวกันโดยตลอด

ในภาษาพูดทั่วไป เราควรพยายามไม่กล่าวคำเดียวกันซ้ำซาก เพื่อความสละสลวยน่าฟังของประโยค แต่ในโวหารกฎหมายหรือการใช้คำศัพท์ที่มีความหมายเฉพาะในทางวิชาการ เราควรใช้ถ้อยคำให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อที่จะได้ไม่ก่อความสับสนให้แก่ผู้อ่านหรือผู้ฟัง ซ้ำยังกลับเป็นการเน้นย้ำให้ถ้อยคำนั้นมีความหนักแน่นยิ่งขึ้นอีกส่วนหนึ่งด้วย ตัวอย่างเช่น :

“เหตุของเรื่องนี้คือ นางอรได้พานายจรรยาพาหาข้าพเจ้าเพื่อแข่งทำเรือ รวมถึงห้องที่พิพาทนี้ด้วย ในที่สุดข้าพเจ้าตกลงโอนสิทธิการเช่าให้แก่บริษัทโจทก์ โดยตกลงกันเป็นเงิน ๕๐,๐๐๐ บาท โดยตกลงทำการโอนการเช่าให้นางอร แล้วให้นางอรโอนไปให้บริษัทโจทก์” ถ้อยคำที่เป็นตัวเอนทั้งหมดนี้น่าจะใช้ถ้อยคำเดียวกันว่า “โอนการเช่า”.

๔. ใช้ถ้อยคำที่ปรากฏในตัวบทกฎหมาย

ในการใช้โวหารกฎหมาย รวมถึงการให้เหตุผลในกฎหมาย สมควรอย่างยิ่งที่จะใช้ถ้อยคำในกฎหมายให้ถูกต้อง เพราะการที่กฎหมายใช้ถ้อยคำใด กฎหมายย่อมมุ่งประสงค์ถึงเรื่องนั้นๆ โดยเฉพาะ การใช้ถ้อยคำอื่นอาจทำให้สับสน หรือผิดความหมายไปเลยก็ได้ เช่น การใช้คำว่า โหมะ โหมยะ ไม่สมบูรณ์ หรือ ไม่บริบูรณ์

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

จะต้องใช้ให้ถูกต้อง เพราะมีความหมายแตกต่างกันมาก และผลตามกฎหมายก็แตกต่างกัน.

แต่เดิมา ถ้ากฎหมายฉบับใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มักจะกล่าวกันว่ากฎหมายฉบับนั้นเป็นโมฆะ ดังที่ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑/๒๕๔๕ อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับอาชญากรรมสงคราม ที่จะอ้างถึงต่อไปในบทความเรื่องนี้ แต่ในปัจจุบันในกรณีนี้จะใช้ถ้อยคำตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๖ ที่บัญญัติว่า “บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้” ส่วนคำว่าโมฆะและโมฆียะจะสงวนไว้ใช้ในเรื่องของโมฆะกรรมและโมฆียะกรรมในลักษณะนิติกรรม ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เท่านั้น.

อีกตัวอย่างหนึ่งคือ ธนบัตรของรัฐบาลไทยสมัยก่อน จะมีการพิมพ์ระวางโทษฐานปลอมหรือแปลงธนบัตรลงในธนบัตรไว้ด้วยว่า “โทษฐานปลอมหรือแปลงธนบัตรคือจำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกอย่างสูง ๒๐ ปี หรือปรับอย่างสูง ๔๐,๐๐๐ บาท” ปัญหาน่าคิดคือ โทษจำคุกตลอดชีวิตมิใช่โทษจำคุกอย่างสูงหรือ ? ถ้าใช่ จะมีโทษจำคุกอย่างสูง ๒๐ ปีได้อย่างไรอีก ข้อความนี้ขัดแย้งกันเอง น่าจะใช้ถ้อยคำในกฎหมายโดยตรง โดยประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๒๔๐ และ ๒๔๑ บัญญัติว่า “ต้องระวางโทษจำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่สิบปีถึงยี่สิบปี และปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงสี่หมื่นบาท” และ “ต้องระวางโทษจำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปี และปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงสี่หมื่นบาท”.

อนึ่ง มีข้อนำพิจารณาเป็นพิเศษเกี่ยวกับศัพท์ทางวิชาการ (technical terms) ซึ่งมิใช่ศัพท์กฎหมาย (legal terms) นั้น ในระหว่างผู้ประกอบวิชาชีพเดียวกันก็ควรจะใช้ศัพท์ทางวิชาการด้วยกัน เพราะจะเข้าใจกันได้เป็นอันดี แต่ถ้าต่างวิชาชีพกัน เป็นต้นว่า แพทย์เขียนใบสั่งสูตรพลิกศพ ถ้าเขียนเป็นศัพท์แพทย์ พนักงานสอบสวนหรือศาลอาจไม่เข้าใจก็ได้ จึงควรให้ความหมายหรือคำแปลเป็นภาษาไทยธรรมดากำกับไว้ด้วย.

๕. สุภาพนุมนวล

ในการถกเถียงปัญหากฎหมายนั้น ถ้าฝ่ายใดโกรธฝ่ายนั้นมักจะแพ้ไปแล้วครึ่งหนึ่ง เพราะฝ่ายที่โกรธหรือก้าวร้าวรุนแรงมิได้โต้เถียงด้วยเหตุด้วยผลเสียแล้ว หากแต่เป็นเรื่องของอารมณ์ที่ต้องการจะเอาชนะให้จงได้ การขาดความสุภาพนุมนวลไม่ว่าในแง่ใดย่อมไม่เหมาะสมด้วยประการทั้งปวง ทั้งไม่เป็นประโยชน์ต่อฝ่ายที่ก้าวร้าวรุนแรงนั้น เหตุผลที่ฝ่ายนั้นยกขึ้นอ้างมักจะดันเงิน ขาดเหตุผล ทั้งยังทำให้ผู้ฟังอดทนระอาใจ เช่นนี้จะจงใจผู้ใดให้กล้อยตามได้ แท้ที่จริงแล้วการใช้ภาษายังสุภาพนุมนวลเท่าใด ยังมีเสน่ห์และยังมีน้ำหนักรากขึ้นเพียงนั้น โปรดพิจารณาข้อความและเหตุผลที่ขาดความสุภาพนุมนวลต่อไปนี้ ว่าจะจงใจท่านให้กล้อยตามได้บ้างหรือไม่ :

“การวินิจฉัยของศาล คลาดเคลื่อนจากหน้ามือเป็นหลังมือ ศาลมิได้คำนึงว่าเมื่อตอนภูนั้น จำเลยอายุถึง ๓๐ ปีที่ไหน อายุเพียง ๖๐ ปีเศษเท่านั้น คนแก่กู้เงินไม่เป็นหรือ ?”.

ในอีกอุทาหรณ์หนึ่ง ฎีกาของผู้ร้องขัดทรัพย์ที่ถูกศาลอุทธรณ์พิพากษายกคำร้องขัดทรัพย์ โดยที่ศาลอุทธรณ์ไม่เชื่อว่าผู้ร้องขัดทรัพย์ซึ่งมีอายุเพียง ๑๕ ปี จะจับจองที่พิพาทได้ถึง ๖๐ ไร่ ภายใน ๒ ปี มีว่า “...ส่วนการทำไร่ทำสวนสำหรับผู้มีเงินทองนั้น ไม่ได้ออกแรงทำเองเลย จะเอาแรงเขาเหมือนคนจนก็ไม่ได้ ต้องจ้างคนอื่นทั้งสิ้น นับตั้งแต่สับถางจนปลูกเสร็จ ทั้งนี้เพราะทำไม่เป็นอย่างหนึ่งและอีกอย่างหนึ่งทนเหนื่อยและร้อนไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ซึ่งท่านไม่เคยทำไร่ทำสวน หรือเคยทำก็ได้แต่จ้างคนอื่นทำให้ท่านท่านจึงเห็นว่าต้องฐานะร่ำรวยจึงจะทำได้เพราะต้องใช้เงินมาก ดังนั้น การทำไร่ทำสวน สำหรับคนมั่งมีกับคนจนนั้นจะเอามาเปรียบเทียบกันไม่ได้ เพราะทำไม่เหมือนกัน คนจนทำด้วยแรงและช่วยกันทำ ส่วนคนรวยทำด้วยเงิน คือใช้เงินจ้างอย่างเดียว” การเรียงฎีกาด้วยข้อความเช่นนี้ น่าสงสัยว่าจะเกิดประโยชน์อันใดแก่คดีของผู้ร้องขัดทรัพย์บ้าง.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

๖. จูงใจให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านคล้อยตามได้

คุณลักษณะข้อนี้เป็นสิ่งสำคัญที่สุดของการให้เหตุผลในกฎหมาย ต้องอาศัยทั้งหลักกฎหมาย สามัญสำนึก ประสบการณ์ และวาทศิลป์ ประกอบกับแนวความคิดเชิงกฎหมายอันเฉียบแหลม และจะต้องอยู่ในกาลเทศะที่เหมาะสม มีความพอเหมาะพอดี กล่าวได้ว่าเป็นคุณลักษณะของโวหารกฎหมายที่ทำได้ยาก แม้กระนั้นก็ไม่ใช่ว่าเรื่องพันวิสัยหากสนใจฝึกฝน โปรดพิจารณาตัวอย่างดังต่อไปนี้ว่าจะจูงใจท่านให้คล้อยตามได้มากน้อยเพียงใด :

ในคดีฟ้องหย่าคดีหนึ่ง “จำเลยปฏิเสธว่าจำเลยมิได้เคยทะเลาะทุบตีโจทก์เลยแม้แต่ครั้งเดียว ตั้งแต่แต่งงานกันมา จำเลยได้เลี้ยงดูและรักใคร่โจทก์ตลอดมาเยี่ยงสามีที่ดีทั้งหลาย จำเลยรักโจทก์ดุจมารดาจำเลย จำเลยไม่เคยดูหมิ่นหรือหมิ่นประมาทบิดามารดาบุพการีของโจทก์ดังโจทก์กล่าวในฟ้อง”.

จำเลยให้การตอนหนึ่งในคดีที่โจทก์กล่าวหาว่าจำเลยเลียนแบบเครื่องหมายการค้าของโจทก์ว่า “...ที่ตัวอักษรส่วนใหญ่ (ในเครื่องหมายการค้าของโจทก์กับของจำเลย) เหมือนกันก็เนื่องจากอักษรภาษาอังกฤษมีเพียง ๒๖ ตัว ย่อมจะซ้ำกันได้ โจทก์ไม่มีสิทธิจะห้ามมิให้จำเลยเขียนด้วยตัวใหญ่เหมือนของโจทก์ได้... สำหรับกล่องยาของโจทก์สีส้มแต่ของจำเลยสีแสด... ฉะนั้น สาธารณชนไม่มีทางเข้าใจผิดไปได้”.

ในอุทธรณ์ของคดีอาญาเรื่องหนึ่ง จำเลยอุทธรณ์ต่อศาลดังนี้ “...ตั้งแต่จำเลยเริ่มตกเป็นผู้ต้องหาของเจ้าพนักงานตำรวจ จำเลยก็เสียเปรียบทางรูปคดีอยู่แล้ว เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจจับเอง สอบสวนเอง เตะเอง ช้อนเอง แล้วปั้นพยานขึ้นเอง ผลที่ได้รับก็คือ ยศและเงินเดือนเพิ่มมากขึ้น แล่นด้วยเกียรตินันท์สูงยิ่งกว่าตำรวจที่ทำงานเพื่อประชาชนอันแท้จริง...”.

โดยสรุปแล้ว โวหารกฎหมายนับเป็นส่วนสำคัญของการให้เหตุผลในกฎหมาย การให้เหตุผลในกฎหมายที่ดีพร้อมนั้นจะต้องประกอบไปด้วยโวหารกฎหมายที่ดี แนวความคิดที่เฉียบคม มีไหวพริบปฏิภาณ และกาลเทศะที่เหมาะสม หากขาดสิ่งใด สิ่งหนึ่งไป ย่อมไม่อาจจูงใจผู้อื่นให้คล้อยตาม ถ้าเป็นศาล คู่ความก็จะไม่หายสงสัยว่า ทำไมตนจึงแพ้คดีและรู้สึกว่าตนไม่ได้รับความยุติธรรม ถ้าเป็นทนายความ ก็คงไม่อาจจูงใจศาลให้คล้อยตามและชนะคดีได้ ถ้าเป็นนักศึกษากฎหมาย ก็คงทำข้อสอบ ไม่ได้ดี ไม่ได้คะแนนสูงตามที่ตนมุ่งหวังได้.

สำหรับท่านใดที่สนใจเรื่องการใช้โวหารกฎหมายเป็นพิเศษ โปรดอ่าน รายละเอียดได้ในหนังสือเรื่อง ภาษากฎหมายไทย และ คำแนะนำนักศึกษากฎหมาย ของผู้เขียน.

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์วิชา มหาคุณ ได้ให้ข้อเสนอแนะอันมีคุณค่าเกี่ยวกับ วิธีการให้เหตุผลในกฎหมายที่ แจ่มแจ้งดังแสงตะวัน^๑ ๕ ประการ^๒ คือ :

๑. ผู้ให้เหตุผลจักต้องใช้ภาษาที่สั้น กระชับ ได้ใจความ และ ไม่ฟุ่มเฟือยซ้ำซากจนน่าเบื่อ.
๒. ผู้ให้เหตุผลจักต้องพยายามหลีกเลี่ยงการใช้ศัพท์ทางวิชาการ (technical words) เว้นแต่ในกรณีจำเป็นและหลีกเลี่ยง ไม่ได้จริงๆ ผู้ให้เหตุผลจักต้องอธิบายความหมายของ ศัพท์นั้นๆ ให้ได้ความกระจ่างชัดด้วย.
๓. เหตุผลที่ให้จักต้องสุภาพ นุ่มนวล ไม่เสียดสี และเยาะเย้ย ผู้อื่น.

^๑ สุภาษิตในกฎหมายโรมันบทหนึ่ง.

^๒ วิชา มหาคุณ, การใช้เหตุผลในทางกฎหมาย, ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๒๓), หน้า ๑๘๓.

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

๔. เหตุผลนั้นต้องสมเหตุสมผล ไม่ขัดต่อสามัญสำนึก และสามารถจูงใจให้ผู้อ่านคล้อยตามได้.

๕. ผู้ให้เหตุผลจักต้องระลึกไว้เสมอว่า กฎหมายมีเจตนารมณ์เพื่อความเป็นธรรม และเพื่อดำรงรักษากฎเกณฑ์แห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนร่มเย็นเป็นสุขให้สังคมเรียบร้อย และให้รัฐมั่นคงแข็งแรง ผู้ร่างจึงต้องร่างกฎหมายด้วยความเป็นธรรม ผู้บังคับใช้กฎหมายต้องบังคับใช้กฎหมายด้วยความเป็นธรรม ผู้ต่อสู้คดีก็ต้องต่อสู้คดีด้วยความเป็นธรรม ตลอดจนผู้วินิจฉัยคดีก็ต้องวินิจฉัยคดีด้วยความเป็นธรรมเช่นเดียวกัน.

เหตุผลในตัวบทกฎหมาย

เหตุใดกฎหมายจึงมีบทบัญญัติของกฎหมายเช่นนั้น ในกฎหมายไทยเดิมมักจะให้เหตุผลไว้ด้วยในตัวบทกฎหมายนั่นเอง อาทิเช่น กฎหมายลักษณะพัวเมีย บทที่ ๖๗ ในกฎหมายตราสามดวง มีความว่า “ภรรยาสามีมิชอบเนื้อฟิงใจกันจะหย่ากันไซ้รู้ ตามน้ำใจเขา เหตุว่าเขาทั้งสองสิ้นบุญกันแล้ว จะจำใจให้อยู่ด้วยกันนั้นมิได้”.

อย่างไรก็ตาม ตามหลักการร่างกฎหมายไทยในปัจจุบัน ถือหลักการร่างกฎหมายสากลซึ่งสืบเนื่องมาจากความคิดเห็นของ มองเตสกีเออ ปรัชญาเมธีชาวฝรั่งเศส ผู้มีชื่อเสียง ที่ว่า “กฎหมายนั้นไม่สมควรจะบัญญัติในเชิงอภิปราย การให้เหตุผลรายละเอียด แห่งการบัญญัติกฎหมายนั้นๆ เป็นเรื่องเสี่ยงภัยโดยแท้ เพราะการให้เหตุผลดังกล่าว ย่อมเปิดช่องให้เกิดการโต้แย้งขึ้นได้”.^๑

^๑ De l' Esprit des Lois, XXXIX Ch. 16; Sir C.K. Allen, *Law in the Making* (1 st ed; London; Oxford University Press, 1964); pp. 482-483.

ในเรื่องเหตุผลในด้วยบทกฎหมายนี้ ศาสตราจารย์หยุด แสงอุทัย ได้กล่าวไว้ว่า :

“กฎหมายที่บัญญัติขึ้นในสมัยเก่าๆ นั้น ในบางบทบางมาตรา ได้เขียนอธิบายเหตุผลของการที่บัญญัติข้อความเช่นนั้นไว้ในบทมาตรานั้นเอง แม้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เอง ก็เคยเขียนเหตุผลไว้ในบทมาตราเหมือนกัน แต่ผู้เขียนจำได้เพียงมาตราเดียว คือ มาตรา ๒๐๔ ซึ่งใช้คำว่า “...ลูกหนี้ได้ชื่อว่าผิดนัดเพราะเขาเดือนแล้ว...” เป็นเหตุผลซึ่งไม่สมควรจะใส่ไว้ในกฎหมาย สำหรับบทกฎหมายนั้น ความสำคัญอยู่ที่ว่าลูกหนี้ผิดนัดหรือไม่ เท่านั้น ตามที่กล่าวมาแล้ว หมายความว่า ไม่สมควรที่บทมาตราต่างๆ จะบัญญัติเหตุผลของการที่มีบทบัญญัตินั้นขึ้น เพราะการให้เหตุผลของการที่ควรมีบทบัญญัตินี้ ควรจะเป็นเรื่องที่ผู้เสนอกฎหมายที่จะอธิบายต่อองค์การที่จะอนุมัติให้บัญญัติกฎหมายมากกว่า เช่น เป็นหน้าที่ของคณะรัฐมนตรีที่เสนอกฎหมายต่อสภาผู้แทน ที่จะอธิบายผลการบัญญัติกฎหมายนั้นให้สภาผู้แทนทราบ เป็นต้น แต่การที่จะไปเขียนไว้ในบทมาตรานั้น ย่อมจะเป็นการฟุ่มเฟือย บทมาตราต่างๆ ของกฎหมายควรมีข้อความสั้นๆ กระชับรัด อ่านง่าย เข้าใจง่าย เช่น จะต้องการห้ามการอย่างไรก็เขียนห้ามไว้ ไม่จำเป็นต้องเขียนอธิบายว่า ทำไมจึงต้องมีบทบัญญัติห้ามการกระทำเช่นนั้น ข้อที่ควรระลึกมีว่า อย่าเอาเหตุผลในการบัญญัติกฎหมายไปปนกับเหตุผลของข้อความซึ่งอาจใส่เพื่อความชัดเจนได้ เช่น เมื่อพูดถึงวิกลจริต ก็อาจเขียนเหตุแห่งการวิกลจริตลงได้ ฯลฯ”^๑

^๑ นายหยุด แสงอุทัย, “การร่างกฎหมาย”, นิติสาส์น, ปีที่ ๒๐, เล่ม ๒, พุทธศักราช ๒๔๕๒, หน้า ๓๒๓-๓๒๔.

ทีระฉีกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

อีกมาตราหนึ่งที่ปรากฏว่าผู้ร่างหลงลืม เขียนอธิบายเหตุผลไว้ในตัวบทมาตรา ด้วยก็คือ มาตรา ๘๕๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งมีข้อความว่า “อันการพนันหรือขันต่อนั้น ท่านว่าหาได้ก่อให้เกิดหนี้ไม่ สิ่งที่ได้ให้กันในการพนันหรือขันต่อก็จะทวงคืนไม่ได้ เพราะเหตุหามูลหนี้อย่างหนึ่งอย่างใดไม่ได้”.

ผู้เขียนเห็นด้วยกับหลักการร่างกฎหมายปัจจุบัน ที่ไม่กล่าวถึงเหตุผลแห่งการบัญญัติกฎหมายไว้ในบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั่นเอง ตามเหตุผลของมองเตสกีเออ และตามอรรถาธิบายของศาสตราจารย์หยุด แสงอุทัย.

มีข้อที่น่าพิจารณาประกอบเหตุผลในการร่างกฎหมายอีกประการหนึ่งคือ แม้หลักการร่างกฎหมายปัจจุบันจะไม่บัญญัติเหตุผลไว้ในบทบัญญัตินั่นเอง แต่ก็มีการให้เหตุผลในการร่างและการประกาศใช้กฎหมายฉบับนั้นในรูปของพระราชปรารภหรือหมายเหตุท้ายกฎหมาย ซึ่งแต่เดิมเหตุผลดังกล่าวจะอยู่ในรูปของพระราชปรารภของกฎหมายแต่ละฉบับ อาทิเช่น พระราชบัญญัติลูกทาสลูกไทย ร.ศ. ๑๒๔ โดยในพระราชปรารภของพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้แสดงเหตุผลในการประกาศใช้กฎหมายเลิกทาสไว้ตอนหนึ่งว่า :

“...ประเพณีทาสที่มีอยู่ในราชอาณาจักรสยาม ถึงจะเป็นวิธีทาสทำสาธารณธรรมขายตัวด้วยใจสมัคร มิใช่ทาสเชลยที่เป็นการกดขี่อย่างร้ายแรงก็จริง แต่ก็ยังเป็นเครื่องกีดขวางความเจริญ ประโยชน์และสุขสำราญของมหาชนอยู่อย่างหนึ่ง ซึ่งจำเป็นจะต้องเลิกถอนอย่าให้มีประเพณีทาสภายในพระราชอาณาจักรสยาม จึงจะมีความเจริญสมบูรณ์เท่าทันประเทศอื่น แต่ประเพณีทาสเป็นของมีสืบเนื่องมาแต่โบราณ คนทั้งหลายทุกชั้นบรรดาศักดิ์ได้คุ้นเคยและมีประโยชน์ทรัพย์สมบัติเกี่ยวเนื่องอยู่ในวิธีทาสโดยมาก จะเลิกถอนเสียทันทีก็เห็นว่าที่จะเกิดความลำบากแก่ประชุมชนทั้งหลายได้มากอยู่ การเลิกทาสสมควร

จะต้องผ่อนผันเล็กน้อยไปเป็นลำดับตามควรแก่การ จึงจะเป็นประโยชน์ดีด้วยประการทั้งปวง”.

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันฝ่ายนิติบัญญัติละเว้นไม่ให้เหตุผลแห่งการตรากฎหมายไว้ในพระราชปรารภอันเป็นส่วนหนึ่งของตัวกฎหมายนั้น หากแต่ให้เหตุผลแห่งการตรากฎหมายนั้นไว้ในหมายเหตุท้ายตัวบทกฎหมายแทน หมายเหตุท้ายตัวบทกฎหมายนี้ ไม่ถือเป็นส่วนหนึ่งของตัวกฎหมาย การที่ฝ่ายนิติบัญญัติเปลี่ยนวิธีการตรากฎหมายดังกล่าว นัยว่าเพื่อให้ศาลหรือผู้ใช้กฎหมายตีความกฎหมายนั้นๆ โดยอาศัยเหตุผลแห่งการตรากฎหมายที่ปรากฏในพระราชปรารภนั้น หากแต่ให้อาศัยตัวบทบัญญัติแห่งกฎหมายโดยเฉพาะเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ในบางกรณี การศึกษาและการใช้กฎหมายย่อมจะสะดวกขึ้น ถ้าหากผู้ศึกษาหรือผู้ใช้กฎหมายได้ทราบความเป็นมาและเหตุผลแห่งการตรากฎหมายฉบับนั้นๆ ตามสมควร เพื่อการนี้จึงยังมีหมายเหตุปรากฏอยู่ท้ายตัวกฎหมายฉบับนั้นๆ เอง.

สำหรับหมายเหตุท้ายกฎหมายนี้ จะศึกษาได้จากหนังสือ ราชกิจจานุเบกษา ฉบับที่ประกาศใช้กฎหมายฉบับนั้น หมายเหตุในกฎหมายบางฉบับให้ความกระจ่างในเหตุผลดีเด่นมาก เช่น หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. ๒๕๔๐ ที่ให้เหตุผลในการประกาศใช้กฎหมายไว้อย่างชัดเจนว่า :

“เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากหลักกฎหมายเกี่ยวกับนิติกรรมหรือสัญญาที่ใช้อยู่มีพื้นฐานมาจากเสรีภาพของบุคคล ตามหลักของความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา รัฐจะไม่เข้าแทรกแซงแม้ว่าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง เว้นแต่จะเป็นการต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน แต่ในปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้ซึ่งมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

เหนือกว่า ถือโอกาสอาศัยหลักดังกล่าวเอาเปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจน้อยกว่าอย่างมาก ซึ่งทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมและไม่สงบสุขในสังคม สมควรที่รัฐจะกำหนดกรอบของการใช้หลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนาและเสรีภาพของบุคคล เพื่อแก้ไขความไม่เป็นธรรมและความไม่สงบสุขในสังคมดังกล่าว โดยกำหนดแนวทางให้แก่ศาลเพื่อใช้ในการพิจารณาว่า ข้อสัญญา หรือข้อตกลงใดที่ไม่เป็นธรรม และให้อำนาจแก่ศาลที่จะสั่งให้ข้อสัญญาหรือข้อตกลงที่ไม่เป็นธรรมนั้นมีผลใช้บังคับเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้น”.

แต่หมายเหตุท้ายกฎหมายฉบับนี้ก็ไม่ได้ให้ความกระจ่างแจ้งเลยแม้แต่ร้อยละ ๑ โดยเขียนไว้ในทำนองกำปั้นทุบดิน^๑ เช่นในพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. ๒๕๓๔ เขียนไว้เพียงว่า :

“เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว ไม่เหมาะสมกับสภาพสถานการณ์ในปัจจุบันสมควรปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”.

^๑ เหตุผลแบบกำปั้นทุบดินนี้ ยังมีตัวอย่างที่น่าคิดอีกเรื่องหนึ่ง คือเรื่องการเขียนรายงานในใบชันสูตรพลิกศพ แพทย์ประจำตำบลบางคนเขียนในใบชันสูตรพลิกศพ เกี่ยวกับสาเหตุแห่งการตายว่า “ไม่หายใจ” อีกรายหนึ่งระบุว่า “หัวใจหยุดเต้น” แม้แต่แพทย์ผู้เชี่ยวชาญบางคนก็ยังเขียนในเรื่องเดียวกันนี้ ในใบชันสูตรพลิกศพว่า “หัวใจล้มเหลว” ผู้เขียนได้ขอความรู้จากแพทย์ผู้ทรงคุณวุฒิทางนิติเวชศาสตร์ ซึ่งในกรณี ๓ ตัวอย่างข้างต้น แพทย์ผู้ทรงคุณวุฒิกล่าวว่าไม่ถูกต้องทั้ง ๓ กรณี เพราะไม่ได้ให้ความกระจ่างเกี่ยวกับสาเหตุของการตายเลย ทั้ง ๓ กรณีนี้แสดงได้เช่นเดียวกันว่า แพทย์ก็ไม่ทราบสาเหตุการตายเพราะเหตุใดดังนี้ จึงควรเขียนให้ถูกต้องว่า “ไม่ทราบสาเหตุแห่งการตาย”.

หรือในพระราชบัญญัติควบคุมยุทธภัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๓๐ เขียนไว้ว่า :

“เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่พระราชบัญญัติควบคุมยุทธภัณฑ์ พุทธศักราช ๒๔๗๖ ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว สภาพการณ์ของบ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก ทำให้บทบัญญัติของพระราชบัญญัตินี้ไม่เหมาะสมแก่กาลสมัย สมควรปรับปรุงเสียใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”.

ถ้าหากจะมีหมายเหตุทำนองนี้ ไม่มีเสียเลยน่าจะดีกว่า เพราะไม่มีผู้ใดได้ประโยชน์จากหมายเหตุนี้แต่ประการใด.

เหตุผลในอรรถคดี

เหตุผลในอรรถคดี อาจแยกออกพิจารณาได้เป็น ๒ เรื่อง คือ :

๑. เหตุผลในปัญหาข้อกฎหมาย.

๒. เหตุผลในปัญหาข้อเท็จจริง.

มีนักกฎหมายชั้นอาวุโสหลายท่านปรารถนาว่า ปัญหาข้อกฎหมายยาก แต่บางท่านก็ว่าปัญหาข้อเท็จจริงวินิจฉัยยากกว่ามาก การที่จะกล่าวว่าปัญหาข้อกฎหมายยากกว่า หรือง่ายกว่าปัญหาข้อเท็จจริง เห็นจะไม่ถนัดนัก หากแต่เป็นเรื่องที่มีวิธีการและหลักการวินิจฉัยต่างกัน ปัญหาทั้งสองประเภทนี้มากกว่า ดังที่เราจะได้พิจารณากันดังต่อไปนี้ :

๑. เหตุผลในปัญหาข้อกฎหมาย

โดยปกติในการวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายนั้น ศาลจะไม่ให้เหตุผลว่า เหตุใดกฎหมายจึงบัญญัติไว้เช่นนั้น หากแต่จะให้เหตุผลแห่งคำวินิจฉัยว่า ข้อพิพาทนั้นต้อง

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

ปรับด้วยบทบัญญัติแห่งกฎหมายบทใด หรือไม่อาจปรับด้วยบทบัญญัติแห่งกฎหมายบทนั้นๆ ได้ เท่านั้น.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๒๓/๒๕๐๘ จำเลยชี้หน้าและว่า เจ้าพนักงานขณะปฏิบัติงานตามหน้าที่ว่า “ปลัดนิกรนี่จะเป็นบ้าหรืออย่างไร มาขัดขวางกลั่นแกล้งจำเลย ทำงานไปโดยเลือกที่รักมักที่ชัง ไม่ให้ความเป็นธรรม พยายามกลั่นแกล้งจำเลยคนเดียว พยายามกลั่นแกล้งจำเลยมาหลายครั้งแล้ว” ถ้อยคำและกิริยาเช่นนี้เป็นการดูหมิ่นเจ้าพนักงานซึ่งกระทำการตามหน้าที่ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๓๖ การกล่าวเช่นนี้ไม่ใช่เป็นการกล่าวในลักษณะต่อว่าด้วยความสุจริต ที่จะยกขึ้นอ้างให้พ้นผิด.

ควรสังเกตด้วยว่า ประโยคสุดท้ายของคำพิพากษานี้ เป็นการให้เหตุผลของศาลฎีกาโต้แย้งกับฎีกาของจำเลยซึ่งต่อสู้ว่า จำเลยมีความชอบธรรมที่จะกล่าวต่อว่า เพื่อป้องกันส่วนได้เสีย หรือความเสียหายของตนได้ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๒๕ จำเลยจึงไม่ควรมีความผิดตามฟ้อง.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๖/๒๕๕๕ โจทก์ฟ้องว่า จำเลยมีอาชีพทางขายเครื่องดื่ม ได้บังอาจใช้บุหรีตราเรือ ๒ มวนแทนเงิน ๒๐ สตางค์ ทอนให้แก่ผู้ซื้อเครื่องดื่มจากร้านของจำเลย โดยจำเลยมิได้รับอนุญาตจากรัฐบาล ขอให้ลงโทษตามพระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ มาตรา ๑๐ จำเลยให้การรับสารภาพ ศาลล่างยกฟ้อง โดยมีความเห็นว่า มาตรา ๑๐ พระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๔๗๑ บัญญัติว่า “ผู้ใด ทำ จำหน่าย หรือใช้ หรือนำออกใช้ ซึ่งวัตถุ เครื่องหมายใดๆ แทนเงิน ฯลฯ ท่านว่ามีความผิด ให้ปรับไม่เกินสามเท่าแห่งค่าที่ตราไว้ในวัตถุอันเป็นความผิดซึ่งกระทำลงนั้น หรือไม่เกิน

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

๑,๐๐๐ บาท แล้วแต่จำนวนใดจะมากกว่ากัน” ข้อความตามนี้ย่อมหมายถึง วัตถุที่สร้างขึ้นโดยมีเจตนามุ่งหมายจะใช้แทนเงินโดยเฉพาะเจาะจง และมีเครื่องหมายใดๆ แทนเงิน เช่นว่า มีค่าเท่าใด ให้ปรากฏในวัตถุนั้น บุหรืนี้เป็นเพียงสินค้าอย่างหนึ่งเท่านั้น หากมีลักษณะตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นวัตถุแทนเงินไม่ การกระทำของจำเลยจึงยังไม่เป็นผิดตามบทกฎหมายที่โจทก์ฟ้อง.

ศาลฎีกาเห็นพ้องด้วยศาลล่างว่า การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดตามที่โจทก์ฟ้อง เพราะบุหรืที่จำเลยใช้ทอนให้แก่ผู้ซื้อนั้น หากมีลักษณะตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นวัตถุแทนเงินไม่.

เรื่องนี้จะเห็นได้ว่าศาลฎีกาได้ให้เหตุผลในแง่อธิบายบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่า เหตุใดจึงไม่อาจใช้บทกฎหมายที่โจทก์อ้างลงโทษจำเลยได้.

กรณีที่ตัวบทกฎหมายเคลือบคลุม หรือหลักกฎหมายในเรื่องนั้นๆ มีอยู่ไม่แน่ชัด และต้องมีการตีความกฎหมาย ศาลอาจจะต้องให้เหตุผลประกอบว่า เจตนารมณ์ของกฎหมายนั้นๆ มีประการใด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เหตุใดกฎหมายจึงบัญญัติเช่นนั้น.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๕๕/๒๕๐๕ ศาลฎีกาได้ให้บรรดาอธิบายเกี่ยวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๘๕ วรรค ๑ (ก) ว่า “...บัญญัติถึงการที่ผู้นำสืบพยานภายหลัง สืบพยานหักล้าง หรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขถ้อยคำพยานของฝ่ายที่นำสืบก่อน เฉพาะเมื่อข้อความที่ผู้นำสืบภายหลังเป็นข้อความที่พยานของฝ่ายนำสืบก่อนเป็นผู้รู้เห็นอยู่ด้วยเท่านั้น กฎหมายจึงบัญญัติให้ผู้นำสืบพยานภายหลังถามค้านไว้ก่อน เพื่อให้พยานผู้นั้นอธิบายข้อความที่ตนรู้เห็นข้อที่ฝ่ายหลังนี้้นำสืบไว้เสียก่อน เพื่อป้องกันมิให้ฝ่าย

ที่ระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

หลังเอาเปรียบโดยนำสืบหักล้างไม่ให้ฝ่ายแรกรู้ตัว ไม่มีโอกาสเสนอ
พยานหลักฐานครบถ้วน เป็นการเสียความยุติธรรม...”

มีคำพิพากษาอีกเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่งในการให้เหตุผลในการวินิจฉัย
ปัญหาข้อกฎหมาย คือ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๕๘/๒๕๑๑ ปัญหาที่ว่า ถ่านเป็น
ไม้แปรรูปตามความหมายของพระราชบัญญัติป่าไม้หรือไม่ ?

“...ได้พิเคราะห์บทกฎหมายในเรื่องนี้แล้ว พระราชบัญญัติป่าไม้
พ.ศ. ๒๔๘๔ มาตรา ๔ (๒) บัญญัติว่า “ไม้ หมายความว่า ไม้สักหรือ
ไม้อื่นทุกชนิดที่เป็นต้น เป็นกอ เป็นเถา รวมตลอดถึงไม้ไผ่
ทุกชนิด ป่าล้ม หวาย ตลอดจนราก ปุ่ม ตอ เศษ ปลาย และกิ่ง
ของสิ่งนั้นๆ ไม่ว่าจะถูกตัดทอน เลื่อย ผ่า ถาก ขุด หรือกระทำ
โดยประการอื่นใด”

พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๔๙๔ มาตรา ๓
บัญญัติว่า “แปรรูปหมายความว่า การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งแก่ไม้
ดังนี้คือ

ก. เลื่อย ผ่า ถาก ขุด หรือกระทำด้วยประการอื่นใดแก่ไม้ ให้
เปลี่ยนรูปหรือขนาดไปจากเดิม นอกจากการลอกเปลือกหรือตกแต่ง
อันจำเป็นแก่การชักลาก

ข. เผา อบ บด หรือกระทำด้วยประการอื่นใดแก่ไม้ให้เปลี่ยน
สภาพไปจากเดิม เพื่อถือเอาวัตถุธาตุ หรือผลพลอยได้จากไม้นั้น”

และพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๐๓ มาตรา
๔ บัญญัติเกี่ยวกับ “ไม้แปรรูป” ไว้ว่า “ไม้แปรรูป หมายความว่า
ไม้ที่ได้แปรรูปแล้ว แต่ไม่รวมถึงไม้ที่อยู่ในสภาพเป็นสิ่งปลูกสร้าง
หรืออยู่ในสภาพเป็นเครื่องใช้ ทั้งนี้ตลอดเวลาที่อยู่ในสภาพเช่นนั้น

ไม้ที่เคยอยู่ในสภาพเป็นสิ่งปลูกสร้างหรือเป็นเครื่องใช้มาแล้ว และผู้ครอบครองพิสูจน์ได้ว่า ไม้เคยมีสภาพเช่นนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒ ปี มิให้ถือว่าเป็นไม้แปรรูป”.

ศาลฎีกาเห็นว่า ถ้าจะพิจารณาแต่เพียงผิว ๆ ว่า “ไม้แปรรูป” หมายความว่าไม้ที่ได้แปรรูปแล้ว คำว่า “แปรรูป” หมายความว่ารวมถึงการ “เผา” หรือ “อบ” ด้วย ไม้ที่ถูก “เผา” หรือ “อบ” ก็คือไม้ที่ได้ “แปรรูป” แล้ว ฉะนั้น “ถ่าน” ซึ่งเป็นวัตถุธาตุที่ได้จากการเอาไม้ไป “เผา” หรือ “อบ” ก็คือไม้ที่แปรรูปแล้ว จึงน่าจะทำให้เข้าใจว่า “ถ่าน” ก็คือ “ไม้แปรรูป” แต่ถ้าได้พิจารณาห้วงทวิเคราะห์ ศัพท์ของคำว่า “ไม้แปรรูป” ซึ่งได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ไม้แปรรูปน่าจะหมายความว่าเฉพาะ “ไม้” ที่ได้แปรรูปแล้ว หรือหลังจากที่ได้แปรรูปมาด้วยแต่ประการใด ๆ แล้วก็ยังมีสภาพเป็นไม้อยู่ตามธรรมชาติ จึงได้เรียกว่า “ไม้แปรรูป” ดังจะเห็นได้ต่อไปว่า ไม้แปรรูปนี้กฎหมายบัญญัติต่อไปว่าไม่ให้รวมถึงไม้ที่อยู่ในสภาพของสิ่งปลูกสร้างหรือเครื่องใช้ ซึ่งเป็นการยืนยันว่า ไม้แปรรูปจะต้องเป็นไม้โดยธรรมชาติ ซึ่งอาจนำไปใช้เป็นสิ่งปลูกสร้างหรือเครื่องใช้ได้ การที่กฎหมายบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมในภายหลังว่า การ “แปรรูป” หมายความว่ารวมถึงการ “เผา” หรือ “อบ” ด้วย ก็เพื่อมุ่งประสงค์จะควบคุมการเอาไม้หวงห้ามไปเผาหรืออบเป็นถ่านโดยไม่ได้รับอนุญาต ซึ่งเป็นความผิดฐานทำการแปรรูปไม้เท่านั้น ไม่ประสงค์จะควบคุมการมีถ่านไว้ในความครอบครองด้วย ศาลฎีกาโดยที่ประชุมใหญ่เห็นว่า ถ่านเป็นวัตถุธาตุที่ได้จากการนำไม้ไปอบหรือไปเผา ไม่มีสภาพเป็นไม้ จึงไม่เป็นไม้แปรรูปตามความหมายของพระราชบัญญัติป่าไม้ จำเลยจึงไม่มีความผิดฐานมีไม้แปรรูปไว้ในความครอบครอง

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

ที่ศาลล่างทั้งสองพิพากษาให้ลงโทษจำเลยมา ศาลฎีกาไม่เห็นพ้องด้วย ฎีกาจำเลยฟังขึ้น”.

ในอีกแง่หนึ่ง มีเหตุผลบางประการที่ไม่น่าจะปรากฏอยู่ในคำพิพากษา เพราะเหตุผลนั้นเป็นเพียงส่วนที่ขยายความ ไม่ได้เป็นประเด็นสำคัญแห่งคดีแต่อย่างใด เช่น ในคดีที่ศาลวินิจฉัยว่าคดีพิพาทเกี่ยวกับเรื่องการจัดตั้งผู้จัดการมรดกตามกฎหมายอิสลาม เป็นคดีพิพาทเกี่ยวกับเรื่องมรดกหรือไม่ ศาลกล่าวว่า :

“พิเคราะห์แล้ว การจัดตั้งผู้จัดการมรดก ก็เพื่อให้ผู้นั้นเข้าไปมีอำนาจจัดการแบ่งทรัพย์สินให้กับผู้ตายให้เป็นไปตามกฎหมายอิสลาม ผู้จัดการมรดกจึงเป็นตัวละครสำคัญเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดก ซึ่งถ้าผู้จัดการมรดกแบ่งปันไม่ถูกต้อง ย่อมมีผลกระทบกระเทือนอันอาจทำให้กองมรดกและทายาทได้รับความเสียหายได้ และในบางกรณี ผู้จัดการมรดกยังต้องรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อกองมรดกอีกด้วย ผู้จัดการมรดกกับทรัพย์สินอันเป็นกองมรดกจึงมีความเกี่ยวพันกันอย่างแยกไม่ออก ดังนั้น คดีพิพาทกันเกี่ยวกับเรื่องจัดตั้งผู้จัดการมรดกนี้ จึงนับได้ว่าเป็นคดีพิพาทเกี่ยวกับเรื่องมรดกด้วย”.

เหตุผลที่เน้นด้วยตัวเอนหนานั้นไม่น่าจะปรากฏในคำพิพากษา ควรปรากฏในคำวินิจฉัยฎีกาเพื่ออธิบายเนื้อหาในหลักวิชาเท่านั้น.

๒. เหตุผลในปัญหาข้อเท็จจริง

หลักสำคัญในการวินิจฉัยและให้เหตุผลในปัญหาข้อเท็จจริงคือ เหตุผลในปัญหาข้อเท็จจริงนี้ ต้องเป็นเหตุผลที่สกัดเอามาจากข้อเท็จจริงในคดีนั่นเอง และจะ

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

ต้องสอดคล้องกับสามัญสำนึกด้วยเสมอ มิฉะนั้น จะไม่มีโอกาสงูใจศาล หรือผู้ใดให้คล้อยตามได้เลย.

โปรดพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงใน คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๔๕๐/๒๕๕๕ ซึ่งจำเลยถูกฟ้องในความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา ศาลฎีกาให้เหตุผลในการยกฟ้องโจทก์ไว้ในคำวินิจฉัยอย่างแจ่มแจ้งและสอดคล้องกับสามัญสำนึก อันมีความตอนหนึ่งว่า :

“กรรมการศาลฎีกาพิเคราะห์ความเรื่องนี้ เห็นว่าโจทก์เป็นหญิงสาว แต่เป็นผู้รู้สึกการดีชั่วแล้วในเชิงสังวาส ฝ่ายจำเลยเป็นคนค่อนข้างชรา หญิงสาวที่ใจไม่หนักแน่นบางทีก็จะลั้งเล ที่แรกถึงจะยินยอมทีหลังกลับไม่ยินยอม และพาโลหาเหตุต่างๆ เรื่องนี้ ถ้าโจทก์เป็นหญิงที่น้ำใจหนักแน่น สวงนตัวจริงแล้ว จะต้องหาทางหลีกเลี่ยง บอกกล่าวเสียตั้งแต่คืนแรก ไม่ควรจะสงบเนื้อความไว้ ปล่อยให้จำเลยเข้าปล้ำปลุกทุกคืนมากครั้งจนนับไม่ถ้วน เป็นแต่เอาพดด้จำเลยบ้าง และเมื่อจำเลยจับแขนก็นิ่งเสีย ปล่อยให้จับเล่นตามสบายบ้าง (อันเป็นมารยาหญิงชั่ววนชักชวนจำเลยซึ่งเป็นชาย).

ในที่สุด กรรมการศาลฎีกาชี้ขาดในคดีนี้ว่า พิจารณาได้ความจริงแต่เพียงว่า จำเลยได้เข้าหาและปลุกปล้ำ จำเลยไม่ได้ขึ้นใจ ไม่ได้พยายามข่มขืนกระทำชำเราโจทก์ดูโจทก์กล่าวหา ศาลล่างปรึกษาคดีไม่รู้หนักเบาในท่วงที่ประเพณีธรรม ไม่ชอบด้วยวิธีพิจารณาอรรถคดี ควรให้ยกคำพิพากษาศาลล่างทั้งสอง และให้ยกฟ้องโจทก์เสียด้วย”.

การที่ศาลฎีกากล่าวตอนท้ายว่า “ศาลล่างปรึกษาคดีไม่รู้หนักเบาในท่วงที่ประเพณีธรรม” นั้น เป็นลีลาของศาลฎีกาสมัยก่อนที่กล่าวดำเนินศาลล่างไว้ใน

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

คำพิพากษาด้วย ปัจจุบันโดยจริยธรรมศาลฎีกาจะละเว้นการกล่าวดำเนินศาลล่างหรือ
คู่ความในลักษณะนี้ และจะให้เหตุผลในการวินิจฉัยเฉพาะในประเด็นแห่งคดีเท่านั้น.

ในคดีหนึ่ง ผู้เสียหายถูกคนร้ายหลายคนทำร้ายร่างกายเพื่อปล้นเอารถ
จักรยานยนต์ซึ่งผู้เสียหายจับขังอยู่ไป โดยใช้ท่อนฟืนตีศีรษะผู้เสียหาย และรถจักร-
ยานยนต์ล้มคว่ำลง แต่ผู้เสียหายลุกขึ้นได้ ได้ต่อสู้ป้องกันตัว โดยใช้มีดพับแทงถูก
คนร้ายหลายคน ต่อมาเมื่อผู้เสียหายมาถึงโรงพยาบาลเพื่อรักษาตัว จำเลยก็มารักษา
ตัวที่โรงพยาบาลแห่งเดียวกันนั้นด้วย ในเวลาใกล้เคียงกัน โดยที่อกมีรอยถูกแทง
หลายแผล แพทย์ถามจำเลยว่าไปถูกอะไรมา จำเลยตอบว่า “ล้มคว่ำไปถูกมีดซึ่งปัก
อยู่ที่พื้นดินที่มึงเอาจึงมีแผลดังเหล่านี้” ท่านจะเชื่อถ้อยคำจำเลยหรือไม่ ?

อีกคดีหนึ่ง พยานโจทก์ปากหนึ่งเบิกความว่า “ก่อนเกิดเหตุเล็กน้อย พยาน
ได้ยินเสียงคนถ่ายปัสสาวะ พยานจำได้ว่าเป็นจำเลยถ่ายปัสสาวะ” ท่านเชื่อพยาน
โจทก์ปากนี้หรือไม่ ?

สรุปแล้ว หัวใจสำคัญของการวินิจฉัยและให้เหตุผลในปัญหาข้อเท็จจริง คือ
เหตุผลนั้นจะต้องเป็นเหตุผลที่พิจารณาจากข้อเท็จจริงในคดีนั้นเองและจะต้องสอดคล้อง
กับสามัญสำนึกด้วย.

เหตุผลในกฎหมายบางเรื่องที่น่าสนใจเป็นพิเศษ

เหตุผลที่ชัดและเรียบง่าย

ในคดีหนึ่งมีปัญหาว่า จำเลยต้องหาว่าทำร้ายร่างกายผู้เสียหายมีบาดแผลหลาย
แห่ง ผู้เสียหายได้ยื่นคำร้องขอถอนคดีต่อศาล แต่อัยการโจทก์ไม่ยอมถอนฟ้อง ศาล
จึงดำเนินการพิจารณาต่อไป แล้วพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลยมีกำหนด ๑ เดือน
กับให้ปรับอีก ๒๐ บาท แต่ให้รอการลงอาญาโทษจำคุกไว้ คำพิพากษานี้ มี

ถ้ากล่าวติเตียนอัยการอยู่ตอนหนึ่งว่า เมื่อมีคดีเล็กน้อยอย่างนี้ และเจ้าทุกข์เองได้ขอให้ถอนฟ้อง อัยการควรถอนให้ตามคำร้องขอ ฝ่ายอัยการเห็นว่า การที่ศาลกล่าวติเตียนอัยการเช่นนี้หาเป็นการชอบไม่ เพราะการที่จะฟ้องคดีหรือไม่นั้น อยู่ในอำนาจและอยู่ในดุลพินิจของอัยการ และคดีอาญาที่เจ้าทุกข์ขอถอนฟ้องเช่นนี้อาจเกิดมีขึ้นในภายหน้าอีก จึงขอแนวทางจากอธิบดีกรมอัยการว่าพนักงานอัยการควรจะปฏิบัติอย่างไร.

พระยาอรรถการีย์นิพนธ์ซึ่งเป็นอธิบดีกรมอัยการในขณะนั้น ให้แนวทางปฏิบัติไว้ว่า :

“การที่อัยการไม่ยอมถอนฟ้องนั้นเป็นการชอบแล้ว เพราะการดำเนินคดีอาญาในหน้าที่อัยการนั้น มิได้กระทำเพื่อความพอใจ หรือเพื่อประโยชน์แก่เจ้าทุกข์แต่ฝ่ายเดียว แต่ยอมเพ่งเล็งถึงประโยชน์และความสันติสุขของประชาชนเป็นส่วนใหญ่ ในคดีนี้ ตามเหตุผลที่ปรากฏในสำนวน เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จำเลยจะต้องได้รับอาญาเพื่อเป็นการปราบปราม ซึ่งศาลเองก็ได้เห็นพ้องด้วย จึงได้ตัดสินลงโทษทั้งจำทั้งปรับ ฉะนั้น ต่อไปถ้ามีเรื่องเช่นนี้ ก็ให้อัยการดำเนินคดีไป ไม่ต้องถอนฟ้อง ส่วนการที่จะป้องกันไม่ให้ศาลดำเนินคดีนั้น เห็นว่าจะป้องกันได้ก็แต่ไม่ให้ศาลดำเนินการกระทำอันเป็นผิดเท่านั้น โดยระมัดระวังกระทำให้อัยการต้องเสมอไป นอกจากนี้ป้องกันไม่ได้ และไม่ใช่ว่าสิ่งที่ควรคิดป้องกัน”.^๑

ปัญหานี้เป็นปัญหาสำคัญ โดยที่มีข้อขัดแย้งระหว่างศาลกับพนักงานอัยการโจทก์ บรรดาพนักงานอัยการทั้งหลายจึงขอแนวปฏิบัติจากอธิบดีกรมอัยการ ว่าจะปฏิบัติ

^๑ ประเทือง กิริติบุตร (ผู้รวบรวม), “การดำเนินคดีอาญาในหน้าที่อัยการ” ใน อนุสรณ์ศาสตราจารย์พระยาอรรถการีย์นิพนธ์, (กรุงเทพฯ; โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๒๑), หน้า ๗๒.

ที่ระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

อย่างไรจึงจะต้องชอบธรรม ซึ่งถ้าพิจารณาโดยปกติ ประเด็นคงอยู่ที่ว่า การที่พนักงานอัยการในฐานะเป็นโจทก์ไม่ยอมถอนฟ้องคดีนี้ ถูกต้องชอบธรรมแล้วหรือไม่ แต่ถ้ามองให้ลึกซึ่งลงไปกว่านั้น จะเห็นว่ายังมีประเด็นที่แฝงอยู่อีก คือ ความขัดแย้งระหว่างศาลกับพนักงานอัยการโจทก์ โดยจริยธรรมของศาลยุติธรรมนั้น ศาลจะไม่กล่าวตำหนิ หรือกล่าวเรื่องอื่นใดนอกจากเรื่องในประเด็นแห่งคดี ดังได้กล่าวมาแล้ว แต่ในคดีนี้ศาลอาจจะเห็นว่าเป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องตักเตือนพนักงานอัยการตามที่ปรากฏในข้อเท็จจริงของเรื่อง ประเด็นที่แฝงอยู่นี้ก็คือ อธิปไตยการในฐานะที่เป็นผู้รับผิดชอบในงานของทนายแผ่นดินจะกำหนดแนวทางปฏิบัติอย่างไร และจะให้คำแนะนำแก่พนักงานอัยการผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาอย่างไรต่อไป จึงจะต้อง รัดกุม และไม่มีข้อขัดแย้งกับศาล ในลักษณะที่อาจจะเกิดปัญหาตามมาอีกในภายหลัง ไม่มีคู่ความรายใดประสงค์ที่จะมีข้อขัดแย้งกับศาล เพราะศาลเป็นสถาบันสูงสุดในการประสาทความยุติธรรมที่ทุกฝ่ายพึงให้ความเคารพอย่างยิ่ง การกล่าวว่าศาลผิดพลาดโดยตรงเป็นสิ่งที่พึงหลีกเลี่ยง มิฉะนั้นอาจจะมีปัญหาเรื่องละเมิดอำนาจศาลตามมาได้.

ขอให้ท่านพิจารณาคำวินิจฉัยและให้เหตุผลปัญหานี้ของพระยาอรรถการีย์นิพนธ์ว่าถูกต้อง จะแจ้ง กระชับ และน่าประทับใจเพียงใด ทั้งห้วงเหตุห้วงผลแห่งคำวินิจฉัยก็สอดคล้องกับสามัญสำนึก อย่างที่ไม่มีผู้ใดจะโต้แย้งได้.

ส่วนประเด็นที่แฝงอยู่อีกประเด็นหนึ่ง คือประเด็นที่ว่า จะกล่าวอย่างไรจึงจะมีเหตุผลที่มีน้ำหนัก และจะไม่มีข้อขัดแย้งกับศาล หรือจะกล่าวอย่างไรที่จะทำให้ศาลยอมรับคำวินิจฉัยของอธิบดีกรมอัยการว่าถูกต้องชอบธรรมแล้ว โปรดสังเกตตอนท้ายสุดของคำแนะนำ ก็เป็นการตักเตือนศาลอย่างสุภาพนุ่มนวลอยู่ในที่ แต่ก็ก็เป็นสิ่งที่ทำได้โดยชอบ และเป็นการไว้เชิงในฐานะทนายของแผ่นดิน ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบสำคัญในกระบวนการยุติธรรมอยู่ส่วนหนึ่ง.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

เหตุผลในบันทึกพระราชกระแสเรื่องร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พ.ศ. ๒๕๑๓

ตามที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้มีมติในวาระที่ ๓ ด้วยคะแนนเสียง ๒๘๐
ต่อ ๖ เห็นชอบในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๑๓ มาตรา ๑๐๓
วรรคสอง ที่ให้ประธานองคมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้ง
สมาชิกวุฒิสภา และประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้นำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้า
ทูลกระหม่อมถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยนั้น ในการนี้ได้มีบันทึกพระราชกระแส
เรื่องร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชทานให้แก่สภานิติบัญญัติ โดยมี
เหตุผลที่น่าสนใจยิ่งดังนี้ :

“ตามมาตรา ๑๐๓ วรรค ๒ แห่งร่างรัฐธรรมนูญนี้ บัญญัติให้
ประธานองคมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งนั้น
ไม่ทรงเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง เพราะประธานองคมนตรีเป็นผู้ที่พระมหา
กษัตริย์ทรงเลือกและแต่งตั้งตามพระราชอัชฌาศัย ตามความในมาตรา
๑๖ เป็นการขัดกับหลักที่ว่า พระมหากษัตริย์ทรงอยู่เหนือการเมือง ทั้ง
จะทำให้ประธานองคมนตรีอยู่ในสภาพเหมือนเป็นองค์กรทางการเมือง
ซึ่งขัดกับมาตรา ๑๗ ด้วย”.

ซึ่งในเวลาต่อมา ก็ได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามแนวพระราชดำริที่
พระราชทานลงมา คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช ๒๕๑๘
มาตรา ๓ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๐๓ เดิม แล้วให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน :

“มาตรา ๑๐๓ ให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ
แต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา”.

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

เหตุผลในคำพิพากษาคดีอาชญากรรมสงครามที่ ๑/๒๕๕๘

ใน คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑/๒๕๕๘ เรื่องคดีอาชญากรรมสงคราม ศาลฎีกาได้ให้เหตุผลในคำพิพากษา เรื่องกฎหมายที่มีโทษทางอาญาไม่มีผลย้อนหลัง และศาลยุติธรรมมีอำนาจตีความได้ว่ากฎหมายใดขัดต่อรัฐธรรมนูญ^๑ ไว้ที่น่าสนใจศึกษาว่า :

“รัฐธรรมนูญ มาตรา ๖๒ ซึ่งบัญญัติว่าสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งสิทธิเด็ดขาดในการตีความแห่งรัฐธรรมนูญนั้น ไม่ใช่เป็นข้อบัญญัติติดอำนาจศาลที่จะตีความบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ศาลจึงมีอำนาจตีความบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญได้.

ในการใช้หรือบังคับตามกฎหมายนั้น ศาลย่อมต้องแปลหรือตีความหมาย ของกฎหมาย หากไม่ให้ศาลแปล ศาลก็ย่อมใช้กฎหมายไม่ได้.

รัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๔ มีข้อความรับรองถึงเสรีภาพของบุคคลในการต่างๆ ดังระบุไว้ นั้น มีความหมายรับรองถึงเสรีภาพในการกระทำด้วย.

คำว่ามีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกายตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๔ นั้น มีความหมายว่าไม่ให้ใครมาทำอะไรแก่เรา และหมายถึงเราจะทำอะไรก็ได้ด้วย หากการนั้นอยู่ภายในบังคับของกฎหมาย.

คำว่าภายในบังคับแห่งกฎหมายตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๔ นั้น หมายถึงว่าไม่มีกฎหมายห้ามไว้โดยตรงหรือโดยอ้อม และหมายถึงบทกฎหมายที่มีอยู่ในเวลานั้น ไม่ใช่หมายถึงบทกฎหมายที่จะมีมาภายหลัง.

^๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม (พ.ศ. ๒๔๗๕).

กฎหมายใดบัญญัติย้อนหลังลงโทษการกระทำ การเขียน การพูด ฯลฯ ที่แล้วมา ย่อมขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๔ กฎหมายนั้นย่อมตกเป็นโมฆะ จะใช้บังคับไม่ได้.

พ.ร.บ. อาชญากรรมสงครามเฉพาะที่บัญญัติย้อนหลังนั้น ย่อมขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๔ จึงเป็นโมฆะ ส่วนบทบัญญัติที่ว่าด้วยการกระทำหลังจากใช้พระราชบัญญัติแล้ว เป็นอันใช้บังคับได้โดยสมบูรณ์.

สภาผู้แทนราษฎรอาจออกกฎหมายย้อนหลังได้ต่อเมื่อกฎหมายที่ให้ย้อนหลังนั้น ไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ เช่น พระราชบัญญัติงบประมาณ.

ศาลเป็นผู้มีอำนาจที่จะชี้ขาดกฎหมายที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญว่าเป็นโมฆะตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๖๒ ได้

โจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยตาม พ.ร.บ. อาชญากรรมสงครามอย่างเดียว เมื่อศาลเห็นว่าจะลงโทษตาม พ.ร.บ. อาชญากรรมสงครามไม่ได้แล้ว ก็ไม่ต้องพิจารณาว่า จำเลยจะมีความผิดตามกฎหมายอื่นหรือไม่".

เหตุผลที่ไม่มีเหตุผล

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๘๖ (๖) และมาตรา ๑๘๗ (๒) วางหลักไว้ว่า :

“ในคำพิพากษา คำสั่ง หรือคำสั่งระหว่างพิจารณา จะต้องมิใช่เหตุผลในการตัดสินทั้งในข้อเท็จจริงและในข้อกฎหมาย”

และในมาตรา ๑๐๘ (๕) และ (๖) ในการวินิจฉัยคำร้องให้ปล่อยชั่วคราว :

“ให้ศาลพิจารณาว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยน่าจะหลบหนีหรือไม่ และภัยอันตรายหรือความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากการปล่อยชั่วคราวมีเพียงใดหรือไม่”.

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

แต่เวลาที่ศาลจะไม่ให้ประกัน ศาลมักจะสั่งเพียงว่า “ไม่ปรากฏเหตุผลที่จะอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ยกคำร้อง” ซึ่งดูเหมือนเป็นเหตุผลในการสั่งคำร้องที่ไม่มีเหตุผล ศาลน่าจะให้เหตุผลประกอบคำสั่งที่ชัดเจนกว่านี้ ตามที่กฎหมายให้แนวทางไว้ในมาตรา ๑๐๘ (๕) และ (๖) ดังกล่าว.

แต่อย่างไรก็ดี หากศาลให้เหตุผลไปมากกว่านี้ คือให้เหตุผลตามมาตรา ๑๐๘ (๕) และ (๖) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ศาลก็อาจจะลังเลใจได้ เพราะเหตุผลที่ศาลสั่งไม่ปล่อยชั่วคราวเป็นเพียงการคาดคะเนตามข้อเท็จจริงในสถานการณ์นั้นเท่านั้น ถ้าศาลให้เหตุผลชัดแจ้งว่า “จำเลยหรือผู้ต้องหาอาจหลบหนี”, “จำเลยหรือผู้ต้องหาอาจคุกคามพยานได้” หรือ “จำเลยหรือผู้ต้องหาอาจทำลายรูปคดี” ก็จะเป็นการกล่าวหาจำเลยหรือผู้เสียหายอยู่ในที่ และก็มีปัญหาต่อไปว่า ศาลทราบได้อย่างไรว่าจำเลยหรือผู้เสียหายจะทำเช่นนั้น ซึ่งทำให้ดูไม่มีเหตุผลยิ่งขึ้นไปอีก.

แม้จะมีข้อขัดข้องดังนี้ ผู้เขียนก็เห็นว่า ศาลก็ยังมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องให้เหตุผลในการสั่งตามบทบัญญัติในมาตรา ๑๐๘ (๕) และ (๖) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายู่นั่นเอง ศาลอาจแสดงเหตุผลแวดล้อมกรณี ในเชิงที่ไม่เป็นการกล่าวหาจำเลยมากนัก และเหตุผลนั้นจะต้องรัดกุมเพียงพอที่จำเลยไม่อาจโต้แย้งได้โดยง่าย.

เหตุผลที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาในเรื่องค่าทนายความ

หลักการเดิมที่ปรากฏในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๔๗๓ มาตรา ๑๒ (๒) บัญญัติ ห้ามมิให้ทนายความเข้าเป็นทนายความโดยวิธีสัญญาเอาส่วนจากทรัพย์สินที่เป็นมูลพิพาทอันจะพึงได้แก่ลูกความ ทั้งนี้เป็นไปตามหลักกฎหมายอังกฤษ เรื่องห้ามเรียกค่าทนายความแบบ “contingency fees” หรือที่เรียกกัน

ง่าย ๆ ว่า “no win, no fee” อันมีความหมายว่า ไม่ชนะ ไม่เอาค่าทนายความ แต่ถ้านชนะก็ขอส่วนแบ่งจากทรัพย์สินที่พิพาทนั่นเอง โดยที่มึความคิดว่า หากมีการเรียกเอาส่วนแบ่งจากคดี ก็ถือว่าทนายความเอาเปรียบลูกความด้วยการค่าความและไปมีส่วนได้เสียในคดีความนั้นเอง เป็นการยุให้รำคำให้ร่ว.

อย่างไรก็ดี หลักกฎหมายอังกฤษเรื่องการเรียกค่าทนายแบบ “contingency fees” นี้ได้เปลี่ยนแปลงไป โดยใน พ.ศ. ๒๕๐๕ การเรียกค่าทนายความในลักษณะนี้ก็ได้รับอนุญาตในประเทศอังกฤษ โดยถือว่าความช่วยเหลือและให้คำแนะนำทางกฎหมายแก่ประชาชนเป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่า หากผู้ใดเป็นความกันและมีผู้เข้ามาช่วยว่าความ แม้จะเรียกเอาส่วนแบ่งจากทรัพย์สินที่พิพาท ก็เป็นเรื่องทีควรสนับสนุนเพื่อให้คู่ความได้รับความยุติธรรม ดีกว่าจะห้ามมิให้ใครเข้ามาช่วยเหลือผู้ที่ขัดสน ซึ่งถ้าห้ามเช่นนั้นผู้เดือดร้อนก็จะไม่มีโอกาสได้รับความยุติธรรมทางศาลเลย ดังนี้ ใครก็ตามที่มีเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจต้องการการเยียวยาทางกฎหมาย แม้ไม่มีเงินว่าจ้างทนายความหรือให้ค่าป้วยการในการขอคำแนะนำทางกฎหมาย ก็สามารถใชสิทธิของตนทางศาลโดยการทำสัญญาแบบนี้ได้.

ในประเทศไทย พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๐๘ ซึ่งยกเลิกพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๔๗๗ มิได้บัญญัติห้ามการเรียกเอาส่วนแบ่งจากทรัพย์สินที่พิพาทโดยตรง แต่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๗ วรรคหนึ่ง ว่า ทนายความต้องปฏิบัติตามมรรยาททนายความดังที่เนติบัณฑิตกำหนด และในระหว่างที่เนติบัณฑิตยังไม่ได้ตราข้อบังคับตามมาตรา ๑๗ ก็ให้ใช้ความในมาตรา ๑๒ (๒) แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๔๗๗ ไปพลางก่อน ต่อมาเมื่อพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ มาตรา ๒๗ (๓) (จ) ประกอบมาตรา ๕๑ ให้คณะกรรมการมรรยาททนายความมีอำนาจออกข้อบังคับสภาทนายความ กำหนดการกระทำต่าง ๆ ที่ผิดมรรยาททนายความ และต่อมาก็ได้มีข้อบังคับของสภาทนายความ

ที่ระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

ว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. ๒๕๒๕ ซึ่งมีได้ห้ามการทำสัญญาเรียกเอาส่วนแบ่งจากทรัพย์สินที่พิพาทว่าเป็นเรื่องผิดมรรยาททนายความ แต่อย่างใด.

อย่างไรก็ดี ได้มี คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๒๖๐/๒๕๕๓ โดยมติของที่ประชุมใหญ่ วินิจฉัยในเรื่องนี้ไว้ตอนหนึ่งว่า :

“ในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความในฐานะที่ทนายความมีส่วนสำคัญในการประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมแก่คู่ความคู่เป็นเจ้าหน้าที่ของศาล ทนายความพึงไม่ทำสัญญากับลูกความของตนในลักษณะที่ตนเองมีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงในคดีจนกระทบกระเทือนกับการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว ข้อสัญญาระหว่างโจทก์และจำเลยในส่วนที่ตกลงให้สินจ้างกันอีกร้อยละ ๕ ของทุนทรัพย์สินสมรสที่จำเลยจะได้รับแบ่งมานี้ เป็นข้อสัญญาที่ให้ทนายความเข้ามามีส่วนได้ส่วนเสียในทางการเงินโดยตรงในผลของคดี จึงไม่ต้องด้วยหลักจริยธรรมทางวิชาชีพของทนายความ ย่อมถือว่าเป็นข้อสัญญาที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน”.

และอีกตอนหนึ่งที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาวินิจฉัยไว้ว่า :

“...ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. ๒๕๒๕ ที่คณะกรรมการสภาทนายความออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติดังกล่าวที่มีได้บัญญัติห้ามมิให้ทนายความเข้าเป็นทนายความโดยวิธีสัญญาเอาส่วนแบ่งทรัพย์สินที่เป็นมูลพิพาทอันจะพึงได้แก่ลูกความอย่างพระราชบัญญัติทนายความสองฉบับแรก ในข้อนี้ศาลฎีกาเห็นว่า การวางระเบียบข้อบังคับแก่ทนายความตามพระราชบัญญัติทนายความกับความสมบูรณ์ของสัญญาระหว่างทนายความและลูกความเป็นคนละส่วนกัน การที่ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วย

มรรยาททนายความ พ.ศ. ๒๕๒๕ มิได้กำหนดให้การเข้าเป็น
ทนายความโดยวิธีสัญญาเอาส่วนแบ่งทรัพย์สินที่เป็นมูลพิพาท อันจะ
พึงได้แก่ลูกความของทนายความ เป็นการประพฤติดิฉิมมรรยาท
ทนายความอย่างพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๔๗๗ และ
พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๐๘ มีผลเพียงว่า การทำสัญญา
ระหว่างทนายความและลูกความในลักษณะนี้ไม่เป็นการผิดมรรยาท
ทนายความ อันเป็นมูลจะลงโทษตามมาตรา ๕๒ เท่านั้น หากมีผลให้
ข้อสัญญาระหว่างโจทก์จำเลยดังกล่าวซึ่งขัดต่อความสงบเรียบร้อยและ
ศีลธรรมอันดีของประชาชน เนื่องจากไม่ต้องด้วยหลักจริยธรรม
ทางวิชาชีพของทนายความ กลับมีความสมบูรณ์แต่ประการใดไม่...”

ด้วยความเคารพอย่างสูงต่อคำวินิจฉัยของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ผู้เขียน
ไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษานี้ ประเด็นแรก การเรียกค่าทนายความจากทรัพย์สิน
ที่พิพาทซึ่งลูกความได้จากการชนะคดี เดิมกฎหมายของเราห้าม แต่บัดนี้มิได้ห้าม
อีกต่อไป หากแต่กฎหมายมอบอำนาจให้สภาทนายความออกข้อบังคับในเรื่องมรรยาท
ทนายความตามที่เห็นสมควร และเมื่อสภาทนายความก็มีได้ห้ามการทำสัญญา
ในลักษณะดังกล่าว ศาลก็ควรจะยอมรับบังคับให้ เพราะเป็นเจตนารมณ์ของฝ่าย
นิติบัญญัติ ซึ่งโดยปกติศาลยุติธรรมผู้ใช้กฎหมายจะต้องถือตาม แม้ว่าผู้พิพากษาอาจ
จะไม่เห็นพ้องด้วยก็ตาม แต่ก็วินิจฉัยเป็นอื่นไม่ได้ การที่ศาลวินิจฉัยว่าการเอา
ส่วนแบ่งทรัพย์สินที่เป็นมูลพิพาทอันจะพึงได้แก่ลูกความ เป็นเรื่องที่ขัดต่อความ
สงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนเช่นนี้ เป็นการสวนทางกับเจตนารมณ์
ใหม่ของฝ่ายนิติบัญญัติอันชัดเจนที่จะให้สัญญาประเภทนี้ใช้บังคับได้.

ประเด็นที่สอง ที่ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าการเรียกค่าทนายความแบบเอาส่วนแบ่ง
ทรัพย์สินที่เป็นมูลพิพาทอันจะพึงได้แก่ลูกความนี้ขัดต่อหลักจริยธรรมทางวิชาชีพ

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

ทนายความ จึงขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนอันมีผล
ทำให้ข้อสัญญาดังกล่าวตกเป็นโมฆะ แต่ในขณะเดียวกัน ศาลฎีกาก็เห็นว่าไม่เป็นการ
ประพฤติดิฉินมรรยาททนายความอันจะทำให้ทนายความถูกลงโทษเพราะประพฤติดิ
ฉินมรรยาททนายความนั้น ทำให้คงน่าหลักจริยธรรมทางวิชาชีพทนายความนี้ต่างกับ
มรรยาททนายความอย่างไร มีกฎหมายใดเป็นที่มาของหลักจริยธรรมทางวิชาชีพ
ทนายความอันแตกต่างไปจากหลักกฎหมายที่เป็นที่มาของมรรยาททนายความ และ
ที่น่าฉงนมากคือ เมื่อศาลฎีกาถือว่าข้อสัญญานี้ตกเป็นโมฆะเสียแล้ว ก็คงไม่มีสัญญา
เหลืออยู่อีกในอันที่จะป้องกันมิให้ทนายความถูกลงโทษตามพระราชบัญญัติทนายความ
พ.ศ. ๒๕๒๘ มาตรา ๕๒ ทั้งกรณีนี้ก็ไม่เข้าข้อยกเว้นที่จะให้ส่วนที่ไม่เป็นโมฆะ
แยกออกจากส่วนที่เป็นโมฆะ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๓
ตอนท้ายได้.

ประเด็นที่สาม ถ้าพิจารณาในแง่การตีความกฎหมาย อาจมีข้อแย้งได้ว่า ถ้าจะ
ให้ถือว่าการเรียกค่าทนายความแบบเอาส่วนแบ่งทรัพย์สินที่เป็นมูลพิพาทอันจะพึง
ได้แก่ลูกความนี้ ใช้นับกับโดยชอบด้วยกฎหมาย ก็จะต้องระบุไว้ในบทกฎหมายให้
ชัดเจน แทนที่จะละเว้นไม่กล่าวถึงเสียเลยเช่นนี้ ข้อนี้ น่าจะกล่าวได้ว่า เมื่อพิจารณา
ตามประวัติความเป็นมาของการเรียกค่าทนายความแบบนี้ซึ่งต้องห้ามมาแต่แรกและ
ต่อมาได้ยกเลิกบทบัญญัติที่ห้ามเรียกนี้เสียแล้ว ย่อมแปลความหมายได้ในตัวว่า
เมื่อกฎหมายไม่ได้ระบุห้ามไว้อีกต่อไป ย่อมทำได้โดยไม่ต้องระบุให้อนุญาตไว้ในตัว
บทกฎหมายใหม่นั้นอีกด้วย ถ้าให้บัญญัติอนุญาตไว้ในตัวกฎหมายด้วยก็จะมีปัญหา
ตามมาอีกว่า เรื่องอื่นๆ อีกร้อยแปดพันเก้าเรื่องที่ถูกกฎหมายไม่ได้ระบุอนุญาตให้ทำได้
ก็จะมีกรณีตีความกันไปว่าทำไมไม่ได้ไปด้วย การร่างกฎหมายในแนวนนี้เป็นหลักสากล
ซึ่งการร่างกฎหมายของไทยก็ถือตามนี้มาโดยตลอด.

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนเห็นว่าตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.
๒๕๒๘ และข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘

น่าจะถือได้ว่า ในปัจจุบันการที่ทนายความทำสัญญาที่จะเอาส่วนแบ่งจากทรัพย์สินที่เป็นมูลพิพาทอันจะพึงได้แก่ลูกค้าความเป็นค่าทนายความนั้น ย่อมทำได้โดยชอบและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือขัดแย้งกับข้อบังคับสภาพทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. ๒๕๒๕ แต่อย่างใด.

เหตุผลในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเรื่องนามสกุลของหญิงที่สมรสแล้ว

ในเรื่องคำพิพากษาของศาลนั้น เรื่องที่สำคัญที่สุดก็คือเหตุผลที่ศาลให้ในคำวินิจฉัยของศาล ซึ่งบางครั้งก็ยากที่จะกล่าวว่าเหตุผลนั้นถูกหรือผิด หากแต่อยู่ที่ว่าเหตุผลนั้นมีน้ำหนักรับฟังได้หนักแน่นมั่นคงเพียงใด นอกจากนั้น ในคำพิพากษาบางเรื่องก็มีข้อนำพิจารณาจากเหตุผลหลายทาง แต่ละทางก็มีที่มาแตกต่างกันด้วย จึงต้องพิเคราะห์เหตุผลในแต่ละทางด้วยว่ามีน้ำหนักน่ารับฟังได้เพียงใด.

ในที่นี้ใคร่ขอยกคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ ๒๑/๒๕๕๖ เกี่ยวกับเรื่องชื่อสกุลของหญิงมีสามี มาเป็นอุทาหรณ์.

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญฉบับนี้คือ มาตรา ๑๒ ของพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่บัญญัติว่า “หญิงมีสามีให้ใช้ชื่อสกุลของสามี” นั้น ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๐ ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” และวรรคสองบัญญัติให้ “ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน” ดังนั้น พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๒ จึงเป็นอันใช้บังคับมิได้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๖.

ศาลรัฐธรรมนูญให้เหตุผลประกอบคำวินิจฉัยว่า^๑ :

^๑ การแบ่งหัวข้อเหตุผลประกอบคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็น ๖ หัวข้อนี้ ผู้เขียนแบ่งเองเพื่อสะดวกในการพิจารณาเท่านั้น.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

๑. “รัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๐ เป็นบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทยตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน โดยให้ทุกคนมีความเสมอภาคในกฎหมาย ซึ่งถือเป็นหลักเสมอภาค โดยเฉพาะการรับรองสิทธิเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง.... ทั้งนี้หลักเสมอภาคตามมาตรา ๓๐ มีพื้นฐานมาจากหลักความเสมอภาคเท่าเทียมกันตามธรรมชาติที่เป็นการยอมรับว่า สิทธิตามธรรมชาติของปัจเจกชนนั้นเป็นสิทธิที่มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันทุกคน ซึ่งจะเป็นสิทธิที่มีมาตั้งแต่เกิดที่ทุกคนจะมีอยู่อย่างเท่าเทียมกัน และห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติ อันทำให้เกิดความไม่เสมอภาคแก่บุคคลที่เรียกว่าการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม...”

๒. “การใช้ชื่อสกุลเป็นมาตรการของรัฐในการจำแนกตัวบุคคลเพื่อแสดงถึงแหล่งกำเนิดว่ามาจากวงศ์ตระกูลใด อันเป็นการแสดงเผ่าพันธุ์ เทือกเถาเหล่ากอของบุคคลโดยการใช้ชื่อสกุล ถือว่าเป็นเรื่องสิทธิของบุคคลที่มีอยู่อย่างเท่าเทียมกันทุกคน ทั้งนี้รัฐยังคงมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองบุคคลตามกฎหมาย เพื่อมิให้มีการใช้ชื่อสกุลของบุคคลใดก่อให้เกิดความเสียหายหรือเสื่อมเสียแก่บุคคลอื่นได้ และถือเป็นหน้าที่ของบุคคลทุกคนที่จะต้องไม่การใช้สิทธิในการใช้ชื่อสกุลไปกระทบกระเทือนต่อสิทธิของบุคคลอื่นเช่นกัน...”

๓. “ประเทศไทยได้นำระบบการใช้ชื่อสกุลมาใช้ครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ โดยหญิงมีสามียังคงใช้ชื่อสกุลเดิมของตนได้ ซึ่งปรากฏในพระราชบัญญัติขนานนามสกุล พระพุทธศักราช ๒๔๕๖ มาตรา ๖ ที่บัญญัติว่า “หญิงใดทำการสมรสมีสามีแล้วให้ใช้ชื่อสกุลของสามี แลคงใช้ชื่อตัวแล

ชื่อสกุลเดิมของตนได้” ต่อมาได้มีการแก้ไขเรื่องการใช้ชื่อสกุลของหญิงมีสามี โดยพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พุทธศักราช ๒๔๘๔ บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓ ว่า “หญิงมีสามีให้ใช้ชื่อสกุลของสามี” และพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ ยังคงถือหลักการในการใช้ชื่อสกุลของหญิงมีสามีเช่นเดียวกันกับพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พุทธศักราช ๒๔๘๔ โดยนำถ้อยคำเดียวกันบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๒ ย่อมแสดงว่าพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มีเจตนารมณ์ไม่ประสงค์ให้หญิงมีสามีมีสิทธิใช้ชื่อสกุลเดิมของตนต่อไป โดยเปลี่ยนแปลงหลักการจากเดิมที่ให้หญิงมีสามีมีสิทธิที่จะใช้ชื่อสกุลเดิมของตนได้ เปลี่ยนมาเป็นบังคับให้หญิงมีสามีต้องใช้ชื่อสกุลของสามีเพียงฝ่ายเดียว...”

๔. “เมื่อบทบัญญัติมาตรา ๑๒ มีลักษณะเป็นบทบังคับให้หญิงมีสามีต้องใช้ชื่อสกุลของสามีเท่านั้น อันเป็นการลิดรอนสิทธิในการใช้ชื่อสกุลของหญิงมีสามี ทำให้ชายและหญิงมีสิทธิไม่เท่าเทียมกันเกิดความไม่เสมอภาคกันทางกฎหมายด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศและสถานะของบุคคล เนื่องจากสิทธิในการใช้ชื่อสกุลนั้นเป็นสิทธิของบุคคลที่จะแสดงเผ่าพันธุ์เทือกเถาเหล่ากอของตนและเป็นสิทธิที่ทุกคนมีอยู่อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีได้มีการแบ่งแยกว่าเป็นสิทธิของชายหรือของหญิง อีกทั้งเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม เนื่องจากการบังคับให้หญิงมีสามีใช้ชื่อสกุลของสามีเพียงฝ่ายเดียวโดยใช้สถานการณ์สมรสนั้น มิได้เป็นเหตุผลในเรื่องความแตกต่างทางกายภาพหรือภาระหน้าที่ระหว่างชายและหญิงที่มีผลมาจากความแตกต่างทางเพศ จนทำให้ต้องมีการเลือกปฏิบัติให้

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

แตกต่างกัน จึงไม่เป็นเหตุที่ทำให้ต้องมีการเลือกปฏิบัติให้แตกต่างกัน
ในเรื่องเพศและสถานะของบุคคลได้...”

๕. ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยในส่วนที่เกี่ยวกับความคิดเห็นใน
เชิงค้านไว้ด้วย คือ ศาลรัฐธรรมนูญติงว่า : “ข้ออ้างที่ว่า การเลือก
ปฏิบัติดังกล่าวมีเหตุผลทางสังคมที่ว่า เพื่อความเป็นเอกภาพและ
ความสุขของครอบครัว อีกทั้งสอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิต
ของชนชาวไทยนั้น พิจารณาแล้วเห็นว่าข้ออ้างดังกล่าวรับฟังไม่ได้
เนื่องจากความเป็นเอกภาพและความสุขของครอบครัวเกิดจาก
ความเข้าใจ การยอมรับ และการให้เกียรติซึ่งกันและกันระหว่างสามี
และภรรยา ประกอบกับกฎหมายว่าด้วยการใช้ชื่อสกุลฉบับแรกของ
ประเทศไทยเพิ่งตราขึ้นเมื่อปี ๒๔๕๖ โดยก่อนหน้านั้นประเทศไทยไม่
มีการใช้ชื่อสกุล จึงไม่น่าจะเป็นเรื่องของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่
มีมาช้านาน อีกทั้งการให้หญิงมีสามีมีสิทธิใช้ชื่อสกุลเดิมของตน
ได้นั้น เป็นเพียงการส่งเสริมให้ชายและหญิงมีสิทธิอย่างเสมอ
ภาคด้านกฎหมายเท่านั้น...”

คำวินิจฉัยข้างต้นนี้เป็นคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญฝ่ายข้างมาก
(๑๓ นาย) ส่วนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญฝ่ายข้างน้อย (๒ นาย) เห็นว่า :

“พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๒ ไม่มี
ปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๐ เนื่องจาก
บทบัญญัติดังกล่าวมิได้เป็นการบังคับให้หญิงมีสามีใช้ชื่อสกุลของสามี
แต่อย่างใด เพียงแต่เป็นการให้สิทธิแก่หญิงมีสามีสามารถใช้ชื่อสกุล
ของสามีโดยผลของกฎหมายได้ นอกจากนี้ กฎหมายได้ตราขึ้นโดย
คำนึงถึงความเหมาะสมของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชนชาวไทย

ในเรื่องความเป็นปึกแผ่นและความมั่นคงของครอบครัวและสังคมอีก
ด้วย...”

ข้อพิจารณาบางประการเกี่ยวกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ ๒๑/๒๕๕๖

ด้วยความเคารพอย่างสูงต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ ๒๑/๒๕๕๖
มีข้อนำพิจารณาบางประการเกี่ยวกับคำวินิจฉัยฉบับนี้ กล่าวคือ :

๑. พิจารณาในด้านการตีความกฎหมาย

มีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญอีกมาตราหนึ่งที่สมควรได้รับการพิจารณาร่วมกับ
บทบัญญัติมาตรา ๓๐ ซึ่งเป็นบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิของชายและหญิงมีเท่าเทียมกัน
คือ บทบัญญัติในมาตรา ๓๔ วรรคแรก ที่ว่า “สิทธิของบุคคลในครอบครัวย่อมได้
รับความคุ้มครอง” ชื่อสกุลนั้นหมายความถึงชื่อประจำวงศ์สกุลซึ่งกฎหมายกำหนด
ให้บุคคลประกาศหรือแสดงต่อสาธารณชนว่าตนอยู่ในวงศ์สกุลใดหรือครอบครัวใด
ชื่อสกุลเป็นสัญลักษณ์สำคัญของครอบครัว โดยเฉพาะเมื่อมีการสมรส ก็เป็นการ
เริ่มต้นของชีวิตคู่ของชายผู้เป็นสามีและหญิงผู้เป็นภรรยาในครอบครัวใหม่ และใน
ครอบครัวใหม่นี้ก็เป็นที่ยอมรับกันมาแต่โบราณกาลว่า ชายผู้เป็นสามีเป็นหัวหน้า
ครอบครัว ดังที่มาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติชื่อสกุล พ.ศ. ๒๕๐๕ ย้ำความ
สำคัญของความเป็นปึกแผ่นอันหนึ่งอันเดียวกันของครอบครัวด้วยการกำหนดให้หญิง
มีสามีใช้ชื่อสกุลของสามี โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ประเทศไทยได้จัดระบบการสมรสใหม่
ดังที่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ว่าด้วยครอบครัว
ซึ่งประกาศใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นต้นมา บทบัญญัติของ
มาตรา ๑๒ ของพระราชบัญญัติชื่อสกุล พ.ศ. ๒๕๐๕ ย่อมอยู่ในความหมายของ
บทบัญญัติมาตรา ๓๔ ของรัฐธรรมนูญ สิทธิของสามีที่จะให้ภรรยาใช้ชื่อสกุลของตน

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

ย่อมได้รับความคุ้มครอง แม้จะขัดแย้งกันกับบทบัญญัติมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญ ที่ว่าชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกันก็ตาม ก็ควรถือว่าบทบัญญัติมาตรา ๓๐ นี้เป็นกฎหมายทั่วไป ซึ่งใช้บังคับในกรณีต่างๆ อันมิใช่ในเรื่องสิทธิของบุคคลในครอบครัว เช่น ชายและหญิงควรมีสิทธิเข้ารับราชการและรับเงินเดือนในอัตราที่เท่าเทียมกัน ส่วนบทบัญญัติมาตรา ๓๔ เป็นกฎหมายพิเศษยกเว้นกฎหมายทั่วไป สิทธิของบุคคลในครอบครัวเป็นเรื่องพิเศษไม่อยู่ในบังคับมาตรา ๓๐.

๒. พิจารณาในทางประวัติความเป็นมาของกฎหมาย

ศาลรัฐธรรมนูญอ้างถึงประวัติความเป็นมาของเรื่องการใช้นามสกุลในประเทศ ไทยว่า เดิมพระราชบัญญัติขนานนามสกุล พุทธศักราช ๒๔๕๖ มาตรา ๖ ให้หญิง มีสามียังคงมีสิทธิที่จะใช้ชื่อสกุลเดิมของตนได้ หญิงมีสามีเพิ่งมาถูกตัดสิทธิมิให้ ใช้นามสกุลของตนตามพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พุทธศักราช ๒๔๘๔ มาตรา ๑๓ และพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๒ นี้เอง.

ความจริงถ้าจะพิจารณาในแง่ประวัติศาสตร์หรือความเป็นมาของกฎหมายเรื่อง นี้แล้ว ควรจะต้องพิจารณาระบบกฎหมายลักษณะครอบครัวของไทยทั้งระบบด้วย จึงจะเห็นเหตุผลของการที่กฎหมายเปลี่ยนจากการให้หญิงมีสามีใช้นามสกุลของ ตนเองได้ มาเป็นให้ใช้นามสกุลของสามีเด่นชัดขึ้น คือ :

ว่าโดยสังเขป ประเทศไทยใช้กฎหมายลักษณะผัวเมียในกฎหมายตราสามดวง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๔๖ จนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๔๗๘ นับเป็นเวลา ๑๓๒ ปี ในระหว่าง นั้นระบบกฎหมายลักษณะครอบครัวของเราเป็นระบบผัวเดียวหลายเมีย (polygamy) จากวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๗๘ เป็นต้นมา ระบบกฎหมายลักษณะครอบครัวได้รับการ ปฏิรูปโดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ว่าด้วยครอบครัว จากระบบ ผัวเดียวหลายเมีย มาเป็น ระบบผัวเดียวเมียเดียว (monogamy) อันเป็นการ

เปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ในระบบครอบครัวไทย ระบบใหม่นี้เป็นไปตามหลักกฎหมายของประเทศตะวันตก ในขณะที่พระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติ บรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พุทธศักราช ๒๔๗๗ มาตรา ๔ (๑) บัญญัติว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ไม่กระทบกระเทือนถึงการสมรสที่มีอยู่ก่อนวันใช้ประมวลกฎหมายบรรพนี้ และความสัมพันธ์ในครอบครัวอันเกิดแต่การสมรสนั้นๆ แต่จากวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ เป็นต้นมา การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายหรือหญิงมิได้เป็นคู่สมรสของบุคคลอื่นอยู่เท่านั้น (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๔๕ (๓)) และการสมรสจะสมบูรณ์ต่อเมื่อได้จดทะเบียนแล้ว เงื่อนไขต่างๆ ของการสมรส เหตุแห่งการหย่า อำนาจของสามีเหนือภรรยา และประเภทของทรัพย์สิน ก็บัญญัติไว้ชัดเจน เรื่องของนามสกุลก็ได้มีการเปลี่ยนแนวคิดใหม่ โดยให้หญิงมีสามีใช้ชื่อสกุลของสามี ดังที่พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พุทธศักราช ๒๔๘๕ มาตรา ๑๓ บัญญัติรองรับระบบครอบครัวใหม่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ซึ่งพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๒ ก็บัญญัติตาม จะเห็นได้ว่าเจตนารมณ์ของประมวลกฎหมายและพาณิชย์ บรรพ ๕ นี้ มิได้ถือเรื่องสิทธิเท่าเทียมกันระหว่างสามีกับภรรยา เป็นสำคัญ หากแต่ถือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของครอบครัว การช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะ ความผาสุกในครอบครัว และวิถีชีวิตของชาวไทย เป็นหลัก ดังนั้น บางเรื่องหญิงก็มีสิทธิดีกว่าชาย ดังเช่นการหมั้น ก็เป็นเรื่องฝ่ายชายต้องจัดหาให้ฝ่ายหญิง และสินสอดก็เป็นเรื่องที่ฝ่ายชายต้องให้แก่บิดามารดาหญิง.

ในเรื่องของนามสกุลนั้น ดร. คูปลาตร์ นักกฎหมายชาวฝรั่งเศส ผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายไทยท่านหนึ่ง ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์ของท่าน ในปี ๒๔๖๕ ว่า “ภรรยาใช้นามสกุลของสามี นามสกุลยังเป็นของใหม่และไม่ค่อยมีคนนิยมใช้

หลังจากที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ได้ปฏิรูประบบครอบครัวใหม่ เป็นระบบ “ผัวเดียวเมียเดียว” แล้ว ก็ยังมีการปฏิรูประบบครอบครัวใหม่อีกครั้งหนึ่ง ใน พ.ศ. ๒๕๑๕ มีการแก้ไขปรับปรุงบรรพ ๕ นี้ใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญในการยกสถานภาพของหญิงให้เท่ากับชาย แต่ก็มีข้อน่าสังเกตที่สำคัญคือ จริงอยู่ที่มีหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องให้ภริยามีสิทธิเท่าเทียมกับสามีแล้ว เช่น เรื่องสิทธิในการเลือกภูมิลำเนา สิทธิในการจัดการสินสมรส แต่อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการรณรงค์เพื่อให้ภริยามีสิทธิเท่าเทียมกับสิทธิของสามี แต่ก็ยังมีอีกหลายเรื่องที่ฝ่ายนิติบัญญัติได้อภิปรายกันอย่างกว้างขวางว่าควรจะให้สิทธิภริยาเท่าเทียมกับสามีหรือไม่ โดยเฉพาะในเรื่องเหตุแห่งการหย่า ถ้าสามีมีชู้ ภริยาจะฟ้องหย่าได้หรือไม่ ในที่สุดก็เห็นกันว่า เพื่อรักษาไว้เพื่อความอยู่รอดของครอบครัว ถ้าหากสามีเพียงแต่มีเพศสัมพันธ์กับหญิงอื่นเท่านั้น ยังไม่สมควรจะให้ถือเป็นเหตุให้ภริยาฟ้องหย่าได้^๑ นอกจากนั้นก็ยังมียกหลายเรื่องซึ่งเมื่อพิเคราะห์กันแล้วก็เห็นว่าควรไว้ตามเดิม ดังเช่น การหมั้น การให้สินสอด ก็ควรจะให้ฝ่ายหญิงได้เปรียบอยู่ ในเรื่องนามสกุลก็เช่นกัน เป็นเรื่องของจารีตประเพณี ความเป็นเอกภาพของครอบครัวและวิถีชีวิตอันเป็นประเพณีของไทยตลอดมา ดังนั้นเราก็ควรให้หญิงมีสามีใช้นามสกุลของสามีต่อไปตามเดิม เรื่องการใช้นามสกุลนี้เป็นเรื่องสิทธิของบุคคลในครอบครัวโดยตรง จึงควรได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๔.

๓. พิจารณาในด้านผลกระทบอันจะเกิดจากการให้หญิงมีสามีเลือกใช้นามสกุลเดิมของตนได้

การที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า มาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติชื้อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ ใช้บังคับมิได้ อันมีผลทำให้หญิงมีสามีมีสิทธิเลือกใช้ชื่อสกุลเดิม

^๑ ในปัจจุบัน เหตุฟ้องหย่าระหว่างสามีกับภริยา ที่ปรากฏอยู่ในมาตรา ๑๕๑๖ (๑) ไม่เท่าเทียมกัน คือ สามีอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องหญิงอื่นจนภริยา ภริยาจึงจะฟ้องหย่าได้ ขณะที่ภริยาเพียงมีชู้ สามีก็ฟ้องหย่าได้แล้ว.

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

ของตนได้ จะมีผลกระทบอันไม่พึงปรารถนาต่อครอบครัวไทยและสังคมไทยเป็น
อย่างยิ่ง โดยเฉพาะในเรื่องดังต่อไปนี้ :

เพื่อความเสมอภาค ฝ่ายหญิงอาจเรียกร้องให้แก้ไขกฎหมายให้หญิงฟ้องหย่า
ได้หากสามีมีชู้.

เพื่อความเสมอภาคเช่นกัน ฝ่ายชายก็อาจเรียกร้องฝ่ายหญิงให้มาหมั้นฝ่าย
ชายด้วย ดังที่เป็นประเพณีอยู่แล้วในบางประเทศ ทั้งฝ่ายชายอาจเรียกร้องให้ฝ่าย
หญิงเป็นฝ่ายให้สินสอดกับบิดามารดาของตนด้วย.

และที่สำคัญที่สุดคือ จะมีความรู้สึกใหม่ในครอบครัว ซึ่งมีสิ่งซึ่งจะรักษาไว้
ซึ่งความสงบสุขในครอบครัว หากแต่มีความโน้มเอียงไปในทางสร้างความแตกแยก
ร้างฉานในครอบครัว คือไม่ว่าเรื่องใดในระหว่างสามีกับภริยาจะต้องให้เท่าเทียมกัน จะ
มีความรู้สึกที่ว่า “นี่ของฉัน นั่นของเธอ นะ ฉันไม่เกี่ยว” แทนที่จะกล่าวร่วมกัน
ด้วยความภาคภูมิใจว่า “นี่ของเราทั้งสองคนด้วยกันนะ” เรื่องนี้อาจจะนำไปสู่ความ
รู้สึกที่ว่า “ถือเงินกันคนละถุง” ซึ่งเป็นปัญหาและเหตุแห่งการหย่าร้างมากที่สุดเหตุ
หนึ่งในโลกตะวันตก.

๔. การแก้ไขและการดำเนินการต่อไปในเรื่องนามสกุลของหญิงที่สมรสแล้ว

รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๘ บัญญัติว่า “คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้
เป็นเด็ดขาดผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ” แต่เดิมมา
หากศาลยุติธรรมวินิจฉัยบรรทัดคดีเรื่องใด และฝ่ายนิติบัญญัติเห็นว่าไม่เป็นธรรม หรือ
ไม่เหมาะสมประการใดประการหนึ่ง แม้รัฐสภาไม่อาจจะต้องคำวินิจฉัยของศาล
ยุติธรรมในคดีนั้นได้ แต่รัฐสภาอาจตรากฎหมายใหม่ลบล้างผลของคำวินิจฉัยศาล
ยุติธรรมในคดีนั้น อันจะพึงกระทบต่อคำพิพากษาในแนวเดียวกันซึ่งจะเกิดขึ้นในภาย
ภาคหน้าได้ แต่ในกรณีนี้ แม้สาธารณชนส่วนใหญ่อาจจะไม่เห็นพ้องด้วย ก็จะทำอะไร

ไม่ได้ รัฐสภาไม่อาจตรากฎหมายมาลบล้างผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ อันจะมีต่อการตีความบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและคดีความในภายหน้าได้เลย นอกจากจะมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญในเรื่องนั้นโดยตรง อนึ่ง ถ้าศาลรัฐธรรมนูญเองใน ภายภาคหน้าเห็นเป็นประการอื่น ก็ไม่อาจจะกลับแนววินิจฉัยของตนเองในเรื่องนี้ได้ เพราะกฎหมายฉบับนี้ใช้บังคับมิได้ไปแล้ว.

ด้วยความเคารพต่อศาลรัฐธรรมนูญ ผู้เขียนเห็นว่าปัญหาเรื่องชื่อสกุลของ หญิงมีสามีนั้น เป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง และเมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยเช่นนี้ ย่อมเกิดผลกระทบต่อสังคมและวิถีชีวิตครอบครัวไทยอย่างใหญ่หลวงดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ปัญหาเรื่องนี้สมควรได้รับการพิจารณาจากสาธารณชนอย่างกว้างขวางว่า สมควรจะเป็นไปตามแนววินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ ๒๑/๒๕๔๖ หรือไม่ หรือควรจะแก้ไข ให้เป็นประการอื่นใด.

หากสาธารณชนไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในเรื่องนี้ ก็มี ทางออกอีกทางหนึ่งคือการแก้ไขรัฐธรรมนูญในบทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ฝ่าย นิติบัญญัติสามารถตรากฎหมายให้ภริยาใช้นามสกุลของสามีดั้งเดิม เช่น อาจแก้ไข ในมาตรา ๓๐ แห่งรัฐธรรมนูญที่ว่า :

“บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครอง ตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

...มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้ บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือ เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม”.

เป็น “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้ม ครอบตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ที่ระลึกรวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

...มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้น เพื่อจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือส่งเสริมความปรองดองและความสงบสุขในครอบครัวระหว่างสามีกับภรรยา ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม”.

แต่หากสาธารณชนเห็นว่าความเสมอภาคตามกฎหมายระหว่างชายกับหญิงมีความสำคัญกว่าความสงบสุขและความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวตามวิถีชีวิตไทยต่อไปก็คงจะมีการดำเนินการต่อไปเพื่อให้ชายกับหญิงมีความเสมอภาคกันอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการให้สินสอดของหมั้น หรือการแก้ไขเหตุแห่งการหย่าดังได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งหากเป็นเช่นนี้จริง ผู้เขียนก็รู้สึกเสียดายที่วิถีชีวิตแห่งครอบครัวไทยอันงดงามจะถูกทำลายไป และครอบครัวไทยก็จะกลายเป็นครอบครัวที่มีความเสี่ยงต่อการแตกแยกวุ่นวายดังเช่นในสังคมตะวันตก ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเหตุการณ์เช่นนี้คงไม่เกิดขึ้น และวิถีชีวิตแห่งครอบครัวไทยจะคงอยู่คู่สังคมของเราตลอดไป.

สรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จะเห็นได้อย่างชัดเจนถึงความสำคัญของเหตุผลในกฎหมาย กฎหมายที่ไม่มีเหตุผล หรือมีเหตุผลที่ขัดกับสามัญสำนึก ไม่อำนวยความสะดวกให้แก่สังคม ย่อมได้รับการต่อต้าน ถูกดำเนิน และถูกยกเลิกไปในที่สุด แต่อย่างไรก็ดี การจะตัดสินว่ากฎหมายใดมีเหตุผลหรือไม่นั้น ไม่ใช่เรื่องง่าย จะต้องพิจารณาองค์ประกอบทุกมุมทุกด้านประกอบกัน ไม่ว่าจะเป็น เวลา สถานที่ หรือเหตุการณ์บ้านเมืองให้รอบคอบถ้วนถี่ ก่อนที่จะตัดสินว่าเหตุผลนั้นมีมากน้อยเพียงใด และขัดต่อสามัญสำนึกจริงหรือไม่.

เมื่อกล่าวโดยเฉพาะเจาะจง เหตุผลในกฎหมายย่อมมีความสำคัญต่อนักกฎหมายในสาขาวิชาชีพต่างๆ แตกต่างกันไป เริ่มต้นแต่นักศึกษากฎหมาย

กัระลิกวันศาลยติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

ซึ่งอยู่ในระยะเริ่มแรกของการแสวงหาวิชาความรู้และพัฒนาแนวความคิดทางด้านกฎหมายของตน ก็ต้องพินิจพิจารณาหาเหตุผลในตัวบทกฎหมายมาตราต่างๆ เพื่อการศึกษาและปรับใช้กฎหมายนั้นๆ กับโจทย์ข้อสอบให้ถูกต้องแม่นยำ และยังสามารแสดงเหตุผลประกอบคำตอบของตนได้ดีเพียงใด ก็จะได้คะแนนมากยิ่งขึ้นเพียงนั้น สำหรับผู้พิพากษา ก็ย่อมจะต้องพิจารณาหาเหตุผลในกฎหมายเพื่อใช้ในการตัดสินอรรถคดี และให้เหตุผลประกอบการวินิจฉัยของตนให้แจ่มแจ้งจนคู่ความสิ้นข้อสงสัยว่าตนแพ้หรือชนะคดีเพราะเหตุใด ส่วนนักกฎหมายฝ่ายนิติบัญญัติก็ยิ่งต้องอาศัยเหตุผลในการร่างกฎหมาย ตั้งแต่การวางหลักการพื้นฐานของกฎหมายฉบับนั้น ไปจนถึงเหตุผลปลีกย่อยในตัวบทแต่ละมาตรา และในการเขียนหมายเหตุท้ายกฎหมาย เพื่อให้ให้นักกฎหมายผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายบังคับได้ทราบถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายและความประสงค์ของผู้ร่างได้ถูกต้อง ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายนั้นๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และสำหรับทนายความ ก็ย่อมต้องอาศัยเหตุผลในกฎหมายในการวางแนวทางต่อสู้คดี และพินิจพิจารณาว่าจะให้เหตุผลประกอบข้อกล่าวอ้างของตนอย่างไรเพื่อให้ผู้พิพากษาคัด้อยตาม เพื่อที่ตนจะเป็นฝ่ายได้เปรียบและมีโอกาสชนะคดีในที่สุด.

การจะให้เหตุผลในกฎหมายที่ดีนั้นไม่ใช่เรื่องที่ทำได้โดยง่าย เพราะเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ประกอบกัน จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไปไม่ได้ แนวความคิดและหลักกฎหมายจะต้องถูกต้องและหนักแน่น โวหารที่ใช้จะต้องชัดและเรียบง่าย ก่อให้เกิดความประทับใจให้แก่ผู้ฟังหรือผู้อ่านได้เป็นอย่างดี ซึ่งการจะทำเช่นนั้นได้ย่อมจะต้องผ่านการฝึกฝนอย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง ทั้งอาศัยการสังเกตและวิเคราะห์เหตุผลของนักกฎหมายรุ่นก่อนๆ ที่ได้แสดงไว้เป็นตัวอย่างแล้ว ผู้เขียนหวังว่าบทความฉบับนี้ จะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาแนวความคิดในเรื่องเหตุผลในกฎหมายของผู้อ่านและในการศึกษากฎหมายของไทยได้ไม่มากนักต่อไป.

ความเป็นอิสระของผู้พิพากษา กับการแยกศาลยุติธรรมออกจากกระทรวงยุติธรรม

ศาสตราจารย์พิเศษโสภณ รัตนกร*

ในการประชุมผู้นำทางศาลยุติธรรมในระดับภูมิภาคที่จัดขึ้นที่กรุงเทพฯ ระหว่างวันที่ ๒๖-๒๗ มกราคม ๒๕๔๘ ซึ่งมีประธานศาลสูงสุดของอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และลาว กับประธานศาลฎีกาของไทย และผู้พิพากษาศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาเข้าร่วมประชุมด้วยนั้น ได้มีการแสดงความยินดีกันว่าศาลไทยได้มีความเป็นอิสระแยกจากกระทรวงยุติธรรมแล้ว จึงทำให้เกิดคำถามว่าก่อนหน้านี้ศาลไทยเราไม่มีความเป็นอิสระหรืออย่างไร และหลังจากที่ศาลยุติธรรมแยกออกจากกระทรวงยุติธรรมแล้ว ผู้พิพากษามีความเป็นอิสระเพิ่มขึ้นหรือไม่อย่างไร รวมถึงมีผลกระทบอย่างใดบ้าง แต่ก่อนที่จะหาคำตอบจากคำถามเหล่านั้น น่าจะได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องความเป็นอิสระของศาลหรือความเป็นอิสระของผู้พิพากษาเสียก่อน สักเล็กน้อย

เมื่อกล่าวถึงความเป็นอิสระของศาล (independence of judiciary) มักจะมีการกล่าวถึงความเป็นกลาง (impartiality) ควบคู่ไปด้วย หลักความเป็นอิสระของศาลซึ่งเกี่ยวโยงสืบเนื่องมาจากหลักการแยกอำนาจ (separation of powers) และหลักการปกครองโดยกฎหมาย (the rule of law) นั้นเป็นแนวความคิดทางตะวันตก เพิ่งนำเข้ามาในประเทศไทยเราพร้อมๆ กับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ส่วนหลักความเป็นกลางของผู้พิพากษานั้นแม้จะเป็นแนวความคิดทางตะวันตก

*ที่ปรึกษาศาลฎีกา อดีตประธานศาลฎีกา, น.บ. (ธรรมศาสตร์), น.บ.ท., LL.B. (London), of Gray's Inn Barrister-at-law.

เช่นกัน แต่ก็ใกล้เคียงกับหลักที่เราใช้มาแต่โบราณกาล คือ “หลักอินทภาษ” อันเกี่ยวเนื่องกับคำสอนในทางพุทธศาสนา ซึ่งในกฎหมายตราสามดวงกล่าวว่า ผู้ใดจะเป็นผู้พิพากษาดัดสินคดีพึงกระทำสันทนให้ปราศจากอคติ ๔ ประการ คือ จันทาคติ โทษาคติ ภัยาคติ และโมหาคติ ทำจิตให้ตั้งอยู่ในอุเบกขาญาณ จึงจะได้ชื่อว่าเป็นตุลาการคือ มีอาการเสมือนด้วยตราฐ จะเห็นได้ว่า ทั้งหลักความเป็นกลางและหลักอินทภาษต่างก็มีความมุ่งหมายอันเดียวกัน คือ การไม่ลำเอียง ไม่เป็นฝักเป็นฝ่ายกับคู่ความข้างใดข้างหนึ่ง แต่หลักอินทภาษจะชัดเจนและกว้างขวางกว่า หลักความเป็นกลางจะเน้นเรื่องความลำเอียงเพราะกลัวและรัก (fear and favour) ซึ่งพอจะเทียบเคียงได้กับภัยาคติและจันทาคติ แต่ตามหลักอินทภาษยังมีการลำเอียงเพราะโกรธหรือโทษาคติและลำเอียงเพราะโง่ คือไม่รู้หรือรู้ผิดๆ อันเป็นโมหาคติอีกด้วย โมหาคตินี้เป็นเรื่องสำคัญและคนมักจะไม่รู้ตัวและไม่ระมัดระวัง

หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา เป็นหลักการที่จะไม่ให้มีการแทรกแซงกดดัน หรือใช้อิทธิพลเหนือผู้พิพากษา เพื่อให้ผู้พิพากษาได้พิจารณาพิพากษาคดีอย่างอิสระอันเป็นหลักประกันความยุติธรรม หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษามุ่งเน้นที่ปัจจัยภายนอกตัวผู้พิพากษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากฝ่ายบริหาร ส่วนหลักความเป็นกลางหรือความไม่มีอคตินั้นมุ่งที่ตัวผู้พิพากษาเอง เป็นทำนองเดียวกับวิธีแก้ปัญหาดังๆ ในทางพุทธศาสนา ซึ่งมักจะแก้ที่ตัวผู้ประสบปัญหายิ่งกว่าแก้ที่ตัวผู้อื่นหรือปัจจัยภายนอก แม้ศาลไทยเราแต่เดิมไม่มีหลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา แต่ถ้าหากผู้พิพากษาเองสามารถควบคุมจิตใจของตนมิให้มีอคติใดๆ แล้ว การแทรกแซงหรืออิทธิพลภายนอกก็ไม่อาจทำอะไรได้ ตรงกันข้ามแม้จะไม่มีการแทรกแซงหรืออิทธิพลจากภายนอกมาบีบคั้นผู้พิพากษา แต่ถ้าผู้พิพากษานั้นไม่วางตัวให้เป็นกลาง ปล่อยให้อคติเข้ามาครอบงำจิตใจ ความยุติธรรมก็ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้พิพากษาที่เป็นกลางหรือไม่ลำเอียงเป็นผู้พิพากษาที่เป็นอิสระจากอคติเป็นผู้มีอิสระอย่างแท้จริง

ทีระฉีกวันศาลยุดิธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๔

แต่เดิมก่อนเกิดความคิดเรื่องแยกอำนาจอริปไตย (separation of powers) อำนาจทุกอย่างรวมอยู่ที่ผู้ปกครองแผ่นดิน แม้ต่อมาเมื่อมีการแยกอำนาจอริปไตย เป็น ๓ ฝ่าย คือฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ก็ยังมีจุดเกาะเกี่ยวกันระหว่าง อำนาจเหล่านั้นอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจบริหารและตุลาการจะมีตำแหน่ง หรือหน่วยงานฝ่ายบริหารเข้ามารับผิดชอบดูแลงานฝ่ายธุรการบางอย่างของศาล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับศาล ไทยเราก็ตีรับแนวความคิดนี้มา เดิมกระทรวง ยุติธรรมของเราซึ่งเอาแบบอย่างมาจากภาคพื้นยุโรปจึงดูแลทั้งศาล อัยการ และ ราชทัณฑ์ ต่อหลังเมื่อมีการแยกอัยการและราชทัณฑ์ออกไป กระทรวงยุติธรรม ยังคงดูแลเฉพาะงานธุรการของศาล อังกฤษและสหรัฐอเมริกาซึ่งไม่มีหน่วยงาน ทางฝ่ายบริหารมาดูแลงานธุรการของศาล ก็มีความเกี่ยวโยงกันอยู่ระหว่างศาล และฝ่ายบริหาร โดยในอังกฤษจะมีลอว์รอร์ดชานเซลเลอร์ ซึ่งอยู่ในคณะรัฐมนตรีเป็น ผู้ดูแลกิจการบางอย่างของศาล ในสหรัฐอเมริกาผู้ว่าราชการรัฐและประธานาธิบดี ก็มีส่วนเกี่ยวข้องในการแต่งตั้งผู้พิพากษา

ในสมัยที่เรายังมีเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมอยู่ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม มีอิทธิพลเหนือศาลอยู่ไม่มากนักน้อย แต่ตอนหลังๆ ในสมัยที่มีรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงยุติธรรม และมีคณะกรรมการตุลาการเป็นหลักประกันความเป็นอิสระของ ผู้พิพากษาแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมไม่อาจเข้ามาแทรกแซงการพิจารณา พิพากษาคดีของผู้พิพากษาได้เลย รัฐมนตรีคงทำหน้าที่เพียงแต่เป็นผู้แทนของศาล ในคณะรัฐมนตรีและในรัฐสภา และดูแลงานด้านงบประมาณและงานธุรการอื่นๆ ของ ศาลเท่านั้น จึงมีผู้เปรียบเทียบกับว่ารัฐมนตรีเป็นเพียงหัวหน้าผู้ให้บริการแก่ศาลเท่านั้น หากอาจเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลได้ไม่ การแต่งตั้ง โยกย้าย ให้ความดีความชอบ ตลอดจนการลงโทษทางวินัยแก่ผู้พิพากษา แม้รัฐมนตรีจะเป็น ผู้ริเริ่ม ก็ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการตุลาการซึ่งประกอบด้วย ผู้พิพากษาทั้งนั้นเสียก่อน และคณะกรรมการตุลาการอาจเห็นแตกต่างไปจากที่

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

รัฐมนตรีเสนอก็ได้ ทั้งโดยข้อเท็จจริงผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญๆ ในกระทรวงยุติธรรม ก็ล้วนแต่มาจากผู้พิพากษาซึ่งหมุนเวียนเปลี่ยนกันมาทำหน้าที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปลัดกระทรวงยุติธรรมมีกฎหมายกำหนดไว้ว่าจะต้องมาจากผู้พิพากษา จึงอาจกล่าวได้ว่ากระทรวงยุติธรรมในต่อนั้นแท้จริงแล้วบริหารงานโดยผู้พิพากษาซึ่งเป็นตัวแทนของฝ่ายตุลาการนั่นเอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือฝ่ายบริหารไม่อาจใช้อิทธิพลใดๆ มาแทรกแซงหรือบีบบังคับผู้พิพากษาได้ ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม ผู้พิพากษาทั้งหลายและประชาชนทั่วไปก็เชื่อว่าผู้พิพากษามีความเป็นอิสระ ที่บางคนรู้สึกศาลยุติธรรมยังไม่เป็นอิสระเต็มที่ ก็คงเป็นเรื่องของงบประมาณและการบริหารงานบุคคลในส่วนที่เกี่ยวกับข้าราชการตุลาการเท่านั้น แต่ก็มีผู้โต้แย้งว่า หากศาลยุติธรรมแยกจากกระทรวงยุติธรรมก่อนแล้ว วิฤตตุลาการในปี ๒๕๓๔ ก็คงไม่เกิดขึ้น ครั้นศาลยุติธรรมแยกออกจากกระทรวงยุติธรรม ผลตามมาประการแรกก็คือ ไม่มีใครดูแลงานตุลาการให้ ศาลจึงต้องดูแลงานตุลาการของศาลเอง งานซึ่งเดิมอยู่ในหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ก็ตกมาเป็นของประธานศาลฎีกา งานเดิมในหน้าที่ของปลัดกระทรวงยุติธรรม ก็ต้องมีเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม มารับไป งานนั้นจะเป็นงานของข้าราชการตุลาการ แต่โดยความเป็นจริงแล้วก็ต้องให้ผู้พิพากษามาทำหน้าที่ การบริหารงานศาลกระทำโดยคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม (ก.บ.ศ.) ซึ่งประกอบด้วยประธานศาลฎีกา ผู้พิพากษาซึ่งได้รับเลือกมาจากศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์ และศาลชั้นต้นเป็นส่วนใหญ่ และมีกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอกอีกส่วนหนึ่ง ก.บ.ศ. น่าจะเป็นผู้วางนโยบายและเป็นผู้กำกับดูแล แต่ดูเหมือน ก.บ.ศ. จะทำหน้าที่เป็นผู้บริหารงานเอง ซึ่งน่าจะไม่ต้องตามหลักการบริหารนัก ทำให้ประธานศาลฎีกาและผู้พิพากษาซึ่งเป็นกรรมการ ก.บ.ศ. ต้องประชุมกันทุกสัปดาห์ นอกจากนี้ยังมีผู้พิพากษามาทำหน้าที่เป็นอนุกรรมการอีกมากมาย เวลาที่จะต้องใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาคงต้องลดลงไปบ้าง มีผู้เปรียบเปรยว่า ก่อนนี้ผู้พิพากษามีคนรับใช้ แต่รู้สึกว่าตนไม่เป็นอิสระ จึงเลิก

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

มีคนรับใช้เสีย บัดนี้ต้องดูแลบ้านเรือนด้วยตนเอง ใหม่ ๆ ย่อมจะต้องมีความขลุกขลัก และมีปัญหาทางด้านบริหารต่างๆ ซึ่งจะต้องแก้ไขมากมาย ผลตามมาประการต่อไป ก็คือ ไม่มีคนทำหน้าที่เป็นผู้ติดต่อประสานงานกับรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี ดังที่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเคยทำหน้าที่ให้ ซึ่งคงมีผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของศาลยุติธรรมบ้าง

การแยกศาลยุติธรรมออกจากกระทรวงยุติธรรม มีความเกี่ยวเนื่องกับ รัฐธรรมนูญด้วย ตามบทบัญญัติต่างๆ ของรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรมมีหน่วยงาน รุกระการเป็นอิสระ และสำนักงานศาลยุติธรรมมีอิสระในการบริหารงานบุคคล การ งบประมาณ และดำเนินการอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งเป็นการแยกศาลยุติธรรม ออกจากกระทรวงยุติธรรม หากมองในแง่ของโครงสร้างจะเห็นได้ว่าศาลยุติธรรมได้แยก ออกจากฝ่ายบริหารโดยเด็ดขาด ในแง่ของการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษา รัฐธรรมนูญ ก็ได้บัญญัติรับรองความเป็นอิสระของผู้พิพากษาไว้ว่า ผู้พิพากษามีความอิสระในการ พิจารณาพิพากษาคดีให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ในการพิจารณาพิพากษา คดีนั้นผู้พิพากษาเป็นอิสระ ไม่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาตามลำดับชั้น การจ่าย สำนวนคดีให้ผู้พิพากษาต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด การเรียกสำนวนคืนและ การโอนสำนวนจะทำได้เฉพาะกรณีที่จะกระทบต่อความยุติธรรม การโยกย้ายจะต้อง ได้รับความยินยอมจากผู้พิพากษาก่อน เว้นแต่จะเป็นการโยกย้ายตามวาระ เลื่อน ตำแหน่งหรือเป็นกรณีถูกดำเนินการทางวินัยหรือถูกฟ้องเป็นคดีอาญา นับว่า รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองความเป็นอิสระของผู้พิพากษาและศาลยุติธรรมไว้หลาย ประการด้วยกัน แม้จะยังไม่ครบถ้วนบริบูรณ์อย่างหลักการที่สหประชาชาติ สมาคม ระหว่างประเทศของผู้พิพากษา และที่ประชุมประมุขตุลาการแห่งเอเชียและแปซิฟิก ได้วางไว้ก็ตาม แต่เป็นที่น่าเสียดายว่ามีผู้ตีความคำว่า “อิสระ” ไปในทางที่น่าจะไม่ตรงกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ดังเช่นที่รัฐธรรมนูญบัญญัติว่า ศาลยุติธรรมมีหน่วยงาน รุกระการเป็นอิสระ เพื่อให้ศาลยุติธรรมแยกจากกระทรวงยุติธรรมนั้น มีข้าราชการรุกระการ

บางคนตีความว่า หน่วยงานธุรการของศาลเป็นอิสระ ข้าราชการธุรการจึงไม่อยู่ภายใต้
บังคับบัญชาของผู้พิพากษา และผู้พิพากษาบางท่านถือว่าตนเป็นอิสระไม่ต้องฟัง
คำทักท้วงของผู้ใด

หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษานั้นมีขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันให้การ
พิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม เพื่อช่วยให้
ผู้พิพากษาสามารถประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมได้ด้วยความเป็นอิสระ เพื่อความ
สงบสุขของประชาชน มิใช่เพื่อเสริมสร้างบารมีหรือตัวตนของผู้ใด การเข้าใจคำว่า
“อิสระ” ในทางที่ไม่ถูกต้องจะทำให้เกิดความรู้สึกในทางหยิ่งผยอง ผู้ใดมีความรู้สึก
เช่นนี้เกิดขึ้นก็จะมีทางรู้ว่าตนมีความบกพร่องอย่างไร ทั้งจะเป็นการยากที่จะรับฟัง
ความเห็นของผู้อื่น และไม่อาจเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้ ในส่วนที่เกี่ยวกับผู้อื่นก็จะเป็นคน
ขาดความเมตตากรุณา ไม่เป็นกันเอง อาจมีความขัดแย้งกับเพื่อนร่วมงานและ
ผู้เกี่ยวข้องได้ง่าย และขาดความเห็นอกเห็นใจประชาชนผู้ทุกข์ยากหรือด้อยโอกาส
ซึ่งต้องอาศัยศาลเป็นที่พึ่ง จึงเป็นเรื่องที่พึงระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง

การปฏิรูปศาลยุติธรรมในยุคโลกาภิวัตน์

ศาสตราจารย์พิเศษวิชา มหาคุณ*

ในยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและทั่วถึงทั้งโลก ที่เรียกกันว่า ยุคโลกาภิวัตน์นั้น ได้ส่งผลกระทบอย่างสำคัญต่อชุมชน สังคม และประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์กรและโครงสร้างขององค์กรที่กำหนดขึ้นตามภารกิจและความจำเป็น ในแต่ละยุคสมัย จำเป็นต้องปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยอย่างทั่วถึง รอบด้าน มิฉะนั้น อาจกลายเป็นองค์กรที่ล้าสมัยและหมดความจำเป็นไปในที่สุด

ศาลยุติธรรมก่อนกำเนิดก่อนมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ต่อมาเมื่อ มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้ว ศาลยุติธรรมก็กลายเป็นองค์กรทางตุลาการ ที่ได้รับการรับรองและมีหลักประกันอันแข็งแกร่ง ให้ถือว่าเป็นองค์กรที่มีภารกิจสำคัญ ในการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน โดยมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดให้มีศาลและองค์กรอิสระอื่น ทำหน้าที่อำนวยความยุติธรรมบางส่วน เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง คณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดินของ รัฐสภา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ รวมทั้งศาลทหารที่มีมาแต่ดั้งเดิม ภารกิจของศาลยุติธรรมจึงเปลี่ยนแปลงไปตามมาตรา ๒๗๑ แห่งรัฐธรรมนูญดังกล่าว ที่ระบุว่า “ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง เว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญนี้ หรือกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่น”

* ประธานศาลอุทธรณ์ภาค ๑, กรรมการตุลาการศาลยุติธรรม, กรรมการสภาวิชาชีพแห่งชาติ สาขานิติศาสตร์, นิติศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, เนติบัณฑิตไทย, รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันยังกำหนดให้ศาลยุติธรรมมีหน่วยงานธุรการที่เป็นอิสระในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่น ซึ่งเรียกว่า “สำนักงานศาลยุติธรรม” แทนที่กระทรวงยุติธรรม อันเป็นหน่วยงานธุรการของศาลยุติธรรมตั้งแต่อดีตเป็นเวลากว่าร้อยปี

โลกในยุคใหม่คืออะไร ?

โลกในยุคปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงจากยุคอุตสาหกรรมมาสู่ยุคข่าวสารข้อมูล อันถือได้ว่าเป็นยุคแห่งความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่ซึ่งส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อองค์กรทั้งภาคธุรกิจและภาครัฐ จะเห็นได้ว่าธุรกิจที่ยังใช้การบริหารจัดการแบบเก่าต้องประสบปัญหาร้ายแรง หลายแห่งประสบกับความล้มเหลว องค์กรทั้งหลายไม่เว้นแม้แต่ภาครัฐต้องปรับเปลี่ยนขนานใหญ่ ด้วยการลดขนาดและลดจำนวนคน แต่ก็ไม่อาจแสวงหาแนวทางของการบริหารจัดการแผนใหม่ที่ลงตัวได้ เพราะยุคใหม่เป็นยุคแห่งโลกไร้พรมแดน ซึ่งความรู้ทั้งหลายในโลกาภิวัตน์เข้ามาในสังคมชนิดที่ไม่มีใครหยุดยั้งได้ และความรู้เหล่านั้นมีทั้งดีและชั่วซึ่งหากไม่รู้จักถ่วงถ่วงก็อาจเดินตามทางที่ผิดพลาดและกลับตัวไม่ทัน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดสภาวะที่ไม่แน่นอน องค์กรต่างๆ จึงต้องแสวงหาจุดที่สมดุลในท่ามกลางความวุ่นวายสับสน ความขัดแย้ง และความไม่แน่นอนดังกล่าว

ศาลจะแสวงหาจุดที่สมดุลได้อย่างไร ?

ศาลยุติธรรมเป็นองค์กรขนาดใหญ่และใช้ระบบราชการเต็มรูปแบบ มีความสลับซับซ้อนที่เข้าถึงได้ยาก มีการพิจารณาคดีที่ยุ่งยากและต่อเนื่องยาวนาน เพราะเน้นที่การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีอย่างเป็นทางการและเต็มไปด้วยพิธีการ ผู้พิพากษาและข้าราชการธุรการศาลต้องวุ่นวายอยู่กับเอกสารและการเบิกความของ

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

คู่ความตลอดทั้งวันโดยที่ไม่มีทางจบสิ้น คำคู่ความและเอกสารที่หนาหนักและไม่รู้จักเหล่านี้ กว่าครึ่งต้องเปลี่ยนมือจากความรับผิดชอบของศาลชั้นต้นไปสู่ศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค ในที่สุดก็กองรวมกันที่ศาลฎีกา ผู้คนที่มาศาลต้องเสียเวลาเสียค่าใช้จ่ายอย่างมหาศาลไปกับการเดินทาง การยื่นเอกสาร การอ่านเอกสาร ซึ่งส่วนใหญ่คือขยะกองมหึมา เพื่อคัดกรองให้เหลือสิ่งที่เป็นสาระสำคัญเพียงน้อยนิด ธุรกิจขนาดใหญ่ต้องจมอยู่กับหลุมดำขนาดใหญ่ของระบบศาลยุติธรรม กว่าจะได้รับผลการตัดสิน บางทีก็สายเสียแล้ว ไม่นับรวมถึงบุคคลที่เป็นคู่ความซึ่งต้องทุกข์ทรมานอยู่ในวังวนของการพิจารณาคดีปีแล้วปีเล่า ในคดีอาญาหากจำเลยไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวก็จะถูกควบคุมระหว่างพิจารณาเป็นปีๆ กว่าคดีจะถึงจุดยุติ ได้มีการคิดคำนวณความสูญเสียทรัพยากรบุคคลอันมีค่าเหล่านี้หรือไม่

ในส่วนผู้พิพากษานั้นแล้ว ต้องวุ่นวายกับการสืบพยานในศาลชั้นต้นตั้งแต่เข้าจรถเย็น สำหรับผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค และศาลฎีกา ก็ต้องวุ่นวายกับกองเอกสาร ไม่มีโอกาสได้แสวงหาข้อเท็จจริงซึ่งเป็นมูลเหตุสำคัญแห่งคดีและเป็นการทำงานซ้ำซ้อนกับศาลชั้นต้น แทนที่จะเป็นการทำงานในลักษณะของการตรวจสอบและทบทวนเฉพาะจุดที่เป็นช่องโหว่หรือจุดบกพร่องของศาลชั้นต้นเท่านั้น

ยกเว้นแต่ศาลชำนาญพิเศษซึ่งได้นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการพิจารณาคดีและเปิดโอกาสให้ผู้บริหารงานศาลนั้นๆ ออกข้อกำหนดในการพิจารณาคดีเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัย ซึ่งยืดหยุ่นและคล่องตัวอย่างมาก แต่ศาลซึ่งพิจารณาคดีปกติไม่ว่าจะเป็นศาลแพ่ง ศาลอาญา ศาลจังหวัด ศาลแขวง กลับจมดิ่งอยู่กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งมีกรอบปฏิบัติที่แข็งตัว ไม่ยืดหยุ่น ไม่เปิดโอกาสให้ศาลแต่ละศาลสามารถออกข้อกำหนดที่คล่องตัวและเป็นธรรม สอดคล้องกับสังคมและยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงได้ เช่นเดียวกันศาลสูงก็ต้องจมปลักอยู่กับวิธีพิจารณาคดีแพ่ง

และคดีอาญาที่ถูกขีดกรอบไว้ให้เดินตามเป็นเวลานานแล้ว โดยที่ผู้บริหารศาลต่างๆ ไม่อาจสร้างกรอบที่เหมาะสมสำหรับศาลของตนได้ จุดที่สมดุลในโลกยุคไร้พรมแดน ก็คือ ต้องรื้อปรับระบบวิธีพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญา ให้คู่ความและพยาน สามารถยื่นคำคู่ความและเบิกความเป็นลายลักษณ์อักษรผ่านทางอินเทอร์เน็ต โดยไม่ต้องมาศาลได้ หากจำเป็นต้องเบิกความด้วยวาจาก็สามารถเบิกความโดยผ่านทางระบบจอภาพทางไกลได้ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นระบบ “JUSTICE ON LINE” ทั้งนี้ โดยเชื่อมโยงเครือข่ายกับสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และสำนักงานทนายความต่างๆ ระบบการสืบพยานที่ล้าสมัยควรปรับเปลี่ยนเป็นระบบ การไต่สวนที่ศาลสามารถแสวงหาข้อเท็จจริงได้อย่างกว้างขวางกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และที่สำคัญให้ศาลสามารถออกข้อกำหนดการพิจารณาคดีได้อย่างเป็นอิสระ เพื่อให้ สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ควรเน้นการเริ่มต้นคดีด้วยการไกล่เกลี่ย ทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัว เพื่อให้เป็นที่พอใจของคู่ความ

ในระบบงานของศาลสูง ควรให้ศาลเป็นผู้พิจารณาว่า คดีใดสมควรได้รับการ ทบทวนหรือตรวจสอบโดยมีระเบียบหรือข้อกำหนดของศาลเป็นเครื่องรองรับ ซึ่ง ศาลย่อมใช้วิธีการไต่สวนในการแสวงหาข้อเท็จจริงให้ชัดเจนยิ่งขึ้นในการพิจารณาคดี ของศาลสูงได้ นอกจากนี้การอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลสูงก็ควรใช้ระบบ จอภาพทางไกลได้เช่นกัน จึงต้องเชื่อมต่อระบบ ON LINE กับศาลชั้นต้น ในลักษณะของเครือข่ายครอบคลุมทั่วประเทศในทุกระดับชั้น

ความยุติธรรมที่ประชาชนคาดหวังจากศาลในยุคใหม่

ตัวเลขความค้างในศาลยุติธรรม ซึ่งปรากฏจากข้อมูลของสำนักงานศาลยุติธรรม ตั้งแต่เดือนมกราคม ๒๕๔๓ ถึงเดือนตุลาคม ๒๕๔๓ ระบุว่า ในศาลชั้นต้น มีปริมาณคดีค้างถึง ๒๐๔,๑๕๒ เรื่อง ในศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาคมีปริมาณคดี ค้างรวม ๕๓,๖๓๐ เรื่อง และในศาลฎีกามีปริมาณคดีค้างรวมทั้งสิ้น ๑๓,๖๐๖ เรื่อง

ที่ระลึกรวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๔

ปริมาณคดีที่กองรวมอยู่ในศาลยุติธรรมทั้งสามชั้น ส่อแสดงถึงการบริหารจัดการคดีแบบเดิม ว่าไม่สามารถตอบสนองต่อโลกในยุคโลกาภิวัตน์ได้ แน่แน่นอนไม่ใช่ความผิดของศาลยุติธรรม ของผู้บริหารศาลยุติธรรม ของคณะผู้พิพากษา และข้าราชการศาลยุติธรรมทั้งหลาย เพราะสืบเนื่องมาจากการบริหารจัดการตามแนวความคิดดั้งเดิม ซึ่งไม่ทันต่อยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นการจัดการคดีตามกระบวนการพิจารณาในยุคอดีต ซึ่งไม่ยืดหยุ่น แข็งตัว ล้นเปลืองทั้งแรงคนและค่าใช้จ่าย อันมหาศาล อย่างไรก็ตาม ศาลยุติธรรมก็ไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงคำดำเนินของสังคมได้ เพราะศาลยุติธรรมรู้ถึงปัญหาอันร้ายแรงนี้แล้ว ไม่ริเริ่มแก้ไขปล่อยให้ปัญหารื้อรัง จนยากที่จะแก้ไขในปัจจุบัน

ยังไม่สายเกินไปที่จะช่วยกันระดมสมอง ระดมความคิด และสรรพกำลัง ทั้งหมด ดำเนินการปฏิรูประบบงานของศาลยุติธรรมตามแนวทางที่ถูกต้องสอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งหากมีการค้นคว้าและร่วมมือกันอย่างจริงจังแล้ว จะพบว่า ยังมีจุดอ่อนอีกมากมายที่ศาลยุติธรรมจะต้องปรับปรุงแก้ไข เช่น ความอู้แอ้ยเชื้องช้าของศาลขนาดใหญ่ ที่ไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรมในระดับรากหญ้าได้ ทำอย่างไรศาลยุติธรรมจึงจะแตกตัวและกระจายไปในชุมชน เพื่อให้ความยุติธรรมแก่ชุมชนโดยทั่วถึง เป็นธรรมและสะดวกรวดเร็วที่สุด ตามระบบ “COMMUNITY JUSTICE” จึงขอฝากให้มีการแต่งตั้ง “คณะกรรมการเพื่อการปฏิรูปศาลยุติธรรม” ตามแนวทางของประเทศเกาหลีใต้ซึ่งได้กระทำสำเร็จมาแล้ว ระหว่างปี ๒๕๔๒-๒๕๔๓ โดยมุ่งให้มีการสร้าง “ระบบตุลาการเพื่อประชาชน” (Judiciary for the People) ขึ้นในประเทศเกาหลีใต้ จึงไม่เหลือบ่ากว่าแรงที่ศาลยุติธรรมของไทยจะดำเนินการตามทิศทางที่ถูกต้อง ดังเช่นประเทศเกาหลีใต้ ดำเนินการมาแล้ว

Strengthening the Independence and Efficiency of the Judiciary in Thailand*

Dr. Thammanoon Phitayaporn**

I. Introduction

The Thai judiciary is one of the institutions authorized by constitutional law to exercise the sovereign power of government on behalf of the people.¹ This power has great influence on the rights and liberties of each citizen. For example, in criminal cases, imprisonment may be imposed, while in civil proceedings, property can be foreclosed and distributed to pay debts.

* A paper presented at the 8th ASEAN Law Association General Assembly, November 29, 2003–December 2, 2003, Singapore; The author wishes to express his gratitude to the National Assembly, the ASEAN Law Association of Thailand chaired by H.E. Judge Atthaniti Disatha-amnarj, the Chief Judge of the Supreme Court for the privilege to participate in the conference.

** LL.B. (Thammasat), Barrister-at-law (Thai Bar), LL.M. (Chulalongkorn), LL.M. (Yale), LL.M. and J.S.D. (Columbia); Chief Judge attached to Office of the President of the Supreme Court working at Office of the Judiciary.

¹ Section 3 : “The sovereign power belongs to the Thai people. The King as Head of the State shall exercise such power through the Parliament, the Cabinet and the Courts according to the provisions of this Constitution”.

Traditionally, the ability of the judiciary process to uphold the rights and liberties of people has been measured by the independence of the judiciary process. However, in recent years, the efficiency of the judiciary process has been recognized as an equally important measure of the judicial integrity. Process efficiency can have severe implication on the rights and liberties of the people. Lengthy criminal proceedings can cause innocent defendants to be detained for many years. In civil cases, late adjudication can result in delays in payment to plaintiffs. These issues impact both matters of justice and business in Thailand, and directly affect the Thai economy.

The combination of increased caseload and the impacts of a recent change in constitutional law requiring two or more judges to be seated at hearings has required the Thai judiciary to take a close look at process efficiency. This article will address three major initiatives that have been adopted or considered to be adopted nationwide by Thai courts over the last 5 years.

II. Independence of the Judiciary

The Thai constitutional law recognizes the significance of judicial independence and clearly articulates in section 249, paragraph 1, that “Judges are independent in the trial and adjudication of cases according to the constitution and the law.” The constitutional law includes numerous provisions to safeguard judiciary independence, including :

1. Hierarchical Supervision In order to avoid an internal intervention, the constitutional law provides that trial and adjudication by judges shall not be subject to hierarchical supervision.²

2. Appointment and Removal of Judges The King appoints and removes judges after the Judicial Commission³ tenders them to the King.⁴

3. Promotion, Increase of Salaries, and Punishment of Judges The promotion, increase of salaries and punishment of judges shall be approved by the Judicial Commission.⁵

² Section 249 paragraph 2 : “Trial and adjudication by judges shall not be subject to hierarchical supervision.”

³ Section 274 : “The Judicial Commission consists of the following persons:

- 1) the President of the Supreme Court as Chairperson;
- 2) twelve qualified members of all levels of courts, four persons from each level, who are judges of each level of courts and elected by judicial officials of all levels of courts;
- 3) two qualified members, not or were not judicial officials, are elected by the Senate

Qualifications, prohibitions and procedure for the election of the qualified members shall be in accordance with the provisions of the law.”

⁴ Section 251 paragraph 1 : “The King appoints and removes judges except in the case of removal from office upon death.”; Section 273 paragraph 1 : “The appointment and removal from office of a judge must be approved by the Judicial Commission before tendered to the King.”

⁵ Section 273 paragraph 2 : “The promotion, increase of salaries and punishment of judges shall be approved by the Judicial Commission.”

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

4. Transfer of Judges Transfer of a judge without his consent shall not be allowed except in the case of being termly transferred, being promoted to a higher position, being under a disciplinary action, or becoming a defendant in a criminal case.⁶

5. Allocation, Recall, and Transfer of Court Cases Allocation of court cases to judges shall be in compliance with the rules provided by law.⁷ Recall or transfer of court cases is not allowed except in the case where justice in the trial and adjudication of the case shall otherwise be affected.⁸

6. Budgets for the Judiciary The constitutional law provides that the state shall allocate adequate budgets for the independent administration of the Judiciary.⁹

⁶ Section 249 paragraph 5 : “Transfer of a judge without his or her prior consent shall not be allowed except in the case of being termly transferred according to laws, being promoted to a higher position, being under a disciplinary action, or becoming a defendant in a criminal case.”

⁷ Section 249 paragraph 3 : “Allocation of court cases to judges shall be in compliance with the rules provided by law.”

⁸ Section 249 paragraph 4 : “Recall or transfer of court cases shall not be allowed except in the case where justice in the trial and adjudication of the case shall otherwise be affected.”

⁹ Section 75 paragraph 2 : “The state shall allocate adequate budgets for the independent administration of..., the Judiciary...”

7. Independent Administration Office of the Judiciary In aspect of the organizational structure, a major change has been made according to the constitutional law.¹⁰ The Ministry of Justice, a government agency of the Executive Branch, was responsible for the Judiciary's administration including personnel and budget administration. At present, the Judiciary has its independent agency, the Office of the Judiciary, responsible for those administration. The Ministry of Justice no longer has an attachment with the Judiciary as it did in the past.

III. Efficiency of the Judiciary

In the last decade, caseload in Thai courts has dramatically increased. In addition, a recent change in constitutional law now requires a full quorum of judges—generally defined as two—to be seated at hearings. Prior to this change, one judge was allowed to represent a quorum by a process wherein the seated judge would seek counsel with the other judge out the courtroom for matters requiring judgment

¹⁰ Section 275 : “The Judiciary shall have an independent secretariat, with the Secretary-General of the Office of the Judiciary as the head responsible directly to the Chief Judge of the Supreme Court.

The appointment of the Secretary-General, Office of the Judiciary must be approved by the Judicial Commission. Office of the Judiciary shall have autonomy in personnel administration, budget and other activities as provided by law.”

by quorum.¹¹ The change has practically doubled the number of judges required at hearings, and has made problems of managing caseload become more severe.

In addition, traditional hearing process in Thai courts has encouraged scheduling on an intermediate or “piecemeal” basis. If a hearing is not finished in one day, a continuation hearing will typically be scheduled for one to two months out. Suppose the first hearing day is February 3, 2003 the second and third hearing days may be March 3, 2003 and April 3, 2003. Parties, lawyers, public prosecutors, or even judges do not know how long the proceeding will take and when it will finish.

In order to promote access to justice and address increasing delays in court proceedings, the Thai judiciary recognized the need to consider new measures to increase process efficiency. Delay in the court proceedings is a common problem in many other countries, including various jurisdictions in the U.S. and the U.K. It is noted that several measures have commonly been used in those jurisdictions to solve the delay, including Case Management and Alternative Dispute Resolution (ADR).¹²

¹¹ Section 236 : “Hearing of a case requires a full quorum of judges. Any judge not sitting at the hearing shall not give judgment or a decision of such case, except for the case of force majeure or any other unavoidable necessity as provided by law.”

¹² See “Access to Justice : Final Report by the Right Honourable the Lord Woolf”, July 1996; the U.S. Civil Justice Reform Act; the U.S. Federal Rules of Civil Procedure; and the U.S. Alternative Dispute Resolution Act; James G. Apple, “Case Management in the Courts of the United States” *Botbundit (Thai Bar Journal)* Vol. 56 No. 2, 185-197 (2000).

Several projects were piloted in the last five years to determine their applicability to the Thai judiciary system and acceptance by Thai culture. With pilot projects completed, numerous techniques were determined acceptable and have since been implemented. Chief among these techniques are Case Management, Court-Annexed Mediation (a form of ADR), and Digital Audio Testimony Recording System.

A. Case Management

Case Management is considered as one of the most significant means to improve efficiency of the judiciary in the U.S. and U.K. In order to be convinced that the technique could be used effectively in Thai courts, a pilot project was conducted by Office of the Judiciary, Office of the Court of Justice Region 1¹³ and Provincial Court of Ang-thong.¹⁴ Major initiatives of the pilot project were identified as Fast Track/Regular Track case allocation and pre-trial conferencing. These initiatives are described below.

1. Allocation of Court Cases into Tracks The Provincial Court of Ang-thong allocated court cases into two tracks, a fast track and a

¹³ Judge Boonrod Tanprasert was Chief Judge of Office of the Court of Justice Region 1 when the pilot project was conducted.

¹⁴ Judge Pratanporn Yodpanya was Chief Judge of Provincial Court of Ang-thong when the pilot project was conducted.

regular track. Fast track cases were defined as those that would typically be tried and adjudicated within one day. These include default civil cases, non-contentious civil cases and criminal cases which the defendants plead guilty with or without taking further evidence. Cases requiring more than one day to be tried and adjudicated fell into the regular track. These cases include civil cases which defendants filed answers and criminal cases which defendants plead not guilty.

2. Pretrial Conference Before hearings, a pretrial conference is arranged in order to set up an action plan for the case. At the conference a judge discusses with the parties to narrow or settle some disputing issues as possible. Evidence to be heard is also discussed. The judge asks the parties to pre-identify witnesses and evidence. In addition, all hearing days are scheduled as continuously as possible.

The Provincial Court of Ang-thong has used the Case Management techniques since August 2000. A working group of Asian University gathered data of the court from November 2000–June 2001 and made an evaluation. It reported that court time was radically reduced for criminal cases, and was cut by over a half on criminal proceedings.¹⁵ For criminal cases, average times from arraignment to decision of guilt or innocence was cut from 171 days to 22 days.

¹⁵ Dr. Thammanoon Phitayaporn, "Case Management in Thai Courts" Botbundit (Thai Bar Journal) Vol.57 No.2, 3-4 (2001).

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

In terms of civil cases, the court had spent an average of 117 days from case filing to adjudication while it took 79 days under the new system.

The following factors can have significant implication reducing time on the court proceedings :¹⁶

- The number of disputing issues and evidence were more limited, thus reducing unnecessary workload.

- Allocating court cases into a fast track and a regular track was also an important factor. Generally 70-80% of all court cases are simple cases which can be tried and adjudicated within one day. If these cases are not separated from regular cases, many of them will be ranked behind regular cases which take much longer time to finish. Under the new system, these cases are allocated into a different track. Therefore, they are tried and adjudicated at the earlier time.

- With regard to Regular Track cases, which account for 20-30% of all court cases, hearing schedules are made at the pretrial conference. The number of hearing days were set in compliance with the number of witnesses, and were scheduled as continuous as possible.

- Advance outreach by the chief judge of the court is important to obtain cooperation from all stakeholders and decrease hearings

¹⁶ See Dr. Thammanoon Phitayaporn, "Judicial Reform in the United Kingdom" Botbundit (Thai Bar Journal) Vol.58 No.2, 16-23 (2002).

postponements. Consultation should be conducted with judges, court officials, public prosecutors, policemen, parties and witnesses. All stakeholders are asked to comply with the hearing schedule, with adjustments made by the judge based on limited grounds.

- Credible hearings schedules, established in consultation with all stakeholders, is a key element of success. Moreover, stakeholders who perceive these schedules as credible will appreciate and stay committed to the timeframes.

At present, judges schedule to hear 5-12 cases in each day. Each party may request to change the schedule. If the other party does not oppose to the request, the court may permit the change. In practice, 70-80% of scheduled cases are postponed. This practice must be changed if the techniques of Case Management are to work effectively. Judges should schedule only 1-3 cases a day and not allow any change of the schedules unless it causes injustice. In addition, if a party requests postponement, the court should consider ordering such parties to reimburse the other party and witnesses for expenses associated with their hearing attendance.

There are many methods to manage the Fast Track/Regular Track Allocation. These methods include :¹⁷

¹⁷ The three methods are adopted in Thai courts; see *supra* note 15, 4-5.

1. Assigning judges to try fast track cases Some judges may be assigned to try and adjudicate only fast track cases for a certain period of time, for example 3 months or 6 months. To consider how many judges should be in the fast track section, the court may take into consideration the number of cases in the regular track and the fast track as well as the number of judges working in the court. Judges in the fast track section could gain expertise since they try only fast track cases everyday. Their experiences assist them to work faster and to give suggestions on how to improve the fast track system. However, judges in the fast track section may be tired of simple cases. The court, therefore, may set a term for judges working in the section.

2. Rotating judges to try fast track cases on a daily basis A court may rotate judges to try fast track cases on a daily basis. The number of judges to be rotated depends on the number of fast track and regular cases as well as the number of judges in the court. Daily rotation may help judges not to be tired of fast track cases. Under this method, judges, however, may not gain so much expertise as under the first method.

3. Fixing days for trying fast track cases A court may fix specific days or times for all or most of the judges to try fast track cases. This precludes judges from becoming tired of fast track cases. However, there are dangers to apply this method on criminal cases

in which defendants plead guilty because they could be detained for many days until the fast track day.

In the implementation of pre-trial conferencing, a meeting of a judge and parties is scheduled in order to set an action plan for the case. Significant activities to be settled are as the following :

1. **Settle disputing issues** In examining and discussing information with the disputing parties, the court may ask the parties to admit some facts or issues. The court tries to narrow and limit the scope and number of disputing issues as possible.

2. **Settle on evidence to be taken** After examining information and disputing issues, the judge will discuss with the parties to specify evidence to be taken. The judge may limit number of witnesses, for example 4 plaintiff's witnesses and 3 defendant's witnesses will be taken.

3. **Set a schedule of court proceedings** All hearing days will be scheduled in advance. Some judges suggest that scheduling one-day hearings rather than half-day hearings helps expediting proceedings and reducing expenses for all stakeholders.

Under the pilot program, the Provincial Court of Ang-thong scheduled hearing days as continuously as possible, for example, hearing days of plaintiff's witnesses were scheduled on March 5, 9 and 12, 2001 and hearing days of defendant's witnesses were on March 15, 19 and 23, 2001. Hearing days were not scheduled

consecutively. Now there is an effort to change the way to set up hearing schedules by adopting a consecutive-day basis, for example, hearing days are scheduled on March 5-9, 2001. However, consecutive day scheduling is controversial. Some propose that the courts should take a phased approach into consecutive day scheduling. Proponents of the phased approach argue that starting with pilot court scheduling during a transitional period will ensure support by stakeholders and ensure that the whole system has time to adjust.

There is also a plan to replace the existing decentralized hearing-schedule system with a centralized hearing-schedule system.¹⁸ It is believed that the centralized system will assist implementing the consecutive hearing-day basis. In addition, the plan calls each court to establish a center responsible to remind witnesses to attend the scheduled hearing.

After the courts have used the measures, it is necessary to assess the implementation. Information and comments from the courts and all other stakeholders will be valuable for improving the implementation plan.

¹⁸ The principle of centralized hearing-schedule system is similar to the system adopted by the U.S. District Court in Eastern District of Virginia, which is referred to as “the Rocket Docket” system.

B. Court-Annexed Mediation

Mediation was not clearly aperted from the hearing process in the traditional Thai courts. Typically, a judge will begin to mediate cases at the first hearing. If the cases could not be settled, the judge would begin hearing witnesses. Several years ago, a mediation program was established in some courts including the Civil Court and the Civil Court of Southern Bangkok. The program was designed to be separate from the hearing process. The judge who mediates a case cannot try the case at the later stage, and mediation dockets are not attached to trial dockets. Furthermore, mediation is conducted in a conference room, not a courtroom, in order to provide an atmosphere proper for mediation. Additionally, at a first hearing session parties may agree to use mediation program. In such case, a judge will refer the case to the mediation program.

In the year 2000, the Civil Court¹⁹ started providing an option for parties to refer cases to mediation before the first hearing day. This practice has helped parties settle their cases at an earlier stage. The Criminal Court has also used mediation on some specific criminal cases.²⁰

¹⁹ Judge Atthaniti Disatha-amnarj was the Chief Judge of the Civil Court. (At present, he is the Chief Judge of the Supreme Court.)

²⁰ Judge Sombat Deo-is-res was the Chief Judge of the Criminal Court.

Federal courts in the U.S. have successfully used Alternative Dispute Resolution (ADR), including mediation processes, to reduce caseload. Due to ADR and other measures, less than 10% of civil cases are tried. Over 90% of civil cases can be settled or finish before trial.²¹

After examining the ADR system in the U.S., the U.K. and other countries as well as the existing system in Thai courts, the Thai Alternative Dispute Resolution, Office of the Judiciary, set a model of Court-Annexed Mediation for a pilot project. Four pilot courts²² were Provincial Court of Nontaburi, Provincial Court of Chonburi, District Court of Northern Bangkok, and District Court of Nontaburi.

The objectives of the pilot project were to make certain that the new model of Court-Annexed Mediation works effectively in Thai Courts and that the model could be adjusted before implementation. The following are major principles of the pilot project :

²¹ Presentation made by Judge Fern Smith, Director of the Federal Judicial Center in the U.S. in the seminar on “Judicial Development in the U.S. and Thailand : Mediation and Testimony Recording System” organized by ADR Office, Office of the Judiciary, Kenan Institute Asia, and USAID at Merchant Court Hotel on September 10, 2002; ADR Office, Office of the Judiciary, “**Judicial Development in the U.S. and Thailand : Mediation and Testimony Recording System**” Botbundit (Thai Bar Journal) Vol. 58 No. 4, 122 (2002).

²² Chief Judges of the pilot courts were Judge Taweesak Unnatornratanakun, Judge Prasarn Keeranon, Judge Kriangsak Khomanasin, and Judge Piyanuch Manurangsang.

កិច្ចសន្យាសហប្រតិបត្តិការ ២១ ឧសភា ២០២៤

1. Establish a Court-Annexed Mediation Center Each court establishes a Court-Annexed Mediation Center. A few court officials are assigned to the Center to facilitate mediation process.

2. Separate Mediation from Hearing Process The judge who mediates a case shall not try the case at a later stage. Mediation dockets are not attached to trial dockets. These practices convince the parties that disclosed information during mediation will cause no negative effects to them in a trial. Moreover, mediation is conducted in a conference room not a courtroom in order to provide atmosphere proper for the mediation.

3. Refer Cases to Mediation during the filing day and the first hearing day Court cases can be referred to mediation during the filing day and the first hearing day. The purpose is to promote settlement by mediation at the earliest stage, a practice which will reduce workload in the courts.

4. Judge and Non-judge Mediators In the past, only judges mediated court cases. Under the pilot project, the courts can assign not only judges but also selected person who are not judges to mediate court cases. The non-judge mediators selected by the court are retired judges, retired government officials, lawyers, persons having experiences in various fields, etc. While the number of judges are limited, non-judge mediators can help reducing judges' workload. Furthermore, their expertises in various areas help them mediating cases efficiently. For example, owners of car repair service can use their expertises mediating car accident cases.

5. Refer civil and criminal cases to mediation Besides civil cases, some types of criminal cases can also be settled by mediation, i.e. criminal cases of compoundable offences and criminal cases filed by individuals or private entities.²³ In case that parties can settle their disputes, a settlement agreement may be concluded or the complaint can be withdrawn.

The Court-Annexed Mediation pilot project was evaluated by a team of professors from Sukhothai-thammarat University. According to the evaluation report, 56.6% of cases referred to mediation could be settled. In case of the district courts, over 80% of cases were settled by mediation. In addition, the report states that the parties of 95.3% will refer their cases to mediation if they have disputes in the future. The lawyers of 92.9% will recommend their clients to use mediation in the future. However, the number of cases referred to mediation are limited. Only 5.5% of civil cases in the courts were referred to the system.

At present, implementation of Court-Annexed Mediation is a major policy for strengthening efficiency of the judiciary.²⁴ Until now,

²³ Under the Thai legal system, criminal cases can be filed by not only public prosecutors but also individuals or private entities who are injured through the commission of an offence.

²⁴ Keynote speech made by Judge Atthaniti Disatha-amnarj, Chief Judge of the Supreme Court, in the "Orientation Program for Chief Judges of Trial Courts" on March 3, 2003.

more than 10 trial courts in 9 regions have adopted the Court-Annexed Mediation. The program is now expanded in trial courts all over the country.

To support the courts implementing the system, a guidebook was prepared and distributed to stakeholders. Seminars and training programs for court management, judges, non-judge mediators, court officials, public prosecutors, lawyers, etc. have also been organized. In addition, public relations is conducted to promote using mediation. There are many methods to refer court cases to mediation. The following methods have been used in the Thai Courts:

1. Parties agree to use Mediation Judges ask both parties whether they can accept mediation. If they agree to do so, the case will be referred to mediation. Otherwise the court will try and adjudicate the case. The number of cases referring to mediation under this basis are limited.

2. Mediation as a Regular Process of the Court Proceedings Having a presumption that the parties do not oppose to mediation, some courts refer all or some types of court cases to mediation before hearing. It is not a mandatory basis. If any party do not want to use mediation, he can inform the court. The case will then be referred to hearing process. Under this basis, there are more cases referred to the mediation program. However, the rate of dispute settlement may be low if a great number of cases not proper to be

mediated are referred to the mediation program. Some courts consider that it wastes time and expenses mediating such cases. Therefore, they only apply this basis to cases which are considered proper to be mediated.

3. Select cases to be referred to Mediation To avoid referring cases that should not be settled by mediation to the Court-Annexed Mediation Center, various criteria can be used to select cases. A U.S. district court²⁵ requires parties in civil cases to fill in ADR forms. There are only 2 choices for parties, one is to use ADR and the other is that the party has not decided whether to use ADR. If the parties choose the first choice, the case will be referred to the center. In case of the second choice, the party is required to contact a Court-Annexed ADR Center. The center will inform the party benefits of ADR and also examine whether the case should be mediated. At this stage, the Center can convince a number of parties to use ADR. Moreover, some cases that should not be mediated will be screened out. Many trial courts in Thailand have begun to adopt a similar screening process.

C. Digital Audio Testimony Recording System

Under the present system, judges summarize testimony and record the summary by tape-cassette recorders. Court reporters then transcribe

²⁵ U.S. District Court, Northern District of California, California.

the summary in typewriting. Later on, judges read the transcript and allow witnesses, parties and lawyers to review the transcript. Judges have the authority to correct the transcript if there are any argument. The transcript will be signed by all of them by the end of the hearing session.

Since 1987 the Thai Arbitration Institute²⁶ has used tape-cassette recorders to record the whole testimony in arbitration cases.²⁷ An official is responsible for recording the proceedings. Under such system, hearings of arbitration cases take less time than those of court cases. Transcripts of arbitration cases are prepared after each hearing session. In 1999, the Central Bankruptcy Court, which was newly established, has used tape -cassettes and videotapes to record the whole testimony. Court officials are in charge of recording testimony.

Digital Audio Testimony Recording System has now been used in a number of U.S. Courts. In Thailand, the ADR Office, Office of the Judiciary is conducting a pilot project on Digital Audio Testimony Recording System. The system has been installed in the Thai Arbitration Institute, the Central Intellectual Property and International Trade Court, and the Central Bankruptcy Court in 2003. The major principles of the pilot project are described below :

²⁶ At present the Thai Arbitration Institute is under the supervision of the ADR Office, Office of the Judiciary.

²⁷ Judge Vichai Ariyanuntaka was the Executive Director of the Institute when the system was adopted.

- Court officials use computers recording the whole testimony in audio files. The audio files are stored in computer harddrive in MP-3 and later on are loaded in CD-ROM.
- Judges may take notes on some important issues, but not to summarize the testimony.
- Judges may listen to the recorded testimony or have the court officials transcribe selected parts of the recorded testimony.
- Lawyers may request for listening to the recorded testimony. They may also request for a transcript made by court officials and pay for the service.
- Parties will submit written closing statements summarizing issues and evidence to the court.
- If the cases are appealed, the whole testimony will be transcribed and submitted together with the recorded CD-ROM or tape-cassettes to the higher court.

Evaluation of the project is expected to be complete within 2-3 months from now. At this stage, it is believed that the new system can save time on hearings approximately by half of the existing system. The main reason for the time reduction is that the courts do not have to conduct so many processes as under the existing system. Judges do not summarize the testimony and record it in tape-cassettes. Court reporters do not transcribe the summary in the courtroom. Judges do not read a transcript and there is no transcript review by judges,

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

witnesses, parties and lawyers. Consequently, each hearing session takes only the real time that witnesses testify.

In term of searching, it is easier to search audio files of testimony by witness names or hearing dates than to search from recorded tape-cassettes. In addition, CD-ROM can last longer and cost less than tape-cassettes. Besides recording testimony, computers can also be used for other purposes.

Implementation will be considered after evaluating the pilot project. Unlike the procedure laws of specialized courts, such as the Central Intellectual Property and International Trade Court and the Central Bankruptcy Court, allow using the new recording system, the procedure laws applicable to the courts in general are not clearly open for the new testimony recording system. Therefore, the bill on this matter has been proposed to be enacted.

IV. Recommendations

The three measures cited in this paper will greatly benefit the integrity and efficiency of the Thai judicial system. However, there are others steps that need to be considered. For example, assigning more non-judicial works for which judges are responsible to court officials will reduce judge workloads. Also, improving information systems, including databases of court cases, will provide more timely and accurate information to the court management and judges.

Based on our studies on judicial reform in many countries, it is quite interesting that major principles of the reforms are similar and can bring about successful development of the judiciary in many countries. However, reform has failed in some countries. The major factor of the failures in those countries is that stakeholders do not comply with reform initiatives. Therefore, it is a must to have commitments of stakeholders by promoting good understanding of the reform and using a participatory approach or a “bottom-up” rather than a “top-down” approach.

Moreover, assessments should be made after new measures have been in place for a certain period of time. Input from all stakeholders is critical. Also, concrete indicators such as time spent on the court proceedings should be identified and tracked. These assessments will assist the court management in continuing the process of reform.

In the various judicial reforms cited in the U.S. and the U.K., studies show that successful outcome requires at least five years. Therefore, it is important to be patient on the reform.

การลงโทษให้เหมาะสมกับอาชญากร

สุรพล สุขอัจจะสกุล*

แนวคิดในการลงโทษมีทั้งการลงโทษให้เหมาะสมกับอาชญากรรมและให้เหมาะสมกับอาชญากร ในประเทศไทยเชื่อว่าพิจารณาทั้งสองหลักแต่นำหนักอาจต่างกัน และเมื่อพิจารณาประกอบกับวัตถุประสงค์การลงโทษแล้ว จากการศึกษาเพื่อทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การใช้ทฤษฎีทางอาชญาวิทยาในคำพิพากษาศาลชั้นต้น : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มความผิดที่เป็นความผิดในตัวเองและกลุ่มความผิดที่กฎหมายบัญญัติ”^๑ ผลการศึกษาพบว่าในการใช้ทฤษฎีทางอาชญาวิทยาในคำพิพากษาศาลชั้นต้น กลุ่มตัวอย่าง^๒ เห็นด้วยกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษในแง่ที่มุ่งลงโทษเพื่อเป็นการป้องกันเป็นการทั่วไปมากที่สุด รองลงมาเป็นการป้องกันเป็นการเฉพาะราย คือ เพื่อไม่ให้ผู้กระทำผิดคนนั้นกลับมากระทำความผิดอีก และเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูเป็นลำดับรองลงไป ทั้งๆ ที่ปัจจุบันมีแนวคิดที่เชื่อว่าการแก้ไขฟื้นฟูซึ่งคำนึงถึงหลักการลงโทษให้เหมาะสมกับอาชญากรมากกว่านั้นน่าจะเป็นการป้องกันที่ยั่งยืนมากกว่าทั้งในแง่ของการป้องกันเป็นการทั่วไปและเฉพาะราย แต่ก็เห็นด้วยน้อยกว่าสองวัตถุประสงค์แรก ในลำดับสุดท้าย คือ เพื่อแก้แค้นทดแทน

*ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำกองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์, น.บ., น.บ.ท., สค.ม. (อาชญาวิทยาและงานยุติธรรม) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

^๑ สุรพล สุขอัจจะสกุล “การใช้ทฤษฎีทางอาชญาวิทยาในคำพิพากษาศาลชั้นต้น ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มความผิดที่เป็นความผิดในตัวเองและกลุ่มความผิดที่กฎหมายบัญญัติ” วิทยานิพนธ์สังคมวิทยา มหาวิทยาลัย (อาชญาวิทยาและงานยุติธรรม) คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา ๒๕๔๖.

^๒ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นผู้พิพากษาศาลชั้นต้นในกรุงเทพมหานครที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา จำนวน ๒๑๕ ท่าน แต่ได้รับแบบสอบถามที่สามารถนำมาวิเคราะห์ได้จำนวน ๑๕๖ ชุด (ทดสอบแบบสอบถามที่ศาลในจังหวัดนนทบุรี) ช่วงเวลาสอบถามประมาณเดือนมีนาคม-เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗.

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

และไม่ว่าจะเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เป็นหญิงหรือชาย หรือมีอายุมากกว่า ๔๐ ปี กับกลุ่มที่มีอายุน้อยกว่า หรือดำรงตำแหน่งผู้พิพากษามากกว่า ๑๐ ปี หรือน้อยกว่าและไม่ว่าจะเคยศึกษาอาชีวศึกษาในระดับอุดมศึกษาหรือไม่ก็ตาม ก็มีความแตกต่างกันไม่มากจนกระทั่งในทางสถิติวิจัยถือว่าไม่มีความแตกต่างกัน

ส่วนหนึ่งของแบบสอบถามได้นำสิ่งที่ เป็นแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมมาสอบถามเพื่อทราบถึงแนวความเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่น่าจะมีต่อแนวคิดนั้นๆ โดยระบุอย่างชัดเจนว่ามีคำถามบางข้อที่ต่างจากหลักเกณฑ์ตามกฎหมายไทยที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน^๓

ผลจากการคำนวณค่าเฉลี่ยพบว่ามีค่าเฉลี่ยรวมของทั้งกลุ่มคำถามในส่วนนี้เท่ากับ ๒.๕๒ อยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง อาจกล่าวได้ว่าโดยค่าเฉลี่ยแล้วกลุ่มตัวอย่างจัดอยู่ในกลุ่มผู้รับอย่างไครครวญ (Early : Deliberate) เป็นกลุ่มที่ตัดสินใจยอมรับหลังจากการยอมรับของ ๒ กลุ่มแรก^๔

^๓ เฉพาะส่วนนี้เป็นข้อ ๖๑-๗๓ คำถามในแบบสอบถามทั้งหมดมี ๑๖๓ ข้อ (ไม่รวมส่วนที่เป็นข้อมูลเบื้องต้น) แบบสอบถามแบ่งระดับความคิดเห็นออกเป็น ๕ ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยมากที่สุด เห็นด้วยมาก เห็นด้วยปานกลาง เห็นด้วยน้อย และเห็นด้วยน้อยที่สุด โดยให้ค่าคะแนน เป็น ๕ ๔ ๓ ๒ และ ๑ ตามลำดับ.

^๔ มีการจำแนกคุณลักษณะของบุคคลผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่ไว้ ๕ กลุ่ม คือ (ดู จิรวัดน์ วงศ์สวัสดิวัฒน์. การยอมรับวิทยาการแผนใหม่ของเกษตรกรชาวนาเมืองจังหวัดเชียงใหม่. ๒๕๓๕.)

๑) กลุ่มผู้นำในการรับ (Innovators : Venturesome) เป็นบุคคลที่พร้อมรับทันทีที่เห็นว่า เป็นสิ่งใหม่

๒) กลุ่มผู้รับเร็วอย่างมีเหตุผล (Early Adoptors : Respectable) เป็นกลุ่มที่ยอมรับอย่างมีเหตุผล

๓) กลุ่มผู้รับอย่างไครครวญ (Early : Deliberate) เป็นผู้ตามในกลุ่ม

๔) กลุ่มผู้รับอย่างลังเล (Late Majority : Skeptical) ยอมรับเมื่อคนส่วนข้างมากกว่าครึ่งยอมรับไปทดลองและเห็นผลว่าดีจริง เป็นเพราะสังคมกดดันให้ยอมรับ

๕) กลุ่มล่าช้า (Laggards : Traditional) เป็นกลุ่มสุดท้ายที่ยอมรับ กลุ่มนี้มีลักษณะชอบยึดถือของเก่า ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงชอบทำตามรุ่นเก่า.

การลงโทษให้เหมาะสมกับอาชญากรจำเป็นต้องมีข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับตัวอาชญากร สภาพแวดล้อม จิตใจ อารมณ์ ฯลฯ อย่างเพียงพอเข้าสู่สำนวน เพราะในทางปฏิบัติปัจจุบันในการนำสืบพยานหลักฐานมักไม่ยินยอมให้สืบพยานในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นทางกายหรือจิต แม้จะมีการรับฟังคำแถลงของฝ่ายจำเลยประกอบการอุทธรณ์หรือประกอบการใช้ดุลพินิจของศาลชั้นต้นในการลงโทษ ก็เป็นข้อมูลจากฝ่ายจำเลยหรือพนักงานคุมประพฤติ ซึ่งในทางปฏิบัติศาลมักรับฟังโดยให้เหตุผลที่รับฟังเป็นเพราะว่าอีกฝ่ายไม่ได้แย้งให้เห็นเป็นอย่างอื่น^๘ ในแบบสอบถามจึงถามในข้อที่ ๓๖ ว่า “ควรให้คู่ความนำสืบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ ทางกายหรือทางจิต ประวัติส่วนตัวฐานะการเงินครอบครัว ฯลฯ เพื่อประกอบการใช้ดุลพินิจในการรับฟังพยานหลักฐานและการลงโทษเฉพาะในความผิดกลุ่ม MALA IN SE ทุกคดี” ข้อนี้กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับที่เห็นด้วยมาก จึงเป็นข้อที่น่าสังเกตว่าหากวัตถุประสงค์ในการลงโทษมีความมุ่งหมายเพื่อแก้ไขฟื้นฟูเพื่อให้เขาสามารถกลับตัวเป็นคนดีได้โดยมุ่งลงโทษให้เหมาะสมกับอาชญากรนั้น ถ้าฟังข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้นน่าจะเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่เพียงพอกับการลงโทษให้เหมาะสมกับอาชญากร

ดังนั้น เมื่ออย่างน้อยมีข้อมูลจากความเห็นของผู้พิพากษาดังกล่าว เมื่อนำมาพิจารณาประกอบกับแนวคิดในทางทฤษฎีแล้ว หากมีการดำเนินการให้ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับประวัติ สภาพทางจิต ฐานะ ฯลฯ ของจำเลยดังกล่าวเข้าสู่สำนวนเพื่อประกอบการพิจารณา น่าจะทำให้บรรลุดุติประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมมากกว่า และน่าจะมีผู้เห็นด้วยในระดับที่สามารถแปรเป็นผลในทางปฏิบัติเพื่อให้การกำหนดโทษ

^๘ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๕๕๓/๒๕๓๘, ๒๒๕๒/๒๕๔๔ และที่ ๒๐๕๘/๒๕๔๗.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

มีข้อมูลประกอบการพิจารณาที่เหมาะสมกับตัวผู้ที่จะต้องรับโทษยิ่งขึ้น ส่วนวิธีการจะให้เข้ามาสู่สำนวนความในทุกคดีได้อย่างไรต้องปรับแก้กฎหมายหรือไม่ เป็นสิ่งที่ต้องศึกษาต่อไป ตัวอย่างที่น่าเสนอดังกล่าวสะท้อนถึงการใช้เครื่องมือการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์อื่นซึ่งต่างไปจากการศึกษาวิจัยที่คุ้นเคยกันในด้านนิติศาสตร์แน่นอนว่าต่างมีข้ออภิปรายถึงความเหมาะสมที่ต่างกัน แต่การระดมสรรพวิทยาการมาบูรณาการเพื่อประโยชน์ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมนั้น ควรที่ทุกฝ่ายจะพัฒนาและนำส่วนที่เหมาะสมมาใช้ประโยชน์ ทั้งนี้โดยมุ่งเพื่อประโยชน์ประชาชนเป็นสำคัญ ซึ่งน่าจะช่วยให้บรรลุดุติประสงค์และเหมาะสมกับสภาพของสังคมยิ่งขึ้น

ศาลฎีกากับหลักผลโดยตรง :
วิเคราะห์คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๐๓๙/๒๕๔๗
ภายใต้แนวคิดทฤษฎีความรับผิดชอบในทางภาวะวิสัย
ของ Prof.Dr.Dr.h.c.mult. Claus Roxin

ดร. สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์*

ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๐๓๙/๒๕๔๗ ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ว่า “พยานโจทก์ปากนายแพทย์ ว. เบิกความว่า พยานเป็นผู้รักษาและตรวจชันสูตรพลิกศพผู้ตาย สำหรับสาเหตุของความตายนั้น จากการตรวจชันสูตรพลิกศพผู้ตาย ผู้ตายมีภาวะปอดบวมแทรกซ้อนจนถึงแก่ความตาย เหตุที่ทำให้มีภาวะปอดบวมแทรกซ้อนก็เนื่องมาจากสาเหตุที่ผู้ตายได้รับบาดเจ็บจากการถูกรุมยิง คำเบิกความของนายแพทย์ ว. ดังกล่าว เห็นได้ว่า แม้ผู้ตายจะตายเนื่องจากมีอาการปอดบวมแทรกซ้อน แต่การแทรกซ้อนดังกล่าวก็สืบเนื่องโดยตรงจากบาดแผลที่ถูกยิง การตายของผู้ตายจึงเป็นผลโดยตรงจากการยิง การกระทำของจำเลยจึงเป็นความผิดสำเร็จ มิใช่เป็นเพียงความพยายามกระทำความผิด”

* ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธานศาลฎีกา (ปฏิบัติราชการสำนักงานศาลยุติธรรม), น.บ. (ธรรมศาสตร์), น.บ.ท., น.ม. (ธรรมศาสตร์) (กฎหมายอาญา), Magister Legum (sehr gut) (Muenchen) Dr. jur. (magna cum laude) (Muenchen).

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๔

ในบทความนี้ ผู้เขียนพยายามที่จะนำเสนอหลักทฤษฎีความรับผิดชอบในทางภาวะวิสัยของ Prof.Dr.Dr.h.c.mult. Claus Roxin เพื่อให้การวางหลักเกณฑ์ในเรื่องผลโดยตรงตามแนวบรรทัดฐานคำพิพากษาศาลฎีกา มีความเป็นภาวะวิสัยมากยิ่งขึ้น

I. ข้อความทั่วไป

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๐๓๕/๒๕๔๓ เป็นไปตามแนวบรรทัดฐานที่ศาลฎีกาเคยวางหลักไว้แล้วว่า ผลที่เกิดขึ้นอันจะเป็นผลให้ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบต้องเป็นผลที่เกิดขึ้นโดยตรงจากการกระทำของผู้กระทำ^๑ ความเห็นในทางตำรา^๒ ก็เห็นไปในทำนองเดียวกัน โดยเห็นว่าแนวบรรทัดฐานคำพิพากษาของศาลฎีกาดังกล่าวเป็นไปตามหลักทฤษฎีเงื่อนไข

อย่างไรก็ตาม ศ.ดร.คณิต ฒ นกร เป็นนักกฎหมายไทยท่านแรกที่ได้นำเสนอทฤษฎีความรับผิดชอบในทางภาวะวิสัย จากประเทศเยอรมัน ซึ่งมี Prof.Dr.Dr.h.c.mult. Claus Roxin ศาสตราจารย์ทางกฎหมายอาญาแห่งมหาวิทยาลัยมิวนิกเป็นเจ้าทฤษฎีนี้อยู่เพื่อใช้ในการวินิจฉัยปัญหาในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล แทนการใช้ทฤษฎีเงื่อนไข^๓ ในบทความนี้ จึงเป็นแต่เพียงการนำแนวคิดที่ ศ.ดร.คณิต ฒ นกร ได้เคยนำเสนอไว้แล้วมาเพิ่มเติมรายละเอียดให้สมบูรณ์ขึ้นเท่านั้น

^๑ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๕๓๔/๒๕๓๗, ๑๖๑๓/๒๕๓๕, ๔๕๖๓/๒๕๔๓.

^๒ เช่น จิตติ ดิงศกัณท์, กฎหมายอาญา ภาค ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, ๒๕๔๖, หัวข้อ ๓๕, น. ๑๒๖; เกียรติจร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๘, ๒๕๔๖, น. ๒๘๗, ๒๘๘.

^๓ คณิต ฒ นกร, ปัญหาการกระทำและผล, วารสารนิติศาสตร์, ฉบับที่ ๒, ปีที่ ๑๒ (๒๕๒๔), น. ๑๑๖-๑๑๘; คณิต ฒ นกร, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๒, แก้ไขเพิ่มเติม, ๒๕๔๗, น. ๑๕๒-๑๕๔. นักกฎหมายไทยที่เห็นด้วยกับทฤษฎีดังกล่าว เช่น สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, ปัญหาพิเศษในกฎหมายอาญา รวบรวมโดย ดิเรก ควรสมาคม, ๒๕๔๗, น. ๗๐; แสง บุญเฉลิมวิภาส, หลักกฎหมายอาญา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, ปรับปรุงใหม่, ๒๕๔๔, น. ๕๑-๕๒.

II. ทฤษฎีความรับผิดชอบในทางภาวะวิสัย^๔

ปัญหาว่าผลที่เกิดขึ้นจะเป็นผลที่ทำให้ผู้กระทำได้ต้องรับผิดชอบหรือไม่ เป็นปัญหาในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล ซึ่งปัญหาดังกล่าวจำกัดเฉพาะแต่ในกรณีความผิดที่ต้องการผลเท่านั้น (Erfolgsdelikte) โดยไม่รวมถึงกรณีของความผิดที่ไม่ต้องการผล (Taetigkeitsdelikte) หากผลที่เกิดขึ้นเป็นผลที่ถือได้ว่าเกิดจากการกระทำของผู้กระทำแล้ว ผู้กระทำก็ต้องรับผิดชอบในความผิดฐานสำเร็จ หากไม่ใช่ ผู้กระทำก็รับผิดชอบเพียงแต่ในความผิดฐานพยายามกระทำความผิด

ตามความเห็นของ Prof.Dr.Dr.h.c.mult. Claus Roxin การที่จะถือว่าผลที่เกิดขึ้นเป็นผลที่เกิดจากการกระทำของผู้กระทำอันจะทำให้ผู้กระทำได้ต้องรับผิดชอบในความผิดฐานสำเร็จนั้น จะต้องพิจารณาเป็น ๒ ขั้นตอนด้วยกัน กล่าวคือ

๑. ผลที่เกิดขึ้นนั้น จะต้องเป็นไปตามหลักทฤษฎีว่าด้วยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล (die Lehre vom Kausalzusammenhang) และ
๒. เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของผู้กระทำที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงที่ไม่ได้ รับอนุญาตต่อกรรมของการกระทำและเป็นผลที่อยู่ในขอบเขตขององค์ประกอบความผิด

๑. ผลที่เกิดขึ้นนั้น จะต้องเป็นไปตามหลักทฤษฎีว่าด้วยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล (die Lehre vom Kausalzusammenhang)

ทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล ความเห็นทางศาลและความเห็นทางตำราฝ่ายข้างมาก ใช้ทฤษฎีเงื่อนไขในการอธิบายถึงความสัมพันธ์

^๔ รายละเอียดดูใน Roxin, Strafrecht : Allgemeiner Teil, Band I, 3. Auflage, 1997, บทที่ ๑๑, หัวข้อ ๑-๑๑๕.

ของผลที่เกิดขึ้น โดยอธิบายว่า ทุกๆ เงื่อนไขของผลที่เกิดขึ้นเป็นสาเหตุของการเกิดขึ้นของผลของการกระทำที่ไม่อาจจะขาดได้ มิฉะนั้นแล้ว ผลของการกระทำจะไม่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีเงื่อนไข แม้จะเป็นที่ยอมรับกันว่าสามารถใช้ อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลที่เกิดขึ้นได้ก็ตาม แต่ทฤษฎีเงื่อนไข เพียงอย่างเดียว ไม่ใช่สิ่งที่เพียงพอต่อการวินิจฉัยว่าผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้นหรือไม่ เพราะทฤษฎีเงื่อนไขในตัวของมันเองก็มีปัญหาในบางกรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลที่เป็นข้อสันนิษฐาน (die hypothetische Kausalitaet) เช่น ในยามสงครามที่ได้มีการใช้ปืนยิงบุคคลอื่น โดยมีขอบด้วยกฎหมาย บุคคลที่ยังไม่อาจอ้างได้ว่าแม้ว่าตนเองจะไม่ทำ ก็จะมีคนอื่น มาทำหน้าที่ดังกล่าวแทน เพราะในกรณีดังกล่าวปฏิเสธไม่ได้ว่า ผลที่เกิดขึ้นเป็นผล ที่เกิดจากการกระทำของผู้ที่ยิง เพราะมิฉะนั้นแล้ว จะเป็นผลให้คนอื่นที่มายิงแทน ก็สามารถอ้างได้เช่นเดียวกัน และผลก็จะกลายเป็นว่ามีคนตายเกิดขึ้น แต่ไม่มีคน ทำให้ตาย หรืออย่างในกรณีของความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลที่เป็นทางเลือก (die alternative Kausalitaet) เช่น การที่นาย ก และนาย ข ต่างคนต่างทำ โดยใส่ยาพิษลงในกาแฟให้นาย ค ดื่มและนาย ค ตายจากการกระทำความดังกล่าว โดย จำนวนยาพิษของนาย ก หรือนาย ข นั้น เพียงพอที่จะทำให้นาย ค ตายได้แล้ว ถ้าใช้ทฤษฎีเงื่อนไข ก็จะกลายเป็นว่า นาย ก หรือนาย ข รับผิดชอบฐานพยายามฆ่าเท่านั้น เพราะแม้ว่าจะขาดยาพิษของตัวเองก็ตาม นาย ค ก็ยังตายจากยาพิษของอีกคนหนึ่ง ซึ่งจริงๆ แล้วถ้าใช้หลักทฤษฎีความรับผิดชอบในทางภาวะวิสัยของ Prof.Dr.Dr.h.c.mult. Claus Roxin แล้ว ทั้งนาย ก และนาย ข ต้องรับผิดชอบไม่เพียงแต่ในความผิดฐานพยายาม แต่ในความผิดสำเร็จ

ทฤษฎีเหตุเหมาะสม (die Adaequanztheorie) ไม่ใช่ทฤษฎีว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล หากแต่เป็นทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดชอบของผู้กระทำ (eine Zurechnungslehre) กล่าวคือ ทฤษฎีเหตุเหมาะสม ไม่ได้อธิบายว่าข้อเท็จจริงอันใดที่เป็นเหตุแห่งการเกิดขึ้นของผลของการกระทำ แต่ทฤษฎีดังกล่าว

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

พยายามที่จะหาคำตอบจากคำถามที่ว่า ข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุแห่งการเกิดขึ้นของผลของการกระทำอันใดที่ในทางกฎหมายแล้วมีความสำคัญ และเป็นข้อเท็จจริงที่จะถือได้ว่าเป็นเหตุที่ทำให้ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้น

๒. ผลที่เกิดขึ้นเป็นผลที่เกิดจากการกระทำของผู้กระทำที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงที่ไม่ได้รับอนุญาตต่อกรรมของการกระทำและเป็นผลที่อยู่ในขอบเขตขององค์ประกอบความผิด

๒.๑ การก่อให้เกิดความเสี่ยงที่ไม่ได้รับอนุญาต (Schaffung eines unerlaubten Risikos)

๒.๑.๑ ผลที่เกิดขึ้นไม่ใช่ผลที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบในกรณีที่เป็นการลดความเสี่ยง (Der Ausschluss der Zurechnung bei Risikoverringung)

ในกรณีที่ผู้กระทำ ทำให้อันตรายที่เกิดขึ้นอยู่แล้วแก่ผู้เสียหายลดระดับของความรุนแรงลง ไม่ถือว่าเป็นกรณีของการก่อให้เกิดความเสี่ยง อันจะเป็นผลให้ผู้กระทำต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น เช่น ในกรณีที่นาย ก ขวางหินโดยไปถึงที่ศีรษะของนาย ข แล้วนาย ค ผลักนาย ข ล้มลงเพื่อไม่ให้หินถูกศีรษะของนาย ข แต่เป็นผลให้หินถูกไหล่ของนาย ข ไม่ถือว่าเป็นผลดังกล่าว (ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย) เป็นผลที่นาย ค จะต้องรับผิดชอบ

๒.๑.๒ ผลที่เกิดขึ้นไม่ใช่ผลที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบในกรณีที่ปราศจากการก่ออันตราย (Der Ausschluss der Zurechnung bei fehlender Gefahrschaffung)

ในกรณีที่ผู้กระทำ ไม่แต่เพียงลดระดับของความรุนแรงของอันตรายที่จะเกิดขึ้นแก่กรรมของการกระทำ หากแต่ได้เพิ่มความเสี่ยงในอันที่จะก่อให้เกิดอันตรายแก่กรรมของการกระทำ แต่การเพิ่มความเสี่ยงดังกล่าวเป็นสิ่งที่กฎหมายยอมรับ ถือว่ากรณีดังกล่าว แม้ผลจะเกิดขึ้น ผู้กระทำก็ไม่ต้องรับผิดชอบ

ที่ระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

ในผลดังกล่าว เช่น นาย ก โน้มน้าวใจให้นาย ข ไปเดินเล่นในป่าโดยหวังว่า นาย ข จะถูกฟ้าผ่าตาย นาย ข ไปเดินเล่นในป่าแล้วถูกฟ้าผ่าตาย นาย ก ก็ไม่ต้องรับผิดชอบในความตายของนาย ข

หลักที่ใช้ในการวินิจฉัยเกี่ยวกับการเพิ่มความเสี่ยงนั้น ใช้หลักข้อสันนิษฐานในภายหลังในทางภาวะวิสัย (die objektiv-nachtraegliche Prognose) กล่าวคือ จะถือว่าเป็นการเพิ่มอันตรายหรือความเสี่ยงหรือไม่นั้น พิจารณาโดยใช้เกณฑ์ของวิญญูชนเป็นหลักว่า การกระทำความผิดก่อนที่จะลงมือกระทำนั้น วิญญูชนเห็นว่าเป็นการเพิ่มอันตรายหรือความเสี่ยงหรือไม่ ถ้าใช่ก็ถือว่าเป็นการเพิ่มอันตรายหรือความเสี่ยง ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดรู้ถึงข้อเท็จจริงพิเศษอย่างใดอย่างหนึ่ง จะต้องนำมาพิจารณาประกอบด้วย เช่น ถ้านาย ก บอกให้นาย ข ไปเดินเล่น โดยรู้ยู่วว่า นาย ค กำลังแอบซุ่มเพื่อยิงนาย ข ถือว่ากรณีดังกล่าวเป็นการเพิ่มความเสี่ยงแล้ว

๒.๑.๓ การก่อให้เกิดความเสี่ยงและการเกิดขึ้นของผลที่เป็นข้อสันนิษฐาน (Gefahrschaffung und hypothetische Kausalverlaeufe)

ในกรณีที่การกระทำของผู้กระทำครบองค์ประกอบความผิด และไม่มีเหตุที่ผู้กระทำมีอำนาจกระทำได้ ผู้กระทำไม่อาจที่จะอ้างว่าตนเองไม่ต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้นโดยการให้เหตุผลว่า ถ้าตนเองไม่ทำก็จะมีคนอื่นมาทำแทน เช่น การฆ่าบุคคลอื่นโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายในยามสงคราม ผู้กระทำไม่อาจอ้างได้ว่าตนเองไม่ต้องรับผิดชอบ เพราะถ้าตนไม่ยิงแล้ว ก็จะมีบุคคลอื่นมาทำหน้าที่แทน ความตายที่เกิดขึ้นในกรณีนี้เป็นผลที่เกิดขึ้นจากผู้กระทำแต่เพียงผู้เดียว ในกรณีดังกล่าวจึงไม่อาจที่จะปฏิเสธถึงการก่อให้เกิดความเสี่ยงได้

๒.๑.๔ ผลที่เกิดขึ้นไม่ใช่ผลที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบในกรณีของความเสี่ยงที่ได้รับอนุญาต (Der Ausschluss der Zurechnung in den Faellen des erlaubten Risikos)

ที่ระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

แม้ว่าผู้กระทำจะก่อให้เกิดความเสี่ยงที่มีผลสำคัญในทางกฎหมาย (ein rechtlich relevantes Risiko) แต่ผู้กระทำก็ไม่ต้องรับผิดชอบในผลดังกล่าว หากเป็นกรณีของการก่อให้เกิดความเสี่ยงที่ได้รับอนุญาต (ein erlaubtes Risiko)

การกระทำที่เป็นการก่อให้เกิดความเสี่ยงที่ได้รับอนุญาต หมายถึง การกระทำที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงที่มีผลสำคัญในทางกฎหมาย แต่เป็นสิ่งที่ได้รับอนุญาตให้ทำได้โดยทั่วไป (ทั้งนี้โดยไม่ได้ขึ้นอยู่กับกรณีใดกรณีหนึ่งโดยเฉพาะ) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การกระทำอย่างไรเป็นการกระทำที่เป็นการก่อให้เกิดความเสี่ยงที่ได้รับอนุญาตนั้น ไม่ใช่สิ่งที่จะมาชั่งน้ำหนักกันระหว่างประโยชน์ของการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสี่ยง กับผลที่จะได้รับการกระทำดังกล่าวเป็นกรณีๆ ไป

การก่อให้เกิดความเสี่ยงที่ได้รับอนุญาตนั้น จะเป็นผลให้การกระทำของผู้กระทำขาดองค์ประกอบความผิด ตัวอย่างในกรณีดังกล่าว เช่น การขับรถยนต์ที่ปฏิบัติตามกฎจราจร เพราะแม้ว่าการขับรถยนต์จะก่อให้เกิดความเสี่ยงที่จะเป็นอันตรายต่อชีวิต สุขภาพ หรือทรัพย์สินก็ตาม แต่ฝ่ายนิติบัญญัติก็อนุญาตให้กระทำการดังกล่าวได้ เพราะเป็นสิ่งที่จำเป็นโดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้ และหากการขับรถที่ปฏิบัติตามกฎจราจรจะเป็นผลให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตาย ก็ไม่ถือว่าความตายดังกล่าวเป็นผลที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบในความผิดฐานฆ่าผู้อื่นให้ถึงแก่ความตาย

๒.๒ ผลของการกระทำที่เกิดขึ้นจากการก่อให้เกิดความเสี่ยงที่ไม่ได้รับอนุญาต (Verwirklichung des unerlaubten Risikos)

๒.๒.๑ ผู้กระทำไม่ต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น ในกรณีที่ผลของการกระทำที่เกิดขึ้นนั้นไม่ใช่เป็นผลมาจากการก่อให้เกิดอันตราย (Der Ausschluss der Zurechnung bei fehlender Gefahrverwirklichung)

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

การกระทำของผู้กระทำจะครบองค์ประกอบความผิด ก็ต่อเมื่อมีผลเกิดขึ้นจากการกระทำของผู้กระทำที่เป็นผลมาจากการก่อให้เกิดความเสี่ยงที่ไม่ได้รับอนุญาต ด้วยเหตุนี้ จึงไม่ถือว่าการกระทำของผู้กระทำครบองค์ประกอบความผิด ในกรณีที่แม้ว่าการกระทำของผู้กระทำจะก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งที่กฎหมายมุ่งประสงค์จะคุ้มครอง แต่ผลที่เกิดขึ้นไม่ใช่เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการก่ออันตรายดังกล่าว หากแต่เป็นผลที่เกิดขึ้นโดยเหตุบังเอิญ เช่น การที่นาย ก ยิง นาย ข โดยมีเจตนาฆ่า นาย ข ได้รับบาดเจ็บเพียงเล็กน้อย และถูกส่งเข้ารับการรักษาคู่ที่โรงพยาบาล ต่อมาไฟไหม้โรงพยาบาล และนาย ข ได้ถูกไฟคลอกตาย ในกรณีดังกล่าว นาย ก ต้องรับผิดชอบเฉพาะข้อหาพยายามฆ่า ไม่ใช่ความผิดสำเร็จ เพราะแม้ว่านาย ก จะได้ก่ออันตรายต่อชีวิตของนาย ข แต่ความตายที่เกิดขึ้น ถือไม่ได้ว่าเป็นผลมาจากการก่อให้เกิดความเสี่ยงที่ไม่ได้รับอนุญาตของนาย ก กล่าวคือ การยิง

อย่างไรเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการก่ออันตรายในกรณีที่ผลที่เกิดขึ้น เป็นผลที่มีเหตุอื่นเข้ามาแทรกนั้น พิจารณาเช่นเดียวกับกรณีที่ผลที่เกิดขึ้นเป็นผลที่ไม่มีเหตุอื่นเข้ามาแทรก กล่าวคือ พิจารณาจากการกระทำของผู้กระทำว่าเป็นการเพิ่มอันตรายต่อการเกิดขึ้นของผลที่มีเหตุอื่นแทรกกว่า เป็นผลที่สำคัญในทางกฎหมายหรือไม่ กรณีตามตัวอย่างก็ต้องถามว่า การยิงเป็นการเพิ่มอันตรายต่อความตายที่เกิดขึ้นจากการถูกไฟคลอกตายหรือไม่ ซึ่งในกรณีดังกล่าว ต้องถือว่าไม่ใช่ เพราะการพักรักษาตัวในโรงพยาบาล ไม่ได้ก่อให้เกิดอันตรายที่มีผลสำคัญในทางกฎหมายต่อการที่ผู้ป่วยจะถูกไฟคลอกตายที่โรงพยาบาล

อย่างไรก็ตาม ปัญหาว่าผลที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการก่ออันตรายของผู้กระทำหรือไม่นั้น ในบางกรณีก็จำเป็นต้องอาศัยการตรวจพิสูจน์ (Untersuchungen) เช่น การที่นาย ก ต้องถูกนำส่งเข้าโรงพยาบาลอันเป็นผล

ที่ระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

มาจากการที่ยาวิตามินเป็นพิษ ซึ่งเกิดจากการกระทำโดยประมาทของเภสัชกร และผลของการกระทำดังกล่าวทำให้นาย ก ถึงแก่ความตายจากการติดเชื้อไวรัสที่ไม่ใช่เกิดจากความผิดของโรงพยาบาล ปัญหาว่าผลที่เกิดขึ้น จะเป็นผลที่เภสัชกรจะต้องรับผิดชอบหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับว่าการติดเชื้อและความตายที่เกิดจากไวรัส เป็นผลมาจากสภาพร่างกายของนาย ก ที่อ่อนแอลงจากการที่ยาวิตามินเป็นพิษหรือไม่ ถ้าใช่ ก็ถือว่าผลที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการที่เภสัชกรได้ก่อให้เกิดอันตรายขึ้น และเภสัชกรต้องรับผิดชอบทำให้คนตายโดยประมาท แต่ถ้าความตายที่เป็นผลมาจากการติดเชื้อไวรัส ไม่ได้เกี่ยวข้องกับสภาพร่างกายที่อ่อนแอลงของนาย ก ที่เป็นผลมาจากการที่ยาวิตามินเป็นพิษแล้ว เภสัชกรต้องรับผิดชอบเฉพาะฐานทำร้ายร่างกายโดยประมาทเท่านั้น

๒.๒.๒ ผู้กระทำไม่ต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น ในกรณีที่ผลที่เกิดขึ้นไม่ใช่เป็นผลที่เกิดจากการกระทำของผู้กระทำที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงที่ไม่ได้รับอนุญาต (Der Ausschluss der Zurechnung bei fehlender Verwirklichung des unerlaubten Risikos)

ในกรณีของความเสี่ยงที่ได้รับอนุญาตนั้น ผลที่เกิดขึ้นจะเป็นผลที่ครอบงำประกอบภายนอกของความผิดและทำให้ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบในผลนั้นก็ต่อเมื่อ การกระทำของผู้กระทำเกินขอบเขตที่กฎหมายอนุญาตให้ทำได้ (die Ueberschreitung der Gestattungsgrenze) และด้วยเหตุนี้จึงถือว่าเป็นการก่อให้เกิดความเสี่ยงที่ไม่ได้รับอนุญาต และเช่นเดียวกับกรณีของการก่อให้เกิดอันตรายอย่างทีกล่าวไว้ข้างต้น ในกรณีของการก่อให้เกิดความเสี่ยงที่ไม่ได้รับอนุญาตนั้น การกระทำของผู้กระทำ จะถือว่าเป็นความผิดสำเร็จก็ต่อเมื่อผลของการกระทำที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการก่อให้เกิดความเสี่ยงที่ไม่ได้รับอนุญาต ด้วยเหตุนี้ ในกรณีที่การกระทำของผู้กระทำเกินขอบเขตที่กฎหมายอนุญาตให้ทำได้ แต่ผลที่เกิดขึ้นถือไม่ได้ว่าเกิดจากการกระทำดังกล่าวของผู้กระทำ ในกรณีดังกล่าว ผู้กระทำไม่ต้อง

ที่ระลึกรวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๔

รับผิดชอบที่เกิดขึ้น เช่น ผู้จัดการโรงงานผลิตพุทกันได้มอบขนแพะที่นำเข้าจากประเทศจีนแก่คนงานเพื่อทำการผลิตพุทกัน โดยไม่ได้ทำการฆ่าเชื้อขนแพะดังกล่าว ก่อนตามที่มีกฎหมายกำหนดให้ทำไว้ คนงานบางคนได้ติดเชื้อแบคทีเรียจากขนแพะดังกล่าวและได้เสียชีวิต ต่อมาได้มีการตรวจพิสูจน์ ซึ่งผลการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าวิธีการในการฆ่าเชื้อตามที่กฎหมายบัญญัติไว้นั้น ยังไงก็ไม่สามารถฆ่าเชื้อแบคทีเรียดังกล่าว ซึ่งในยุโรปยังไม่เคยถูกค้นพบได้ ในกรณีดังกล่าว แม้ว่าผู้จัดการโรงงานพุทกันจะได้ก่อให้เกิดอันตรายขึ้น (เพราะไม่ได้นำขนแพะไปฆ่าเชื้อ) แต่เมื่อผลที่เกิดขึ้น (จากผลของการตรวจพิสูจน์) ถือไม่ได้ว่าเกิดจากการก่ออันตรายของผู้จัดการโรงงานพุทกัน ด้วยเหตุนี้ ผู้จัดการโรงงานพุทกันจึงไม่ต้องรับผิดชอบที่เกิดขึ้น

ในกรณีที่แม้ว่าการกระทำของผู้กระทำจะเกินขอบเขตที่กฎหมายอนุญาตให้ทำได้ และนำไปสู่การเกิดขึ้นของผลก็ตาม แต่การกระทำของผู้กระทำที่เกินขอบเขตที่กฎหมายอนุญาตให้ทำได้นั้น ไม่ได้เป็นการเพิ่มความเสี่ยงต่อการเกิดขึ้นของผลดังกล่าวแล้ว ถือว่าผลที่เกิดขึ้น ไม่ใช่เป็นผลที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบ เช่น ในกรณีที่นาย ก ขับรถยนต์เกินอัตราที่กฎหมายกำหนดแล้วต่อมาขับรถยนต์ในอัตราตามที่กฎหมายกำหนด แล้วในช่วงเวลาดังกล่าวได้ขับรถยนต์ชนนาย ข ซึ่งวิ่งตัดหน้ารถยนต์อย่างกะทันหัน ซึ่งอุบัติเหตุดังกล่าว สำหรับนาย ก แล้วเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ กรณีตามตัวอย่างถือว่าผลที่เกิดขึ้นไม่ใช่ผลที่นาย ก จะต้องรับผิดชอบ เพราะถือไม่ได้ว่าอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นเกิดจากการที่นาย ก ขับรถยนต์เกินอัตราที่กฎหมายกำหนด

๒.๒.๓ ผู้กระทำไม่ต้องรับผิดชอบที่เกิดขึ้น ในกรณีผลที่เกิดขึ้นไม่ใช่ผลที่กฎหมายมุ่งประสงค์จะคุ้มครองไม่ให้เกิดขึ้น (Der Ausschluss der Zurechnung bei Erfolgen, die nicht durch den Schutzzweck der Sorgfaltsnorm gedeckt werden)

ในบางกรณี แม้ว่าการกระทำของผู้กระทำที่เกินขอบเขตที่กฎหมายอนุญาตให้ทำได้ จะเป็นการเพิ่มอันตรายต่อการเกิดขึ้นของผลก็ตาม แต่ผลที่เกิดขึ้นก็ไม่ใช่ผลที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบ เช่น การที่นาย ก และนาย ข ต่างคนต่างขับรถจักรยานคนละคันโดยไม่เปิดไฟหน้าในเวลากลางคืน นาย ก ซึ่งขับนำอยู่ข้างหน้าได้ขับชนกับรถจักรยานที่นาย ค ขับสวนมา เพราะนาย ก ไม่ได้เปิดไฟหน้า ซึ่งอุบัติเหตุดังกล่าวสามารถที่จะหลีกเลี่ยงได้ ถ้า นาย ข เปิดไฟหน้ารถจักรยานของตน ในกรณีดังกล่าว แม้ว่าการที่นาย ข ไม่ได้เปิดไฟหน้ารถจักรยานของตน จะเป็นการเพิ่มอันตรายต่อการเกิดขึ้นของอุบัติเหตุของรถจักรยานคันหน้า (คันของนาย ก) ก็ตาม แต่นาย ข ก็ไม่ต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น เพราะวัตถุประสงค์ของการที่ต้องเปิดไฟรถจักรยานในเวลากลางคืน ก็เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงอุบัติเหตุที่จะเกิดขึ้นกับการขับรถจักรยานของตน (ตามตัวอย่าง คือของนาย ข) ไม่ใช่เพื่อที่จะป้องกันอุบัติเหตุที่จะเกิดแก่คนขับรถจักรยานคนอื่นๆ (ตามตัวอย่าง คือของนาย ก) ดังนั้น ในกรณีดังกล่าวจึงถือว่า อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นไม่ใช่เป็นอุบัติเหตุที่กฎหมายในกรณีนี้ (การเปิดไฟรถจักรยานในเวลากลางคืน) ประสงค์จะป้องกันไม่ให้เกิดขึ้น และด้วยเหตุนี้ ผลที่เกิดขึ้นจึงเป็นผลที่ผู้กระทำไม่ต้องรับผิดชอบ

๒.๒.๔ การกระทำที่เป็นทางเลือกที่ชอบด้วยกฎหมายและทฤษฎีการเพิ่มความเสี่ยง (Rechtsmaessiges Alternativverhalten und Risikoerhoehungstheorie)

ปัญหาว่า ผลที่เกิดขึ้นจะเป็นผลที่ผู้กระทำต้องรับผิดชอบหรือไม่ หากผลดังกล่าวนั้น แม้ว่าการกระทำจะได้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายทุกประการแล้วก็ตาม ผลดังกล่าวก็ยังไม่แน่นอนร้อยเปอร์เซ็นต์ (mit Sicherheit)ว่าจะไม่เกิดขึ้น เพียงแต่ผลดังกล่าวมีโอกาสอย่างมาก (wahrscheinlich) หรือมีความเป็นไปได้ (moeglicherweise) ที่จะไม่เกิดขึ้น ตัวอย่างในกรณีดังกล่าว เช่น คนขับรถบรรทุกต้องการที่จะขับแซงรถจักรยานที่นาย ก ขับ และได้ขับแซง

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

โดยเว้นระยะห่างไว้ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ แล้วเป็นผลให้นาย ก ซึ่งขับรถจักรยาน ในขณะที่เมาสุรานั้น ประสบอุบัติเหตุถูกรถบรรทุกทับ ข้อเท็จจริงยุดีว่า อุบัติเหตุดังกล่าวมีโอกาสอย่างมาก หรือมีความเป็นไปได้ ที่จะยังงคงเกิดขึ้นแม้ว่าคนขับรถบรรทุกจะได้ขับแซงโดยเว้นระยะห่างไว้ตามที่กฎหมายกำหนดก็ตาม ในกรณีดังกล่าว ผู้กระทำจะไม่ต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น ก็แต่เฉพาะกรณีที่แม้ว่าผู้กระทำจะไม่ได้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ผลก็ยังเกิดขึ้นแน่นอนร้อยเปอร์เซ็นต์อยู่ดี เพราะถือว่าในกรณีดังกล่าวผลที่เกิดขึ้น ไม่ใช่เป็นผลมาจากกรกระทำของผู้กระทำที่เกินขอบเขตที่กฎหมายอนุญาตให้ทำได้ อย่างไรก็ตาม ในกรณีตามตัวอย่างข้างต้น Prof.Dr.Dr.h.c.mult. Claus Roxin เห็นว่า ผลที่เกิดขึ้นเป็นผลที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบ เพราะแม้ว่าการขับรถบรรทุก โดยเว้นระยะห่างไว้ตามที่กฎหมายกำหนดนั้น จะไม่แน่นอนร้อยเปอร์เซ็นต์ว่าจะป้องกันอุบัติเหตุได้ แต่ก็มีความเป็นไปได้ที่การกระทำดังกล่าว จะเป็นการรักษาชีวิตของนาย ก ไว้ได้ การกระทำที่เกินขอบเขตที่กฎหมายอนุญาตให้ทำได้ (กรณีตามตัวอย่างคือ การไม่เว้นระยะห่างไว้ตามที่กฎหมายกำหนด) ทำให้เป็นการเพิ่มโอกาสของการเกิดอุบัติเหตุที่มีผลสำคัญในทางกฎหมาย ดังนั้น คนขับรถบรรทุกจึงต้องรับผิดชอบในผลดังกล่าว

๒.๓ ขอบเขตขององค์ประกอบความผิด (Die Reichweite des Tatbestandes)

โดยหลักแล้ว ถือว่าผลที่เกิดขึ้นเป็นผลที่ครบองค์ประกอบความผิดและเป็นผลที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบ ในกรณีที่ผู้กระทำก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อการเกิดขึ้นของผลที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ทำได้ อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีถือว่าผู้กระทำไม่ต้องรับผิดชอบในผลดังกล่าว ในกรณีที่ผลที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ใช่เป็นผลที่องค์ประกอบความผิดดังกล่าวมุ่งประสงค์จะคุ้มครอง โดยในส่วนของการกระทำ ความผิดโดยเจตนา นั้น มีอยู่ ๓ กรณี (ข้อ ๒.๓.๑-๒.๓.๓) ในส่วนของการกระทำ ความผิดโดยประมาท มีอยู่ ๒ กรณี (ข้อ ๒.๓.๔-๒.๓.๕) ซึ่งจะได้อธิบายเป็นลำดับไป กล่าวคือ

๒.๓.๑ การมีส่วนร่วมกับบุคคลอื่นในการที่บุคคลอื่นก่ออันตรายให้เกิดขึ้นแก่ตนเองโดยเจตนา (Die Mitwirkung bei vorsatzlicher Selbstgefaehrung)

การก่อหรือเข้าไปมีส่วนให้บุคคลอื่นกระทำการใดๆ ที่เป็นอันตรายต่อตนเอง ถ้าบุคคลนั้นกระทำการไปโดยรู้ถึงอันตรายดังกล่าว เช่น นาย ก บอกให้นาย ข ไปเดินเล่นบนทะเลสาบที่น้ำแข็งไม่แข็งแรงพอที่จะทานน้ำหนักของนาย ข ได้ และเป็นผลให้นาย ข จมน้ำตายนั้น ปัญหาว่า นาย ก จะต้องรับผิดชอบในความตายของนาย ข หรือไม่นั้น ตามกฎหมายเยอรมัน ถือว่านาย ก ไม่ต้องรับผิดชอบในความตายของนาย ข เพราะ เมื่อตามกฎหมาย การเข้าไปมีส่วนร่วมในการฆ่าตัวตายของบุคคลอื่น ไม่เป็นความผิดตามกฎหมายแล้ว ดังนั้น การเข้าไปมีส่วนร่วมกับบุคคลอื่น ในการที่บุคคลอื่นก่ออันตรายให้เกิดขึ้นแก่ตนเองโดยเจตนา ก็ไม่อาจที่จะเป็นความผิดได้ เพราะเมื่อสิ่งที่มีมากกว่า (คือการทำร้ายตัวเอง) (กรณีตามตัวอย่าง หมายถึงการฆ่าตัวตาย) ไม่เป็นความผิด สิ่งที่มีน้อยกว่า (คือการก่ออันตรายต่อตัวเอง) (กรณีตามตัวอย่าง หมายถึงการไปเดินเล่นบนทะเลสาบที่น้ำแข็งไม่แข็งแรงพอ) ก็ไม่อาจที่จะเป็นความผิดได้ และความผิดฐานฆ่าบุคคลอื่นก็ไม่ได้มีไว้เพื่อที่จะป้องกันผลที่เกิดขึ้นจากเหตุดังกล่าว ตัวอย่างเพิ่มเติมของกรณีในกลุ่มดังกล่าว เช่น การที่นาย ก และนาย ข แข่งขันรถจักรยานยนต์ โดยที่ทั้งคู่เมาสุราแต่ยังควบคุมตัวเองได้ ผลปรากฏว่านาย ข ประสบอุบัติเหตุถึงแก่ความตายในระหว่างการแข่งขันโดยเกิดจากความผิดของนาย ข เอง หรือการที่นาย ก มอบเฮลิคอปเตอร์ให้นาย ข เสพ ซึ่งอันตรายจากการเสพเฮลิคอปเตอร์นั้น ทั้งนาย ก และนาย ข ก็ทราบดี นาย ข นิดเฮลิคอปเตอร์เข้าเส้นเลือดและถึงแก่ความตาย ตามตัวอย่างทั้งสองกรณีนี้ นาย ก ไม่ต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น เพราะเป็นกรณีที่นาย ข เข้าเสี่ยงภัยเอง อย่างไรก็ตาม การที่นาย ก จะไม่ต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น ก็ต่อเมื่อนาย ข ได้รู้ถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองด้วย หากนาย ข ไม่รู้ถึงอันตรายดังกล่าว นาย ก ก็ต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

หลักว่าด้วยการก่อหรือเข้าไปมีส่วนให้บุคคลอื่นกระทำการใดๆ ที่เป็นอันตรายต่อตนเอง ถ้าบุคคลนั้นกระทำการดังกล่าวไป โดยรู้ถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองอันจะเป็นผลให้ผู้ที่เป็นตัวต้นเหตุไม่ต้องรับผิดชอบนั้น ใช้รวมถึงกรณีที่ผู้ที่เข้าทำการช่วยเหลือบุคคลอื่นโดยสมัครใจ (กล่าวคือ ไม่มีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องเข้าเสี่ยงภัย) แล้วประสบอุบัติเหตุจากการเข้าทำการช่วยเหลือดังกล่าวด้วย กล่าวคือ แม้ว่าผู้ที่เข้าทำการช่วยเหลือโดยสมัครใจจะต้องประสบภัย เช่น ไม่ว่าจะถึงแก่ความตาย หรือได้รับบาดเจ็บ ผู้ที่เป็นต้นเหตุให้ผู้อื่นเข้าทำการช่วยเหลือโดยสมัครใจก็ไม่ต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น เช่น นาย ก กำลังจะจมน้ำ นาย ข เข้าไปช่วยแล้วจมน้ำตายเอง นาย ก ไม่ต้องรับผิดชอบในความตายของนาย ข เพราะถือว่าในกรณีดังกล่าว นาย ข ได้เข้าเสี่ยงภัยโดยสมัครใจเอง (ในทางกลับกัน หากผู้ที่เข้าทำการเสี่ยงภัยมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องป้องกันไม่ให้เกิดขึ้น การวินิจฉัยต้องใช้หลักในข้อ ๒.๓.๓)

นอกจากนี้ ผู้กระทำไม่ต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น ในกรณีที่ผู้เสียหายปฏิเสธที่จะทำการรักษาโดยรู้ถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเอง แม้ว่า การรักษาดังกล่าวยังอยู่ในวิสัยที่ทำได้ เช่น นาย ก ขับรถชนนาย ข บาดเจ็บ และนาย ข ตายจากอุบัติเหตุดังกล่าว เพราะไม่ยอมให้มีการเปลี่ยนถ่ายเลือดเนื่องจากเหตุผลทางศาสนา นาย ก รับผิดชอบเฉพาะฐานทำร้ายร่างกายโดยประมาท ไม่ใช่ฆ่าคนตายโดยประมาท

๒.๓.๒ การยอมเข้าเสี่ยงภัยร่วมกับบุคคลอื่น (Die einverstaendliche Fremdgefaehrung)

ในกรณีดังกล่าว เป็นกรณีที่บุคคลไม่ได้เข้าเสี่ยงภัยเองโดยเจตนา หากแต่เป็นกรณีที่ยอมเข้าร่วมเสี่ยงภัยกับบุคคลอื่นโดยรู้ถึงอันตรายดังกล่าว ตัวอย่างในกรณีดังกล่าว เช่น นาย ก เป็นนักท่องเที่ยวนักชก ต้องการข้ามเรือ

ไปเที่ยวยังเกาะแห่งหนึ่ง แต่เนื่องจากเป็นช่วงมรสุม นาย ข ซึ่งเป็นเจ้าของเรือ จึงปฏิเสธ เพราะอาจเกิดอุบัติเหตุได้ แต่นาย ก ไม่ฟัง และต้องการที่จะข้ามไปยังเกาะให้ได้ นาย ข ขอมตาม เรือล่ม และนาย ก จมน้ำตาย หรืออย่างเช่น นาย ก ต้องการไปขึ้นเครื่องบินให้ทันเวลา จึงบอกให้นาย ข ซึ่งเป็นคนขับรถแท็กซี่ ขับรถด้วยความเร็วเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด และเป็นผลให้เกิดอุบัติเหตุ นาย ก ถึงแก่ความตาย กรณีตามตัวอย่างข้างต้น การที่นาย ข จะไม่ต้องรับผิดชอบในความตายของนาย ก ตามความเห็นของ Prof.Dr.Dr.h.c.mult. Claus Roxin จะต้องประกอบไปด้วยเงื่อนไข ๒ ประการ กล่าวคือ

ก. ความเสียหายที่เกิดขึ้นจะต้องเป็นผลมาจากการเข้าเสี่ยงภัย โดยไม่มีข้อผิดพลาดอื่นๆ เข้ามามีส่วนในการทำให้ผลที่เป็นความเสียหายดังกล่าวเกิดขึ้น เช่น การที่รถยนต์เกิดอุบัติเหตุ เป็นผลมาจากบุคคลที่สามโดยไม่ได้เกิดจากข้อบกพร่องของนาย ข

ข. ผู้ที่ได้รับความเสียหาย (ตามตัวอย่าง คือ นาย ก) จะต้องมีความรับผิดชอบต่อการกระทำร่วมกันดังกล่าวเช่นเดียวกับผู้ที่เข้าร่วมเสี่ยงภัย (ตามตัวอย่าง คือ นาย ข) กล่าวคือ ผู้ที่ได้รับความเสียหายจะต้องเห็นถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้น เช่นเดียวกับผู้ที่เข้าร่วมเสี่ยงภัย เช่น นาย ก รู้ถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นจากการขับรถเร็วเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด แต่กระนั้น ก็ได้กะยั่นกะยอให้นาย ข ขับรถเร็วเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด แม้วานาย ข จะเตือนให้รู้ถึงอันตรายดังกล่าว

หากเงื่อนไขทั้งสองประการครบถ้วน ถือว่าผู้ที่ได้รับความเสียหายได้ยอมรับถึงผลของอันตรายที่จะเกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้ ผลที่เกิดขึ้นจึงไม่ใช่ผลที่ผู้เข้าร่วมเสี่ยงภัยจะต้องรับผิดชอบ

๒.๓.๓ ผลที่เกิดขึ้นเป็นผลที่อยู่ในความรับผิดชอบของบุคคลภายนอก (Die Zuordnung zum fremden Verantwortungsbereich)

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

ในกรณีดังกล่าว หมายความว่า ผลที่เกิดขึ้นไม่ใช่เป็นผลที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบ หากว่าการป้องกันมิให้ผลดังกล่าวเกิดขึ้นนั้นอยู่ในความรับผิดชอบของบุคคลอื่น เช่น เจ้าของบ้านได้ทำให้บ้านตัวเองเกิดเพลิงไหม้โดยประมาท แล้วเป็นผลให้พนักงานดับเพลิงเสียชีวิตในระหว่างปฏิบัติหน้าที่ปัญหาว่า เจ้าของบ้านต้องรับผิดชอบในความตายของพนักงานดับเพลิงหรือไม่นั้น Prof.Dr.Dr.h.c.mult. Claus Roxin เห็นว่า เจ้าของบ้านไม่ต้องรับผิดชอบ ถือว่าการทำหน้าที่ดับเพลิงอยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานดับเพลิง ซึ่งบุคคลภายนอกไม่อาจเข้าไปยุ่งยืมได้ ด้วยเหตุนี้ บุคคลที่เป็นผู้ก่อเหตุคนแรก (หมายถึงเจ้าของบ้าน) จึงควรที่จะหลุดพ้นจากภาระของผลที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นผลมาจากการกระทำของพนักงานดับเพลิงเอง

๒.๓.๔ กรณีของความเสียหายที่เกิดขึ้นจากความตกใจ (Schockschaeden)

ในกรณีดังกล่าว หมายความว่า การเกิดความเสียหายทางกายแก่บุคคลที่สาม ในกรณีที่บุคคลที่สามได้ทราบข่าวว่าผู้ใกล้ชิดของตนได้ถึงแก่ความตายหรือได้รับบาดเจ็บสาหัส ซึ่งในทางความเป็นจริงแล้ว ปฏิเสธไม่ได้ว่าการได้ทราบข่าวการเสียชีวิต ทำให้สุขภาพของบุคคลที่ใกล้ชิดกับผู้เสียชีวิตอาจแย่ลงได้ อย่างไรก็ตาม ผลที่เกิดขึ้นดังกล่าวแก่บุคคลที่สาม ไม่ใช่ผลที่ผู้ก่อเหตุคนแรก (หมายถึง คนที่ทำให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตาย) จะต้องรับผิดชอบ เพราะบทบัญญัติว่าด้วยการห้ามมิให้ฆ่า หรือทำร้ายผู้อื่น มิใช่เพื่อที่จะคุ้มครองบุคคลที่จะถูกฆ่าหรือถูกทำร้าย มิใช่มีไว้เพื่อที่จะคุ้มครองสภาพจิตใจของบุคคลอื่น ที่มีใช้บุคคลที่ถูกฆ่าหรือถูกทำร้าย

๒.๓.๕ กรณีของผลที่เป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นสืบเนื่องมาจากความเสียหายครั้งก่อนๆ (Folgeschaeden) ไม่ใช่เป็นผลที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบในทุกกรณีไป

ในกรณีที่ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอุบัติเหตุ ได้นำไปสู่ผลของการทำให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตาย (ไม่ว่าจะใช้ระยะเวลาสั้นๆ หรือที่ยาวนานออกไป) หากเงื่อนไขอื่นๆ มีครบถ้วน ถือว่าผลที่เกิดขึ้นเป็นผลที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบ แต่ในกรณีที่โรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้นจากอุบัติเหตุครั้งแรกได้รับการรักษาจนหายขาดแล้ว ผลที่เกิดขึ้นตามมาภายหลัง (Spaetfolgen) ที่เกิดจากการที่สภาพร่างกายของผู้ที่ได้รับอุบัติเหตุต้องอ่อนแอลง ไม่ใช่ผลที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบ

III. วิเคราะห์คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๐๓๕/๒๕๔๗

แนวบรรทัดฐานของคำพิพากษาศาลฎีกาที่ว่า ผลที่เกิดขึ้นอันจะเป็นผลให้ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบนั้น ต้องเป็นผลที่เกิดขึ้นโดยตรงจากการกระทำของผู้กระทำตามที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้วนั้น คงต้องมาตั้งคำถามกันว่า เป็นหลักที่เป็นไปตามทฤษฎีเงื่อนไขจริงหรือไม่? เพราะการที่ศาลฎีกาจำกัดขอบเขตของผลที่เกิดขึ้นอันจะเป็นผลให้ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบนั้น เฉพาะเมื่อเป็นผลที่เกิดขึ้นโดยตรง จากการกระทำของผู้กระทำเท่านั้น เพียงเท่านี้ก็พอจะเห็นได้แล้วว่า ไม่ใช่หลักตามทฤษฎีเงื่อนไข เพราะตามทฤษฎีเงื่อนไขนั้น ถือว่าทุกๆ เหตุมีค่าเท่ากัน

ในความเห็นของผู้เขียนแล้ว แนวบรรทัดฐานคำพิพากษาที่ศาลฎีกาวางหลักไว้นั้น จึงไม่ใช่ทฤษฎีว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล หากแต่เป็นทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดชอบของผู้กระทำในทำนองเดียวกันกับทฤษฎีเหตุเหมาะสม ซึ่งแนวบรรทัดฐานคำพิพากษาที่ศาลฎีกาวางหลักไว้นั้น ผู้เขียนอยากจะเรียกว่าเป็น “ทฤษฎีผลโดยตรง”

อย่างไรก็ตาม ปัญหาว่าอย่างไรเป็นผลโดยตรง อย่างไรไม่ใช่ผลโดยตรงนั้น ศาลฎีกาเองก็ยังไม่ได้สร้างหลักเกณฑ์ดังกล่าวไว้ชัดเจน ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงเห็นว่าหากนำหลักเกณฑ์ตามทฤษฎีความรับผิดชอบในทางภาวะวิสัยมาปรับใช้ ก็จะช่วยให้แนวทางการวินิจฉัยปัญหาในเรื่องผลโดยตรงของศาลฎีกา มีความเป็นภาวะวิสัยมากขึ้น

จากข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๐๓๕/๒๕๕๗ จะเห็นได้ว่า หากจำเลยไม่ยิงผู้ตาย ผู้ตายก็จะไม่ถึงแก่ความตาย ปัญหาว่า ความตายของผู้ตายที่เกิดจากเหตุแทรกแซง กล่าวคือ ภาวะปอดบวม เป็นผลที่เกิดจากการกระทำ กล่าวคือ การยิงของจำเลยหรือไม่นั้น หากวินิจฉัยตามหลักทฤษฎีความรับผิดชอบในทางภาวะวิสัยแล้ว ต้องพิจารณาเรียงตามลำดับดังต่อไปนี้ กล่าวคือ

๑. ประการแรก ความตายที่เกิดขึ้นเป็นไปตามทฤษฎีเงื่อนไขหรือไม่ คำตอบคือใช่ เพราะถ้าจำเลยไม่ยิงผู้ตายๆ ก็จะไม่เกิดภาวะปอดบวมแทรกซ้อน และถ้าผู้ตายไม่เกิดภาวะปอดบวมแทรกซ้อน ผู้ตายก็จะไม่ถึงแก่ความตาย

๒. ประการต่อมา ต้องพิจารณาว่า ความตายที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการที่จำเลยก่อให้เกิดความเสี่ยงที่ไม่ได้รับอนุญาตหรือไม่ คำตอบคือใช่ เพราะการที่จำเลยใช้ปืนยิงผู้ตาย เป็นสิ่งที่กฎหมายไม่อนุญาตให้ทำได้

๓. ประการต่อมาต้องพิจารณาว่า ผลที่เกิดขึ้น คือ ความตายของผู้ตายเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการก่อให้เกิดความเสี่ยงที่ไม่ได้รับอนุญาต กล่าวคือ การยิงหรือไม่ คำตอบคือใช่ เพราะจากคำเบิกความของนายแพทย์วิบูลย์ ทองด้วง จะเห็นได้ว่า ความตายที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้ตายมีภาวะปอดบวมแทรกซ้อนนั้น เป็นผลมาจากการที่ผู้ตายได้รับบาดเจ็บจากการถูกจำเลยยิง

๔. ข้อพิจารณาประการสุดท้าย คือ ผลที่เกิดขึ้น (กล่าวคือ ความตาย) เป็นผลที่ความผิดฐานฆ่าบุคคลอื่น (มาตรา ๒๘๘, ๒๘๙) ประสงค์จะคุ้มครองหรือไม่ คำตอบคือใช่ ด้วยเหตุนี้ จำเลยจึงต้องรับผิดชอบในความผิดฐานสำเร็จ ไม่ใช่เพียงชั้นพยายาม ผลของคำพิพากษาศาลฎีกาที่หมายเหตุนี้นี้ จึงเป็นไปในทำนองเดียวกันกับทฤษฎีความรับผิดชอบในทางภาวะวิสัย

RJ : เรื่องท้าทายของคํกรยุติธรรมไทยในยุคนี้

ดร.สุนทรียา เหมือนพะวงศ์*

ท่านรู้จัก RJ หรือไม่

กระบวนการยุติธรรมของโลกยุคนี้ พูดถึง RJ หรือเรื่องคล้ายๆ RJ กันทุกหนทุกแห่ง ใครไม่รู้จักถือว่าตกข่าว ผู้พิพากษาไทยของเราก็น่าจะคุ้นเคยกับเรื่องนี้นั่นเอง

คำว่า RJ หรือ “Restorative Justice” มีคนแปลเป็นภาษาไทยเพราะๆ ว่า “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์”^๑ เป็นการเน้นการแก้ไขปัญหาดังๆ แบบร่วมมือกัน เพื่อให้เกิดผลที่ยอมรับกันได้จากทุกฝ่าย โดยทุกฝ่ายมุ่งหน้าช่วยกันแก้ไขปัญหานี้ เนื้อหาของ RJ เป็นเรื่องของการยุติเรื่องร้ายๆ ที่ผ่านพ้นไป โดยให้บรรณงค์สร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ที่ดีขึ้นมาทดแทน หลักของ RJ จึงเป็นเรื่องการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitation) เป็นการให้โอกาสคนผิดกลับคืนสู่สังคม (Resocialization) และเป็นการให้โอกาสกลับไปมีชีวิตกับผู้อื่นได้อีก (Reintegration) โดยเหยื่อได้รับ

* ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธานศาลฎีกา ปฏิบัติราชการสำนักงานศาลยุติธรรม, น.บ. (ธรรมศาสตร์), น.บ.ท., น.ม. (ธรรมศาสตร์), ปริญญาโทด้านกฎหมายมหาชน (เกียรตินิยมดีเยี่ยม) และปริญญาเอกด้านกฎหมายมหาชน (เกียรตินิยมดีมาก) จาก Westfaelische Wilhelms-Universitaet Muenster, Germany.

^๑ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : หลักการและแนวคิด, ใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (บรรณาธิการ), กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, พ.ศ. ๒๕๔๕, น. ๖๐.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

การเยียวยา (Restitution หรือ Reparation) และสามารถตกลงคืนดีกันได้ (Reconciliation)^๒

เมื่อเลือกเส้นทาง RJ ประเด็นใหญ่จะไม่ใช่ว่าความเท่าเทียม เสียไปเท่าใด ต้องได้มาเท่านั้น ที่ต้องต่อสู้คดีกันให้ตายไปข้างหนึ่ง หรือเน้นเรื่อง “ความแฟร์ๆ” (“Fairness”) แต่เป็นเรื่องของการ “ซ่อมได้” (“Restorativeness”) ที่มุ่งความเข้าใจ บนพื้นฐานที่เห็นว่าทุกคนเป็นมนุษย์ที่มีหัวใจ หัวใจให้กัน คิดแก้ไขปัญหากันได้ ช่วยกันอุดช่องที่โหว่ได้ เพื่อให้ทุกคนมีเวทีเดินต่อไปในวันข้างหน้า^๓ ดังนั้น ความยุติธรรมแบบฟื้นฟูได้ (Restorative Justice) นี้ จึงต่างจากเรื่องความยุติธรรมแบบแก้แค้นเอาคืน (Retributive Justice) ที่ต้องชำระกันให้สาสม เจ็ดชั่วโคตร ก็ไม่มีวันเลือน^๔

มาตรการของ RJ

RJ เน้นเรื่องง่าย ๆ เบา ๆ เป็นเรื่องของความยุติธรรมแบบไม่เป็นทางการ (Informal Justice) ที่ให้ความสำคัญกับการเบี่ยงเบน (Diversion) เรื่องที่ไม่สมควรและไม่สำคัญออกจากกระบวนการยุติธรรมอันตึงเครียดอันจะเป็นการบังคับกัน

^๒ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : หลักการและแนวคิด, ใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (บรรณาธิการ), กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, พ.ศ. ๒๕๕๕, น. ๕ เป็นต้นไป.

^๓ Kathleen Daly, Mind the Gap : Restorative Justice in Theory and Practice, in Andrew von Hirsch/Julian V. Roberts/Anthony Bottoms, “Restorative Justice and Criminal Justice”, ก.ศ. ๒๐๐๒, p. ๒๓๓-๔.

^๔ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : หลักการและแนวคิด, ใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (บรรณาธิการ), กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, พ.ศ. ๒๕๕๕, น. ๕ เป็นต้นไป.

อย่างเด็ดขาด^๕ มาตรการ RJ ก่อนการเป็นคดีกันในศาล ได้แก่ การพยายามไกล่เกลี่ยให้คู่ความตกลงกัน ยินยอมชดใช้กัน สำนึกผิดต่อกัน ให้อภัยกัน เพื่อให้เรื่องจบลงด้วยดี เช่น โดยการทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน โดยให้พนักงานสั่งชะลอฟ้อง (Suspension of Prosecution) หรือโดยทำการต่อรองรับสารภาพ (Plea Bargaining) ซึ่งอาจนำไปสู่การผ่อนความผิดจากหนักให้เป็นเบาสำหรับการเบี่ยงเบนในความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด มาตรการ RJ ก็สามารถเบี่ยงเบนให้ “ผู้กระทำผิด” กลายเป็น “ผู้ป่วย” เพื่อให้โอกาสเขาแก้ไขตัวเองอีกครั้ง ในเรื่องของเด็กและเยาวชน การทำแผนฟื้นฟูบำบัด (Treatment Plan) แล้วปล่อยเด็กไปโดยไม่ต้องดำเนินคดี เพื่อไม่ให้เกิด “รอยบาป” (“Stigma”) ก็เป็นเรื่องที่หลายประเทศนำไปใช้กันและประเทศไทยก็สนใจนำมาใช้อยู่ ดังที่หลักเรื่อง RJ ได้ปรากฏอยู่ในร่างกฎหมายใหม่ๆ เกี่ยวกับการชะลอการฟ้อง หรือเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ที่กำลังอยู่ในระหว่างการพิจารณาของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาในเวลานี้

สำหรับมาตรการ RJ ในกระบวนการพิจารณาตัดสินข้อพิพาทในศาล ได้แก่ การที่ทุกฝ่ายช่วยกันไกล่เกลี่ยลดขั้นตอนความยุ่งยากกันได้ในการพิจารณาคดี และในการพิพากษาคดี ผู้พิพากษาก็สามารถใช้อำนาจรอการกำหนดโทษ หรือรอการลงโทษ โดยอาจสั่งให้มีการคุมประพฤติผู้กระทำผิด เช่น การสั่งให้ทำงานบริการสังคมต่างๆ ฯลฯ อันเป็นการเปิดโอกาสให้แก่ผู้กระทำผิดได้มีโอกาสแก้ตัวในอีกรูปแบบหนึ่งด้วย นอกจากนี้ มาตรการ RJ ก็ยังอาจมีได้อีกหลังศาลพิพากษา โดยเฉพาะในเรื่องของการบังคับโทษ ได้แก่ มาตรการในการลดโทษหรือพักโทษของผู้ต้องขังผู้ใหญ่ โดยกำหนดมาตรการคุมประพฤติ (Parole and Probation) และการลดหรือพักวันฝึกอบรมในส่วนของเด็กและเยาวชน รวมทั้งการนำวิธีการใหม่ๆ

^๕ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Dermot Feenan, Informal Criminal justice, พ.ศ. ๒๐๐๒.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

ที่ทันสมัยมาใช้แก่ผู้ต้องขัง ก็ทำให้สามารถคลี่คลายความเคร่งครัดในการบังคับโทษ ให้แก่ผู้กระทำความผิดได้อีกทางหนึ่ง

ตัวละครใน RJ

ในกระบวนการยุติธรรมแบบเดิมๆ ตัวละครหลักทางฝ่ายคู่กรณี ได้แก่ ผู้เสียหายหรือเหยื่อ (Victim) และผู้กระทำความผิด (Offender) กับทนายความ และฝ่ายเจ้าหน้าที่ ได้แก่ ตำรวจ อัยการ ศาล และเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เท่านั้น ในแนวทางของ RJ ผู้เสียหายหรือเหยื่อจะได้รับความสนใจเป็นพิเศษมากขึ้นเพื่อให้สามารถกลับมามีชีวิตได้ดังเดิมและผู้กระทำความผิดก็จะมีทางเลือกเพิ่มมากขึ้น สำหรับตัวละครใหม่ๆ ของ RJ ได้แก่ ครอบครัวของเหยื่อและครอบครัวของผู้กระทำความผิด รวมทั้ง พนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ครู แพทย์ พยาบาล ที่ขยายเป็นกลุ่มสหวิชาชีพและมีการทำงานแบบสหวิทยาการ เพิ่มเข้ามา

ตัวละครใหม่ที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งคือ “ชุมชน” (“Community”) ดังจะ เห็นได้ว่า ในวันนี้ ทุกๆ ส่วนได้พยายามกระตุ้นบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชน และชุมชนในกระบวนการยุติธรรมกันอย่างเต็มที่ ดังจะได้เห็นว่า ในพื้นที่ชนบทไทย เรามีอาสาสมัครสำนักงาน ปปส. อาสาสมัครคุมประพฤติ รวมทั้งที่กระทรวงยุติธรรม กำลังรณรงค์โครงการ “เครือข่ายยุติธรรมชุมชน” ขนานใหญ่ เหมือนกับที่ “โครงการ ชุมชนบำบัด” (“Community Therapy”) เป็นเรื่องถูกเอ่ยถึงอย่างสม่ำเสมอ ในการแก้ปัญหาต่างๆ ซึ่งนอกจากชุมชนจะถูกกล่าวถึงในแง่ของการช่วยแก้ไข ปัญหาแล้ว ชุมชนยังถูกพิจารณาในแง่ของการได้รับการดูแลเยียวยาด้วย เพราะ หากเกิดความผิดใดๆ ขึ้นในชุมชน ก็จะมีผลกระทบที่แยกกันได้ยากระหว่าง “เหยื่อ-ผู้กระทำความผิด-ชุมชน”

สำหรับตัวละครคนที่ทำหน้าที่ชี้ขาดข้อพิพาทที่แต่เดิมมีศาลอยู่องค์กรเดิวนั้น ผู้นิยม RJ หลายคนเห็นว่าสมควรให้ชาวบ้านกลับไปตัดสินข้อพิพาทกันเอง เหมือนยุคอดีตเพื่อสร้างความยุติธรรมแบบชุมชน (Community Justice) ที่ทุก สังคมในอดีตมีให้กลับคืนมาอีกครั้ง ซึ่งความคิดดังกล่าวได้มีการลองทำในต่าง ประเทศหลายแห่ง เช่น การตั้งศาลหมู่บ้าน (Village Court) เพื่อรื้อฟื้นความ ยุติธรรมระดับหมู่บ้าน (Village Justice) ขึ้นมาอย่างจริงๆ จังๆ แล้ว^๖

ทำไมต้อง RJ

ในปัจจุบัน ประเทศฝรั่งทั้งหลายสนใจเรื่อง RJ กันมาก แม้กระทั่งองค์กร สหประชาชาติยังถือเป็นหลักการสำคัญที่ประเทศสมาชิกควรสนับสนุนในทุกขั้นตอน ในกระบวนการยุติธรรม^๗ RJ เป็นเสมือนซอฟต์แวร์ตัวใหม่ที่มีคุณค่าสำคัญของ กระบวนการยุติธรรม ที่เอาไปละลายความแข็งขันเกร็งเครียดของหลักการดำเนินคดี อาญาแบบเดิมที่เน้นเรื่อง “หลักกฎหมายเป็นใหญ่” (“the Rule of Law”) ของ ประเทศตะวันตก ซึ่งพัฒนามานานและฝึกคนให้ทำตามกฎเกณฑ์อย่างแข็งทื่อ จนคน กลายเป็นหุ่นยนต์กันไปหมด ข้าราชการดีตราสังฟอง พิจารณา ตัดสิน ลงโทษกัน แบบไม่ต้องคิดอะไร ถือตรายางตอกกันคนละตัว จนลืมไปว่ามนุษย์ทั้งหลายนั้น แท้จริงแล้ว คุยกันได้ แก้ไขได้

สำหรับสังคมไทยนั้น ในอดีตที่ผ่านมา เราเคยมีความช่วยเหลือเอื้อเพื่อ เพื่อแผ่กัน มีความสมานฉันท์ของคนในครอบครัวมากกว่านี้ ดังจะเห็นได้จากการ ที่เรามีพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เครือญาติ คอยประคับประคองกันไป มีความเข้าใจกัน

^๖ ตัวอย่างเช่น ในเว็บไซต์ <http://villagecourt.net/> ฯลฯ.

^๗ ดูหลักการพื้นฐานว่าด้วยเรื่องความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ขององค์การสหประชาชาติ (UN Basic Principles on Restorative Justice) ในเว็บไซต์ www.restorativejustice.org.

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

ระหว่างคนในชุมชน ยามใดที่เกิดข้อพิพาทพลั้งไป ก็ยังมีผู้หลักผู้ใหญ่ในสังคม คอยตักเตือนแนะนำ มีพระสงฆ์องค์เจ้า ครูบาอาจารย์ กำนันผู้ใหญ่บ้าน ช่วยกัน ประสานฝ่ายต่างๆ ให้ยอมผ่อนหนักผ่อนเบากันได้ แต่วันนี้ต้องยอมรับเหมือนกันว่า ทุกอย่าง “เปลี่ยนไป” เสียแล้ว

ในปัจจุบัน นักกฎหมายและผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนการยุติธรรมไทยหลายฝ่าย ต่างเห็นตรงกันว่า ถึงเวลาแล้วที่ประเทศไทยต้องคุยเรื่องความยุติธรรมแบบ สมานฉันท์กันอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ซึ่งถือเป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก อย่างไรก็ตาม การทำนโยบาย “RJ แบบไทย” การร่างกฎหมาย “RJ แบบไทย” การบังคับใช้กฎหมาย “RJ แบบไทย” คงต้องระดมความคิดเห็น จากหลายฝ่ายอย่างรอบด้าน เพียงแค่ไปเห็น “การประชุมกลุ่มครอบครัว” (“Family Group Conference”) ที่นำไปแก้ปัญหาลูกและเยาวชน ที่ประเทศนิวซีแลนด์ ที่แสนจะประสบความสำเร็จ หรือได้ไปดูวิธีการนั่งล้อมวงแก้ปัญหาคความขัดแย้ง แบบโบราณ (Circle Sentencing) ของประเทศแคนาดา หรือการซื้อโปรแกรม “ความยุติธรรมที่จริงแท้” (“Real Justice”) จากสหรัฐอเมริกา มาศึกษา คงมิได้ หมายความว่าสิ่งเหล่านั้นจะนำมาใช้กับประเทศไทยได้ง่ายๆ เพราะคงจำเป็นต้องดู บริบททางสังคม รวมทั้งศึกษาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้อง เช่น จำนวนคดี (ซึ่งหลายแห่ง มีจำนวนน้อยกว่าของไทย) สภาพชุมชน (ดั้งเดิม) หรือวินัยของผู้คนและสังคม ปัจจุบันในแต่ละแห่งประกอบด้วย ดังที่กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนแห่ง กระทรวงยุติธรรมไทยเอง ก็ได้ตระหนักในเรื่องนี้เป็นอย่างดี^๔ หรือบางทีถ้าหากนัก กฎหมายไทยหันกลับไปศึกษามาตรการสมานฉันท์ตามกฎหมายตราสามดวงแบบไทยเดิม

^๔ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง, การศึกษาดูงานระบบปกครองแก้ไขระงับข้อพิพาท และการประชุมกลุ่มครอบครัว ณ ประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์, พ.ศ. ๒๕๔๗, น. ๕-๑๕.

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๔

หรือตั้งใจเข้าไปศึกษาวิธีระงับความขัดแย้งแนวพุทธกันบ้าง เราอาจจะได้วิธี “ไทยๆ” มาพิจารณากันเพิ่มก็ได้

การถ่วงดุลย์ RJ

บทเรียนเรื่อง RJ ในต่างประเทศ สอนว่า ปรัชญา RJ ต้องนำไปใช้ให้เหมาะสม ถ้าเปรียบ RJ เหมือนคน RJ ต้องไม่ใช่คนบอบบาง ที่ใสซื่อ จนใครๆ ก็หลอกเอาได้ (naive) แต่น่าจะเป็นคนที่มองโลกในแง่ดี มีความพร้อมที่จะทำงานอย่างสร้างสรรค์ มิฉะนั้น RJ จะไม่มีประโยชน์ แต่จะเป็นโทษต่อสังคม เพราะถ้าเราดีกับโจร ให้อภัยโจร ไม่เอาผิดกับโจร โจรก็อาจกลับใจ แต่ในโลกนี้ก็อาจจะมีโจรจำนวนมากที่ไม่กลับใจ แล้วเราจะทำอย่างไร หรือถ้าเด็กเล็กๆ คนหนึ่งลักขโมยของเป็นอาชญากร การ “โอ๋” เด็ก โดยไม่มีมาตรการจัดการอย่างเหมาะสม อันอาจทำให้เด็กคนนั้นติดนิสัย “จี้ขโมย” ไปตลอด และอาจทำให้เด็กคนอื่นนี้ก็อยากจะทำลักขโมยกันบ้าง แล้วสังคมจะตอบคำถามนี้อย่างไร

คงน่าจะเหมือนกับหลักการสำคัญของวิชากระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice) ที่ต้องหาจุดสมดุลระหว่างหลักปฏิบัติแบบนิติธรรม (Due Process) กับหลักควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) ให้พบ มิฉะนั้นคนร้ายๆ อาจจะเดินเฟ้นผ่านอยู่ตามท้องถนนเพราะตำรวจต้องคอยแต่เคารพสิทธิของพวกเขา หรือคนดีอาจจะโดนยิงตายง่ายๆ เพราะตำรวจเล่นบทปราบไว้ก่อน ดังนั้น การใช้หลักการฟื้นฟูแบบ RJ จึงต้องพิจารณาควบคู่ไปกับหลักกฎหมายเป็นใหญ่เสมอ เพราะสังคมไทยได้พัฒนาผ่านมาจากสังคมการใช้อำนาจตามอำเภอใจ และพยายามสร้างหลักนิติธรรมให้เกิดขึ้นมาบ้างแล้ว (แม้ในทางปฏิบัติ อาจจะโดน “อำนาจ อิทธิพลและระบบอุปถัมภ์” เข้ามาถ่วงถ่วงบ้าง) การเน้นเรื่องความถูกต้อง และเป็นธรรมอันเป็นเนื้อหาของนิติรัฐ (Legal State) ให้มีอยู่ต่อไป ให้เป็นหลักที่ดีให้แก่ประชาชนได้จึงยังน่าจะเป็นสิ่งที่เหมาะสม ดังนั้น จึงควรใช้ RJ เป็นตัวช่วยเสริม

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

ช่วยผ่อนคลายหลักใหญ่ ให้ RJ เป็นทางเลือก^๕ แต่เมื่อใดควรจะใช้หลักกฎหมายเป็นใหญ่ และเมื่อใดควรใช้ RJ ก็ยังเป็นคำถามที่ไม่มีคำตอบที่ชัด^{๑๐} หากจะใช้เกณฑ์ระหว่างความผิดหนักกับความผิดเบาจะได้หรือไม่ เพราะถ้าถามชาวบ้าน ชาวบ้านมักจะบอกว่า เวลาพวกเขาอิงกัน หากผู้เสียหายยินยอม ก็น่าจะ “เคลียร์กันได้” แต่เรื่องนี้ กฎหมายไม่สามารถยอมให้ชาวบ้าน “เคลียร์” กัน ซึ่งสำหรับความผิดต่อรัฐที่รัฐเป็นผู้เสียหายนี้ ก็มีคำถามจากอีกฝ่ายว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐเอาอำนาจจากที่ใดมาสละผลประโยชน์สาธารณะของส่วนรวม^{๑๑}

สำหรับการใช้มาตรการ RJ ในการฟื้นฟูบำบัดผู้กระทำความผิด คงต้องแยกขั้นตอน RJ ออกจากขั้นตอนของการพิสูจน์ความผิดที่จำเป็นต้องมีการค้นหาความถูกต้องของเรื่องที่เกิดขึ้น (Fact-Finding) ให้ชัดเจนด้วย เพราะถ้าไม่ปรากฏว่าบุคคลนั้นกระทำความผิดใดๆ เลย และเขาก็มิได้รับสารภาพหรือยินยอมใดๆ เลย ก็ไม่สมควรที่จะนำมามาตรการฟื้นฟูไปใช้ทันที มิฉะนั้น สิทธิและเสรีภาพของบุคคลอาจจะถูกระทบ เพราะมาตรการ RJ ได้

สุดท้าย หลักการ RJ ที่เน้นการบำบัดฟื้นฟู (Treatment) ยังต้องใช้ให้สมดุลกับหลักการลงโทษ (Punishment) อีกด้วย ซึ่งหมายความว่าต้องมีมาตรการ

^๕ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, รายงานสรุปการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, ใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (บรรณาธิการ), กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, พ.ศ. ๒๕๔๕, น. ๑๖.

^{๑๐} Lode Walgrave, Imposing Restorative Instead of Inflicting Pain: Reflections on the Judicial Reaction to Crime, in Theory and Practice, in Andrew von Hirsch/Julian V. Roberts/Anthony Bottoms, “Restorative Justice and Criminal Justice”, ค.ศ. ๒๐๐๒, p. ๖๑-๗๘.

^{๑๑} คณะกรรมการการศึกษาผลกระทบกฎหมายเกี่ยวกับการใช้มาตรการต่อรองคำรับสารภาพและมาตรการชะลอการฟ้อง สำนักงานศาลยุติธรรม, รายงานการศึกษาผลกระทบกฎหมายเกี่ยวกับการใช้มาตรการต่อรองคำรับสารภาพและมาตรการชะลอการฟ้อง, พ.ศ. ๒๕๔๘, น. ๓๘-๓๙.

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

ที่จะสามารถฟื้นฟูคนดี (จริง ๆ) และต้องลงโทษโจร (ที่เป็นโจรจริง ๆ) ให้ได้ มิฉะนั้นเหยื่อของการกระทำความผิดก็จะอยู่ไม่ได้ และสังคมก็จะร้อนเป็นไฟ ดังนั้น การลดโทษพักโทษของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ จึงต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ เพื่อให้ผู้ต้องขังที่ดีได้รับการฟื้นฟู และเพื่อให้ผู้ต้องขังที่ไม่ดีโดยสันดานต้องเจ็บหลาย^{๑๒}

RJ กับองค์กรยุติธรรมไทย

หากจะรับหลักการ RJ เข้ามาอยู่ในระบบการบริหารงานยุติธรรมไทย ทุกฝ่ายต้องตระหนักว่าความเปลี่ยนแปลงหลายเรื่องจะต้องเกิดขึ้น กฎหมายจะต้องเปลี่ยน การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่จะต้องเปลี่ยน และที่สำคัญ ทศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องเปลี่ยน การนำนโยบาย RJ มาใช้ จึงเป็นเรื่องที่ท้าทายองค์กรยุติธรรมทั้งหลายของไทยโดยแท้

สิ่งหนึ่งที่จะเปลี่ยนแปลงมากและจำเป็นต้องพูดกันให้ชัด คือ การรับนโยบาย RJ จะทำให้เจ้าหน้าที่หลายฝ่ายมีอำนาจเพิ่มขึ้นเป็นเท่าตัว โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารอาจมีอำนาจกึ่งตุลาการ (Quasi-Judicial Power) หรืออำนาจตุลาการ (Judicial Power) เลยทีเดียว ดังเช่นพนักงานอัยการ ที่แต่เดิมเคยมีอำนาจสั่งคดีแบบตามกฎหมาย (Legality Principle) เป็นหลัก ก็จะมีอำนาจแบบใหม่ในการดำเนินคดีตามตามดุลพินิจ (Opportunity Principle)^{๑๓} ในส่วนเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จากเดิมที่บังคับโทษตามคำสั่งศาล ก็มีอำนาจดุลพินิจในการเลือกมาตรการ

^{๑๒} คณะกรรมการการศึกษาผลกระทบกฎหมายเกี่ยวกับการใช้มาตรการต่อรองคำรับสารภาพและมาตรการชะลอการฟ้อง สำนักงานศาลยุติธรรม, รายงานการศึกษาผลกระทบกฎหมายเกี่ยวกับการใช้มาตรการต่อรองคำรับสารภาพและมาตรการชะลอการฟ้อง, พ.ศ. ๒๕๕๘, น. ๓๘-๓๙.

^{๑๓} คณะกรรมการการศึกษาผลกระทบกฎหมายเกี่ยวกับการใช้มาตรการต่อรองคำรับสารภาพและมาตรการชะลอการฟ้อง สำนักงานศาลยุติธรรม, รายงานการศึกษาผลกระทบกฎหมายเกี่ยวกับการใช้มาตรการต่อรองคำรับสารภาพและมาตรการชะลอการฟ้อง, พ.ศ. ๒๕๕๘, น. ๑๕-๑๗.

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

บังคับโทษแบบใหม่ๆ อย่างกว้างขวาง^{๑๔} ซึ่งหมายความว่าตามระบบเดิมนั้น เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมเคยมีดุลพินิจผูกพัน ก็จะเปลี่ยนเป็นดุลพินิจวินิจัย ที่มีอิสระขึ้น สิ่งที่ประชาชนอาจเคยคาดหมายไว้ล่วงหน้าได้ เพราะทุกเรื่องเป็นไปตามขั้นตอนของกฎหมายทุกๆ ชั้น ตามหลักนิติธรรมโดยทั่วไป ก็อาจจะเกิดผลปฏิบัติที่แตกต่างกันไป ตามแต่เจตนาของเจ้าหน้าที่ผู้ใช้ดุลพินิจนั้น ในประเด็นนี้ คงต้องถามถึงความพร้อมในความเป็นจริงขององค์กรเหล่านั้นด้วย ว่า “ไหวไหม?” โดยเฉพาะเรื่องความพร้อมในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลัก RJ ที่แท้จริง เพราะการที่คนที่เคยถือแต่เขียนตีจะต้องแปลงร่างเป็นคนยิ้มแย้มน่ารักยื่นถือดอกไม้ในทันทีคงไม่ใช่เรื่องง่าย และหากการทำงานในช่วงเปลี่ยนผ่านเกิดมีข้อขัดตกบกพร่องไป จะมีการตรวจสอบควบคุมกันอย่างไร ถ้าสังคมไทยมีรากฐานเป็นสังคมแห่งอำนาจและเส้นสาย จะมีหลักประกันอย่างไรว่าเจ้าหน้าที่จะใช้ดุลพินิจเรื่อง RJ อย่างถูกต้อง^{๑๕}

เกี่ยวกับเรื่องการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจนี้ ทางประเทศญี่ปุ่น จะมีการตรวจสอบการสั่งชะลอฟ้องของอัยการหลายประการ เช่น กระบวนการไต่สวนการฟ้องร้อง (Inquest of Prosecution) ฯลฯ^{๑๖} หรือทางประเทศสหรัฐอเมริกา เคยมีทฤษฎีทางทฤษฎีที่ว่าด้วย “การชักมือออก” (the Hand Off Doctrine)

^{๑๔} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับมาตรการใหม่ๆ ของกรมราชทัณฑ์ในเว็บไซต์ www.correct.go.th/.

^{๑๕} จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย, รายงานสรุปการอภิปรายทางวิชาการ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก, ใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (บรรณาธิการ), กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย, พ.ศ. ๒๕๕๕, น. ๕๓.

^{๑๖} คณะกรรมการการศึกษาผลกระทบกฎหมายเกี่ยวกับการใช้มาตรการต่อรองคำรับสารภาพและมาตรการชะลอการฟ้อง สำนักงานศาลยุติธรรม, รายงานการศึกษาผลกระทบกฎหมายเกี่ยวกับการใช้มาตรการต่อรองคำรับสารภาพและมาตรการชะลอการฟ้อง, พ.ศ. ๒๕๕๘, น. ๕.

ที่หมายความว่า เมื่อศาลตัดสินคดีแล้ว ศาลจะชักมือออกไป ไม่ก้าวล่วงเข้าไปตรวจตารางงานในส่วนของการบังคับโทษอีก บัดนี้ เมื่อกรมราชทัณฑ์มีอำนาจใหม่ๆ อย่างกว้างขวางและเป็นเรื่องที่เจ้าหน้าที่สามารถใช้อำนาจดุลพินิจเลือกการบังคับโทษหรือเลือกมาตรการฟื้นฟูให้แก่ผู้ต้องขังให้เหมาะสมเป็นรายบุคคล (Individualization of Punishment and Rehabilitation) ซึ่งโอกาสที่การใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง (Abuse of Power) ย่อมเกิดขึ้นได้ เช่น การที่คณะกรรมการพักโทษ ซึ่งถือว่าเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจกึ่งตุลาการ (Quasi-Judicial Body) ออกใบปล่อยตัว (the Ticket-to-Leave) นักโทษไปโดยผิดพลาด^{๑๗} อันเป็นเรื่องของการใช้อำนาจตามอำเภอใจของเจ้าหน้าที่ (Arbitrariness of Parole Decision-Making)^{๑๘} ทำให้บางรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกาถึงกับมีแผนที่จะยกเลิกเรื่องการพักโทษไปเลย^{๑๙} ดังนั้น ในขณะนี้ ทางสหรัฐอเมริกาเองก็เริ่มทบทวนทฤษฎีว่าด้วย “การชักมือออก” อีกครั้ง ว่าการกระทำของกรมราชทัณฑ์ควรจะถูกตรวจสอบจากองค์กรภายนอกหรือไม่^{๒๐} ในเรื่องนี้ คงต้องถามประเทศไทยด้วยว่าได้เตรียมการรับมือกับปัญหาดังกล่าวไว้อย่างไร

สำหรับสถาบันศาลนั้น โดยหลักการแล้ว RJ ไม่ใช่สิ่งที่ลดทอนศักดิ์กร่อนอำนาจของท่าน หากแต่เป็นตัวช่วยกลั่นกรองเฉพาะเรื่องสำคัญที่ควรเข้าสู่กระบวนการ

^{๑๗} Walter R. Burkhardt, The Great Parole Experience, in E. Eugene Miller/M. Robert Montilla, Corrections in the Community, Virginia, ก.ศ. ๑๕๗๗, น. ๒๓๘.

^{๑๘} E. Eugene Miller, Is parole necessary?, in E. Eugene Miller /M. Robert Montilla, Corrections in the Community, Virginia, ก.ศ. ๑๕๗๗, น. ๒๕๕.

^{๑๙} E. Eugene Miller, Is parole necessary?, in E. Eugene Miller /M. Robert Montilla, Corrections in the Community, Virginia, ก.ศ. ๑๕๗๗, น. ๒๖๐.

^{๒๐} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ณรงค์ ใจหาญและคณะ, รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง สิทธิผู้ต้องหาจำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา, น. ๔๐-๔๑.

พิจารณาให้มาถึงศาล เป็นฟ้ลเตอร์กรองและค้ดงานท้ไม่จ้เป็นออกป้จากศาล ท้ให้
ท้านผู้พ้พ้ท้าท้หลายสามารถช้พลก้ล้งท้มีช้าระค้ดล้าค้ญได้ย้างมีประลัทธิภาพ
เก้ยวกับเร้องน้ มีคนกล้าวว้อย้างน้าสนใจว้า “หากจะเปร้ียบกระบวนการยุดัธรรมกับ
กระบวนการสาธารณสุข RJ สน้บสนุนกัิจกรรมมรรค้ป้องก้ันก้อนโรครััยมาถึง
รวมท้ั้งช้แนะว้ธีป้ฐมพยาบาลเบ้้องค้้น RJ กระค้้นให้คนช้แพทย้ทางเล้ือก ยาพ้้นบ้าน
หากการป้วยย้งไม่หน้กหนาสาหัส เว้นแต่เร้องท้ “เอาไม่อยู่เล้้ว” เท้านั้น ถึงจะส่ง
คนช้เข้าร้องพยาบาล ให้แพทย้ผู้เช้ียวชาญท้การตรวจล้อบให้ หากไม่ไหว ก้ต้อง
ผ่าค้ด แต่หลังการผ่าค้ด คนช้ก็อาจจะไม่ต้องนอนท้ร้องพยาบาลต่อ เพราะสามารถ
ไปหาคล้ินิกล้างแผล มีละน้ันก็ไปท้ากายภาพบ้าบ้ค้กับนวดแผนไทยต่อแลวสถาน
บร้การไกล้ๆ บ้าน ร้องพยาบาลก็จะได้ไม่ต้องอ้้มคนช้ไว้ทุ้กราย เหมือนกับท้ศาล
ก็ไม่ต้องอ้้มค้ดไว้หมด RJ จ้มีประโยชน้ต่อศาลและมีประโยชน้ต่อกระบวน
การยุดัธรรมโดยรวม”^{๒๑}

ป้จจัมลัชิตน้เร้อง RJ

เร้อง RJ กับสังคมไทย เป็นเร้องใหญ่เกินกว่าผู้เช้ียนช้มีประสบกัารณ้
น้อยน้ิดจะสามารถสรู้ปได้น้ท้น้ จ้ได้แต่หวังว้า องค้กรยุดัธรรมไทยทุ้ภาคล้้วน
จะเป้ดเวท้พ้ดค้ยเร้องน้ก้ันมาากๆ และล้็กๆ เพ้ือให้ “ความยุดัธรรมเช้ิงสมานฉ้ันท้”
(“Restorative Justice”) เก้ดเป็นจ้ริงช้้นและสามารถค้ารงอยู่ได้ย้างย้งน้
และมันคงน้ระบบกัฎหมายไทยของเรา

^{๒๑} ความเห็นผู้เข้าร่วมประชุมคนหน้ึงน้การส้มน้าท้างว้ชาการ น้โครงการว้จ้ยเร้อง “ปัญหาคความ
ไม่เสมอภาคน้กระบวนการยุดัธรรมท้ประชาชนได้รบ” จ้ดโดยส้านก้ประธานศาลฎีกา เม้ือว้ันท้ ๒๓
กัุมภาพันธ้ พ.ศ. ๒๕๕๓ ท้ร้องแรมโฆพ้เทล จ้หวัดขอนแก่น.

ปราชญ์ด้านแรกของกระบวนการยุติธรรม*

เยาวรัตน์ เตมีศรีสุข**

ในการอบรมหลักสูตร “นักบริหารกิจการยุติธรรม : การจัดการปัญหาองค์กรอาชญากรรม” ระหว่างวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ถึงวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๕๘ ซึ่งจัดโดยสถาบันพัฒนาบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม และคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านเข้าทำการบรรยายแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้เข้ารับการอบรม ผู้เขียนก็เป็นหนึ่งในผู้เข้ารับการอบรมที่ได้รับความรู้และประสบการณ์จากทั้งท่านวิทยากรและท่านผู้เข้ารับการอบรมซึ่งล้วนแล้วแต่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์การทำงานในหน้าที่ของตนเป็นอย่างดี

การบรรยายของวิทยากรหลายท่านได้กระตุ้นให้ผู้เขียนระลึกถึงประสบการณ์ซึ่งเกิดขึ้นในขณะแรกเริ่มของการเข้ามาปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรม ผู้เขียนประสงค์ที่จะสะท้อนแนวคิดในแง่ประสบการณ์การทำงานของผู้เขียนผสมผสานกับวิชาการด้านสังคมอาชญาวิทยาซึ่งผู้เขียนได้เล่าเรียนมาจากหลักสูตรปริญญาโท คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยควีนส์แลนด์ ประเทศออสเตรเลีย

ท่านอาจารย์วีระพงษ์ บุญญะภาส แห่งคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นวิทยากรท่านหนึ่งได้กรุณาเล่าถึงประสบการณ์จริงที่ได้รับจากการที่นาย ว.

* ข้อเขียนส่วนบุคคล ภาพสะท้อนจากการเข้ารับการอบรมหลักสูตร “นักบริหารกิจการยุติธรรม : การจัดการปัญหาองค์กรอาชญากรรม” (Reflection Paper).

** ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธานศาลฎีกา, น.บ. (ธรรมศาสตร์), น.บ.ท., น.ม. (ธรรมศาสตร์), M.SocSc. (Leg & Crim) (UQ, Australia).

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

(นามสมมติ) ลูกศิษย์ท่านหนึ่งซึ่งจบวิศวกรรมบัณฑิตใหม่ ๆ แล้วไปทดลอง
ปริญญาบัตรกับเพื่อนประมาณห้าคน หนึ่งในห้าคนนั้นได้ครอบครองยาบ้าประมาณ
สามเม็ด เมื่อพนักงานตำรวจตรวจค้นพบ จึงได้เข้าจับกุมทั้งห้าคนและส่งดำเนินคดีใน
ข้อหาร่วมกันครอบครองยาเสพติดให้โทษ ทั้งๆ ที่นาย ว. เป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่รู้เรื่อง
เกี่ยวกับยาเสพติดที่หนึ่งในกลุ่มนั้นครอบครองแต่อย่างใด ในที่สุดนาย ว. ก็กลายเป็น
ผู้มีประวัติอาชญากรรมตามทะเบียนที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติรวบรวมไว้ ปัจจุบัน
นาย ว. ไม่สามารถเข้าทำงานที่ใดได้เนื่องจากประวัติดังกล่าวและกลายเป็นคนไร้
อนาคต ประสบการณ์อันนี้ถูกใช้เป็นข้อสนับสนุนที่ท่านอาจารย์วีระพงษ์ได้เสนอให้มี
การยกเลิกระเบียบการรับสมัครเข้ารับราชการซึ่งกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัคร
ข้อหนึ่งว่า “...ต้องไม่เป็นผู้เคยต้องรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก...”

แม้ในขณะนั้นผู้เขียนจะรู้สึกเสียใจกับนาย ว. และสลดใจกับระบบกระบวนการ
ยุติธรรมที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องเข้ารับการลงโทษที่ตนมิได้กระทำ ทั้งยังรู้สึกคล้อยตาม
ข้อเสนอของท่านอาจารย์วีระพงษ์ข้างต้น แต่เมื่อพิจารณาโดยใช้เหตุผลและความรู้
ที่ได้เล่าเรียนมา ด้วยความเคารพต่อท่านอาจารย์ ผู้เขียนมีความเห็นว่าข้อเสนอนั้น
น่าจะเป็นการแก้ไขที่ปลายเหตุ แม้จะมีข้อดีอยู่หลายประการในการให้โอกาส
และสถานะแก่ผู้ที่เคยมีประวัติอาชญากรรมให้ได้คืนสู่สังคมอย่างปกติสุข มีการทำงานทำ
จะได้ไม่ต้องหวนกลับไปกระทำความผิดหรือเป็นโจรเพื่อความอยู่รอดของชีวิต
แต่...ต้นเหตุสำคัญที่สมควรได้รับการแก้ไขอย่างยิ่งก็คือความผิดพลาดในกระบวนการ
ยุติธรรม กล่าวคือกระบวนการยุติธรรมต้องยุติความผิดพลาดที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์
เผลอลอดเข้ามาตกอยู่ในสถานะผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด โดยการเปิดประตูรับ
เพียงผู้กระทำความผิดให้เข้ามาวนวายอยู่ในกระบวนการอันยุ่งยากซับซ้อนเท่านั้น
และปิดประตูไม่รับผู้บริสุทธิ์ให้ต้องเข้ามาเวียนวายอยู่ในขอบข่ายขององค์กรที่เกี่ยวกับ
อาชญากรรม

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

กระบวนการยุติธรรมที่ใช้ในการจัดการกับปัญหาอาชญากรรม อาจแบ่งได้เป็น ๔ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การสืบสวนสอบสวน ๒) การฟ้อง ๓) การพิจารณาพิพากษาคดี และ ๔) การแก้ไขฟื้นฟู ในแต่ละขั้นตอนจะมีขอบข่ายเปรียบเหมือนประตูคั่นระหว่างกันไว้ โดยผู้ที่มิบทบาทสำคัญในการเปิดปิดประตูหรือนายทวารประตูในแต่ละขั้นตอนได้แก่ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้พิพากษา และเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ตามลำดับ ในบรรดาประตูทั้งสี่นี้ ผู้เขียนเห็นว่าประตูแรกเป็นปราการด่านสำคัญที่สุดที่จะตรวจกั้นมิให้ผู้บริสุทธิ์ต้องเข้ามาเวียนว่ายอยู่ในขั้นตอนทั้งหลายต่อๆ มาของกระบวนการยุติธรรม ด้วยเหตุที่หากปล่อยให้ผู้บริสุทธิ์ต้องหลุดเข้ามาแล้ว อาจไม่มีโอกาสกลับออกไปในฐานะผู้บริสุทธิ์อีกได้ เนื่องจากกระบวนการนี้ยุ่งยากซับซ้อนเกินกว่าที่เหยื่อผู้บริสุทธิ์โดยเฉพาะผู้ที่มีศึกษาน้อยหรือทุนทรัพย์น้อยจะเดินหลุดออกจากประตูนี้ได้ในบางกรณี ตัวอย่างที่เห็นเด่นชัดที่สุดคือคดีเชอร์รี่แอนน์

เนื่องจากผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็นเหยื่อของความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมซึ่งจะได้รับผลกระทบมากที่สุดมักจะได้แก่คนยากจน บุคคลเหล่านี้ไม่มีทุนทรัพย์พอที่จะจ้างทนายความหรือที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญในกระบวนการยุติธรรมที่มีคุณภาพเพียงพอที่จะทำให้ตนยังก้าวจากประตูแต่ละบานของกระบวนการยุติธรรมได้อย่างสง่าผ่าเผยโดยไม่ต้องเปลี่ยนสถานะเป็นผู้กระทำผิดหรืออาชญากรในสังคม ดังนั้นประตูแรกแห่งกระบวนการยุติธรรม จึงเป็นกุญแจสำคัญอย่างยิ่งที่จะไม่เพิ่มปริมาณผู้ถูกตีตราว่าเป็นผู้กระทำผิด และทำให้ผู้ที่ถูกตีตราเหล่านี้สามารถคงสถานะความเป็นคนดีในสังคมไว้ต่อไปได้

หนึ่งในประสบการณ์การทำงานของผู้เขียนในครั้งที่เริ่มเป็นทนายความและถูกมอบหมายให้ไปทำงานแทนทนายรุ่นพี่ซึ่งไม่ว่างในขณะนั้น โดยให้ไปดูแลเรื่องผู้ต้องหาหญิงจำนวนหนึ่งซึ่งถูกตำรวจจับกุมตัวไปในขณะที่ทำงานอยู่ในคาเฟ่แห่งหนึ่ง ผู้เขียนได้พบว่าหนึ่งในผู้ต้องหาที่ถูกตำรวจรวบจับด้วยนั้นคือ ด.ญ.แห่ง (นามสมมติ)

ที่ระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

ซึ่งเป็นเด็กหญิงพอมแห้งตัวเล็กๆและมีอายุเพียง ๑๐ ขวบปี ขณะนั่งรอพี่สาวซึ่งเป็นหนึ่งในผู้ต้องหาเพื่อที่จะได้พาตนกลับบ้านหลังจากกลับจากโรงเรียน แต่ถูกตั้งข้อหาจำคุกประเวณีเช่นเดียวกับผู้ต้องหาสาวอื่นๆ ที่ถูกจับกุมในคาเฟ่แห่งนั้น ผู้เขียนจึงทำใจดีสู้เสือขอเข้าพบผู้กำกับการสถานีตำรวจแห่งท้องที่ที่จับกุมนั้นเพื่อขอความกรุณาให้ทบทวนข้อกล่าวหาดังกล่าวที่แจ้งแก่เด็กหญิงผู้นั้น แต่ได้รับคำตอบจากผู้กำกับฯ ท่านนั้นว่า “...ยุ่งยาก ก็แค่นี้ทั้งพวกนี้ทั้งหมดเซ็นชื่อรับสารภาพตามข้อกล่าวหาและให้เจ้าของคาเฟ่มาพบเพื่อเสียค่าปรับ แล้วก็จะปล่อยกลับไป...” และผู้ต้องหาเหล่านี้ก็พูดทำนองเดียวกันว่า “...แล้วแต่เจ้าแก...” ซึ่งหมายความว่าผู้ต้องหาเหล่านี้จะไม่ขัดขืนหรือปฏิเสธแต่อย่างใด หากเจ้าแกบอกให้รับสารภาพแล้วจะเสียค่าปรับให้เนื่องจากผู้ต้องหาเหล่านี้ไม่อยู่ในฐานะที่จะให้การปฏิเสธและหาเงินมาประกันตัวสักดีว่าตนเป็นผู้บริสุทธิ์ มิได้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหา ทั้งคงไม่มีเวลาพอที่จะเสียไปกับการที่จะต้องเดินทางไปสถานีตำรวจหรือหน่วยงานราชการอื่นในกระบวนการยุติธรรมนอกเหนือจากเวลาที่ต้องใช้ไปกับการหาเงินเลี้ยงปากท้องตนเอง

ประสบการณ์ข้างต้นนั้นนอกจากจะเป็นภาพสะท้อนใจของผู้เขียนเองมาโดยตลอดว่าตนเองอ่อนหัดเกินกว่าจะช่วยผู้บริสุทธิ์นั้นได้ ยังเป็นตัวอย่างหนึ่งของความผิดพลาดที่คนที่มิบทบาทสำคัญในการเป็นนายทวารประจักษ์สำคัญด้านแรกของกระบวนการยุติธรรม แต่ไม่มีสำนึกของการขวางกั้นมิให้ผู้บริสุทธิ์อย่างเด็กหญิงคนดังกล่าวต้องถูกตีตราว่าเป็นโสเภณีตั้งแต่ก่อนวัยอันควร คงจะไม่แปลกอะไรสำหรับบุคคลที่ถูกตีตราเช่นนี้ในการที่จะจำประเวณีต่อไปในอนาคต เพราะอย่างไก็ได้ชื่อว่าเป็นโสเภณียอยู่แล้วไม่ว่าจะจำประเวณีสักกี่ครั้งก็ตาม

ผู้เขียนมีความเชื่อในแนวคิดที่ว่าในช่วงชีวิตหนึ่งมนุษย์ทุกคนต้องเคยกระทำความผิดอาญาไม่ว่าจะโดยเจตนาหรือประมาท แต่สถานะทางสังคมซึ่งมอบให้แก่สมาชิกแต่ละคนในสังคมนั้น เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม

ทีละวันศาลยุติธรรม ๒๐ เมษายน ๒๕๕๘

ของบุคคล ยกตัวอย่างใกล้ตัวที่สุด เดิม น.ส. ดา (นามสมมติ) เพื่อนสนิทท่านหนึ่งของผู้เขียนเป็นคนอารมณ์ร้อนและมีพฤติกรรมการขับรถที่แย่มาก ขับรถเร็ว แชนปาดหน้าปาดหลัง เห็นไฟแดง แต่ไม่เห็นตำรวจ ถ้าถนนว่างก็ขับฝ่าฝืนสัญญาณไฟแดงเลยเป็นที่รู้จักในบรรดาเพื่อนฝูงว่าสำหรับเธอ สัญญาณไฟจราจรสีเหลืองคือให้เร่งความเร็ว แต่ต่อมา น.ส.ดา ได้รับเกียรติให้มีสถานะทางสังคมเป็นผู้พิพากษา พฤติกรรมการขับรถของเธอเปลี่ยนไปเป็นการขับอย่างมีมารยาทและเคารพกฎจราจรมากขึ้น ผู้เขียนเคยได้ยินเธอบ่นขณะที่ถูกรถคันอื่นขับแซงปาดหน้าในระยะกระชั้นชิดว่า “...นี่ถ้าไม่ได้เป็นผู้พิพากษาละก็ จะขับแข่งกับไอ้รถซิ่งคันนี้ให้ดู...” นอกจากนี้เธอจะจอดรถทันทีเมื่อเห็นสัญญาณไฟจราจรสีเหลือง ผู้เขียนเคยได้ยินเธอพูดว่า “...เดี๋ยวเขาจะหาว่าผู้พิพากษาเองยังทำผิดกฎหมาย อายเขา...” ความเชื่อของผู้เขียนเกี่ยวกับเรื่องนี้สอดคล้องกับแนวคิดในทางสังคมอาชญาวิทยา ๒ ทฤษฎี คือทฤษฎีพันธะทางสังคม (Social Bond) และทฤษฎีการควบคุม (Control Theory) กล่าวคือพันธะทางสังคมมีผลต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรืออาชญากรรมในสังคม ถ้าบุคคลมีความผูกพันกับสังคมมาก พฤติกรรมเบี่ยงเบนหรืออาชญากรรมก็จะเกิดน้อย ในทางกลับกัน ถ้าบุคคลมีความผูกพันกับสังคมน้อย พฤติกรรมเบี่ยงเบนหรืออาชญากรรมก็จะเกิดมาก พันธะหรือความผูกพันทางสังคมสามารถควบคุมพฤติกรรมอาชญากรได้ ถ้าบุคคลมีพันธะต่อสังคมโดยรวม มีความรู้สึกผูกพันว่าตนเป็นคนดีของสังคม บุคคลนั้นก็จะสามารถควบคุมตนเองมิให้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรือก่ออาชญากรรมในสังคมที่ตนมีพันธะนั้น ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าการดำรงสถานะความเป็นคนดีของสังคมให้มีอยู่คู่คนไทยทุกคนจึงเป็นวิธีการที่สำคัญที่สุดของการจัดการกับปัญหาอาชญากรรม

วิธีการดังกล่าวนี้จำเป็นต้องอาศัยนายทวารประตูแรกแห่งกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากประตูนี้เป็นเครื่องกลั่นกรองว่าบุคคลใดควรจะต้องได้รับการกล่าวหาว่าไม่อาจดำรงสถานะความเป็นคนดีของสังคมต่อไปได้ หากกลไกแห่งประตูเกิดความผิดพลาด กลั่นกรองได้ไม่ดีพอ ก็จะทำให้จำนวนคนที่ดำรงสถานะความเป็นคนดี

ของสังคมลดน้อยลงไปโดยไม่สมควร เมื่อผู้บริสุทธิ์ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา จะต้องพิมพ์ลายนิ้วมือและถูกบันทึกในทะเบียนประวัติอาชญากร อันทำให้สถานะความเป็นคนดีของสังคมค่อนข้างสั่นคลอนไป แม้จะไม่ถูกฟ้องหรือได้รับการยกฟ้อง ในเวลาต่อมา ตนก็ยังมีความผิดว่าเคยเป็นผู้ต้องสงสัยในการกระทำความผิด และหากต้องถูกลงโทษ ตนก็ได้ชื่อว่าเป็นอาชญากรของสังคม บุคคลเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนให้กระทำความผิดตามตราบาปหรือรอยมลทินที่ได้รับจากสังคม และกลายเป็นปัญหาของสังคมต่อไป

หากเพียงแต่ผู้ที่มิชอบเป็นนายทวารประตูด่านแรกของกระบวนการยุติธรรมมีสำนึกต่อหน้าที่และพยายามปกป้องมิให้มีการป้ายมลทินแก่ผู้บริสุทธิ์ จำเลยในคดีเชอร์รี่แอนน์ นาย ว. และ ค.ญ.แห่ง รวมทั้งผู้บริสุทธิ์อื่นๆ ที่ตกเป็นเหยื่อของความผิดพลาดในกลไกของกระบวนการยุติธรรมขั้นตอนนี้ ก็คงสามารถดำรงสถานะความเป็นคนดีของสังคมและมีความผูกพันที่จะควบคุมตัวเองไม่ให้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนอันเป็นการฝ่าฝืนกฎระเบียบของสังคมซึ่งจะทำให้ตนเองไม่ต้องทุกข์ทรมานหรืออยู่ในสังคมอย่างไร้เกียรติ อีกทั้งจำนวนผู้ที่ถูกตีตราเป็นอาชญากรหรือผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนในสังคมก็คงไม่เพิ่มขึ้น ความสงบสุขและความเป็นระเบียบเรียบร้อยก็จะเกิดขึ้นในสังคมโดยรวมได้ในระดับหนึ่ง จึงน่าจะถือได้ว่าการบริหารกิจการยุติธรรมโดยมุ่งเน้นไปที่การยุติความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมขั้นตอนการสืบสวนสอบสวนซึ่งเป็นขั้นตอนแรกหรือปรากฏการณ์แรกนั้นเป็นวิธีการที่สำคัญในการจัดการกับปัญหาอาชญากรรมจากต้นเหตุอย่างแท้จริง

ศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรป

ตามรัฐธรรมนูญแห่งยุโรป

สมบัติ พฤติพงษ์ศักดิ์*

บทนำ

ศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรป (The Court of Justice of the European Union) โดยเฉพาะศาลยุติธรรมยุโรป (The European Court of Justice) เป็นสถาบันที่สำคัญสถาบันหนึ่งของสหภาพยุโรป (The European Union/EU) ในการทำหน้าที่เป็นองค์กรผู้ใช้อำนาจตุลาการโดยมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีความ และบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายสหภาพยุโรป (European Laws) ศาลยุติธรรมยุโรปมีพัฒนาการมายาวนานไปพร้อมกับการบูรณาการของสหภาพยุโรป ตั้งแต่เริ่มต้นจนปัจจุบัน จึงนับเป็นสถาบันที่เป็นกลไกสำคัญในการทำให้การบูรณาการของสหภาพยุโรปบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์

* ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธานศาลฎีกา (ปฏิบัติราชการสำนักงานศาลยุติธรรม), น.บ. (ธรรมศาสตร์), น.บ.ท., น.ม. (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) LL.M, Master in European Business Law, Aix-Marseille III University, Cert. of Singapore Cooperation Program, Subordinate Courts of Singapore.

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

การบูรณาการของสหภาพยุโรปมีพัฒนาการมาตั้งแต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒^๑ โดยมีเป้าหมายสำคัญในการทำให้การเมืองของยุโรปรวมเป็นหนึ่งเดียว (Political Integration) ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสร้างสันติภาพในยุโรป แต่การรวมกันทางการเมืองของยุโรปนั้นไม่อาจเป็นไปได้ในทันทีทันใด เพราะหลายประเทศในยุโรปยังไม่ต้องการสูญเสียอำนาจอธิปไตยของตนไป ดังนั้นจึงต้องมีการรวมกันโดยผ่านวิธีการบูรณาการทางเศรษฐกิจ (Economic Integration) สหภาพยุโรปมีประเทศสมาชิกจำนวน ๖ ประเทศในช่วงเริ่มก่อตั้งในปี ๑๙๕๘ ประกอบด้วย ประเทศฝรั่งเศส อิตาลี เยอรมนี เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม และลักเซมเบิร์ก ต่อมาได้มีประเทศสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ได้แก่ สหราชอาณาจักร เดนมาร์ก ไอร์แลนด์ กรีซ สเปน โปรตุเกส ฟินแลนด์ สวีเดน และออสเตรีย รวมเป็น ๑๕ ประเทศ และในเดือนพฤษภาคม ปี ๒๐๐๔ มีประเทศสมาชิกเพิ่มขึ้นอีก ๑๐ ประเทศ ในด้านทิศตะวันออกและทิศใต้ของยุโรป ได้แก่ ประเทศไซปรัส สาธารณรัฐเช็ก เอสโตเนีย ฮังการี แลตเวีย ลิทัวเนีย มอลตา โปแลนด์ สโลวาเกีย และสโลวีเนีย ปัจจุบันสหภาพยุโรปจึงมีประเทศสมาชิกรวม ๒๕ ประเทศ

การบูรณาการของสหภาพยุโรปยังคงดำเนินต่อไปโดยในวันที่ ๑๓ และ ๑๘ มิถุนายน ๒๐๐๔ ผู้นำประเทศและรัฐบาลประเทศสมาชิกของสหภาพยุโรปทั้ง ๒๕ ประเทศ ได้บรรลุข้อตกลงให้การเห็นชอบร่างสนธิสัญญาจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งยุโรป (The Treaty Establishing a Constitution for Europe) ภายหลังจาก

^๑ การบูรณาการของสหภาพยุโรป เป็นการบูรณาการตามสนธิสัญญาต่างๆ เช่น สนธิสัญญาก่อตั้งประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (The Treaty Establishing the European Economic Community/EEC Treaty/The Treaty of Rome 1957) สนธิสัญญาก่อตั้งตลาดเดียวแห่งยุโรป (The Single European Act/SEA Treaty 1986) สนธิสัญญาก่อตั้งสหภาพยุโรป (The Treaty on the European Union/TEU/Maastricht Treaty 1992) สนธิสัญญาอัมสเตอร์ดัม (The Treaty of Amsterdam 1997) และสนธิสัญญานิซ (The Treaty of Nice 2001).

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

คณะมนตรียุโรป (The European Council) ได้ประกาศปฏิญญาว่าด้วยอนาคตของสหภาพยุโรป (The Declaration on the Future of European Union/Laeken Declaration) เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๐๐๑ สนธิสัญญาจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งยุโรปจะมีผลใช้บังคับต่อเมื่อได้รับการรับรองหรือให้สัตยาบัน (Ratification) โดยประเทศสมาชิก^๒

รัฐธรรมนูญแห่งยุโรปไม่ได้จัดทำขึ้นเพื่อใช้แทนรัฐธรรมนูญของประเทศสมาชิก แต่เป็นการให้อำนาจสหภาพยุโรปและสถาบันต่างๆของสหภาพยุโรปในการดำเนินงานด้านต่างๆ และนับได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งยุโรปเป็นก้าวสำคัญแห่งพัฒนาการของสหภาพยุโรป เนื่องจากการเป็นกรอบขอบข่ายงาน (Frameworks) หลายด้านของสหภาพยุโรปอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน

รัฐธรรมนูญแห่งยุโรป แบ่งบทบัญญัติออกได้เป็น ๔ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ ว่าด้วยบทบัญญัติพื้นฐานของรัฐธรรมนูญ (The Constitution Fundamental Provisions) ประกอบด้วย บทนิยาม วัตถุประสงค์ อำนาจ กระบวนการตัดสินใจ และสถาบันต่างๆ ของสหภาพยุโรป

^๒ กระบวนการให้การรับรองหรือให้สัตยาบันสนธิสัญญาจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งยุโรปของแต่ละประเทศสมาชิกจะเป็นอย่างไร ขึ้นอยู่กับระบบกฎหมายและธรรมเนียมที่ประเพณีปฏิบัติกันมาของประเทศสมาชิคนั้นซึ่งอาจจะประกอบด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่งหรือทั้งสองวิธีดังต่อไปนี้

๑. วิธีการทางรัฐสภา (Parliament Method) เป็นการรับรองหรือให้สัตยาบันสนธิสัญญาระหว่างประเทศโดยความเห็นชอบของรัฐสภาประเทศสมาชิก

๒. วิธีการลงประชามติ (Referendum Method) เป็นการนำสนธิสัญญาไปให้ประชาชนของประเทศสมาชิกลงประชามติว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับสนธิสัญญาดังกล่าว

เมื่อสนธิสัญญาจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งยุโรปได้รับการรับรองหรือให้สัตยาบันครบทุกประเทศสมาชิกแล้วจะมีการลงนามอย่างเป็นทางการและมีผลใช้บังคับในวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๐๐๖ แต่สนธิสัญญาดังกล่าวไม่ได้กำหนดวิธีการหรือทางออกไว้หากประเทศสมาชิกให้การรับรองหรือให้สัตยาบันไม่ครบทุกประเทศก่อนวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๐๐๖.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

ส่วนที่ ๒ ว่าด้วยกฎบัตรสิทธิขั้นพื้นฐาน (The Charter of Fundamental Rights) ซึ่งได้รับการประกาศไว้ในคณะกรรมาธิการยุโรปที่เมืองนีส (The Nice European Council) เมื่อเดือนธันวาคม ๒๐๐๐

ส่วนที่ ๓ ว่าด้วยนโยบายของสหภาพยุโรป (The Union's Policies) ประกอบด้วย นโยบาย การดำเนินงาน และการประสานสอดคล้องกันของบทบัญญัติทั้งหลายในสนธิสัญญาต่างๆ ของสหภาพยุโรปในปัจจุบัน

ส่วนที่ ๔ ว่าด้วยบทสุดท้าย (The Final Clauses) ประกอบด้วย กระบวนการใช้และการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

บทบัญญัติพื้นฐานของรัฐธรรมนูญแห่งยุโรปในส่วนที่ ๑ ที่เกี่ยวกับสถาบันต่างๆ ของสหภาพยุโรป^๓ รวมถึงการปฏิรูปขอบข่ายงานด้านสถาบันศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรปด้วย^๔ (ตาม Article III-๒๕๘ ถึง Article III-๒๘๕)^๕

ศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรป (The Court of Justice of the European Union)

ตามรัฐธรรมนูญแห่งยุโรป ศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรป ประกอบด้วย ๓ ศาล ได้แก่ ศาลยุติธรรมยุโรป (The European Court of Justice/ECJ) ศาลสูงยุโรป (The High Court) และศาลชำนาญพิเศษยุโรป (Specialized Courts) ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญแห่งยุโรปได้เปลี่ยนชื่อจากศาลชั้นต้นยุโรป (The Court

^๓ ตามรัฐธรรมนูญแห่งยุโรป สถาบันต่างๆ ของสหภาพยุโรปที่สำคัญ ได้แก่ คณะกรรมาธิการยุโรป (The European Commission) คณะมนตรีระดับรัฐมนตรียุโรป (The Council of Ministers) คณะมนตรียุโรป (The European Council) รัฐสภายุโรป (The European Parliament) และ ศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรป (The Court of Justice of the European Union).

^๔ การแก้ไขปรับปรุงระบบศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรปครั้งสุดท้ายก่อนการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งยุโรป ได้แก่ การแก้ไขปรับปรุงโดยสนธิสัญญานีสนปี ๒๐๐๑ (The Treaty of Nice 2001).

^๕ ต่อไปนี้บทความนี้ Article หมายถึง Article ตามสนธิสัญญาจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งยุโรป ๒๐๐๔.

of First Instance/CFI) เป็นศาลสูงยุโรป และให้มีการจัดตั้งศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษยุโรปขึ้นในศาลสูงยุโรป

นอกจากนั้น รัฐธรรมนูญยุโรปได้กำหนดให้มีการตั้งคณะที่ปรึกษา (The Panel) เพื่อทำหน้าที่ให้ความเห็นในการคัดเลือกผู้พิพากษาและอัยการในศาลยุติธรรมยุโรปและศาลสูงยุโรป (Article III-๒๖๒) รวมทั้งการให้ปัจเจกชนเข้าถึงศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรปได้ในระดับหนึ่งด้วย (Article III-๒๗๐ และ Article III- ๒๗๒) ซึ่งจะกล่าวในรายละเอียดต่อไป

ศาลยุติธรรมยุโรป (The European Court of Justice/ECJ)

ศาลยุติธรรมยุโรปจัดตั้งขึ้นในปี ๑๙๕๑ พร้อมกับการก่อตั้งประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้ายุโรป (The European Coal and Steel Community/ECSC) โดยมีสถานะสูงกว่าศาลของประเทศสมาชิก (The Supra-National Court) เพื่อตรวจสอบและบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายของประชาคม ศาลยุติธรรมยุโรปในปัจจุบันประกอบด้วยผู้พิพากษา (Judges) จำนวน ๒๕ คน และอัยการ (Advocates-General) จำนวน ๘ คน แต่หากศาลยุติธรรมยุโรปร้องขอคณะมนตรีระดับรัฐมนตรี (The Council of Ministers/The Council)^๖ โดยมติเอกฉันท์อาจมีคำสั่งเพิ่มจำนวนอัยการได้ อัยการทำหน้าที่ในการช่วยเหลือผู้พิพากษาโดยให้ความเห็นประกอบคดีอย่างเป็นกลางและอิสระตามหลักเกณฑ์ที่พิธีสารศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรป (Protocol of the Court of Justice of

^๖ รัฐธรรมนูญแห่งยุโรปกำหนดให้มีคณะมนตรีระดับรัฐมนตรียุโรปซึ่งเป็นสถาบันที่ประกอบด้วยผู้แทนระดับรัฐมนตรีของรัฐบาลประเทศสมาชิก ประเทศละ ๑ คน คณะมนตรีระดับรัฐมนตรียุโรปจะทำหน้าที่ร่วมกับรัฐสภายุโรป (The European Parliament) ในการนิติบัญญัติและการงบประมาณของสหภาพยุโรป นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งยุโรปกำหนดให้มีคณะมนตรียุโรป (The European Council) อันเป็นสถาบันที่ประกอบด้วยผู้นำประเทศและรัฐบาลของประเทศสมาชิก ทำหน้าที่ในการพัฒนาด้านการเมืองของสหภาพยุโรปโดยไม่มีอำนาจในการนิติบัญญัติ.

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

the European union) กำหนด (Article III-๒๕๕) ผู้พิพากษาและอัยการ ต้องคัดเลือกจากบุคคลที่ปราศจากข้อสงสัยในความเป็นอิสระ (Persons Whose Independence is Beyond Doubt) และเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับ บุคคลที่สามารถแต่งตั้งเป็นเจ้าหน้าที่ระดับสูงสุดขององค์กรทางกฎหมาย (Highest Judicial Office) ในประเทศของบุคคลนั้นได้ หรือเป็นที่ปรึกษากฎหมายที่มีความ สามารถเป็นที่ยอมรับนับถือ (Who are Jurisconsults of Recognized Competence) ทั้งนี้ บุคคลดังกล่าวต้องได้รับการแต่งตั้งโดยฉันทามติจากรัฐบาล ของประเทศสมาชิก หลังจากที่ได้ปรึกษาคณะที่ปรึกษา (The Panel) แล้ว ผู้พิพากษาและอัยการบางส่วนจะเปลี่ยนออกทุกๆ ๓ ปี ตามเงื่อนไขที่พิธีสาร ศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรปกำหนด ในส่วนประธานศาลยุติธรรมยุโรป (The President of the Court of Justice) จะทำการเลือกจากผู้พิพากษาร่วมกันทั้ง ๒๕ คนดังกล่าว โดยมีวาระการดำรงตำแหน่ง ๓ ปี แต่อาจได้รับเลือกให้เป็นประธาน อีกครั้งได้ นอกจากนี้ ศาลยุติธรรมยุโรปอาจออกหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณา ในศาลได้โดยได้รับอนุมัติจากคณะมนตรีระดับรัฐมนตรียุโรป (Article III-๒๖๐)

ศาลยุติธรรมยุโรปมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีระหว่างประเทศสมาชิก และระหว่างสถาบันต่างๆ ของสหภาพยุโรป คดีระหว่างสหภาพยุโรปและประเทศ สมาชิก รวมทั้งคดีระหว่างปัจเจกชนและสหภาพยุโรป เช่น คดีที่ฟ้องขอให้วินิจฉัย กรณิประเทศสมาชิกไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ให้ถูกต้องครบถ้วน ตามที่บัญญัติไว้ใน รัฐธรรมนูญแห่งยุโรป หรือตามกฎหมายสหภาพยุโรป (Actions for Failure to Fulfil Obligations) คดีที่ฟ้องขอให้ศาลตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของ รัฐบัญญัติ^๗ ของกฎหมายสหภาพยุโรป (Action for Review the Legality

๗ รัฐบัญญัติ (Act) ตามรัฐธรรมนูญแห่งยุโรปประกอบด้วยเครื่องมือทางกฎหมาย (Legal Instrument)

๘ ประเภท ได้แก่ กฎหมาย (Laws) กฎหมายโครงสร้าง (Framework Laws) ระเบียบข้อบังคับ (Regulations) คำตัดสิน (Decisions) คำแนะนำ (Recommendations) และความเห็น (Opinions).

of Acts) คดีที่ฟ้องขอให้ศาลวินิจฉัยกรณีการกระทำละเมิดรัฐธรรมนูญแห่งยุโรป โดยไม่ออกรัฐบัญญัติ (Action for Failure to Act) และคดีที่ร้องขอให้สหภาพยุโรปใช้ค่าเสียหายแก่ปัจเจกชนในกรณีที่สหภาพยุโรปหรือเจ้าหน้าที่กระทำละเมิด (Application for Compensation) รวมทั้งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์ในข้อกฎหมายมาจากศาลสูงยุโรป นอกจากนี้ ศาลยุติธรรมยุโรปยังมีอำนาจในการวางหลักเกณฑ์เบื้องต้น (Preliminary Rulings) หรือเหตุที่จะฟ้องได้ซึ่งเกี่ยวกับ (๑) การตีความรัฐธรรมนูญยุโรป และ (๒) ความสมบูรณ์และการตีความของรัฐบัญญัติที่ออกโดยสถาบัน ส่วนงาน หน่วยงาน และผู้แทนของสหภาพยุโรป ทั้งนี้ ศาลของประเทศสมาชิกต้องวินิจฉัยเสียก่อนว่าคำฟ้องเข้าหลักเกณฑ์เบื้องต้นหรือไม่ หากเข้าหลักเกณฑ์จึงส่งคำฟ้องไปยังศาลยุติธรรมยุโรปเพื่อพิจารณาพิพากษาต่อไป (Article III-๒๓๔)

ศาลสูงยุโรป (The High Court)

ศาลสูงยุโรปซึ่งปัจจุบันใช้ชื่อว่าศาลชั้นต้นยุโรปจัดตั้งขึ้นในปี ๑๙๘๘ โดยสนธิสัญญาก่อตั้งตลาดเดียวยุโรป (The Single European Act/SEA) เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระคดีที่เพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับของศาลยุติธรรมยุโรป^๘ จำนวนผู้พิพากษาในศาลสูงยุโรปให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่พิธีสารศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรปกำหนด และพิธีสารดังกล่าวอาจกำหนดให้มีัยการทำหน้าที่ในการช่วยเหลือผู้พิพากษาได้^๙ ผู้พิพากษาในศาลสูงยุโรปต้องคัดเลือกจากบุคคลที่ปราศจากข้อสงสัย

^๘ ตั้งแต่เริ่มจัดตั้งศาลยุติธรรมยุโรปมีคดีขึ้นสู่ศาลมากกว่า ๘,๖๐๐ คดี ในช่วงไม่เกินปี ๑๙๗๘ มีคดีเพิ่มใหม่ปีละ ๒๐๐ คดี แต่ในช่วงไม่เกินปี ๑๙๘๕ มีคดีเพิ่มใหม่เพิ่มขึ้นเป็น ๒ เท่า คือ ๔๐๐ คดี สถิติคดี ณ สิ้นเดือนธันวาคม ๒๐๐๓ ของศาลยุติธรรมยุโรป มีคดีรับใหม่ ๕๖๑ คดี คดีเสร็จไป ๔๕๔ และคดีค้างพิจารณา ๙๗๔ คดี และศาลชั้นต้นยุโรปมีคดีรับใหม่ ๔๖๖ คดี คดีเสร็จไป ๓๓๕ และคดีค้างพิจารณา ๕๕๕ คดี.

^๙ ปัจจุบันศาลชั้นต้นยุโรปประกอบด้วยผู้พิพากษา ๒๕ คน และมีที่มาเช่นเดียวกับผู้พิพากษาในศาลยุติธรรมยุโรปในปัจจุบัน แต่ในศาลชั้นต้นยุโรปไม่มีัยการทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้พิพากษา.

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

ในความเป็นอิสระ และมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับบุคคลที่สามารถแต่งตั้งเป็นเจ้าหน้าที่ระดับสูงขององค์กรทางกฎหมาย (High Judicial Office) นอกจากนั้น บุคคลดังกล่าวจะต้องได้รับการแต่งตั้งโดยฉันทามติจากรัฐบาลของประเทศสมาชิก หลังจากที่ได้ปรึกษาคณะที่ปรึกษา (The Panel) แล้ว ผู้พิพากษาและอัยการบางส่วนจะเปลี่ยนออกทุกๆ ๓ ปี ตามเงื่อนไขที่พิธีสารศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรปกำหนด ประธานศาลสูงยุโรป (The President of the High Court) จะทำการเลือกจากผู้พิพากษาร่วมกัน โดยมีวาระการดำรงตำแหน่ง ๓ ปี แต่อาจได้รับเลือกให้เป็นประธานอีกครั้งหนึ่งได้ นอกจากนั้น ศาลสูงยุโรปอาจออกหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาในศาลได้โดยทำความตกลงกับศาลยุติธรรมยุโรป และหลักเกณฑ์ดังกล่าวต้องได้รับอนุมัติจากคณะมนตรีระดับรัฐมนตรียุโรป เว้นแต่พิธีสารศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรปจะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น บทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งยุโรปที่เกี่ยวข้องกับศาลยุติธรรมยุโรปให้ใช้บังคับกับศาลสูงยุโรปด้วย (Article III-๒๖๑)

ศาลสูงยุโรปมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีในชั้นต้น (at first instance) ยกเว้นคดีที่จัดให้เป็นอำนาจของศาลยุติธรรมยุโรปโดยเฉพาะ แต่พิธีสารศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรปอาจกำหนดให้ศาลสูงยุโรปมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอื่นๆ ได้ คำพิพากษาของศาลสูงยุโรปอาจอุทธรณ์ไปยังศาลยุติธรรมยุโรปได้เฉพาะข้อกฎหมาย ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขและข้อจำกัดที่บัญญัติไว้ในพิธีสารศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรป นอกจากนั้น ศาลสูงยุโรปยังมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์มาจากศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษยุโรป แต่คำพิพากษาของศาลสูงยุโรปอาจถูกตรวจสอบโดยศาลยุติธรรมยุโรปได้ ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดที่บัญญัติไว้ในพิธีสารศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรปในกรณีที่มีความเสี่ยงภัยอย่างร้ายแรง (Serious Risk) ที่เอกภาพ (Unity) หรือความไม่เปลี่ยนแปลง (Consistency) ของกฎหมายสหภาพยุโรปจะถูกกระทบกระเทือน (Article III-๒๖๓)

ศาลชำนาญพิเศษยุโรป (Specialized Courts)

กฎหมายสหภาพยุโรป อาจกำหนดให้มีการจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษยุโรป ขึ้นในศาลสูงยุโรป โดยการจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษยุโรปต้องดำเนินการตามข้อเสนอ จากคณะกรรมการยุโรป (The European Commission)^{๑๐} หลังจากได้ปรึกษา ศาลยุติธรรมยุโรปแล้ว หรือต้องดำเนินการตามคำร้องขอของศาลยุติธรรมยุโรป หลังจากได้ปรึกษาคณะกรรมาธิการยุโรปแล้ว กฎหมายที่จัดตั้งศาลชำนาญพิเศษยุโรป ต้องกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องโครงสร้างของศาลและเขตอำนาจศาล ผู้พิพากษา ในศาลสูงต้องคัดเลือกจากบุคคลที่ปราศจากข้อสงสัยในความเป็นอิสระ และเป็น บุคคลที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับบุคคลที่สามารถแต่งตั้งให้เป็นเจ้าหน้าที่ขององค์กร ทางกฎหมาย (Judicial Office) ได้ ทั้งนี้ บุคคลดังกล่าวจะต้องได้รับการ แต่งตั้งโดยฉันทามติจากคณะมนตรีระดับรัฐมนตรียุโรป นอกจากนี้ ศาลชำนาญ พิเศษยุโรปอาจออกหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาในศาลได้โดยทำความตกลง กับศาลยุติธรรมยุโรป และหลักเกณฑ์ดังกล่าวต้องได้รับอนุมัติจากคณะมนตรี ระดับรัฐมนตรียุโรป เว้นแต่กฎหมายที่จัดตั้งศาลชำนาญพิเศษยุโรปจะบัญญัติไว้เป็น อย่างอื่น บทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งยุโรปที่เกี่ยวข้องกับศาลยุติธรรมของยุโรป และพิธีสารศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรปให้ใช้บังคับแก่ศาลชำนาญพิเศษยุโรปด้วย ศาลชำนาญพิเศษยุโรปมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีประเภทต่างๆ หรือกระบวนการใน เรื่องใดๆ ที่กำหนดไว้โดยเฉพาะในขั้นต้น^{๑๑} และคำพิพากษาของศาลชำนาญพิเศษ

^{๑๐} คณะกรรมาธิการยุโรปจัดตั้งขึ้นโดยสนธิสัญญาก่อตั้งประชาคมยุโรป (The Treaty of European Community/TEC/EC Treaty) และสนธิสัญญาก่อตั้งสหภาพยุโรป (The Treaty on the European Union/TEU/Maastricht Treaty) เป็นหน่วยงานอิสระ ปัจจุบันประกอบด้วยกรรมาธิการ ๒๕ คน แต่งตั้งจากประเทศสมาชิกโดยได้รับอนุมัติจากรัฐสภายุโรป.

^{๑๑} คดีที่อาจกำหนดให้อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลชำนาญพิเศษยุโรป เช่น คดีเกี่ยวกับภาษีมูลค่า เพิ่มและภาษี (VAT and taxation) คดีเกี่ยวกับทรัพย์สินอุตสาหกรรม (Industrial Property) คดีเกี่ยวกับเกษตรกรรม (Agriculture) และคดีเกี่ยวกับประกันสังคม (Social Security).

ทีระลิกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

ยุโรปอาจอุทธรณ์ไปยังศาลสูงยุโรปได้เฉพาะข้อกฎหมาย เว้นแต่กฎหมายที่จัดตั้งศาลชั้นอุทธรณ์ยุโรปจะบัญญัติให้อุทธรณ์ในข้อเท็จจริงได้ด้วย (Article III-๒๖๔)

คณะที่ปรึกษา (The Panel)

คณะที่ปรึกษาดังขึ้นเพื่อให้ความเห็นเกี่ยวกับบุคคลที่เหมาะสมในการทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาและอัยการในศาลยุติธรรมยุโรปและศาลสูงยุโรป ก่อนที่จะมีการแต่งตั้งบุคคลดังกล่าวให้ดำรงตำแหน่ง คณะที่ปรึกษาประกอบด้วยบุคคล ๗ คนที่คัดเลือกจากอดีตผู้พิพากษาศาลยุติธรรมยุโรปและศาลสูงยุโรป ผู้พิพากษาศาลฎีกาของประเทศสมาชิก ทนายความที่มีความสามารถเป็นที่ยอมรับนับถือโดย ๑ ใน ๗ คนดังกล่าวจะต้องเป็นบุคคลที่ได้รับการเสนอชื่อจากรัฐสภายุโรป ทั้งนี้ คณะมนตรีระดับรัฐมนตรียุโรป เป็นผู้มีอำนาจออกคำสั่งเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการดำเนินงานของคณะที่ปรึกษาและการแต่งตั้งคณะที่ปรึกษาแต่ต้องเป็นการริเริ่มจากประธานศาลยุติธรรมยุโรป (Article III-๒๖๒)

การเข้าถึงศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรปโดยปัจเจกชน (Individual access to the Court of Justice of the European Union)

ตามรัฐธรรมนูญแห่งยุโรป ปัจเจกชนสามารถเข้าถึงศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรปได้ในระดับหนึ่งโดยบัญญัติว่า บุคคลหรือนิติบุคคลใดอาจฟ้อง (๑) ขอให้ศาลตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของรัฐบาลบัญญัติ (Review the Legality of Acts)^{๑๒} ของกฎหมายสหภาพยุโรป (European Laws) และ (๒) ขอให้ศาลวินิจฉัยกรณีการกระทำละเมิดรัฐธรรมนูญแห่งยุโรปโดยไม่ออกรัฐบาลบัญญัติ (Fail to Act) ภายใต้หลักเกณฑ์ดังนี้

^{๑๒} แต่รัฐธรรมนูญแห่งยุโรปได้บัญญัติยกเว้นอำนาจของศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรปในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของคำแนะนำและความเห็น เนื่องจากเป็นเครื่องมือทางกฎหมายที่ไม่มีสภาพบังคับ (Soft Law).

๑. การฟ้องขอให้ศาลตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของรัฐธรรมนูญของกฎหมายสหภาพยุโรป (Review the Legality of Acts) กระทำได้ ๒ กรณี คือ

๑.๑ รัฐบัญญัติ (Act) ที่กล่าวอ้างถึงบุคคลนั้นหรือที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้นโดยตรงและเป็นการเฉพาะตัว

๑.๒ รัฐบัญญัติที่มีลักษณะบังคับ (Regulatory Act) ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้นโดยตรงและเป็นรัฐบัญญัติที่ไม่มีบทบังคับให้ต้องมีมาตรการเพื่อดำเนินการตามรัฐบัญญัตินั้น

ศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรปมีอำนาจตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของรัฐธรรมนูญที่ออกโดยสถาบันต่าง ๆ ของสหภาพยุโรป อันได้แก่ คณะมนตรีระดับรัฐมนตรียุโรป (The Council of Ministers) คณะกรรมาธิการยุโรป (The European Commission) และธนาคารกลางยุโรป (The European Central Bank) รวมทั้งกรณีที่รัฐสภายุโรป (The European Parliament) และคณะมนตรียุโรป (The European Council) เจตนาออกรัฐธรรมนูญที่มีผลทางกฎหมายในลักษณะเป็นปฏิปักษ์ต่อบุคคลที่สาม (vis-à-vis third parties) นอกจากนั้น ศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรป ยังมีอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของรัฐธรรมนูญที่ออกโดยหน่วยงาน สำนักงาน หรือผู้แทนของสหภาพยุโรปที่มีผลทางกฎหมายในลักษณะเป็นปฏิปักษ์ต่อบุคคลที่สามด้วย

ด้วยเหตุดังกล่าว รัฐธรรมนูญแห่งยุโรปจึงบัญญัติให้ศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรปมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ขอให้ศาลตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของรัฐธรรมนูญซึ่งออกโดยสถาบัน หน่วยงาน สำนักงาน หรือตัวแทนของสหภาพยุโรปในหลายกรณี คือ กรณีไม่มีความสามารถ (Lack of Competence)

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

กรณีละเมิดข้อกำหนดเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาที่จำเป็น (Infringement of an Essential Procedure Requirement) กรณีละเมิดรัฐธรรมนูญแห่งยุโรป หรือ หลักนิติธรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหรือการใช้อำนาจโดยมิชอบหรือโดย บิดผัน (Infringement of the Constitution or of any Rules of Law Relating to Its Application, or Misuse of Powers)

นอกจากรัฐธรรมนูญแห่งยุโรปจะกำหนดให้ประเทศสมาชิก รัฐสภายุโรป คณะมนตรียุโรป คณะมนตรีระดับรัฐมนตรียุโรป หรือคณะกรรมการ ยุโรป มีอำนาจฟ้องคดีกรณีต่างๆ ดังกล่าวได้แล้ว ยังอนุญาตให้บุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคลไม่ว่าจะเป็นประชาชนทั่วไปหรือผู้ประกอบการมีอำนาจฟ้องได้ด้วย บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าวจึงเป็นการให้สิทธิปัจเจกชนในการเข้าถึงศาล (Access to Court) ได้ในระดับที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในระบบกฎหมายสหภาพ ยุโรป และเพื่อเป็นการรองรับกระบวนการใช้สิทธิทางศาลกรณีดังกล่าวของปัจเจกชน รัฐธรรมนูญแห่งยุโรปจึงกำหนดว่า รัฐบัญญัติที่จัดตั้งหน่วยงาน สำนักงาน และ ผู้แทนของสหภาพยุโรป อาจกำหนดเงื่อนไขและการจัดการโดยเฉพาะเกี่ยวกับคำฟ้อง ที่ยื่นโดยบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลเพื่อคัดค้านรัฐบัญญัติที่ออกโดยหน่วยงาน สำนักงาน หรือผู้แทนของสหภาพยุโรปที่เจตนาให้มีผลทางกฎหมายเกี่ยวข้องกับ บุคคลเหล่านั้น

การฟ้องคดีกรณีดังกล่าวนี้จะต้องดำเนินการภายใน ๒ เดือน นับแต่การประกาศรัฐบัญญัติ หรือการบอกกล่าวไปยังโจทก์ แต่กรณีที่ไม่มีการ ประกาศและการบอกกล่าวให้นับแต่วันที่อยู่ในความรับรู้ของโจทก์ในฐานะที่อาจเกิด เป็นคดีได้ (Article III-๒๓๐)

๒. การฟ้องขอให้ศาลวินิจฉัยกรณีการกระทำละเมิดรัฐธรรมนูญแห่ง ยุโรปโดยไม่ออกรัฐบัญญัติ (Fail to Act)

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๕๘

ในกรณีที่รัฐสภายุโรป คณะมนตรียุโรป คณะมนตรีระดับรัฐมนตรียุโรป คณะกรรมการยุโรป หรือธนาคารกลางยุโรป รวมทั้ง หน่วยงาน สำนักงาน และ ผู้แทนของสหภาพยุโรปได้กระทำละเมิดรัฐธรรมนูญแห่งยุโรปโดยไม่ออกรัฐบัญญัติ รัฐธรรมนูญแห่งยุโรปบัญญัติว่า ประเทศสมาชิกและสถาบันต่างๆ ของสหภาพยุโรป อาจฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรป เพื่อให้ศาลวินิจฉัยว่าได้มีการกระทำ ละเมิดตามฟ้องหรือไม่ นอกจากนั้น ยังกำหนดว่าบุคคลหรือนิติบุคคลก็อาจฟ้องคดี โดยอาศัยเหตุดังกล่าวได้ หากรัฐบัญญัติที่จะต้องออกนั้นต้องกล่าวถึงบุคคลนั้น^{๑๓} แต่มีเงื่อนไขว่าศาลจะรับฟ้องเฉพาะกรณีที่สถาบัน หน่วยงาน สำนักงาน หรือ ผู้แทนซึ่งเกี่ยวข้องได้รับการเรียกร้องให้ออกรัฐบัญญัติแล้ว แต่ไม่มีปฏิกิริยาภายใน ๒ เดือนนับแต่ได้รับการเรียกร้องและคำฟ้องได้ยื่นภายใน ๒ เดือนถัดไป (Article III-๒๗๒)

เมื่อศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรปทำการพิจารณาแล้วและมีคำพิพากษา ว่ารัฐบัญญัติเป็นโมฆะ (กรณีฟ้องตามข้อ ๑) หรือการไม่ออกรัฐบัญญัติบัญญัติ เป็นการขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญแห่งยุโรป (กรณีฟ้องตามข้อ ๒) สถาบัน หน่วยงาน สำนักงาน หรือผู้แทนที่ออกรัฐบัญญัติ หรือที่ไม่ออกรัฐบัญญัตินั้น จะต้องดำเนิน มาตรการที่จำเป็นเพื่อให้เป็นไปตามคำพิพากษา (Article III-๒๗๓)

บทส่งท้าย

ศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรป นับเป็นสถาบันที่ให้หลักประกันในการเคารพ และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ร่วมกันของสหภาพยุโรป ซึ่งถูกกำหนดขึ้นโดยสนธิสัญญา และกฎหมายของสหภาพยุโรป รวมทั้งเป็นสถาบันที่สร้างความเข้าใจซึ่งตรงกัน

^{๑๓} รัฐบัญญัติที่จะต้องออกนั้นต้องไม่ใช่คำแนะนำ (Recommendation) หรือความเห็น (Opinion) เนื่องจากเป็นเครื่องมือทางกฎหมายที่ไม่มีสภาพบังคับ (Soft Law).

ที่ระลึกวันศาลยุติธรรม ๒๑ เมษายน ๒๕๔๘

กฎเกณฑ์ร่วมกันดังกล่าวอันเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการบูรณาการของสหภาพยุโรป
ประเทศสมาชิก สถาบัน และปัจเจกชนของสหภาพยุโรป จึงเชื่อมั่นได้ว่าสิทธิ
และอำนาจหน้าที่ของตนจะได้รับการปกป้องโดยศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรปตาม
หลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายของสหภาพยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐธรรมนูญ
แห่งยุโรปเมื่อมีผลใช้บังคับแล้ว

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม
(www.library.coj.go.th)

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สถาบันระหว่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร :
สาขานิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓.
วิมลวรรณ ภัทรโดม. แนวทางการดำเนินนโยบายของสหภาพยุโรป ในช่วงปี
ค.ศ. ๒๐๐๐-๒๐๐๕. วารสารยุโรปศึกษา ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-
ธันวาคม ๒๕๔๓) : หน้า ๑๐๑-๑๓๕.
สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. ทิศทางบูรณาการของสหภาพยุโรป. สหภาพยุโรปวันนี้
พิมพ์ครั้งที่ ๑ (มกราคม ๒๕๔๖) : หน้า ๖๕-๘๕.
สมบัติ พงศพิงศภัค. สหภาพยุโรปกับผลของกฎหมายองค์การการค้าโลก. วารสาร
บทบาทพิเศษ เล่ม ๖๐ ตอน ๒ (๒๕๔๓) : หน้า ๑๔๑-๑๖๑.
สำนักงานคณะผู้แทนคณะกรรมาธิการยุโรป. แนะนำให้รู้จักสหภาพยุโรป.
กรุงเทพมหานคร : ๒๐๐๕.

ภาษาอังกฤษ

Francis Snyder. The European Courts and WTO Law in
L'Organisation Mondiale du Commerce (OMC) et la Protection
de l'Environnement : Quelle integration des exigences
environnementales dans le système commercial multilateral ?
Brussels : 2003.
James Hanlon. European Community Law. 3rd Edition. Sweet &
Maxwell, 2003.

Paul Craig, and Granne de Burca. **EU Law Text, Cases and Materials.**
3rd edition. New York : Oxford University Press, 2003.

Stephen Weatherill. **Cases and Materials on EU Law.** 6th edition.
Oxford : Oxford University Press, 2003.

The British Institute of International and Comparative Law. **The Role
and Future of the European Court of Justice.** Great Britain :
Page Bros. (Norwich) Ltd., 1996.

The European Commission. **A Constitution for Europe, Constitution
adopted by the Heads of State and Government Presentation
to Citizens.** 2004.

European Communities. **A Constitution for Europe.** Rome : 2004.

European Parliament Delegation to the Convention. **Summary of the
Constitution adopted by the European Council in Brussels on
๑๓/๑๔ June 2004.** 2004.

เว็บไซต์

http://europa.eu.int/constitution/index_en.htm

<http://europa.eu.int/futurum>

http://europa.eu.int/index_en.htm

<http://curia.eu.int/en/index.htm>

<http://www.ecln.net>

<http://www.eurolegal.org/yurp/ecj.html>

คณะผู้จัดทำหนังสือ

ประธานที่ปรึกษา

ซซ ชลวร

เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

ที่ปรึกษา

นายบวร กุลทนนท์

นายพินิจ สุเสารัจ

นายวรณัฐ สังข์ใหม่

นายฉันทวัฒน์ วรทัต

นายภัทรศักดิ์ วรรณแสง

นายจิระพัฒน์ พันธุ์ทวี

นายสราวุธ เบญจกุล

ประธานคณะผู้จัดทำหนังสือ

นายวัศ ตั้งสมิตร

คณะผู้จัดทำหนังสือ

นายชาญณรงค์ ปราณีจิตต์

นายธรรมบุญ พิทยาภรณ์

นายสุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์

นางสาวสุนทรียา เหมือนพะวงศ์

นายดล บุนนาค

นางเขาวรัตน์ เตมีศรีสุข

นายสมบัติ พงศ์พิงศัก

นางสาวเปรมรัตน์ วิจารณ์ญาณ

นางสาวอรวรรณ คุณเงิน

นางสุวรรณี ไชยศิริศิลป์

นางสาววงษ์เดือน ดาวเรือง

นายจุลเจษฎ์ ฉัตราคม

นางสาวสมปอง ยศธาสโรดม

นายพิทักษ์ จุฬารักษ์

นายวรพจน์ ภูมาลี

นางสาวปวีศา ตัญญาปัญญาชน

นายอภิวัฒน์ เกื้อกุล

ศาลสถิตยยุติธรรม

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๓๒๕ ได้โปรดให้จัดสร้างกรุงเทพมหานครขึ้นทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา และมีพิธียกเสาหลักเมืองเมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๓๒๕ เวลาบ่าย ๔๕ นาฬิกา ซึ่งจะเวียนมาบรรจบครบรอบปีในวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๔๒๕ ในโอกาสอันเป็นมหามงคลนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชดำริให้สร้างถาวรวัตถุไว้เป็นอนุสรณ์ ๒ อย่าง คือ **ปฐมบรมราชานุสาวรีย์** สอนองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โดยให้เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี (ท้วม บุนนาค) เสนาบดีกรมท่า เป็นผู้อำนวยการสร้าง และศาลสถิตยยุติธรรม โดยให้เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค) สมุหพระกลาโหม เป็นผู้อำนวยการสร้าง ศาลสถิตยยุติธรรมที่จะสร้างนี้ คือ ตึกอาคารศาลแพ่งหลังเดิม ส่วนปฐมบรมราชานุสาวรีย์จะสร้างเป็นมณฑปศิลาที่สนามตรงหน้าศาลสถิตยยุติธรรม

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนพยุหยาตราไปทรงวางศิลาก่อพระฤกษ์ทั้งสองแห่งในวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๔๒๕ ตามเวลาก่อพระฤกษ์ ซึ่งปรากฏตามพระหัตถเลขาของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยาบำราบปรปักษ์ว่า คือ เวลา ๓ โมงเช้า ๖ นาฬิกา ถึง ๔ โมง ๑๓ นาฬิกา สำหรับศิลาฤกษ์หรือศิลาปฐมฤกษ์นั้นเป็นแท่นหินกว้าง ๒๐ นิ้ว สูง ๒๐ นิ้ว และยาว ๓๖ นิ้ว เฉพาะแท่นซึ่งพบที่ศาลสถิตยยุติธรรมเมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๐๓ ปรากฏว่าได้สกัดเป็นช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้า ภายในมีหีบสังกะสีขนาดยาว ๑๔ นิ้ว กว้าง ๕ นิ้ว สูง ๓ นิ้วครึ่ง บรรจุอยู่ และภายในหีบสังกะสีมีแผ่นเงินหรือหิรัญบัตรซึ่งจารึกเกี่ยวกับพระราชดำริในการสร้างศาลสถิตยยุติธรรมจำนวน ๔ แผ่น โดยแผ่นที่ ๑ พระราชทานนามศาลว่า “ศาลสถิตยยุติธรรม” แต่การสร้างปฐมบรมราชานุสาวรีย์มีอุปสรรคขัดข้องต้องล้มเลิกไป และมาจัดสร้างใหม่ในโอกาสครบรอบ ๑๕๐ ปี ของกรุงรัตนโกสินทร์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ที่เชิงสะพานพระพุทธยอดฟ้าปัจจุบัน และเรียกว่า **พระปฐมบรมราชานุสรณ์** ส่วนศาลสถิตยยุติธรรมนั้นได้สร้างสำเร็จเรียบร้อยและใช้เป็นทำงาน “เป็นที่ประชุมลูกขุนตระลาการขุนศาลทุกกระทรวง และเป็นที่เก็บรักษาพระราชกฤษฎีกา กฎหมาย พระราชบัญญัติเก่าใหม่...” สมดังพระราชประสงค์ที่จารึกไว้ในหิรัญบัตรทุกประการ

ดังนั้น จึงถือได้ว่าวันที่ ๒๑ เมษายน ของทุกปีเป็นวันสถาปนาศาลยุติธรรม

๑
บรรดา ปรนอศิตภคคณเสนา

มหาพาลภคคณ บัณฑิตภคคณ

มหาพาล มหาพาลภคคณ

มหาพาล มหาพาลภคคณ

มหาพาล มหาพาลภคคณ

มหาพาล มหาพาลภคคณ

มหาพาล มหาพาลภคคณ

มหาพาล มหาพาลภคคณ